

Partium

Irodalmi, művészeti és közéleti folyóirat

XXXIV. évfolyam, 4. szám, 2025. tél

SZERZŐINK

- | | |
|--|--------------------------------------|
| A. Túri Zsuzsa (Genf) | Lócsei Péter (Kőszeg) |
| Balajthy Ferenc (Székesfehérvár) | Lukács András (Budapest) |
| Bíró József (Budapest) | M. Fehérvári Judit (Debrecen) |
| Boga Júlia (Kolozsvár) | Medvigy Endre (Budapest) |
| Csák Gyöngyi (Budapest) | Mihályi Molnár László (Szepsi) |
| Csontos Márta (Szeged) | Muzsnay Árpád (Szatmárnémeti) |
| Cs. Varga István (Eger) | Oláh András (Mátészalka) |
| Debreczeny György (Budapest) | Oláh Levente (Mátészalka) |
| Demeter József (Ballószög) | Orosz Margit (Bánhorvát) |
| Dinók Zoltán (Kecskemét) | Pósa Zoltán (Budapest) |
| Farkas Arnold Levente (Pócsmegyer) | Predák Anna (Délegyháza) |
| Felföldi Csaba (Mátészalka) | Radnai István (Budapest) |
| Fellinger Károly (Jóka) | Sajtos Orsi (Budapest) |
| G. Katona József (Gencs) | Seprényi Kinga (Debrecen) |
| Gulyás Gábor (Budapest) | Sipos Anna (Miskolc) |
| Haibuk Henrietta Beáta (Szatmárnémeti) | Szabolcs G. Alex (Nyíregyháza) |
| Halmosi Sándor (Budapest) | Szente B. Levente (Székelykeresztúr) |
| Ircsik Vilmos (Veszprém) | Szentgyörgyi László (Marosvásárhely) |
| Jahoda Sándor (Budapest) | Szöllősy Tibor (Nyírmada) |
| Juhász Zsuzsanna (Budapest) | Tóthárpád Ferenc (Kőszeg) |
| Kocsis Csaba (Berettyóújfalu) | Törő István (Diósd) |
| Kovács Levente (Nyíregyháza) | Török Nándor (Budapest) |
| Kuti József (Pécs) | Vári Fábrián László |
| László György (Türe) | (Mezővári – Nyíregyháza) |



Nemzeti
Kulturális
Alap

A kiadvány a Nemzeti Kulturális Alap támogatásával jött létre

A borítón **Kocsis Csaba**: „**Tükröződés**” című alkotása látható.
A lapbelsőit **Kocsis Csaba** fotói díszítik.

Főszerkesztő: **Oláh András** (Mátészalka)

Szerkesztők:

- **Szabó Krisztina** (Nyíregyháza)
- **Szigeti Gábor** (Budapest)

Kiadja az **UART** (Unitárius Alkotók Társasága) Vásárosnamény

Lapigazgató: **Dr. Felhős Dávid** (Budapest)



WEB: <https://partiumonline.hu/>

E-mail: olah.andras59@gmail.com

A kiadvány a Summa Pont Bt. gondozásában jelent meg.
Nyomdai előkészítés: Szabó Tamás

ISSN 1216-7525

TARTALOM

SZÉPÍRÁS

Bíró József: Rögvalóság (<i>vers</i>)	5
Vári Fábrián László: Ördögsekér, A háború négysorosai (<i>versek</i>).....	6
Oláh András: „Csupa példakép vett körül...” (<i>Beszélgetés Kocsis Csabával</i>).....	8
Rainer Maria Rilke: Istenes versek Ircsik Vilmos fordításában [Advent, Csodás, fehérlő éjszakában, Halottak napja, Isten nem szól senkinek..., Nyárutó] (<i>versek</i>)	14
Pósa Zoltán: Önreflexiók – 2. (<i>regényrészlet</i>)	16
Debreczeny György: Madarad lennék, Az új mez, Égbekiáltó, Nulláslisztben vérpíros kréta (<i>versek</i>)	23
Mihályi Molnár László: Átutazóban (<i>vers</i>)	26
Fellinger Károly: A látvány kikaparásához, Kleist és Kafka (<i>versek</i>)	27
Halmosi Sándor: Levél helyett, Feneketlen tó – II. (<i>versek</i>).....	28
A Turi Zsuzsa: Szécsi Margitnak, Solaris, Szakítás, Isten és Ember, Téli mese (<i>versek</i>)	30
Juhász Zsuzsanna: Az ügy, Börtönkerülgető (<i>novellák</i>)	33
Csontos Márta: Mellékes, Libikóka (<i>versek</i>).....	36
Szente B. Levente: Eredet, (halkul a jaj), Valahol elaludt kabátod, Adj vissza az észnek (<i>versek</i>)	38
Balajthy Ferenc: A fekete bojtár, (Tele)vízió, Égi pecatúra (<i>versek</i>)	41
Törő István: Virágok éneke (<i>vers</i>)	43
Jahoda Sándor: Családok családja (<i>novella</i>)	44
M. Fehérvári Judit: Kicsengetés után, Érettségi előtt, Diploma után, Ne mondd (<i>versek</i>).....	46
Radnai István: huszonegy, jelenések, makrancos bolygón (<i>versek</i>)	49
László György: Elsüllyedt udvar átka (<i>vers</i>)	50
Szabolcs G. Alex: Ide-oda, szét, össze-vissza; soros és párhuzamos, de egyébként bármilyen (<i>novella</i>)	54
Csák Gyöngyi: Lassanként, Holnap, Léda effektus (<i>versek</i>)	57
Sajtos Orsi: Szabadság, csak (<i>versek</i>)	60
Lukács András: Eljön a megváltás, Vers hozzád, Ami eszembe jutott egy este a madár dalolásáról (<i>versek</i>)	62
Boga Júlia: Ahol a csend levegőt vesz, Kérdésvető (<i>versek</i>).....	64
Farkas Arnold Levente: Persze a híd (<i>novella</i>)	65
Sipos Anna: Meg kell érteni, El ne szóljam magam (<i>versek</i>)	67
Török Nándor: Az üzenet, Ébredés, A celofán (<i>versek</i>)	68
Kuti József: [végre érzek és nem], [az időt morzsolva vagyok jelen] (<i>versek</i>).....	70
Gulyás Gábor: Kettő (<i>novella</i>).....	72

Tóthárpád Ferenc: Beszélhetnék az őszről, Te leszel, Hagyaték (<i>versek</i>).....	75
Felföldi Csaba: Kontraszt nélküli kontrasztok, Torz ecsetvonás (<i>versek</i>).....	76
Oláh Levente: Miért nincs itt senki? (<i>novella</i>)	78
Demeter József: Napfényalján/fenekén (<i>versfüzér</i>)	80
G. Katona József: rügyek a semmi ágán, örök átmenetiség, „Az anyám és én” (<i>versek</i>).....	85
Seprényi Kinga: Az újonc (<i>novella</i>).....	88
Szentgyörgyi László: A sírásó balladája, Önismeret, Megvilágosodás, Okosóra, okosember (<i>versek</i>).....	89
Orosz Margit: Szóra szó, Mai Miatyánk (<i>versek</i>).....	90
Dinók Zoltán: Az insomniás munkanélküli, Nincs Népszava (<i>novellák</i>).....	91

TANULMÁNY

Cs. Varga István: Jeszenyin ikonarcú sorsköltészete	95
Medvigy Endre: Kései tanúságtétel (Sinka István életpályája – 1.)	105
Muzsnay Árpád: Pillanatfelvételek.....	128

SZILÁNKOK

Sarusi Mihály: Szabó Körözszi kis traktája	134
Mihályi Molnár László: Visszatérés, A lugasban.....	147
Szöllősy Tibor: Hogyan lett helye Hollósy Simon szobrának Técsőn (Kárpátalja) a város központjában, Az önkéntes	149
Szűk Balázs: Az „isteni szakács”	

SZEMLE

Lócsei Péter: Tóthárpád Ferenc: Francia flört.....	155
Oláh András: A halhatatlanság rózsái.....	157

KOPOGTATÓ

Haibuk Henrietta Beáta: Milyen az élet (<i>vers</i>)	161
Predák Anna: Gyerekkéznyi rés az ablakon, 26-os kiscipő (<i>versek</i>)	162
Kovács Levente: Szonett XI – XII. (<i>versek</i>).....	163

HÍREK	164
--------------------	-----

SZÉPÍRÁS

BÍRÓ JÓZSEF

RÖGVALÓSÁG

(- emlékezés Pálinkás Györgyre -)

⋮
tovazengő harangszó jelzi
koraestére már odébbállunk

⋮
félkorsónyit iszunk miközben
pontosítjuk amint voltaképpen

⋮
mind vé gig
ke reszt ú ton



Kocsis Csaba: Eperjes Károly - 2025 Berettyóújfalu

ÖRDÖGSZEKÉR

Ördögszekér, ördögszekér,
honnan hajtott ide a szél?
Hol edzették tengelyedet,
s programozták drónlelkedet?
Míg a hadak útját róttad,
hány lánctalp szakadt le rólad,
mit ír minderről a gyarló,
füstös fedélzeti napló?

Számoltad a mérföldeket,
hányal taszított a hátszél?
Hány reaktív lövedéktől
mentett meg a homlokpáncél?
Mily poklokon űzött átal
haduradnak tűzostora,
mennykőparádék idején
hány kocsisod veszett oda?

Ördögszekér, ördögszekér,
Donbász felől jött az a szél
nyolc égtájból éppen ide,
hol ezret ver a föld szive.
Előbb-utóbb csak meghasad,
befogadja a sok vasat,
elsiratja Ukrániát,
eltékozolt sok szép fiát.

A HÁBORÚ NÉGYSOROSAI

BORRAL EMLÉKEZNI

A tegnap még összerakható,
a tegnapelőtt már nehezen.
Borral lehetne emlékezni!
Fiúk, leszünk hozzá elegen?

VÉN ZÜLLÖTT

Haza tart az ősz, a vén züllött tehén,
de el sem éri már talán a telet.
Véres tejsorgás jelöli nyomát.
A vágóhíd sokkal közelebb lehet.

AZ EMBER

Varázsütötten, tétován,
gyámoltalanul áll ma itt.
Fejénél drónok donganak,
beköpi legszebb álmait.

BÉKE

Majd béke lesz. A hősök majd mesélnek,
de szirénák szaggatják még az éjszakát.
Nevezd meg, Uram, a szelet ki vetette,
s jelöld meg érinthetetlen homlokát.

ÁDÁM

Halállal szemben, szirtfokon.
Elvesztetted szép Édened.
A földtől elrúgnád magad?
Lelkedet kéne védened.

NEM VAGYOK

Nem vagyok Isten rokona,
s ezeket írván vétkezem.
Keblem a kétségek hona –
kezemre csaphatnál, Istenem.

2025. június 23.

„Csupa példakép vett körül...”

(Beszélgetés Kocsis Csabával)



Úgy emlékszem, egy könyvheti rendezvényen találkoztunk először a Vörösmarty téren, a Magyar Napló standjánál. Mindketten a frissiben megjelent drámaköteteink mellett ücsörögtünk, amikor váratlanul felbukkant egy dedikálást kérő hölgy, akiről rögvest kiderült, hogy zsenge ifjúkorunk közös ismerőse... Ő volt az első kapcsolódási pont. A másik a berekfürdői írótábor lett, ahová tőled kaptam meghívást. De emellett – a vers-dalfesztiválokhoz köszönhetően – egy bő évtizeden keresztül az ország számtalan városában összefutottunk még. Ekkor derült ki számomra, hogy az irodalom és a közművelődés mellett zenélsz és fotózol is. Emellett nagy természetjáró vagy. Hogyan fér meg ez a sok dolog egymás mellett?

Igen, az egy emlékezetes találkozás volt a könyvheten. Én gyerekkorom óta figyelem a világot. Nem akartam soha megváltani, de figyeltem minden rezdülését. Csupa példakép vett körül: a szüleim, a testvéreim. Édesapám, aki mindenkivel szót tudott érteni és édesanyám, aki mindenkiben felfedezte a jót. A testvérek is szerették az irodalmat, a zenét, tudtunk együtt énekelni, akár több szólamban is. Szó-zene-kép. Ezek kulturális varázsszavak, fogalmak, mint a négy őselem a föld, a tűz, a levegő, a víz. Én ezekből építkeztem.

66 évesen azt mondták a munkahelyen, hogy eleresztenek. Befejeztem. Most már időmilliomos leszek. Változik a világ. Szeptember 16-án, megrendített a hír, hogy Buda Ferenc meghalt. Körmendi Lajosnak köszönhettem, hogy elfogadta a meghívást a költészet napjára Berettyóújfaluba, mély nyomot hagyott bennem mindenki, aki vendége

volt az „élő költészet napjának”. Ez volt a leghosszabb, legsikeresebb rendezvénysorozat. 23 alkalommal fogadhattam itt neves vendégeket, míg meg nem akasztotta ezt a folyamatot a pandémia, és utána már nem állt módomban újraéleszteni. Szóval elment a hetek csoportjának nagy oszlopa, munkatársaim meg azon sopánkodtak, hogy Robert Redford már nincs többé. Nem szóltam semmit csak dúdoltam magamban Buda sorait: „Ordasok bár a farkasok, / hozzánk képest irgalmasok, / egymáshoz jók, hűségesek, / okosak, illedelmesek, / nem ölnek, csak ha éhesek...”

Az énekelte versek sejtetni engedik, hogy a két műfaj inspirálón hat egymásra. Nálad hogyan kezdődött? Melyik volt előbb: a zene vagy a versírás?

Ez érdekes, mert írtam verseket diákként. Ezek nagyon gyengék voltak, aztán próbálkoztam dalszövegekkel is. Ez sem volt az igazi, de Gál Csaba barátom zenéjével ezeknek már volt hatása a kortásainkra. „Áldás békesség, tengernyi jóság, / szerencse kísérje utad tovább...” Aztán azok a versek kerültek előtérbe, amelyek hatottak rám. Gitározni is azért tanultam, hogy megoszsam másokkal, ami foglalkoztat... Engem nagyon megérintettek a József Attila versek és a cigány irodalom. Szepesi József, Choli Daróczi József, Bari Károly, Lakatos Menyhért, Rostás Farkas György. Balogh Gyula barátom, nem csak kiváló költő volt, hanem színészeket megszégyenítően mondott verseket. Voltak olyan versek, amelyek évtizedeken át foglalkoztattak. Az első ilyen volt a Karóval jöttél című József Attila vers. Középiskolás koromban kezdtem el, és tizenöt év után gondoltam azt, hogy megérett bennem. Bari Károly ikonikus versével, az Azt hiszitekkel sem boldogultam. Négy évtizeden át felbukkant bennem, mint a bűvópatak, de semmi... És akkor egy kiállításon megláttam Kunhegyesi Ferenc festményét, amit a Bari vers ihletet. A „tizenhat évem nem elég arra, hogy befogadjatok” helyett a képen egy közel ötven esztendő alak tűnik fel. Ez szíven ütött. Munkálkodni kezdett bennem valami, és mire a tárlat Berettyóújfaluból Mátészalkára ért, már kész volt a dal, és a kiállításmegnyitón be is mutattuk. 1979-ben zenésítettem meg a Két kéz kér kenyeret, Halász Jani szövegét, aki egy évfolyammal járt feljebb a főiskolán. Sokat énekeltek a Naposcsibe együttessel, szerették a fiatalok, aztán úgy éreztem, kiöregedtem belőle. Mikor 2019-ben elkészült az Ady műsorunk, Elek Tibor arra ösztönzött minket, hogy egészítsük ki néhány verssel és dallal. Akkorra egy kicsi leeresztettem, de a Föl-dobott kő című verset megpróbáltam összepárosítani a már meglévő dallammal, és csodák, csodája: működött!

Klasszikusnak számító költők versét is megzenésítetted, de a kortárs irodalom számos alkotásához is született dallam. Hogyan készül egy zenemű? Mi alapján választod ki a verseket? Hogyan fogadják a költők ezeket a munkákat?

Szerintem a versek választanak ki engem. Megfog egy sor vagy egy versszak, és megszólal benned egy visszatérő rész, ez lesz a refrén. Aztán félreteszem, és ha



A Körömvirág együttes (Miczura Károly, Szászné Ökrös Bea és Kocsis Csaba)

három-négy hét múlva is működik, akkor abból dal lesz... Az Összefonódás című cigány (roma) költők verseiből összeállított irodalmi műsorunkat nagy értetlenséggel fogadták a kilencvenes évek elején. Ez egy kicsit visszavetette az alkotókedvemet. 2001-ben megjelent a Kádár vitéz útja című kisregényem a Barbaricum könyvműhelynél, és ez volt a „beugró” a bereki írótáborba, ami megváltoztatott sok mindent körülöttem. A tábori beszélgetések és az ajándékkötetek arra ösztönöztek, hogy én is adjak. Ekkor énekeltem először Körmenyi Lajos: Régi kútba nézek című versét, és a táborzárókon mindig visszatérő Fecske-verset, a Volna honnan, de nincs hová-t... 50 emberből 49 örült annak, ha megzenésítettem egy-egy versét. Egy kezemen meg tudom számolni a visszautasításokat. De olyan is volt, hogy a költő halálával ellillant a varázslat, és a leszármazottaknak már nem olyan fontos egy-egy alkotás, mint nekem. Még kulturális menedzser koromban felkeresett Pető István, aki a Csokonai Színházban négy és fél éven át játszott Nyilas Misit, hogy állítsunk össze valamit... Aztán tíz évre eltűnt. Mikor újra összefutottunk, kiderült, hogy a fiát tanítja feleségem. A József Attila-műsor tervét egyből elvetette. Ady mellett kardoskodott, de annak csak egy akadálya volt: nem volt egy megzenésítem sem a kúnfajta, nagy szemű legénytől, de nagy kihívásnak éreztem, hogy legyen, és lett is! Így jött létre a „Dalok a labdaterről” című műsorunk, amit 34 alkalommal mutattunk be eddig!

Többnyire a Körömvirág együttessel lépsz fel, de gyakran szerepelsz szólóban is. Láthatóan mindkét formát szereted. Emlékszem a berekfürdői beszélgetős estékre: éjfél tájt is remek hangulatot tudsz varázsolni egyetlen gitárral... Honnan jött mégis az ötlet, hogy zenekart alapíts?

Én olyan magamat emésztő kamasz voltam. Szerettem a társaságot, de sokszor volt szükségem magányra. A Naposcsibe együttes – Gál Csabával – hihetetlen energiákat szabadított fel bennem 1978-ban, de a katonasággal egy kicsit félresiklott ez a zenekarosdi. A barátom nem tért vissza egy turistaújtjáról, Münchenben ragadt 1986-ban.



*A visszaidézett múlt
(Gál Csaba és Kocsis Csaba – az egykori Naposcsibe együttes)*

Első levelét nem kaptam meg, és ez sok félreértésre adott okot. Az első pódiumműsorunkat Vízi Györggyel hívtuk életre, aztán jött a Szélvédő együttes egy kiváló gitárossal, Dudás Jancsival, majd elkészült József Attila-műsorunk: Ki verné fel lelkünkben a lelket?. Itt a zenésztársak Balogh(h) László és Ökrös Éva voltak, a versmondó pedig a költő Balogh Gyula és Nagy Erzsébet. 25 alkalommal mutattuk be. Az Összefonódás kalandozás volt a cigány irodalomban. Az énekesnőnk ebben a csapatban Mohácsi Viktória volt. A bedői kislányból később Európa Parlamenti képviselő lett. Mikor 20 esztendő után felújítottam ezt a műsort, akkor hívtam fel Miczura Károly barátomat, a kiváló primást, akivel azóta is együtt muzsikálunk, néha a fia is besegít. 2014-ben megalakult a Körömvirág együttes Ványai Anitával. 2015-ben egy Szent György napi rendezvényen Szászné Ökrös Beával léptünk színpadra Nagyrábén, életem egyik jelentős állomásán, és ez az együttműködés azóta is tart. Pető Istvánnal kiegészülve több pódium műsort is bemutattunk.

Kifejezetten gyermekeknek szóló verseket is írsz. Akadt olyan könyved, amelynek az illusztrációit iskolás gyerekek készítették, és olyan is van, amelyet a lányod munkái díszítenek. Az előbbi esetében úgy tudom, a rajzok születtek meg előbb, s azokat verselted meg. Kötetnyi költemény lett az eredménye... Az ember nem mindennap találkozik gyermekrajzokkal. Hogy botlottál beléjük, honnan jött az ötlet?



Családi kirándulás

Berettyóújfaluban, illetve Biharországban vagy a Viharsarokban, ahogy Mécs Károly nevezte L. Ritók Nóra vizuális programja hatott a pedagógusokra és a gyerekekre is. Bogi lányom számítógépes rajzai zseniálisak voltak beszédes címekkel... A kis elefánt vizet keres... Egy gazdag úr... Kiskutya a sötétben... Ezeket a gyerekkori munkákat félretettem és mikor évekkkel később újra a kezembe került, verseket írtam hozzájuk. Előbb volt meg a rajz és csak utána a vers. Aztán fordult a kocka, én írtam verseket és a felnőtt Bogi készített hozzá illusztrációt. Ezt a Két könyvet (Kiskutya a sötétben, Apák napja) a Széphalom Könyvműhely adta ki. A Megrajzolom az ebédhez bihari gyerekek munkáit tettük, és annyira megtetszett a Magyar Napló Kiadónak, hogy minden vers mellé illesztettünk egy-egy rajzot.

Sok műfajú alkotó vagy, hiszen a költészet mellett drámákra, esszékre, természeti csodák bemutatására is törekedtél. Regényeket is írtál – többnyire történelmi témákhoz kötődve. Számomra a legmegrendítőbb a kárpátaljai Bucsellá József sorsát megörökítő munka. Ez nyilván kutatást is igényelt. Hogyan tudtad összedolgozni a valóságot az írói képzelettel?

Az én írásaim a valóságból építkeznek. Szinte minden sora megtörtént valakivel valahol, és ezt gyúrom össze egy-egy történeté. Sokat kutattam egy-egy kisregényhez. Én nem tudok monumentális történetet írni, megrágok minden szót. A cselekményt pedig behelyezem a történelem sodrába. Bucsellá kalandos élete filmre kívánko-



*A Kelet Népe emléktábla avatása Berettyóújfaluban (2005)
Jókai Anna, Konrád György és Kocsis Csaba*

zik... A róla szóló könyvbe is beleszöttem jó néhány személyes történetet. A Bucsel-la-sztorit Berekfürdőn hallottam Dupka Györgytől, és mikor azt mondta, hogy ezt még nem írták meg, én felajánlottam neki, hogy én vállalkozom rá. Egy kárpátaljai fiatalember, aki szovjet katonaként az ötvenhatos események sodrában dezertált. Golyó általi halálra ítélik. A kivégzést túléli, a fejéből kiműtik az egyetlen lövedéket. Felépül, de Szibériába száműzik, onnan tér haza évtizedek múlva. Az eredeti cím az lett volna, hogy Golyó a fejben, de sajnos van egy ilyen film, így ezt elvettem. Az ellopott ötven évem – így jelent meg. A Kádár vitéz útja című munkám pedig azért áll közel hozzám, mert a könyv főhőséből 10 év alatt lovasszobor lett szülővárosom szívében.

A bevezetőben említettem a fotózást is. Számtalan kiállításod nyílt már határon innen és túl is. Hogyan vált szenvedélyeddé a képi művészet?

Rá kellett jönnöm, hogy az írásaim kezdetben annyira magyar történetek, hogy csak magyar nyelven működnek. Volt egy Kádár leszármazott, aki lefordította a regényt angolra, de nem működött. A fotózás képi világának nincsenek nyelvi korlátai. Gyerekkoromban kezdődött minden, mikor általános iskolásként a pecabotomat elcseréltem egy fényképezőgépre. Főiskolás koromban láttam meg Gombos Ferenc képeit, a barázdás öreg arcokat és a szikes, cserepes földeket és az akkor nagyon hatott rám. Az alapokat a Hajdú-Bihari Napló fotósaitól lestem el, de az első művészi megfogalmazásom a bakonszegi kostemetőről készült. Díjat is nyertem ezekkel az alkotásokkal az I.



*A berekfürdői Körmendi Lajos Írótaborban
Vincze Ákossal és Fecske Csabával*

Hajdú-Bihari Fotószemlén... 184 önálló kiállítás után már nem török újabb babérokra, de van egy projektem a zsinagógákról, ezt szeretném még megvalósítani.

Évtizedek óta szervezed a Körmendi Lajos nevét viselő berekfürdői írótábort. Mivel egyébként is foglalkozol művelődésszervezéssel, talán ez nem is akkora meglepetés, ám ezt nem otthon, Biharországban csinálod, hanem egy távoli kis településen. Hogyan kerültél kapcsolatba ezzel a tábormal? Milyen célokat próbáltok megvalósítani?

Az első regényem kapcsán hívtott meg Körmendi Lajos, akitől sokat tanultam. Ő is sokoldalú alkotó volt, hiszen az írás mellett, színjátszás és képzőművészet is foglalkoztatta. Ez a tábor volt az én szabadegyetemem. Népi író vagyok, de az egész életem arról szól, hogy találjam meg az életben és az irodalomban azokat az értékeket, amelyek összekötik az embereket. Keresem a Körmendi által kötetbe sűrített Madách-tól kölcsönvett fogalmat, az „Együttleges szellemet”. Azt gondolom, hogy vannak olyan kulturális kincsek, amelyeket meg kell ismertetni egymással. Mi feltöltődni járunk Berekfürdőre, ahol „aranyat önt az ős” és „feltarisznyázzuk magunkat életre szóló emlékekkel”.

Az MMA debreceni regionális tagozatának is aktív szereplője vagy. Hogyan lettél a szervezet tagja? Milyen programok megvalósításában vállaltál szerepet?

Senki sem próféta a maga hazájában. Viszonylag fiatalon – 60 évesen – megkaptam a Magyar Arany Érdemkeresztet. Ez országos elismerés volt, ez jogosított fel arra, hogy jelentkezsek az MMA-ba. A kérelmem elfogadták, így lettem köztestületi tag, majd később az MMA Debreceni Munkacsoportjának a tudósítója.

Min dolgozol most? Milyen jövőbeni tervek foglalkoztatnak?

Van a talonban egy gyermekkötet, ezt szeretném kiadni. Gondolkozom a Pilátus a keresztúton című kötet új kiadásán, mert a címadó verset beavagották a Reménytövis című keresztény antológiába, és önálló életre kelt. Vettem egy nagy objektívet a fényképezőgéphez, és ez új távlatot nyit, hogy megörökítem a környező világot. Kész van egy gyerekeknek szóló verseskötetem, de azon még csiszolnom kell, és vannak regényterveim is. A berekfürdői írótábort Körmendi Lajos halála (2005) óta én szervezem. Ez mindig nagy kihívás, most több időm lesz rá, de az idő múlásával egyre inkább azt gondolom, hogy legfontosabb a család és az egészség!



A fotográfus és fotói

Istenes versek (Fordította Ircsik Vilmos)

ADVENT

A szél az erdőn, mint a pásztor
terelgeti a pelyheket,
a fenyők eljövendő, jámbor
és szentséges fényt sejtenek.
A fehér utat kémlelik,
széllal dacolva készen állnak,
feléje nőnek ágaik
a dicsőséges éjszakának.

CSODÁS, FEHÉRLŐ ÉJSZAKÁBAN

Csodás, fehérlő éjszakában
ezüsttel festve mindenek.
Szelíd csillagok intenek,
hogy pásztorok a jel nyomában
találjanak új kisdedet.

Messze, gyémánt sűrű porának
fényében fürdik föld, folyó,
és a szívekben álmodó,
csendes, eretnek érzés támad,
hogy a csodában hinni jó.

HALOTTAK NAPJA

Tele illattal, mélabúval
körös-körül halottak napja van,
száz izzó fénnel, koszorúval,
a béke földjétől fel magasan.

Ma zöld és mellé rózsa járja,
a kertész hozzáértőn válogat –
és a hitetlenek zugába
söpri a rég hervadt virágokat.

AZ ISTEN NEM SZÓL SENKINEK, HOGY HALLJA

Az Isten nem szól senkinek, hogy hallja:
Nézd, itt vagyok.
Egy Istentől, hogy erejét bevallja,
nem várhatod.
Ő kezdettől a lényedet uralja,
ott van, csak ott.
Ha szíved érte ég, ha őt akarja,
titokban feldobog.

NYÁRUTÓ

Most érnek már a vörös borbolyák,
az őszirózsák bágyadtan zihálnak.
Aki most semmit nem mondhat magának,
az várni fog, feladva önmagát.

Akinek most nem jön szemére álom,
mert sok-sok régi arc csak arra vár,
hogy a sötétben újra rátaláljon,
mikor éjjel nyugodni térne már:
az mint egy vén, a rosszra készen álljon.

Annak sivarak lesznek napjai,
és mindegyik képen hazudja.
Te is Uram. Te kő leszel neki,
mely mindennap a mélybe húzza.

ÖNREFLEXIÓK – 2.

BARNA MÁRTA, AZ IGAZ SZERELEM REGÉNYE (1973-1976)

Első közlés: Az ÖNREFLEXIÓK 1 (1948-1973) című, az 2024-es könyvhétre Baranyi W. Krisztina IdőJel kiadójának gondozásában megjelent önéletrajzi regényem folytatása, a tervezett tetralógia második könyve. (E frissen megjelent első kötetre kaptam 2025. március 15-én a Herczeg Ferenc-díjat.)

FELEJTHETETLEN FELESÉGEMNEK, MÚZSÁMNAK, ALKOTÓTÁRSAMNAK
BARNA MÁRTÁNAK (KUNMADARAS, 1955. MÁRCIUS 5-BUDAPEEST 2023
ÁPRILIS 20) ÉS FIAMNAK, PÓSA MÁTÉNAK SZERETETTEL AJÁNLOM

PASOLIONI: MÁTÉ EVANGÉLIUMA

A hívő emberek körében már a moziműsor kinyomtatása előtt, 1976 februárjában elterjed városunkban, hogy a Hungária filmszínház a műsorára tűzi Pier Paolo Pasolini 1964-ben készült, Máté evangéliuma című híres, ezerféleképpen értékelt és várt, glorifikált és többféle nézőpontból is elutasított filmjét. Mi ketten Mártival egymás kezét fogva, lóbálva araszoljuk végig az esti főutca vidékikisnagvárosiasan intim nyüzsijét, ami Márti szerint utánozhatatlan **debreceni** specialitás. A fővárosi napi-zsinatolás keményen hangosabb és kíméletlenebb, a szegedi fáradtabb, dekadensebb. Debrecenben a települési alapszivaj elképesztően, fölemelően barátságos, az ember olykor kísértést érez, hogy akár ismeretlenként is csatlakozzon a főtéren, vagy a széles járdán csacsogó csoportok valamelyikéhez. S miközben a Kálvin tér fölé tornyosuló Izsó Miklós teremtette Csokonai szoborhoz érünk, Márti elméletben igazolja ezúttal is, hogy valójában miért nem fogad be engem városkánknak még a mérsékelt, lefejezeten, olykor kifejezeten vallástalanul kálvinista félellenzékisége sem. Mi sem lehetne ékeesebb bizonyítéka annak, hogy a jelenlegi kommunista országok diktatórikus vezetői és a nyugati ateista demokráciák a kereszténységet tartják legfőbb ellenségüknek, hogy a sátáni Pasolini undorító, a bűnt, a szodómiát glorifikáló dekadens giccsét, az 1968-as Teorémát jóval hamarabb bemutatták a legkedélyesebb barakkban, Magyarhonban is, mint a Máté evangéliumát. Pasolini eme legjobb, 1964-es remeklést tizenkét éves késéssel tűzi nyilvános moziműsorára először az országban Debrecen, de még csak nem is a Művész mozi, hanem az olykor kamaraszínházként is működő Hungária mozi és kamaraszínház nagytermében. S a fehér materialista nyugati kritikák is, vagy csepülnek a kereszténységéért, vagy úgy dicsérgetik fanyalogva, hogy hangsúlyozzák, alig fogható a Mamma Roma viszolyogtató mélyrealizmusához, vagy a Teoréma parttalan baloldali hányadék-liberalizmusához, de azért elfogadható, mert például a megfeszítettetés motívumának első elhangzásakor fölcsendül háttérzeneként a

Munkás gyászinduló. A Teoremáról Pasolini maga nyilatkozta Zsugán Pistának (1993 újévétől – 1994 augusztusáig kollégám volt az Új Magyarországon) a Filmkultúrában megjelent interjúban: az volt a célja, hogy e film által kívánta megsemmisíteni a hagyományos rokoni és nemzeti közösségek mítoszát, valamint a nagy- és középpolgárságot. Azt gagyogta, hogy az igazi forradalom ott kezdődik, hogy szétrohasztjuk a burzsoá társadalom legkisebb alapsejtjét, a családot. S az árnyalt, lepuhított gulyás kommunizmus akkor még az általa elítélt szodómiát is inkább eltűri, mint a zsidó-keresztény filozófiát, kultúrát, magyarul: az egyedülien üdvösség-hordozó-hirdető leggyümölcsözőbb eszmerendszert. A borzadály-Teorema film középpontjában először egy négytagú, hagyományos, anya, apa, lány, fiú felállású ipari agyburzsuj familia, s a délolasz származású cselédlány ötszögéhez egy régen várt vendég, a parabolisztikus idegen, egy jóképű, vonzó erotikus, az északolasz, urbánus padániai és a délolasz, parasztos terrone rassz-jegyeit egyként hordozó antikrisztusi antimegváltó érkezik, aki kielégíti mind az öt ember szexuális vágyait. Ám az igazi, krisztusi szentté válást – akarata ellenére – a délolasz parasztszármazású cselédlány mégis megkapja tőle, vagyis őt, a tiszta parasztnőt az antikrisztus képtelen megrontani, a többiek, az északolasz polgári értelmiségiek már menthetetlenek, így a végleteleg lezültenek, náluk célt ér a vizsgolyogató belami köntösébe bújt sátánfi. Amikor drága Mártikám legelőször megnéztük Veled együtt e filmet, én másodízben, Te megdöbbsz, hogy én viszonylag érdekesnek mondtam. – Így igaz – bólogat Márti – A Teorema egy nagy rakás szar. Szájbarágósan, didaktikusan, szimplán és közérthetően sugározza a Sátán és az Antikrisztus antiigéit. Igenis, erőltetettnek tartom a szakdolgozatodban is emlegetett Fellini, Antonioni, Pasolini neoszürreál-triász együttes dicséretét, hiszen az első két nagymester formátumát a harmadik enyhén szólva meg sem közelíti. (Később, a huszonegyedik században visszatértünk e témára, s Bogyi remekül összefoglalta: A Máté evangéliumától eltekintve Pasolini tipikus esete, sőt, par excellence képviselője annak a félművész-félkóklernak, akit Fekete Gyula károsan tehetséges alkotóként aposztrofál. Ezt a borzadályt ma (A HUSZONEGYEDIK SZÁZADBAN) akár a zászlójukra is tűzhetnék a gender, a woke prófétái, ha nem lenne számukra még ez is túl bonyolult és misztikus.) Ha csak a végkifejletre nézünk, mit tud a filmben glorifikált szélsőségesen liberális amerikai és nyugateurópai bűnkultusz a világra hozni: romlást, züllést, AIDS-et, világpusztulást, új világháborúkat. Bogyi emlékeztet: a képmutató USA, amely hol Hitler, hol Sztálin bűneitől háborog, miközben messze túlszárnyalta mindkettőt. Kirtották az indiánokat, és a maradékot erőszakosan asszimilálták Amerika őslakosai közül, vérbe borították a fél világot, porig bombázták teljesen fölöslegesen a második világháború fináléjában Drezdát, lerohanták többek között Vietnámot, (azóta itt és most, újra Irakot, s egymásnak ugrasztották az orosz és az ukránt). A filmre visszatérve a keresztény hit, a hagyományos családmodell és a hazaszeretet pedig enyhén szólva elég hosszú ideig életben tartotta az öngyilkos emberiséget. Pórika, te néha elfogult vagy a szürrealizmus és a nagykorúsított filmiskolák iránt, ahogy Hernádit alapjában véve helyesen, bár kisé felülértékelve, Jancsót viszont egyértelműen túldimenzionálva glorifikálsz az innovatív formakultúrájuk miatt a szakdolgozatodban.

Nagyon igazad van – helyeslek. – Az a fura, hogy a minap, miután Te végig olvastad A parabola filmszerűsége, avagy a film parabolászerűsége című dolgozatomat, én is végig böngésztem és mint írásmű, most is tetszett, de főként a filmes részben, vannak gondolatok, amelyeket már másként fogalmaznék meg.

– Na, ne ess a ló túlsó oldalára. Az a kvázi kötet-féleség azért nagyon értékes, kár, hogy Hernádi és Lux Elvira együtt sem tudták megjelentetni. Sajnos, nem csoda, hiszen amit sugalmazol vele, nevezetesen, hogy a diktatúra nem bal, vagy jobboldaliság kérdése és hogy a Tanácsköztársaság Jancsónál is, Hernádinál is 1956-ot modellezi tiszteletre méltó. Ám ha még azt is expressis verbis hozzáteszed, hogy a hazaáruló vörös puccs nem lehet az 56-s hazafiak fölkelésének hiteles modellje, akkor ma nem vagy még diplomás ember sem, esetleg már a dutyiban ülsz. S valóban, remekbeszabott mondataid vannak, amit leírtál, az alapvetően stimmel, nincs miért szégyenkezned, már csak azért sem, hiszen letiltották az 1972-es budapesti Tudományos Diákköri Konferenciáról, mert Juhász Bélát idézve, esetleg bilincsbe verve vezettek volna el a konferencia színhelyéről. S ezt így nem tőled hallottam, hanem a csoportunk KISZ titkárnőjétől, de az egyik kedves női barátodtól, tisztelődtől Rem Ilitől is. Juhász Béla elrettentő példaként emleget, mint akit követni tilos, Kovács Kálmán viszont még most is nagyra tart. Még tavalyról emlékszem, felhős tekintettel minden évfolyam előtt elmondja: Tudják e maguk, ki az a Pósa Zoltán? Hát én megmondom. Tanári, szerkesztői pályafutásom alatt nem találkoztam hozzá foghatóan tehetséges költővel, értekező és szépprózairóval. Ám csak néhány ragyogó esszéjét sikerült közölnem a lapomban, a verseit és a prózáit kicenzúrázták az elvtársak, az Alföldből és a tanszékről kirúgták, s most kallódik. Na már most, mit ér akkor az én főszerkesztői és tanszékvezetői stallumom, ha még ezt a párját ritkító ifjú titánt sem sikerül helyzetbe hozni. Hatásszünet. – Hát, hadd ne mondjam ki, mert egyelőre még ebben a pártsgiban is megmaradtam úriembernek....

Tündérszeni. A Kismárta nagyon érti a dolgokat. Leborulok a Mártika nagysága előtt. S mint ha az én félkész gondolataim tökéletessé, egyetemessé formált alakmásait hallanám Tőled...- Jaj, picike, ha valami miatt dicséret illet, az, hogy nem váltam elbizakodottá azoktól a dicsőítésektől, melyekkel lassan száz napja naponta elhalmozol. Viszont én is úgy érzem, hogy örökké tökéletes pillanataink vannak, vagy én fogalmazom meg szó szerint a te érzéseidet, vagy te mondod ki száz százalékosan az én gondolataimat, s ez maga a csoda. – Te vagy a szintézisasszony, zseniálisabb, erkölcsösebb és következetesebb vagy, mint Kedves Ágnes volt, kedvesebb és jobb szívű és lelkű vagy, mint Joelle, okosabb, bölcsőbb, zseniálisabb, mint Lem Judit – alias Bauer-Kohler Katalin. S ugyanez érvényes a férficimboráimra is. Mindenben Te vagy a primussimus inter pares.... Az egyetlen szerelmem és a legjobb barátom. - Akkor most érezd meg, vagy ha nem, teljesítsd kérésemet. Miután megvesszük a jegyünket a holnapi Máté evangéliuma premierre, készíts föl, mert a Bibliában mégis te vagy a legtájékozottabb a bölcsészkaron, a tanárainkat is beleértve. Mi a közös és mi a különböző Máté és a többi evangélista, Márk, Lukács, János között?

Máté, Márk, Lukács a szinoptikusok, mindhárman egyetlen áteredő gondolati ívbe foglalják Jézus Krisztus földi cselekedeteit, mintegy egységes cselekmény és gondolat-

rendszerbe, szinopszisba sűrítve. A negyedik evangélista, János pedig azt a fajta karizmatikus, látomásos kinyilatkoztatást valósítja meg, mint a korai, a legelső igehirdetők és az igaz szavú ószövetségi próféták műveltek. János, úgy emlegeti magát, ***mint azt a tanítványt, akit Jézus szeret***. Ő az evangéliumában már előre vetíti a Jelenések vizi-onárius tónusát. A szinoptikusok szinopszis szerűen, kronologikus rendben követik Jézus szeplőtelen fogantatását, József és Mária egyiptomi menekülését a gyermekgyilkos zsidó negyedes fejedelem Heródes elől, ki szó szerint veszi, hogy Jézus a zsidók királya, tehát őt akarja letaszítani a nemlétező trónjától, hiszen valójában Heródes csak helytartója volt a császárnak, úgynevezett negyedes fejedelem, Máténál következnek Jézus gyerekkori bölcsességei, az első csodatételek, a nyolc boldogság és a négy intés, a Hegyi beszéd, a jeruzsálemi küldetés, a kufárok kiűztetésétől az utolsó vacsorán, Júdás árulásán át a megfeszítettetésig, majd a csúcstól képező Feltámadásig, mellyel Isten egyszülött fia, Jézus Krisztus precedenst teremtett az emberiség Istenkövető tagjainak a Mennyek Országába menetelre. Jézus megváltott minket szenvedéseivel a bűneink terhe alól, s a lélekből bűnbánó ember előtt megnyitja a Menny kapuit, az égbe, az Atya jobbára viszi a lélekből jókat, az igazi szegényeket, s a földre küldi vigasztaló vezérünknek a Szent Lelket.

Nos, Máté evangéliuma a legteljesebbé, regényszerűvé kikerekített történet, a leg hangsúlyosabban van benne jelen, hogy Jézus Isten egyszülött fia, nem Józsefé, a Szent Lélektől fogant, ő a háromban egy a másik két Istenszeméllyel egyként tagja, az egyik Istenszemély, az Atya, a Fiú, a Szent Lélek egyként tagja a Háromságban ő a Fiúisten. S Máté nevezi következetesen Isten birodalmát a Mennyek Országának, ahol mi, megigazultak, Isten kegyelméből együtt élünk majd angyalként. Én csak remélem, Te Mártika biztosan. S ő jelenti ki, mármint Máté Jézus nyomán legtöbbször és leghatározottabban, hogy egyrészt nem elég az Ószövetség törvényeit megtartani, a templomi szokásokat követni. Ám másrészt, ez is nagyon fontos mindegyik evangélistánál, de Máténál ez is hangsúlyosabb: Jézus semmiképpen sem veti el az ószövetségi tanokat, nem ignorálja a korábbi isteni törvényt, hanem tökéletesíti. Mindennél fontosabb a szeretet. Az első négy parancsolat lényege: szeresd a te Uradat, Istenedet. A második haté: szeresd felebarátodat, mint tenmagadat. Fontosak a parancsolatok nyomán keletkezett egyházi és világi törvények, ám csak akkor üdvözülünk, ha követjük a cselekvő szeretet parancsát, azaz Jézus a szívünkbe költözik és embertársunkban nem csak fölismertjük, hanem szeretjük is a Krisztus képmáshordozót. Magyarán, a zsidó ószövetség és a keresztény újszövetség olyan, mint az ép alma két fele, csak az utóbbi a tökéletesebb szentkönyvünk. Mindezeket mind a négy evangélium tartalmazza, de a legveretesebb, plasztikusabb a Máté írása szerinti változat. Nem csak Isten országáról, hanem a Mennysországról beszél, tehát a legfontosabb célunk, a halál utáni, a túlvilági élet. Ugyanakkor fontos tudnunk, hogy a négy evangélium annak dacára, hogy négy szerzője van, együtt tartalmazza a teljes és egységes üdvtörténetet, kiegészítik egymást

Fhú, sorban állunk és egy mögöttem álló néni megtapsol és a várakozók követik a példáját. Félszegen meghajlok és megköszönöm a tetszésnyilvánítást. – Ez igen. Ön teológus, fiatalember? Nem... bölcsész vagyok, de remélem, hogy szeptembertől a református kollégiumi könyvtárban dolgozom.

Isten adja, hogy így legyen.

Drága Mártikám, nem hittem volna, hogy negyvenhét év múlva számomra a fő vigasz az, hogy Isten, Jézus, Szent Lélek és a Szűzanya kegyelméből odaát találkozzunk, ahol vársz rám. Érzem, ám soha ennyire boldogtalan nem voltam, mint hetvenöt évesen, amikor regényemet írva megidézem szerelmünk zsenge hónapjait, s kicsit együtt vagyunk, mint tegnap is. Ám annál nagyobb a boldogtalanság, amikor ráébredek, hogy most fizikai értelemben nem vagy velem. Mártikám, Mártikám – sírva ordítom naponta többször, de most már vigyázok, ne hallják meg, nehogy elvitessenek a tébolydába. Szerda van, pénteken volt a temetésünk, azóta minden nap kimegyek sírodhoz, drága szerelmem.

S most, 2023 május 18-án, csütörtökön este hét óra öt perckor a gazdagréti református templom emeleti kis kápolnájában élem át azt, hogy éppen négy héttel ezelőtt mentél föl a Mennybe. Isten angyalai közt vagy már egy hónapja és velem is, vigyázol rám. Lelkifurdalásom támadt: miért nem csak Veled vagyok, de Te üzened: jól van ez így, hogy az Isten házában imádkozom érted, s Rád gondolok. A lelkész-teológus Bölcsföldi Andor Áldozó Csütörtöki áhítatot tart, Jézus negyven nappal feltámadása előtt visszatér Atyjához, s tíz nap múlva, Pünkösdkor elküldi hozzánk a Szent Lelket. Andor éppen megidézi, hogy Jézus Betániában fölemelkedik és a Mennybe száll, ahogy Te is éppen négy hete távoztál a látható földiből a számunkra most még láthatatlan Mennyei Birodalomba. Jézus céloz arra, hogy odaát sok minden másképpen van. Amikor apostolai, tanítványai kérdezősködnek, hogy milyen is lesz a Mennország és ő mikor jön vissza, mikor teljesedik be az eszkatológia, azt feleli hogy ezt ne firtassák, nem érthetik úgy sem, mert az idő Isten országában másként működik, ami ott fenn egy másodperc, az nálunk ideleln egy emberöltő, vagy pedig a két világ ideje egymástól függetlenül halad egymás mellett. Eszerint jól érzem, hogy Te, drága egyetlenem már most a Mennyben vagy és én szeretnék melletted lenni már most, de nem lehet, sőt, ezt mondani sem szabad, a fiamat, Pósa Mátét nem hagyhatom még magára, és van ugye a hivatásom is.... mert majd. Most még azt sem akarózik gyakorolni.

Ülök a klaviatúra előtt és sírok. Nehéz, nagyon nehéz, de mégis. Megpróbálom úgy, hogy visszamenekülök azokba a boldog időkbe, amikor együtt voltunk. s elkezdődött 1975 októberének végén a valódi életem, negyvennyolc éven át minden viszontagságot megszépített, eltörölt, hogy együtt éltem Veled. Ennek most vége... Ha sikerül befejeznem ezt a regényt, akkor részben nagyregényeimben részletesen, novelláimban és az Isten, vagy sátán, harmadik út nincs című önéletrajzi elbeszélésben felülnézetből elmeséltem közös életünket. S aztán talán lesz erőm folytatni részletesen is szerelmünk Ságáját, vagy a halál megakadályoz. Bocsánat, ez most már nem az elkeseredettség mondatja ki velem, 2023. május 24-ét írunk, feleségem harmincöt napja Isten jobbán ül. 103 nap múlva 75 éves leszek és az, hogy én is bármikor követhetem őt, bizony realitás. Három napja, június 12-én, hétfőn egy Bokor Levente nevű költőtárs azt mondta, hogy ha ennyire nem tudok elszakadni a gyásztól, hamarosan követlek Téged. Úgy legyen – akartam kimondani, de elharaptam.

Rázd meg magad és írd, vizionáld újra vissza magadat első közös debreceni éveinkbe, amely ugyanakkor mindkettőnk számára az utolsó olyan esztendő volt, melynek zömét Debrecenben, a **nemzet (korábbi?) fővárosában** töltöttük el, hiszen egyre méltatlanabbá vált ehhez a szerepkörhöz, csak Kósa Lajos első évében vált újra azzá, s maradt is az mindmáig, immár Papp László vezetése alatt is, hiszen Budapest 2019-ben újra vörös rongyokba öltözött, akár 1919-ben. Micsoda misztikus egyezés, száz évvel a Kun Béla féle vörös puccs után jött a Karácsony Gergely féle vörös-kék puccs, a tehetségtelenség és az embertelenség újabb dáridója.

S most éppen arra gondolok, a maiak számára nehezen átélhető, mit jelentett egy szocialista kisnagyváros hívői számára 1976-ban, hogy tizenkét éves késéssel bemutatják Pasolini legnagyobb, egyetlen maradandó művét, amellyel végül is, sűrű emnenciásként ott van a másik két nagymester mellett.

– Dzsolika, ez nem jó szó, Pasolini nem sűrű, hanem ingadozik a nagy tehetség és a kóklerség közötti vékony mezsgyén, s hol ide, hol oda billen át – szólal meg Márta. Azért a Mamma Roma tényleg jelentős film, bizonyítja, hogy az imagináriussá vált – szerintem túl általános a neoszürrealista szó – triumvirátus minden tagja a neorealizmussal indít. Bár Fellininél már a kezdeti nagy filmek, az Országúton és a Cabiria éjszakái is inkább filmlírárt, mint epikát sugároznak. A Hungária kamaraszínház és mozi épülete előtt tömegek várakoznak, péntek van, de már vasárnapra is elkeltek a jegyek a Máté evangéliumára. Mi most – hála Mártnak – idejében ébredtünk, a legjobb helyre cövekeljük magunkat. S indul a varázslat....

A film felépítése követi az evangéliumok rendjét: A szeplőtelen fogantatás, Jézus születése, a három napkeleti bölcs megjelenése, a betlehemi gyermekmészárlás, a sáttán három kísértése, a hegyi beszéd, a nyolc boldogság meghirdetése, a csodatételek és a magyarázatok, a jeruzsálemi érkezés, a kufárok kiüldözése a templomból, a követők lelkesedése és a gonoszok összefogása az árulóval, az utolsó vacsora, a Getszemáni kerti elfogatás, Péter gyáva meghátrálása, az ítélet, a megfeszítettetés és a feltámadás dicsősége. Mindezt sűrűkében, fehérben, feketében, a két egymással legellentétebb alapkolor, a hó és az éj színének-fényében megannyi, ezernyi árnyalatában, így, százszázalékos újszövetségi szöveghűséggel gazdagabbnak, drámaibbnak érezzük, mint ha színesben peregnének előttünk az evangélium filmkockái.

A megjelenített történetek, példázatok szinte száz százalékosan hívek Máté evangéliumához, ám természetes, hogy a filmidővel folytatott kíméletlen harc során a rendezőnek döntenie kell, mi az, amit ki kell ragadnia, s mit elhagynia a négy közül a legplasztikusabban, irodalmibban megjelenített Máté evangéliumváltozat motívumaiból.

Szeplőtelen fogantatás: Fekete-fehérbe dermedő, máskor megelevenedő képsorok, falak, emelkedők, fák... Mint egy élő, minden porcikájában izzó ikon tűnik föl félköríves bolthajtás előtt az ifjú Mária, ki egyszerű és tiszta lélekkel, Isten iránti határtalan bizalommal hisz az angyalnak, ki megjelenti neki, hogy ne féljen, mert a Szent Lélek szállt reá és Istennek, az Atyának vele egyszülött fiát hozza majd a világra, ki megváltóként menti meg a bűneitől az emberiséget. Arca hitet sugároz, mely átlényegíti, megnemesíti a fájdalmat, amikor a tiszta tekintetű vőlegénye, József megdöbben áldott állapotban lévő menyasszonya látványától, ám mivel igaz, jó lelkű em-

ber, nem akarja Máriát megszegényíteni, még kevésbé kitenni a zsidók szörnyű rítusa szerinti megkövezetésnek, s titokban akarja elbocsájtani. Rendezői leleményként játszadozó gyerekek közt nyomja el a keserűséggel együtt az álom, hogy az arkangyal neki is megjelentse a jó hírt. „Ne félj magadhoz venni Máriát, mert Isten közvetlenül, Szent Lelke által tette őt áldottá, s örvendeztetek, mert ti lesztek a világ megváltójának az igazi messiásnak földi szülei.”

A megigazult jegyepárról csak később ébredünk rá, hogy ők ketten a tanítványoknál is hamarabb, már az első pillanatban megértik, hogy akinek formálisan evilági szüleivé váltak, a haláltól váltja majd meg az igazakat, örök életet hoz el nekik Isten országában, a Mennyei Birodalomban, s nem afféle lázadó forradalmárként akarja népét öngyilkos akciókba hajszolni, melyeknek eredményeként a római megszálló majdan porig rombolja a farizeusok büszkeségét, a jeruzsálemi templomot is.

A háromkirályok (bölcsek és a betlehemi gyermekgyilkosság. Minden képsor, minden zenei és zörejeffektus sejteti, hogy az Istengyermek születésétől fogva az igazi szívű reménykedők messiásvárásának és a féltékeny hatalom megszállta gyűlölködők pusztító ösztöneinek fókuszában áll, s már az arkangyal újabb üzenete előtt sejtjük, hogy a szülőknek menekülniük kell, mert Heródes, a zsidók alapjában véve önjelölt királya, valójában csupán negyedes fejedelme halálra keresi őt. Gábor arkangyal először Máténál a napkeleti bölcseket, más kifejezéssel a háromkirályokat inti, ne árulják el, hol ringatják a megváltó bölcsőjét, mert Heródes halálra keresteti. Másodjára Józsefeket figyelmezteti, hogy meneküljenek Egyiptom földjére...

Puritán, zaklatott, szegényített képeken látjuk a szándékoltan hóhérszerűn tépett, kopott ruhákba öltöztetett zsidó templomi katonákat, kik nem kegyetlen, hanem merev, célratoró, s így még ijesztőbb tekintettel húzzák vad szemük fókuszába a betlehemi kisdedeket, hogy Heródes parancsát teljesítve mészároljanak le minden gyermeket, ki a Megszületettel egykorú lehet... Vérrel áztatott csecsemők, zokogó anyák, a gyilkosságokat közvetlenül nem látjuk, amitől még nyomasztóbb, rémisztőbb a drámák sorozata, s halljuk a narrátort: „*Hang hallatszik Rómában, nagy sírás és jajgatás: Ráchel siratja fiait, és nem akar vigasztalódni mert nincsenek többé*”. A nép egyszerre szenved az elnyomóktól és az öröklabanc kollaboránsok olykor a rómaiakét is túlszárnyaló zsidó templomi katonák és a heródesfiak-követők kegyetlenségétől.

Egymásra nézünk Mártikámmal, s érezzük, hogy ugyanazt gondoljuk, egymás kezét szorongatjuk. Ettől is érzem, hogy ő az igazi, az egyetlen. A nagy művészi katarzisos pillanatában Esztertől is, Katitól is, Edittől is elhúzódtam, amire mindhárman érzékenyen, sértődötten regnáltak megérezték, hogy egyedül akarok megtisztulni, s nem szeretem igazán őket. Bauer (Kohler/Katival még a saját amatőr színész teljesítményeinek pillanatában sem tudtam együtt lenni, már-már hidegen gratulálva elemeztem, milyen ügyes volt. Veled, drága egyetlenem keresem az együttlétet, az abszolút szimbiózist még a Hozzád írt versek szülése közben is, hát még most, amikor azonosulva e remekléssel, minden idegszálunk egy ütemben rezzen és oszcillált.

madarad lennék

(kollázs)

a madarad lennék a pokolban
mert a pokol az olyan hogy nem téved
senki nem téved oda véletlenül
ott senki nem téved el
és hibátlanul kirakja a puzzle darabokat
mindenki aki idefent szégyenkezett
amikor az étterem falánál pisált
és jött a rendőr
vagy csak nehezen jött a pisa
de jöttek a külvilág aktualitásai
és sikerült újrafogalmazni a szégyent
a szomorúságot a csalódást a dühöt
újrafogalmazni az ontológiát
akarom mondani ornitológiát
amikor egy madár lekakált
mert igenis gondol rád a gondviselés
elnyom az álom seggeden lábnyom az álom
mert semmi a lélek és minden a test
és minden a lélek és semmi a test
nevedet a vécé falára karcolod
hogy fennmaradjon örökre
mindenki aki az értelem falánál pisált
kanárimadarad lennék a pokolban
veréb alakú
aki a pintyfélék családjához tartozik
mert igenis tartozni kell valahová
és szabadon élni a pokol erdeiben
gyümölcsöseiben és kertjeiben
és énekelni
elvégre a szép énekéért tartod a madárkát

az új mez

ez az új mez üzelmeihez?
vagy lehetne talán meztelen
a király aki más
önmagához imádkozni?
óda egy mezhez
s egy eldobott elomló
sosem lebomló
műanyag pohárhoz?
nem óda Buda?
elég lehet egy elégia?

vagy ez még a régi mez?
kilógsz belőle vagy még fedez?
van rá fedezet?
hátravont köz(n)épcsatár?
a nép nevében
régi-új mezében?
nem óda Buda
és nem óda Pest
megfogott a mez
és nem ereszt

égbekiáltó

hétfőn egész nap esik az eső
de kedden már otthon hagy engem az esernyő
szerdán fekete helikopterrel érkezik
a fekete civil
csütörtökön a tömeg megkezdi
a békés rohamrendőrök oszlatását
pénteken minden sebkötőzésre érkező beteg
hozzon magával sebet
szombaton végre őszintén
lehet beszélni arról
hogymár nem lehet beszélni semmiről
a vasárnapot égbekiáltó
égbe kilátó hallgatás szenteli meg

nulláslisztben egy vérpiros kréta

(kollázs és hommage a Tolnai Ottó)

Buddha tücske megszólalt nálunk
pedig nem könnyű megszólalni
itt gubbasztok mellette
kezemben nagy csokor sáfrányt szorongatva
elérkezik a kezdet és a vég fehér fázisa
nulláslisztben egy vérpiros kréta rózsaszírom
és be-betér a pipitér
parlagi festő és nehézzagú
és a Turul utcában végződik vakon
a Pipitér utca
továbbá étkezési Gülbaba burgonya
(valamikor uralkodó fajta volt a Gülbaba)
más néven seri eladó raklapos
mert eljön majd a raklapos király
és Buddha tücske lesz a zenekar
itt fogok gubbasztani majd
ezen a helyen
éppen itt mellette a pillanatra várva
hogymint átadassam a király öfelségének
neki vagy a feleségének
ezt a nagy csokor sáfrányt
amit most még kezemben szorongatok
pedig nem könnyű szorongani
nagyon nem könnyű

*

és Buddha csücske volt a zenekar
mondogatom magamnak
hajnalban kidobott az ágy
azt olvasom hogy tegnap meghaltál
a facebookon a belső fórumon
egyszer találkoztunk személyesen
még '84-ben Újvidéken
amikor élő bikáid voltak
de akkor még nem gondoltam volna
hogymint egyszer majd meghalunk
meghalunk

Átutazóban

tele van kátyúval az út
és kerülgetjük a pocsolókat
a sötétben fényező pásztor
megtéveszt az árnyék és gödör
eltűnnek az útjelző táblák
ha elvakítanak a szembejövők
de rémiszt a kétely jó-e az irány
mert erre csak néhányan megyünk
aggódva hogy kialszik a lámpánk
s a homályban mind elveszünk

át az erdők mikor nem is várának
kilép élénk egy szarvastehén
és ősi ösztönével ránk csodálkozik
mert ő van itthon övé e vadon
mi meg átvágtatunk a szent földjein
hajszolva tán valóságot álmodni
kutatva a végső titkokat
feszítjük a kincsesláda zárját
remélve hogy benne
ott a pirkadat
mely beragyogja ezt a nagy csodát
lelkünk igazát utat életet
de erővel nem megy
nem nyílik a zár
egykor hajdanán
a kódja elveszett

ismerhették vajon mint a
paradicsom madár
sejtették-e egykor messzi őseink
követve a szarvasok nyomát
íjat feszítve kérve az ég Urát
hogy a magasságból
ránk is letekint
és elküldené
őrző angyalát
vigyázza meg
népünk lépteit

ez a titkos ősi sejtelem
térkép és iránytű élet vagy halál
nem egy kacat rozsdamarta műszer
nem ily földi emberi találmány
romlandó műholdas rendszerek
miket nem viszünk úgysem magunkkal
az út végén mindent itt hagyunk
elfogy az ének elhalkul a dal
a por itt marad
csak hamu vagyunk

de visszatér oda
visszaszáll a lélek
mert ez ajándék
mert ez égi kegy
s bár megkerültük érte
a világot
a cél s az út s az élet
igazsága:
EGY

A látvány kikaparásához

(Pinczési Botondnak)

Chaplin görbebotja
nem ér le a földre,
csak a sétapálcája,
egyenesen belefúródik
a macskakőbe,
mellesleg
a terméskövek laza hézagait
szerette volna megkímélni.

A pénztárcánkat próbáljuk
egy egész életen át
megőrizni,
nem a pénzünket.

Meg akarjuk érteni
a gyilkost,
együttérezni vele.
Amikor elfogadja
a közeledtünk,
amikor kezet fog velünk,
véres lesz a tenyerünk,
nem az övétől,
az áldozat tenyerétől.

Nem a festő szemüvegén
keresztül nézünk
az ő saját portréjára,
azzal ő követ bennünket.

Kleist és Kafka

A tükör mögött
Heinrich von Kleist,
mint a fára száradt levél,
ami nem tud lehullani.

Betelt pohár a béke,
Kohlhaas Mihály,
a becsületes lócsiszár
kezeiben tartva
egyensúlyozik vele.

Az igazságra szomjazik,
majd hirtelen mozdulattal
fenéig kiissza.

Egy csepp mindig le hull.
Földet ér,
ahogy a legelső dominó
eldönt egy hadseregnyit.

A tükör előtt
Franz Kafka vár,
várja, hogy tükörképe
elővegye farzsebéből
az elefántcsont fésűt
és megfésülje sűrű
bozontját,
csak hozzá ne érjen,
az ő hajához.

LEVÉL HELYETT

Ha a nagy kikötőket már lezárták és azok a hajók sem fordulnak már vissza, akkor te csónakkal gyere vagy szárnyashajóval, mert ölelgetni az örömet önerőből is lehet, mert az Isten is jókedvében teremtette a világot, de folytatni nekünk kell, mert a teremtés folyamatos és folytonos munkálkodásra hív, s közben szüreti mulatságra. Hagyd a szomorúságot, nem méltó hozzád. Nem méltó az emberhez, aki teremtésre, munkára, derűre és fényre született. Itt ülök a burgerezőben, nyitott ablakaival, ahol a Feneketlen tó II-t írtam neked, száz évvel ezelőtt, és erre bukkantam, erre a személyes történetre, a színészkirály levelére kedveséhez, melyben hazahívja őt, nem sokkal utolsó halála előtt, életbe szöve, elől és hátul körbefogva, mint a zsoldárban, itt és most, kevéshez szokott kedves végtelenekkel. De minden személyes történet mögött egyetemes vágy húzódik meg és mediterrán színek. Simogasd meg a vakolatot. Igazítsd meg derekadon a szökőéveket.



Kocsis Csaba: Vári Fábián László és Jánosi Zoltán - Debrecen, 2024

FENEKETLEN TÓ – II.

*Ha nem elég jók a képeid,
nem voltál elég közel. (Robert Capa)*

Este van, kézen fogva járnak a párok
a Karinthy, vagy *zweisam* telefonnal, a söröző
előtt. Az egyikük mindig taposóaknára lép,
még azelőtt, hogy felérne a dombra, ahonnan
baalbeki a kilátás a saját Babilonra. Közeli
a falu, közeli a vers, közeli a milicista talán
meg sem rendezett halála. Eddig kis halálnak
hívták, mondanád cseppet sem zsenántan.
Ha itt lennél, nem lennél ilyen magabiztos,
persze. Hazáig még a Gdansk, a Kis Présház,
mely már a múlté. Helyén burgeres vagy pizzás.
A metafora feláras, az alap a Szabolcska Mihály,
a Fadrusz, az Eszék. Messze még az óráátállítás.
A sok rontott felerészben egy harmatnyi egész.



Kocsis Csaba: Hajdu Szabolcs színész, filmrendező - 2025 Berettyóújfalu

A. TÚRI ZSUZSA

Szécsi Margitnak

Fehér galambot szikrázó télben,
fekete hollót végtelen éjben
nem látni lentről, szállhatsz az égig,
homlokod íve hiába fénylik,
ingeddel cibálhat égi örvény,
ez a szabadság nem földi törvény,
üldözött álmok, szurkáló fények,
emberi sorstól eltérő lényeg,
nyurga alakkal, állad felszegve,
írást kerestél köddel lebegve,
könnyeid mosták szépre a Földet,
ezüstre festve a póre csöndet,
majd megtisztultan, csibész-apáca,
zuhantál széles, hullámzó tájra,
csillagot ember élve nem érhet,
súrlódás-forró mélység eléget.



*Kocsis Csaba: Korpa Tamás a Méliusz Juhász Péter Megyei Könyvtárban -
2024 Debrecen*

Solaris

(Farkas Árpádnak)

Eltűnt már előlem
többezerszer
-bennem csillagok vacognak-
örvénylő csendben
tükör-rendszer
üzen a múlt
a holnapoknak
emlékezem és
újra eljön
roppan az idő
majd kiárad
szikrázó por libben
fény-csodákban
élet-ketrecből
van kijárat
áramló tágasság
a tér nincs már
győztes vagy vesztes
csak szférák rendje
gyöngy pereg
pattogva: csillagtérkép
forgó galaxisok
szállnak szembe
tudjuk átmenet
csak az ember

Isten és semmi
sziluettje
lüktető pulzáló
szuperplazma
igéret s csalódás
hit-duettje
kínba visz ködbe vész
légi kontyban
bolygók közt
megpördül s újra
sarjad
még intő kezeken
elkenődve
derengő emlékek
vére alvad.

Szakítás

Kávészó – faasztal – lámpa
Szemedben – szememben – lándzsa
Teagőz – suttogás – átok
Elnyomott – legyőzött – álmok
Fapadok – pincérek – emlék
Szétzúzott – kifacsart – egység
Szavaid – szavaim – szúrnak
Árnyékok – hosszúra – nyúlnak
Átadok - aláírsz - vádolsz
Vádollak – gyászollak – gyászolsz.
Tányérok – kabátok – ablak
Kapaszkodsz – elengedsz – hagylak.
Ismerős – gerincív – vége
Idegen – magányban – béke.
Elnyomott – szabadult – kínok
Szeretlél – szeretlek – sírok.

Isten és Ember

Istenben az
Ember
Emberben az
Isten
Kiben béke
nincsen
Ki hibázni
nem mer
Út porában
szögek
Az út szélén
árnyak
Ember hátán
szárnyak
A zsebében
kövek...

Téli mese

Füstszagú télen a halk havazásban
szunnyadó pillék a rőt levelek
jelmezt ölt minden és mindenütt más van:
átlényegülnek a szürke terek.
Széttérül lassan a mágikus álom
bokraink ég felé intő kezek
habfehér kesztyűben, és fent a fákon
összebújt, s hallgat a madársereg.
Csillagfüzérék az utcai lámpák
templomunk tornya a felhőkig ér
takaró fedí a városi lármát,
lustán kalandozó szél dala kél.
Csellengő holdnak ezüstös a fénye,
bűvös az éj is, ma semmi se fáj,
úgy vagyok itt, hogy tán nem vagyok mégse'
mint a mesében úgy alszik a táj.

Az ügy

Azt mondtad, ügy volt az intézményben. S én azt kérdeztem, meghalt valaki?

Azt mondtad, nem, de nem mondod el, nem mondhatod. Viszont így már könnyű kitalálni, hogy ti bántottatok valakit.

Mert az, hogy gyerekek ütnek-vernek, és megerőszakolnak kisebb, gyengébb, *kiválasztott* gyereket a gyereketthonban, az már nem ügy.

Az se, ha betegek ütik agyon egymást egy hokedlivel, székkel, stoklival, amit a látogatók számára tartanak fenn a betegágyak mellett.

Az öregek civódása se ügy már a zsúfolt vagy kevésbé zsúfolt otthonokban.

Az ügy az tehát, hogy ti bántottatok valakit. Vagy csak egy közületek. És brutálisan, szeszélyesen és váratlanul és érthetetlenül.

Mert ami mégis kiszivárog, az ilyen. Az csinálja, aki régi motoros, tapasztalt, jól tűrő, jól húzó. Az csinálja, aki ilyenkor nincs is éssen, mert ott csinálja, ahol látják, azzal se törődik, hogy a szembeszomszéd erkélyéről levideózzák.

És brutális, brutális a tett. Mint általában a csecsemőgyilkosság, ha az anya annyira biztosra megy, annyira el akarja hallgattatni, el akarja tüntetni babáját, hogy amit tesz vele, az több gyerek halálához is elegendő lenne.

Szóval brutálisak szoktak lenni ezek a bántalmazások a rátok bízott egyedekkel szemben. Értem én, hogy tán a tietek kimagyarázható lesz. Hogy ezért még nekem se mondod el. Hát ne mondd.

De azért jobb lenne, ha elmondanád. Attól te még nem lennél áruló. És nem sároznál be senkit. Aki tette, ha megúszik mindent, a lelkiismeretét nem ússza meg, a döbbenetét.

Az iszonyodását önnön magától. Hogy hogyan is tehetett ilyet. Mert a bántalmazottat védik, véditek ezentúl jobban tőle, és talán meg is váltok a bántalmazótól.

Kiadjátok az útját, de sajnáljátok is. Kirúgjátok, legalábbis lelkiileg, úgy biztos. Páriát csináltok belőle, *kirekesztettet*, de sajnáljátok is, mert nem csak sejtitek, de szintisztán látjátok, hogy ez veletek is megtörténhetett volna. Nátatok is, bennetek is szakadhatott volna a cérna, és mint állat, mint bulldózer, mint anyatigris mentetek volna neki ti is az áldozatnak.

És csak azon méláztok el, vajon mekkora kárt tettetek volna bennük. De azon nem, hogy veletek soha ilyesmi nem történhetne meg.

És akkor nem volna jobb egyszer az életben, csak egyetlenegy mellé kiállni? És azt mondani, kapjon enyhe ítéletet a bántalmazó, mert nincs egyedül, ti is ott vagytok vele.

Mert ti is túlóráztok folyton, és nektek is muszáj, hogy másodállásotok legyen, hogy meg tudjátok élni. Hogy a léthez, a bomlatlan agyhoz feltétlen szükséges álommorzszakat ti is úgy szedegetitek össze, buszon, tévé előtt, ügyeleti székben. És úgy csináltok, mintha minden rendben lenne körülöttem. Mintha nem vettétek volna észre, hogy veletek, a rosszul fizettekkel együtt a rátok bízottak értéke is lejjebb ment. Hogy társadalmi hallgatás övezi a passzívok értékét. Vagy éppen hogy értéktelenségét. Hogy mennyi is, mekkora is az? S ti nem mentek velük, azt nem! Ti nem érzitek keve-

sebbnek magatokat, dehogy! Viszont őket igen. Ha ők, a passzívak nem kellene, vagy csak kevésbé kellene a nagy egésznek, akkor nektek is. Ti is lassan, de biztosan úgy látjátok őket, mint vészívó *masszát*, névtelen tömeget a nagy egész viruló, erőteljes duzzadó, pirosposzsgás testén. És nem látjátok már őt, az árvát, elesettet, öreget. Akinek neve van, akinek múltja van vagy volt valamikor. Nem látjátok őket egyenként, színről színre, mint a végítélet napján. De azt tudjátok, és tudnotok is kell minden percben, amit ott az intézményeitekben töltötök, hogy élet és halál urai vagytok. Mert ti hajtjátok végre az utasításokat. Mert ti veszitek észre, ha nem jók, ha újabbakkal kellene kísérletezni. A megmaradásért, a testi-lelki épség megtartásáért.

De én teneked inkább csak rövidebben válaszoltam volna, ha mindez akkor és gyorsan jut eszembe. És csak azt mondtam volna hirtelen, ne félj, hogy miért nem háborodtok fel? És miért nem álltok a bűnös mellé? Miért nem mondjátok, hogy veletek is megeshetett volna, ami övele? Mi ez az *elvakult* hivatástudat bennetek, hogy nem látjátok az embert önmagatokban is? És miért nem mondjátok, hogy nem lehet máshogy, hogy rosszul fizetetten, túlmunkával, fáradtan, kimerülten csak így lehet.

Ha olykor valamelyikötökben elszakad a cérna. El, mert az ember ilyen. Minden ember. Ingerlékeny és nehezen mozduló, csak végszükségben ugró. Hogy nem lehet máshogy, mert az ember az ember, hogy kimerülten áttér valami ősi, önvédelmi módra. És ha piszkálják, ha megütik részegen-fogyatékosan-beteg-öreg-alatásból ébredve, akkor visszaüt, mar, rúg karmol. És harap is tán, bár én ezt nem tudom. Az ellenség verőerét kitépni, talán ez is ősi dolog. Hisz' hányan mennek a másik nyakának körömmel, istenien. Igazából is, és főleg lelkiileg.

És akkor nem volna jobb kérni a jogot, az ember természetéből fakadó, ősi, isteni jogot az önvédelemre. Az emberben nyugvó őseber jogát. Hogy ha ernyedten, kimerülten fekszik, áll vagy ül és piszkálják, nem hagyják békén, nem hagyják, hogy magától felerősödjön, életre kapjon, akkor hadd kaphasson oda. Csak egyet, hogy hátha békén hagyják, hátha időt adnak neki a feltápázkodáshoz: Ahogy sebesült kutyáknak szabad, műtét után ébredő gyerekeknek, eszement öregeknek, akik nehezen kelnek, és szívük szerint egész nap ágyban maradnának, hogy tovább tartson, tovább pislákoljon bennük az élet.

Látod, ez is valami ősi dolog lehet, hogy az időseket folyton biztatni kell, hogy tovább élnek, ha mozognak, pedig hát ők tudják jobban. Ők érzik még a zsigereikben is, hogy a spórolás a jobb, a takarékoskodás minden mozdulattal.

Ahogy ti is. Ahogy ti is spóroltok minden mozdulattal, hogy kitarthatson a műszak végéig. És nem nézitek, milyen is az a mozdulat. Spóroltok nagy általánosságban, spóroltok *névtelenül*. És csak a végén, és csak olykor derül ki, melyik is lett volna, melyik mozdulatotok egészség- vagy életmentő.

És lehet, hogy kontrollszerveretek nem adja ki a számszerű adatokat, mert nem akarja ijesztgetni a tömeget, és az is lehet, hogy ezek az adatok nem is olyan rosszak. Mert a jó orvos, jó nővér kompenzál. A szegénység kreatívvá tesz, és kiegyensúlyozza a tárgyi feltételek hiányosságait.

És egyszer vége lesz ennek is, lehet. És társadalmi, össznemzeti megegyezésből nem emlegetjük majd ezeket a statisztikákat. A foglalkozás körében elkövetett bűnök meg pláne nem.

De a ti szívetekben ott lesznek mind. A kapásból, nektek is váratlanul megütöttek. És azok is, akiket a spórolás vitt el. A ti energiataralékolástok. Az emberek külön-külön, egyesével a szívetekben.

Akik még ideát maradhattak volna, akik csalódás nélkül nőhetek volna fel, akik úgy hagyhatták volna el ezt a világot, hogy minden rendben van itt.

És nem meghökkenve, értetlenül, magányosan. Társas ösztöneit áthozva, s tán még Istent is.

Börtönkerülető

Hát tényleg nem ismerek sok cégtulajdonost, az biztos. Node valahogy nem is engedik megismerni magukat.

Mert nem olyanok, egyáltalán, mintha tényleg vezetők lennének. Az egyik például folyton fürdik. Pattan a zuhany alá, hátha valamelyik alkalmazottja nem tud jönni, és be kell ugrania helyette. Szóval, mintha prosti lenne, fürdős k. És közben panaszkodik, hogy ha reggel megcsörren a telefonja, arra gondol hirtelen, lesz-e elég ideje pancsikálni munkakezdésig. A dolgozói meg büszkék magukra, hogy milyen jó munkaerőkölcsük van, azonnal beszólnak, ha dugó van, ha megy a hasuk, ha elszaladt kutyájuk után kell eredni, vagy ha bedagadt valamely testérszük az előző napi munkától. A tulaj meg ekkor usgyi a zuhany alá. És a tyúkokkal fekszik természetesen, este már ki nem mozdulna sehová, se mozi, se színház, se egy izgi könyv. Hogy ha kell, reggel tudjon beállni. Így mondja, beállni, mintha futószalag mellett dolgoznánk. Pedig hát embe-
rekkel foglalkozunk. De mindegy, neki ez itt gyár, darab darab. Végül is.

A másik ismerősöm meg építési vállalkozó. Luxusban utazik, azt meg nehéz eladni, bérbe adni. Így megesik, hogy nem tud fizetést adni, és fél kilépni az irodájából, nehogy meglincseljék a munkásai. És persze folyton töpreng, milyen pénzt, honnan, hova hozzon. És közben vinnyogva tövig rágja a körmeit.

A harmadik meg, aki nálunk újított fel, folyton szenvelgett, hogy neki most ebédelnie kell. Nem a részleteket megbeszélni. Neki már legalább fél órája ülnie kellene és enni. Gondoltam, gyomorbeteg, és szigorú diétán él. De nem, azt mondta, elhatározta, hogy nem engedi magát prostituálódni, ő nem adja a nyugalmát semmiféle piti üzletért. Bár a felújításra jó egy évig spóroltam, s ahol tudott, így is megvágott. Mielőtt jól beebédelt volna.

És ott van még a kéményes tulaj. Ő folyton túl akarja szárnyalni a fiúkat, a beosztottjait. Boldogan rivalizál velük, csak hogy olykor rosszul ér földet. A múltkor pár törött bordával volt kórházban éppen. De rohant is vissza gyorsan dolgozni, rivalizálni, letolni a másikat az útról.

Hát ezekben, ilyenekben bízunk mi? Hogy megszánnak bennünket, és megemelik a fizetésünket, hogy ne menjünk öltre a túlórakért? Ilyen zsenge kurvás emberektől várjuk, hogy pontosan adózzanak, hogy teljen betegek, öregek is?

Ilyen börtönfélő, nevetlen kisfiúk és kislányok irgalmát várjuk szakadatlan?

MELLÉKES

Mellékes kérdés, hogy
tiltakozik érzékenységed,
hogyan megrendült a hited
a *homo sapiens* felsőbb-
rendűségében, hogy nincs
kijelölt hely Isten udvarában,
s az igenléseidet átvette a NEM.
Mellékes kérdés, hogy olykor
hontalannak érzed magad
az otthonodban, s látod,
a tiszta, éteri lebegésbe
belerondít az álmegoldások
szennyezettsége...hogyan
az állat-melegben sokszor van
valami emberi, de az emberinek
mondottból sokszor kiszorul
a becézgető állat-meleg.
Mellékes kérdés, hogy tiltakozol
a NONSZENZ lealacsonyodás
brutális előretörése ellen,
hogyan a villanásnyi örömeiből
kiszorult a misztérium,
szégyenbélyeget kapsz az
Egyesült Európai Létezésmagyarázó
Szövetség hivatalnokaitól,
formabontás helyett győz az
észbontás, az abszurd kisokos,
megtévesztenek a pekúnia birtokosai,
igaznak látszik az alázatos GONOSZ

LIBIKÓKA

Most kérdőjelek hintáznak
az élettől duzzadó, tavaszt váró
faágon, most a szél is
jobban kínozza az eget,
te is csak most látod igazán,
az ember mennyire törékeny szerkezet.
Ökölbe keményedett kiáltások
söpriki végig a *homo sapiensnek*
kijelölt játszóteret.
Szétszórt gyermekarcok tiszta mezején
sokasodik a rémület, meghalt
a varázslat, a mindennapok meséjébe
beleöregedett a megtámadott
világ panasza.
Tudni akarod, ki a hibás,
ki adta ki a parancsot, meg akarod
ismerni azt, aki engedelmeskedett,
vagy *aki kéjjel ölt*, akinek nem számított,
hogy vérbe taposott kenyér lett a föld.



Kocsis Csaba: Vass Tibor és Szűcs László - Berekfürdő, 2025

EREDET

naponta megküzdünk azért
a csöppnyi lenniért –

mindig úgy kezdődik, hogy felébredsz,
s az a pillanat, az a néhány perc,
míg összekapod magad,
valamiért mindig kimarad,
arra sem emlékszel, miért hagy ki agyad,
hiába kérdezik, hogyan,
megrázod fejed, álmok és valók között,
te csak zoknit húzol, öltözködsz,
gépiesen a tükörbe nézel,
árnyakat, vonalakat kezdesz felismerni,
neszez füledben a mindenség, de nem ismerős,
aztán jobban figyelsz,
pedig semmi sem érdekel,
kimész az utcára,
emberek jönnek és mennek,
szembe, vagy elhaladnak melletted,
köszönés a boltokban,
munkahelyeden hozzád szólnak, kérdeznek,
beszélnek, beszélnek, zúgnak,
akár azok a zajok odakint,
a hangok füledig érnek,
ösztönből megremegsz,
mint azok akiket megvernek,
ismered, féled a félelmet,
agyadban bábelek omlanak,
emléked, hogy Ádámnak is
történelem, ami ő előtte volt,
másik titkos eredet, a semmi hátán
a semmibe fült istentelen mélység,
agyadban rettentő múltak jelenléte,
tálalva az emberiség kietlenül is szép,
égig érő fák mezítelen égi képe,
csak most, csak ekkor érzed
amiket igaztalanul rád aggatnak,
hát az, az te vagy –

mint azok a kapualjak
ahol a szerelmesek csókot váltanak,
annyi minden dől el benned éppen,
s az ágyban, az asztal mellett,
tudod, minden egyes nap azt érzed,
az üres pohár fenekén
ott lappang valahol számodra
egy másmilyen, egy érthetőbb
valamivel szerethetőbb,
ősi titkok alól feloldott ezredvég.

(halkul a jaj)

egyre csak némul
halkul a jaj
az utcák csöndjét
jól ismered
kedved sincs hogy
megszólalj
nejlon és papír
a szélben mind egyforma
szeméthegy épül
lelkedben tornyosodik
ami fájt s ami zavar

Valahol elaludt kabátod

Álmomban, valahol
elaludt kabátod.
az üres fogasok között,
csak egy árva esőernyő maradt
utánad.

mi lesz, ha eső ver?
megfázol, tán eltévedsz
és valaki bántani mer, hisz
igazából, önmagadon kívül, ki az,
ki ismer?

te sem, én sem
láttuk lelkünk mélyén a szálkákat.
látod, hogy megnőtték?
a vad bozótok között bár teremne
bocsánat!

mint a nappalokhoz lopakodó kínzó éjjelekben -
kikiabálnám, hibáim mindig ugyanazok.
de gondviselésként jönnek, naptár szerint,
segítség helyett,

velem.

Adj vissza az észnek

*„Hogy még mindig élek és ép az elmém,
az egy olyan csoda, amelyet nem értek.”
(H. P. Lovecraft)*

valamiféle por lepi most ismét az elmét
por a porral jön
a homokot is betemette rég
halottak napján a gyertyalángok
jutnak eszembe
miért égnek halkan nesztelen
s csak keveset

az ember élet nem számít már
eldöntötték előre megírt sorsodat
ijesztgetés fenyegető hangnem
a ki és bekapcsolt éter
arcot válogató talmi bohócok
járják merev táncukat
eddig az életigenlés
most a szájhős halált ígér
mindenfajta nincstelenségért
távolodunk egyre messzibb
kerülünk egymástól
nincsen itt se haza se isten se család

messzibb a szív messzibb a lélek
menekülni kéne az őrzöngő bolondság elől
nem elbújni nem megfelelni
nem menetelni a semmi vége fele
de menni a megmaradásban
ismét mindannyiunk fele

igazság bajnoka hol vagy
de hat te sem
jöjj ki könyvlapok közül Sherlock
keress meg
elbujdosok ebből az esztelen világból
adj vissza az észnek
a reményt a hitet a régi szerelmet azt
hozom én

BALAJTHY FERENC

A FEKETE BOJTÁR

(Sinka István költő emlékére)

Gyolcs gyertyák között a fekete bojtár
Szívfájdalmas ballada botos táncot jár.
Csodálják felhőbárányok, zöld lovak,
A karántól messzire hangzó dalokat!

(H)ősök lábán lánc, ám mindig ballada,
Akasztófán nyolc halott flótát hallana!
Míg csizmaszárból a Nap kél és felszáll,
Végső békét innen és túlontúl sem vár!

Igaz verssorok, szép nyárszemű alkony,
Egymással szaporázzák, látod és hallod,
S korom Égen fenn jár, - a fekete bojtár...

Majd szívedig jut s lelkedben forog már,
Csizma villámlik, tintairón mennydörög,
Ember mulandó, csak a tánc, a dal örök!



Kocsis Csaba: Bertha Zoltán és Serfőző Simon -Berekfürdő, 2025

(TELE)VÍZIÓ

„...játszani is engedj szép, komoly fiadat!”
(József Attila)

Reklámszünet, és tünet mentes Képernyő!
Nem kérhette volna ezt jobban Szép Ernő!
Villanymag, elektronfény csábos csapata, -
Forradalom forr, s él mint, a nagy Zapata!
Egy doboz mely világot győz és meghódít,
Túl szárnyal Petőfit, Józsefet, s Radnótit!
Sok a szenny, a hamu keddre, és szerdára,
De, világra nyílt ablak, s szép képek tára!
Dunától, Tiszán át, - Sebes Körös partig, -
Ringatja Nagy Lászlót, Adyt, Vörösmartyt!

(Vizió)náljuk a te(lét), - csepp csak csorog,
Ki, nap mint nap csókolja, minek háborog!
Veled él, élsz vele, pokol, ha mennyország,
Idomulsz hozzá, s majd idomul az hozzád!
Jó képet vág mindenhez, ha kell, pofát nyit,
Utánozza Weöres Sándort, s Kosztolányit.
Nincs vég, mert mindig feltámad poraiból,
Büszke lenne rá Móricz, meg Jókai Mór!
Mindenható, - vesztes nem lesz a képernyő,
Nem írhatta volna ezt szebben Szép Ernő!

ÉGI PECATÚRA

Föld szembogarával erre hunyorog,
S orsómra felcsavart Duna, s Tisza.
Égbe kiáltott szó, mint egy szikra,
Lánggra lobbantja a távol Űrvadont.

Holdudvarban sepreget a kis kobold,
Szegény vándor, párját várja vissza.
Göncölszekér, s csillagos talicska,
Tejúton csorda kószál, az eb csahol.

Megingathatatlan gyémánt ingatlan,
Dülöngél, mintha pityókás lenne,
Zárványba zárná a kuszaság rendje!

S szitakötők repcsavaros vonalban,
Szőnyegbombával fenyeget a Nap,
Égi pecatúrán a Mars – épp harap!

Virágok éneke

Anyám emlékére

Mályvarózsa bíbor kelyhe,
benne ül az Isten lelke,
ha paskolja égi harmat,
anyám hangjára is hallgat,
piros, fehér árvacsalán,
illatával várna reád,
gyújtoványfű sárga fénye,
füledben zúg lágy zenéje,
labdarózsa elandalít,
bőven hinti dallamait,
ó, te fehér bodzavirág,
bokrodban csüng a másvilág!
hecsedli apró csészéje,
hív, hogy mássz a dombra érte,
hol berkenyék mosolyognak,
hódolnak tavaszi napnak,
dáliák sokszínű fészke,
nótára is fakadsz érte,
fejedelmi rózsakirály,
hitesd el, hogy mindent kiáll,
ki virággal anyja után,
bandukol a bánat útján,
hogy a muskátlit elérje,
s örök legyen szép emléke.

Családok családja

- Mi az, hogy *Korfu?! – csattant fel egyszerre a család, Larry felé fordulva.*
- Isteni hely. Arra gondoltam, hogy mi mindnyájan...
- Idióta! – sikította Margo.
- Te nem vagy eszednél! – kiáltotta Leslie.
- Drágáim, ne veszekedjete, és főleg Gerry előtt ne beszéljete így – csitította őket mama, aztán hozzátette Larrynek. – Azért eléggé okatlan ötlet, drágám.
- Ez a család egész egyszerűen síkhülye! – ordította Larry, magából kikelve.
- Te vagy a síkhülye!
- Hogy merészelsz!...
- Na, na, drágáim, ne veszekedjete.
- Tudjátok, mit? – szölt sötéten Larry. – *Egyedül* megyek Korfura. Ti meg pukkadjatok meg...
- Na, na, drágám...
- Mi az, hogy egyedül mész?! Én is megyek, *csakazértis!*
- És én is! Bosszúra szomjazik a lelkem!
- Na, na, drágáim, és Gerry? És én?
- És Roger? – kérdeztem én.

Természetesen Roger is velünk jött Korfura. Ez nem lehetett kérdés. A családhoz tartozik. Fekete, göndör szőr borítja. És hát igen, kissé bolhás szegény, de mit tegyünk? Különb is sok feladatunk volt. Kezdjük mindjárt azzal, hogy Leslienek elromlott a puskája, így nem tudott jómadarakra lövöldözni, akik roppant ügyesen akadékoskodó vámtisztéknek álcázták magukat, Korfu kikötőjében. Leslie Margót és Larry szidta, mint a bokrot, mondván, hogy *rontást* küldtek a fegyverére, hogy ezzel elrontsák a napját. Margo és Larry szemmel verték vissza ezt az alattomos támadást. Miután ez a vita szépen elcsendesedett (úgy, hogy Leslie tekintetvisszaverő-napszemüveget vett fel), rögvest egy másik, nem kevésbé súlyos probléma kerekedett. Még ma is pirulok rajta. Pedig jó régen történt...

... azzal mindannyian tisztában voltunk, hogy Spirónak sok baja volt. Akkor éppen székrekedéssel bajlódott. Az egyik reggel, reggeli után Mamához hajolt, és rekedten suttogta a fülébe (de olyan hangerővel, hogy tán még a közeli villákban is meghalhatták:)

- Miszisz Dárellsz, kérlek ne mondsz el senkinek, de berekedt a szék...
- Hogyan, Spiró?
- Ahogy mondomsz, *berekedt a szék...* Tudnálsz valamit adni rá?
- De mire, Spiró?
- Izé... nincs ka... ki...
- Á! – csapott a homlokára Mama. – Bemegyek a házba, mindjárt hozom.

Spiró feszegve mosolygott ránk, míg Mama vissza nem jött egy literes üveggel, amely tele volt átlátszó folyadékkal. Leült, és próbálta elolvasnia a címkéjéről, hogy mi a neve.

– Ez... ö... Hun... yadi... ví...z...– majd odafordult Larryhez. – Drágám, milyen nyelven van ez?

– Ha nem tévedek, magyarul. De egy szót sem tudok kihüvelyezni. Arról a *Hunyadi*-ről már olvastam, nagy hadvezérük volt a középkorban.

– Nekem a korfui patikában azt mondták, nagyon hatásos az... efféle problémák kezelésére. De nem tudták megmondani az adagolását... Sebaj! Tölthetek belőle magának, Spiró?

– Hogyne, Miszisz Dárellsz!

Spiró megszagolta az italt. Fintorgott, aztán egy húzással leküldte.

– Miszisz Dárellsz, ez borzalmasz... De kérek még...

A Mama újra töltött, Spiró pedig újra ivott. És ez így ment addig, míg az egészet meg nem itta. Ekkor Spiró üdvözült arccal felpattant a székből és elordította magát:

– Heuréka! Heuréka! Heurékaaa!!... – azzal elrohant messze az olajfák közé...

Estig nem is láttuk. Csak *hallottuk*...

Hónapokkal később nagyot csodálkoztunk. A tett helyszíne körül ugyanis *bámulatosan* kivirágzott a természet. Az eső persze elmosta a hatalmas *dombot*, de körülötte a legszínompásabban nyíltak az új virágoskertek, és akkora zöldségek termettek, amelyeket még nem látott a világ.



Kocsis Csaba: Áfra János és Fátyol Zoltán - Berettyóújfalu, 2024

Kicsengetés után

a nyárnak úgy vágunk neki,
mint a mezőkön növekvő pipacsok,
arcunkon a szabadság szele,
lábainkban hegyek és folyók.
így sodródunk majd bele a
jövőbe és telnek, múlnak
a hónapok. magunkra öltöttünk
minden pillanatképet, nem
ismertük még a fotoshopot,
gondolatainkban az AI sem
matatott. mi voltunk a legokosabbak
időtlen féktelenségben elvesző,
a jövőben bízó kamaszok.

Érettségi előtt

könyvhalmaz arcunk menetet
vág elménkbe, mégis olyan az,
mint egy agyhalott, a kétségbeesés
elgáncsolja a jövőnket, ha nem gyűrjük
le időben ezeket a papírlapokat
a torkunkon, ahonnan mondatszerkezetek
formájában majd visszatérnek a nagy napon,
mikor a bebiflázott pipacsokból réteket
varázsolunk egy bizottság előtt és megérünk
hirtelen, miközben elsüllyedünk az eljövendőben,
bizhatnánk ugyan, hogy röpülni fogunk,
de szárnyunk nem növesztett még pihéket,
keressük, kutatjuk az utat, ami majd valahova
elvezet és magunkra szerelhetjük a holnapot

Diploma után

Az élet kifeszített szitakötő, szárnyain gombostűk nyúlnak át, nem lesz többé, akárhogy is szeretné, királylány. Új virágszirmokat folyók medre mellett nekem kell felfedeznem, s megtalálni az iránytű nélküli jövőm sodrát a vízben, s nem, nem szabad elmerülnöm. Mondják, az életben minden csoda, csak rátalálni egyenként is nekem kell. Kaleidoszkóp létem varázslatokat teremthet egy kisgyermeknek, nekem sem közömbösesek formái, színei. Kihajtogatott obszervatóriumból nézem a csillagos eget, s ígézetre várok. A távcső szupernóvákról regél. Látom önmagam. Egy felhő tetejéről lógnak le virágportól sárga lábaim. Elindulok. Mindegy, hova zuhanok ebben a kozmikus térben, Isten mosolyogva int kezével, mert tudja, tettekké alakítom, amit magamba szívtam: az öröklét Föld felszínén elterülő bájait.



Kocsis Csaba: Galánfi András - Szemadám György

Ne mondd!

Ne mondd, hogy bármit is eltitkoltam előled,
mindent elmondtam többször is, de szenilis
lettél a mondataimra, akár egy aggastyán, ki
egyik pillanatról a másikra felejt, még a demenciára
sem foghatom bántó szavaid, mert egészséges vagy,
akár a makk, de neked minden áron el kellett hitetned
velem, hogy az én hibám az egész életem, noha azt,
csak hirtelen halálok kísérték, az enyéiméi, hogy
mit éltem át, ahhoz neked semmi közöd, mint ahhoz
sem, hogyan élek mostanság, jut-e mindenre elegendő
mennyeségű pénz, vagy hónap telik hónap után és esendő
árván hiába várok haza bárkit is, de te még ezt is a fejemhez
vágtd, zúduld szájaidból a rengeteg mocsok, s mi végre is,
ha nekem kellett egy üres hangot elviselnem, mi vést
kongatott, hiszen rám csaptad a telefont, mert így a legkönnyebb
megköszönni, mit érted tettem, belevarázsoltam napjaidba az életet,
mi nélkül hosszú ideje telnek napjaid, s magad sem vetted észre,
mennyre szálni való bolond vagy, miképpen én is, mert soha
nem kellett volna újra szóba állnom veled, s most azt kívánom,
légy csak egyetlen egyszer olyan kifosztott, mint én lettem
általad és hibáztasd nyugodtan magad vagy örülj meg akár,
nekem mindegy, kiradírozom a neved is az agytekervényeimből,
nem hiányzik sehonnan ott lebelül egy károgó vészmadár.

huszonegy

kétségbeesettek lázadása
ömlik a kloákába túlcsorog
miért rugalmasak a magányosság
falai nyitnak a végtelenre

síkos a part nincs korlát kapaszkodó
de miért van ennyi elcsapott lélek
volt szerelmek irodalmi csalódások
hagyjuk a versírást ki olvas

az erdőket még feszes lombok
a kerteket virágok tartják
miért fáj lélegezni
mennyiért vegyünk levegőt ha ingyen

jelenések

megsemmisül a föld vagy éled lesz
tavasz nyár szüretet nyújt a termő ősz
égi útján a nap itt még elidőz
kiáltás harsan az égben csupán nesz

csapások értek szóból se értenek
bálvány a pénz trón alatt aranyak
amit félt a hiú ember fukar s vak
a jelenések tehetetlenek

a hamis istened a kapzsiság
magához ölel pusztul a világ
meztelen jöttél s elvész mindened

a kezekben lehet a nyitott könyv
a betű nem ismer de megjelölt
bűnben fogantál a halál eltemet

makrancos bolygón

a föld méhéből mars a vörös isten
haragvó epéjét önti újra
nyugalma őrlődik irgalma nincsen
őrlődik és őrl a vörös isten
testünkön át gázol vezet útja

megálljunk forró a talaj ne tovább
akik ma a véres tegnapokból
nem tanulnak bármi okból a sovány
esztendőknek jegyzik keserves sorát
idők gorombábbak mint a pokróc

erői ami szép volt letarolnak
a földet ma eget fákat rétet
élik a világuk nem volna holnap
ragadjon minden mester éles tollat
mielőtt lávaként dül a méreg

Elsüllyedt udvar átka

(Krónika torz időből)

Torkomnak estek
mert kihánytam a gyászt
s vállaltam az utat a temetőig.

Fény,
a fény fagyos
pálcáival arcomba vág,
tükrök dermesztik a várost,
fáradt csecsszopók képzeletemben
articsókák, üvöltő tánc cselezi
a hervadt bokákat.
Kiben lakozzam e húsevők között?
Mire a bálvány kiér a lázból
feltekernek a szemfedelek,
óh, anyám, miről dalolnak ezek,
agykupacokról
mállik az idő,
tébolyult nyelvük esendő a szóra,
temetőikben nászéjszakának,
s nincsen szavuk a jóra.

Járok az udvaron perlek, tusakszom,
nincs erre semmi,
elvérezve az ünnep: nem értél
ide időben,
elvonókúra a kert, fölöttem keringő
ragadozók, nincs mód futásra,
átevickelés, haza nem érés
üres peron: jövőendő.

Mint hajdani rubin a szemben
idült ásó-gereblye
kitakarják egymást a föld alól,
felnyúl egy pici kéz, eget festeget
az udvar fölé, ott az elkíváncozó
golyamadár, brekeg csőre közt a béka,
brákió, adió.

veszve a hóesés fehérje, hajh
a hógolyó-homlokok fekete
olvadással fenyegetnek.
Valaki feltűzi magát
egy múzeumi kartonlemezre:
bocsáss meg, nem fáj már semmi.
Ezek a falak nem hadakoznak,
nem óvnak csak állnak, zúzmaralakja
a horpaszukat,
minek kell ide harangkongás, érces
csengése a némaságnak?
Nem indul el a körmenet, nem lép senki
előre, bujkáló tűzhely ne pirulj,
volt lángod, telik hamvadból
még egy siratóra, nem az bánt,
hogy nem jártam erre, s nem öltöztettem
izzásba meddő rostélyod, rosszabb
ami tele tűzzel, s nem szökken tőle
pírba arca a haloványnak.
Mit tegyek érted, int a pókhálós jászoly.
Názáreti lángocskám csengj fel
a fogak fölé. Égő rozmaring füstje-illata
alkonyi levesében egy vacsoránk,
nyíló muskátli sátra kalapot húz félre
a büszke fejen. Légy ügyes súgja banyám,
cukrozd el, ha huncutkodó,
szebb, mint a liliom, mint a tulipán,
gyöngyvirág lehet csak mása,
hordozd el egy messzi csillagra
rossz álmot látni,
az léssen fogyatkozása.

Rémálom: hízónk sikolt,
viszi a lepedős autó,
kihuny a kanóc, sercen a sötét íve,
időroncs vagyok csörömpöl apám
összeesetten,
ítélet virágzik, nem jó menedék,
fagyásba retten.

Bóbiskoló levelek éjszakája ne aludj!
Öklök oltalmában dívó fotók
felpattant szeme ne aludj!
Duruzsoló tejfogás szentek omlanak
egymásra, mord üszkők haragja elszabadul:
vizsgál a bukás, ittas veszezlés
lenne a szebbik öröm!
Szorítja géged a bábos leány:
bolondot csinál belőled a térkép
homorú tükre?
Riadalomban pörög alá a mohó levegő:
ne aludj, akár a kőhöz ragadt árnyék!
Csordul a forrás, csobogásából arcok
lépnek elő századok menlevelével,
nem kuksolhat satu-csőrben a csukló,
mozdul a kék időző hegyek fölött,
virradatra a szél is végig rebeg a tarlón,
ne aludj karikával orrodban
megvakult szoknyák dőzsölő sziklái alatt,
tüskét vetnek a rózsák,
tisza kilátást karcolnak az
ablaküveg alagsorára. Könyvek
kopaszra nyírt önmérséklése
ne aludj!
Önmagukba tömött férfiak karikás
szemű maszturbáns kórusa vess szemet
a tiltott gyümölcsre, kuksoló landit
sóvárgó szirének ne aludjatok csak
mert ezt az évszak is támogatja
csendélet-toporgással,
fagyosszentek havában.

*

Átkozott mellen sikoltson
aki arcától retten,
érje el eleven képe
begombolkozó testen,
legyen leomlott karzat
vérözön-diadalából,
a lámpás semmi vigye
a Hold alatt,
kerüljön ki a földből
ahol el sem haladt.
Dúlják zimakók a nyugtát,

böködjék kőre fagyva,
pörgessék tusakodások
vigyorgó deszkalapra,
verje rontás a könnyét,
vegye el könnyét szemétől,
szúrja fényorsó, parlagokhoz
faggyon hevétől.

Átkozott legyen
akinek nincs szeme,
akinek van szeme
s szólni nem néz vele,
akinek könny pereg alá
akinek elillanó
aki, ha szárítaná
arcát marja a só,
aki el nem vegyül
s dőlyfét dobra veri,
aki kivállhat
de nem teszi.

Ki lesz, aki majd velem ül
bozsgást játszani egyszer,
kinyitni le-fel lüktető
köldökét izzó testtel,
sajgásos vétkek: irulni-virulni
tomporába merülve
kinyúltan kimúlni.

Sötétbe fulladva a város,
sehol egy ember,
egy Ember jönne bár,
odébb a mező matat
eleven emlékeivel:
Hol vannak innen az Emberek?
Nem is járt volna erre
egy sem?

Ide-oda, szét, össze-vissza; soros és párhuzamos, de egyébként bármilyen

Ne piszkálj már, miért vagyok rosszkedvű, borús, mi bajom veled? Az égvilágon semmi, csak tudod van ez a spleen, még nem „világfájdalom”, de vannak, amik nagyon nem mennek ki a „fejemből”, hiszen nap, mint nap beletolják a képembe.

Mi ennek az értelme?

Vagy ezt nem kell, felesleges kutatni...?

Mint két tojás... Utáljuk a kék és sárga színeket? Ennek a két embernek ugyan mi köze van egymáshoz? A kék az ég, a sárga a nap színe, mindenkinek joga és „dolga” eldönteni, melyik a kedvenc színe. De egyébként, ha nem is ezek a kedvenceim, bajom ugyan mi lenne velük? A kéket, a sárgát utálni kell? Utálni kell egy népet? Egy talán szuverén szomszédot, aki (mint lassan kiderül) megtámadta az orosz medvét...

Rossz vicc, mit nem szeretnél hallani egy romától? (Jó, félre az eufémizmussal, nevezzük nevén: cigánytól. Egy normális cigány is cigánynak hívja magát.)

Jó reggelt szomszéd!

Nem szeretném hallani Oroszországtól: jó reggelt szomszéd! Lehet, hogy nem így van, de úgy gondolom: az ukrán és az orosz testvér. Ennek ellenére... Ehhez képest csak jobb lenne nem a Varsói Szerződésben, nem csatlósként, hanem Európában élni.

Igazából olyan világban, ahol mindenki „testvér”, lehetne így is hozzáállni. Azt nem akarom elvitatni, mindenkinek megvan a helye a világban, megvan a hazája.

Vannak ukrán, jó inkább félukrán, inkább kárpátaljai magyar ismerőseim, akik már az „anyaországban” élnek. Sajátos „állatfajták”, persze sajátos „állatfajták” a Partiumi, az Erdélyi, a felvidéki magyarok is. Ahogy sajátos „állatfajták” az anyaországi magyarok is. De épp ezért szép a világ, nem vagyunk egyformák, de valami összeköt. Minket talán a nyelv, talán a részben azonos kultúra, részben azonos múlt, talán összeköthetne egy közös jövő is.

Megint rossz vicc, kérdezik Áront: Na és bátyám, van-e itt a faluban rasszizmus? Nálunk nincs, de igény az volna rá... Az a baj, hogy egy emberi, de teljesen ember-telen ösztönre építenek „dolgokat”, ez a félelem, ez a bizonytalanság, ez a gyűlölet. Lehetne másra is. „Ne azt keressük, ami elválaszt, hanem ami összeköt”¹.

Visszatérve a Kárpátaljai magyarokra, nyári élmény, már a háború kitörése után, bár abszolút független attól. Nyáron rugdalóztunk salakpályán, nehezen tudtunk összeszedni két csapatot. Egyszer úgy jött ki, az egyik csapat anyaországi, a másik kárpátaljai magyarokból verbuválódott. Talán volt köztük félmagyar, félukrán is. Egész jól bőriztek. Viszont „agyatlanok”, elviszi őket a hév, felesleges dolgokon „berágnak”, és néha durvulnak is. Ehhez képest lement a meccs. Az eredményre nem is emlékszem. Barátságos volt, mármint nem számított az eredmény. Emlékezetem szerint kánikula, vagy ahhoz közeli időjárás volt. Természetesen: utána a stadion melletti gombasörö-

1 XXIII. János pápa

zóban csak le kellett gördíteni néhány pohár sört. De nem abban a tempóban, amit ők diktáltak. Ha az lett volna az etalon, sem a biciklim, sem én nem értem volna haza. Igazából azt éreztem a pályán is, és a sörözőben is, hogy „féktelenek”. Vadabb világban éltek, vadabb világból jöttek, bár manapság már a mi világunk is elég vad, de a „vadságuk” miatt nehezebben „tagozódnak be”. Egyébként meg miért ne lehetnének a testvéreink. A Világ nyitott, de csak maradjunk Európában, de csak maradjunk a Trianon nélküli magyaroknál, de csak maradjunk békében... Ma már bármikor egy ősi magyar felvidéki, Partiumi, erdélyi (valamikor magyar) városba elmehetsz, a határon nem kell görcsbe rándulnia a gyomrodnak, nem fognak átkutatni, „seggedbe nézni”, mondvacsinált indokból visszafordítani, és megnézheted a Házsongárdi temetőt, Lőcse főterét, sétálhatsz a Kolozsvári Promenádon...

Miért ne lehetne a Kárpátaljai templom toronyóráját is, ahol magyar időt mutatnak, így megnézni. Értelmetlen pusztulás, értelmetlen pusztítás, értelmetlen halál. Megmaradtunk az őskorban nem Őskori eszközökkel? Mindent felülír a „tőke hatalma”, a hatalommegtartás, a gyilkos ösztön? Abból még nem lesz béke, hogy azonnali, feltétel nélküli tűzszünet, békepártiság...

Meddig „túr” egy zsarnok, meddig túr egy nép, meddig túrhető a zsarnokság... Fialat életeteknek miért kell értelmetlenül elmúlnia...

„Lesz még Moszkva magyar falu”, „közös magyar-japán határt”²!!!

Egyébként ez a japán is egy hülye nép... Miért vágott a szeme és lapos a homloka? Reggel, amikor kijön a japcsi, nem érti, hogy mi van, kába és álmos még. Törli a szemét, ezért olyan vágott szemű. Majd végre hall is valamit, de nem jön rá, hogy mi az, mi zúg, mizu... Majd rácsap a homlokára, ja a tenger, ja a tenger. Ezért „lapos” homlokú. Gyenge poén, ősrégi, viszont minden újszülöttnek még új. És sokszor érzem, nálunk, hazánkban is egyre több az „újszülött”.

Meg kellene nyugodni, le kellene lassulni, elfogadni egy olyan világot, ahol nem kell mindenáron előre haladni, szerezni, birtokolni, uralni. Meg kellene elégedni az-
zal, ami van, persze nem abban az értelemben, hogy nem akarsz többet, jobbat, akár azt, hogy kapd meg a teljesítményednek megfelelő elismerést. De, de... ne a másik rovására. Dögöljön meg a szomszéd tehene? Nem. Ha nem jut téhén, legyen nekem, neki is, nekik is legalább kecskéje.

Na jó, Izlandon több juh él mint ember. Miben mérjük, mit mérünk, kinek mérjük, hova mérjük... Igazából maradjunk meg a saját kis mikrovilágunkban. Ha este / éjjel nyugodtan csukod le a szemed, reggel (borotválkozás közben) úgy nézel a tükörbe, hogy induljon a nap, ma sem keltünk fel hiába, legyen ez jó.

Boldogságminisztérium³? Miért az a cél, legyenek hatalmon, legyen mindig több; aki nem velem, az ellenem, az nem is létezik, az ne is létezzen. Miért mindig a „kisgömböc-effektus”. Miért nem az, ma legyen jó, nekem, neked, másnak, mindenkinek.

2 Hegyen völgyön megy a batár,

Lesz még magyar japán-határ.

Piros, fehér, zöld az adu,

Lesz még Moszkva magyar falu!

3 Bhutánban rendszeresen mérik a bruttó nemzeti boldogságot.

Persze a sorrend felcserélhető, sőt fel kellene cserélni. Önmagában nincs azzal baj, ha először nekem. Nem kell szeretni a másikat, nem kell szeretni a „más”-t, nem kell szeretni a „másságot”. De amíg engem nem bánt, miért ne legyen.

Messzire kalandoztam, illetve kalandozom most. 18-19 évesen védtem a Varsói Szerződést (meg is szűnt), jött a sas-behívó, nem volt választási lehetőségem, nem volt még polgári szolgálat, így vagy börtön, vagy előfelvételis katonaidő, utána egyetem. Szerintem ez nem választási lehetőség.

Csak egyetlen egy mozzanat. A másság, és – ha nem agresszív – az elfogadás miatt. Volt egy nagyon „szép” katona-, század- (de nem körlet) társam. Ekkor találkoztam „ezzel” először. Talán zongoratanár volt. Sokat (túl sokat, túl sokáig) volt zuhanyzás közben a zuhanyzóban. Majd többünk „büszke szerszámát” elemezte, és mivel tisztában volt azzal, nem fogunk rágerjedni, csak úgy dicsérte meg, szeretni fogják a lányok. Akinek nem akarta megdicsérni, annak nem dicsérte meg. Volt lehetősége rá...

Sosem közelített „oly” szándékkal, így pedig problémánk sem volt. Nem azon a térfélen játszott, ahol mi (persze akkor mi, bezárva sehoh sem játszhattunk), de nem akarta a pályát megváltoztatni, így mi is elfogadtuk őt, ő is elfogadott minket. Valószínű, ez egy ide nem illő kitekintés volt.

Azért, ha befogad egy közösség, várod a segítségét, majd állandóan keresztbe teszel neki, sőt a szépen megtérített díszasztalnál (nem mondom a legrosszabbat, hogy mit teszel az asztal közepére) „fanyalogsz”, ne lepődj meg: legközelebb nem hívnak meg, amennyiben kénytelenek, az asztal sarkára ültetnek, és nem állnak szóba veled...

Más: Baloldal kell, Európa kell, Klára kell. A sorrend szerintem elfogadhatóbb lenne így: Európa kell, Baloldal kell, Klára kell. Szerintem Európa kell! A többi...

Magyarnak, embernek, férfinak, apának, nagyapának, gyermeknek (szerencsére él az édesanyám), hivatásomnak, barátnak, havernak, szurkolótársnak, zeneparátnak, a futballpályán ellenfélnek (nem ellenségnek), a színházban nézőtársnak (sorolhatnám még) tartom magam. Ebben nincsen háború, gyűlölet, leigázás, felsőbbrendűség... Van persze, ahol van versengés, van győzelem, van vereség, de nem a másik rovására.

Az ég legyen kék, a fű zöld, bár akár felcserélhető, a nap legyen sárga (a vizeletem is), a tojás legyen fehér és sárga, jusson mindenkinek nap, ég, kék, víz (mivel ez az egyik legnagyobb probléma: víz, víz) és zöld.

Ne legyőzni, meggyőzni, ne gyűlölni, elfogadni, ne harcolni, megélni. Sorolhatnám. De ma „sorolni”... Egyébként tudod, nálunk megszűnt a soros kapcsolat is, már csak párhuzamosan lehet.

Miért ne lehetne sorosan, párhuzamosan, cikkcakkban, be, ki, le, fel, ide-oda, szét, össze-vissza. Utána mindenki választ. Ki így, ki úgy. Ha az ide-oda nem zavarja az össze-visszát, ha a fel nem zavarja a párhuzamost, vagy akár a sorost, akkor miért ne.

Érted már?

Egyébként meg a párhuzamosok a végtelenben találkoznak (talán a sorosak is).

„A végtelenbe és tovább!”⁴

4 Toy Story, Buzz Lightyear

Lassanként

Elpárolog közülünk
az életben tartó
empátia illat

Kinek szomját
tiszta forrás vizével oltottad
vajon megtagadhat?

Emlékezni fog mikor
megpillantja arcod
egy pohár fenekén
lötykölődő borban.

Holnap

Megismétli-e
a vallomást, előttem
élet itt nem volt,

csak kiszáradt föld,
mely esőre szomjazott
szakadatlanul.

LÉDA EFFEKTUS

Fokozhatatlan érzelmeken
túltenni magát az embernek
sosem sikerül-

nem vérezhet el
a sorozatos irónia-cunamitól a
lélek meleg zugában rejtező

Így érne véget,
így kihajítva semmiből a semmibe,
vékony szőrfdeszkán egyensúlyozni,
majd elveszni az ismeretlen mélyben?

megbánod a hirtelen
búcsúszavakat, vonzás és taszítás
peremén táncol szívritmusod,
hiába maródtunk, mint fémbe savak,
végez velünk, egymás létéből kimos
a folyamatosan zúduló kíméletlen salak,
erőtlen kapaszkodás ez már
a feltételes módba, hiszen
úgy tűnik, mintha a volt
meg sem történt volna,
közös emlékeket gazdag képzeletünk gyártott
szelíd képeit kíváncsian vigyáztuk
önként léptünk át egy új dimenzióba,
lubickolva a gondolatban és lélekben
együtt töltött édenben pokolban...

nincs győztese, csak vesztese ennek a láznak
melyről bizton állítható, szerelmi volt-
hiába pereg buzgón nyelved a fájdalomtól,
csak bugyognak véres szavak,
volt bátorságod kifakadni
szomorú kijelentések, hangos felkiáltások
,kíséretében, talán a világ legmegrázóbb,
legszenvedélyesebb búcsúverse így születhetett...

honnán a bátorság a másik
beteg szívére ekkorát ütni,
ha nem tudod, akart-e veled,
egyazon hófokon szeretni-

mihez kezdeni a felszakadt vádpiramissal,
ég az arcom, lángolni kezd, már
önsajnálátunk is teljesen összezseng-
pedig szerethettünk volna a nagyívű történet után,
ha betoppansz hozzám elbocsátó üzenet helyett.

Tiszta vagyok s azért...

Büszkítsen a tudat
a főszerep neked jutott,
mindig is tied marad
az én örökkémben.



Kocsis Csaba: Kulin Ferenc és Kulin Borbála - Álmosd, 2025

SZABADSÁG

*„Az ember nem lehet hontalan,
sem önmagába száműzött,
sem önmagának idegen.
Az ember maga a szerelem,
szabadságának dolga van
mindenkivel. Veled s velem.”
(Bella István)*

Az érdek kettétörte az imákat.
A csönd már-már rövidzárlatot idéz elő,
De belerikkant a fajdkakas, s rájössz,
Ellopták a csöndet itt.
Kicsomagolt porcelánarcok
Hevernek a macskakövön,
Hevernek a csatamezőn,
Hevernek sikátorok zegzugaiban,
S a színfalak mögötti deszkapallón.
Közben felébredtünk megint:
A fák mentazöld kijózanodása zajlik.
Kulcs a zsebben.
Jegenye allé mutat nyílegyenes ösvényt
A házig, melyet egykori okker vakolatát lemállasztva,
Ottfeljejtett az idő.
Tavaly is kivéreztek a cserszömörce bokrok.
Az idei fák roppanós levelei, baldachinként
Omlanak alá. Érzik, szólongatják
Az esőt.
Nem, nem tévedtek el az Évszakok!
Mind ismerjük a ligetet, s a házat,
Ahol hirtelen váltunk felnőtté.
S középütt a tavon, felfeszített víztükör
Temette maga alá a hullámokat.
Az órany antikolás alatt, kizöldül a
Menny bólusza. Festővászonért kiált.
Visszatükrözi az aláhullott élet növekedését.
S lám, visszaáramolhat az óceán a folyóba,
Kiszáradhat mind a deltatorkolat,
Buggyanásig telhet a Forrás.

Az Ararát felől sivatagi homokkal
Érkezik a szél.
De csőrében olajággal, szívekbe fészkel a
Vadgalamb.
Kicsomagolva hullanak Betűk az égből.
Így várják sorsuk beteljesedését.
A megszületést, a közeli rókalukban is csend követi,
Majd békés cuppogással tapadnak a
Kölykök a csecsre.
Cinóber és okker málladék porát rúgod
A ház tövében.
Partot ér benned, s nem hal el
A szabályos dobverés.
Újra kinyílik az ódon zárszerkezet.
S aláhajlik a kegyelem.
Dologidő érkezik.
Hisz dolgunk van a
Szabadsággal és a szerelemmel.

csak...

csak tüzeket gyújtani jöttünk
csak a kovakövek pattanása hallatszik ha figyelsz
csak lobbanásnyi a szikra lángja
zsebedbe is elfér/kezedbe rejtsd el
legyen ki életben tartja a tüzet
kezed mellé meg itt a kezem

ELJÖN A MEGVÁLTÁS

Alvó éjszakai szemek
hangtalan lámpák között dideregve kóboroltam
az úton. Mögöttem senki, előttem senki.
Késsel megszúrtam valakit, aztán imákat
mormoltam az úrhoz.
Az Istent kerestem, de éppen aludt.
A nyár is elaludt, ölemben a tegnap kibontott
bűnei kiömlöttek az útra.
Lomhán, esetlenül mentem tovább, majd
szívemet elérte valami szó a tiszta életről.
A tegnap halai elúsztak, ma már elveszett
a remény, mégis felállok és továbbsétálok.
Egyszer megtalálom újra a reményt.

Vers hozzád

Veled lennék az álmaidban.
Utaznék a képzeletbeli tájakon.
Veled lennék napközben is.
Utaznánk együtt a vonaton.
És ha egyszer ez a vonat a semmibe
vész, akkor kellesz nekem, babám, hogy
hírt vigyünk a többieknek: ilyen szerelemről
álmodik a világ.
Lennék bérc, fa, csillag, Hold, nap vagy bármilyen
égitest, csak hogy vigyázzam lépteid, levegőt adjak
neked.
Lennék én az Isten, ki kertet rendezne be neked, és
lennék Jézus, ki hetvenhétszer megbocsátana.
De most csak én vagyok, vágyom lépteidre, és ha
meghalnék, száz Istent küldenék, hogy vigyázzon rád,
így lenne szép újra, és tiszta a világ.

Ami eszembe jutott egy este a madár dalolásáról

Dalol a fánkon a feketerigó.
Eljött a nyár, majd ez is elsuhan.
Az idő egyszerűen nem létezik.
Megszűnt az idő.
A verandán magam elé képzeltem egykori
magam, de már nem ugyanaz az arc, nem
ugyanaz a haj.
Lágyan lezártam szempillámat, lassan
elmozdítottam a teraszon az asztalt,
közben dalolt a rigó a fán.
Azt dalolta ez a rigó, hogy szép ez a
nyár az esti lombok között.
Ő is be volt zárva az időbe.
Nekem ugyan volt szabadságom,
mégis úgy éreztem, be vagyok
zárva, nem kapok levegőt.
Létem behálóz.
Futottam kifelé az időből,
befelé a térbe. Snitt.
Az asztalon szétszórva feküdtek
a tegnap mocskai, és én elkezdtem
kotorászni közöttük. Megtaláltam egy régi
képet, és tudtam, elvesztem.
Nem igaz, mosolyok, nem igaz szemek.
Az égen kihunytak azok a régi csillagok.
Nem ugat rám Dóri kutyám.
A mézes kaputok alatt sem játszunk.
Snitt. Felébredtem, és láttam a mézes
kaput, Dóri kutyámat, az égen a csillagokat.
Most már újra veletek vagyok, ti régi hétköznapiak.

Ahol a csend levegőt vesz

Ablaktalan szobákban
a szél járni tanul.
Láthatatlan könyöke
kitámasztja a nappalt,
s végig húzza ujját a levegőn,
mint aki írna egy nyelven,
ami még nem létezik.
A víznek nincs tükrözete,
elnézte magát,
s azóta minden arc
kissé ferdére fordított,
a hang megállt a torokban,
lassan kővé lélegzi magát.
Ahol a csend levegőt vesz,
ott moha nő a pillanatok közé,
mint vissza nem küldött pillantás,
s a fény egyetlen pontra szűkül.

Kérdésvető

Fényejtő lyukas zseb a Hold
rossz felhő condrából kilóg,
már nem tudni fénye ha volt,
s mit üzen tegnaptól vissza,
mi leszünk önmagunk fele
s másiknak mi lesz a neve,
lesz-e képesség észrevenni,
mire érdemes emlékezni,
lesz-e a holnapnak tegnapja,
felfoghatónak fogantja,
s a végtelennek lesz-e vége,
s szeretni, ha szeretni kéne?

Persze a híd

Pócsmegyer, kétezerhuszonnéggy június kilenc, vasárnap. Kedves Panka, képzel, kitaláltam egy Lux Perpétua nevű szereplőt, akinek a neve azt jelenti, örök világoság. Aztán Vinokurov egyik versében Szemjon Kuzmics nevével találkoztam, én pedig nagyon szeretem az orosz neveket, Mihail Afanaszjevics, Lev Nyikolajevics, Fjodor Mihajlovics, Anton Pavlovics, Pjotr Iljics, a hangzásuk miatt. Az ötödikesekkel most vesszük A Pál utcai fiúkat. Egyszer meg kellene írni A Mária utcai lányokat, ahogy A vajszívű asszony lányait is. A Mária utcai lányok azzal kezdődne, hogy Nemecekné életet ad egy lánynak, akit Ernesztinának nevez el. Nemecek Ernő ezernyolcszáznyolcvankilencben hal meg, Ernesztina ezernyolcszázkilencvenben születik.

Pócsmegyer, kétezerhuszonnéggy június tíz, hétfő. Kedves Panka, amikor Horvátországban voltam, azt olvastam egy könyvben, hogy mindig mindent meg lehet mondani, csak vigyázni kell, nehogy állításaink ítéletekké legyenek. A szállásunk egy Kraljevice nevű településen volt. Az ablakomból a tengerre láttam meg egy szigetre, amiről azt hittem, Krk, de aztán kiderült, hogy köztünk meg Krk között volt még egy sziget, azt láttam reggelente az ablakomból. Az idegenvezető szerint ezerkilencszáznyolcvanig csak hajóval meg csónakkal lehetett megközelíteni a szigetet, ezerkilencszáznyolcvanban aztán megépült a híd. Megjegyeztem az évszámot, hiszen anya is ezerkilencszáznyolcvanban született.

Pócsmegyer, kétezerhuszonnéggy június tizenegy, kedd. Kedves Panka, rettenetesen fáradt vagyok. Úgy érzem, bármelyik pillanatban el tudnék aludni. Latinul a pap pontifex, ami szó szerint hídverőt jelent. Egyszer vettem a szakállasnál két könyvet, akkor még a Fulco deák utcában volt az üzlete, a másik piros rózsa mellett. Folyton kitalálok valamit, hogy eredeti legyek, de ez inkább szájalmas, mint alázatos. Ma elvisszük a nyuszit állatorvoshoz. Úgy is meg lehetne írni A Mária utcai lányokat, hogy Ernő egyáltalán nincs a történetben. Nemecekéknek egyetlen gyermekük születik, egy lány, akit Ernesztinának hívnak. A vers szavakból áll. Ezt Chagal mondta, aki festő volt. A tévedés hozzátartozik a teremtéshez, a tévedés lehetősége.

Pócsmegyer, kétezerhuszonnéggy június tizenhárom, csütörtök. Kedves Panka, a véletlenek is fontosak, azt hiszem, ahogy az idő húzkodja bajszát az örökkévalóságnak. Schubert például ezerhétszázkilencvenhét január harmincegyedikén született, Benjamin Britten édesanyja ezerkilencszázharminchét január harmincegyedikén halt meg, száznegyven évvel később. Az én nagymamám, Éva mama anyukája, ugyanazon a napon született, mint a te nagymamád, Zsófi mama, augusztus tizenegyedikén. Az én nagymamám, harmincöt éves volt, amikor szülte Éva mamát. A te nagymamád harmincöt éves volt, amikor szülte anyát. Ha nem is fontosak a véletlenek, időnként legalább érdekesek. Talán.

Szigetmonostor, kétezerhuszonnégy június tizenhárom, csütörtök. Kedves Panka, az egyik könyvnek, amit a szakállasnál vettem, az a címe, hogy Hidak egymáshoz, az alcímben pedig szerepel az empátia, a kommunikáció és a konfliktuskezelés. A híd, ami két partot összeköt, szóval az egy nagyon régi metafora. Persze a híd mesterséges alkotás, a folyó viszont a maga természetességével hömpölyög. Poper Péter szerint, akinek a nevét leírhattam volna helyesen, ha már Kraljevica és Chagall nevét nem sikerült, az istenek magányosak, persze Chagall orosz volt, a pszichológus pedig pszichológus, nem ér el hozzájuk sem híd, sem torony. Az ember megistenülése tehát a magánnyal kezdődik. Az is lehet persze, hogy az ember átmege a hídon, és azt hiszi, megérkezett.

Pócsmegyer, kétezerhuszonnégy június tizennégy, péntek. Kedves Panka, tegnap elolvastam János evangéliumának kilencedik fejezetét. A vakon született meggyógyítása. Nagyon szeretem ezt a részt János evangéliumából. Jézus sarat ken a vakon született koldus szemére. A vak meggyógyul. Nem is arról van szó, hogy újra lát, hanem arról, hogy lát, hiszen eddig soha nem látott. Amikor a zsidók azt látják, hogy ez a vak koldus lát, elbizonytalanodnak. Egyesek azt mondják, ez ő, mások azt mondják, nem ő az, csak hasonlít. Teljesen logikus, megpróbálják racionalizálni a csodát. Mert nehéz elfogadni azt, ami nem megszokott. Ha a szokatlant megszokjuk, már nem is szokatlan. Olyan ez, mint amikor Örkénynél a telefonfülke elindul. Látták bemenni egy könyvesboltba, de talán összetévesztették valakivel.

Pócsmegyer, kétezerhuszonnégy június tizenöt, szombat. Kedves Panka, szívem körül árnyékként matat az árulás. Az ember minden illúzióért fizet és megfizet. Persze vannak ingyenes illúziók is. Most például tiszta ingyen adom át magamat annak az illúziónak, hogy léteznek olyan illúziók, amikért nem kell fizetni. A híd, ami két partot összeköt, a kapcsolatok metaforája is. Néha úgy érzem, te is egy hídon állsz, én is egy hídon állok, egyik parton sem tudunk találkozni, és nincs, ami a hidakat összekötné. Két magányos isten nézi egymást. Meglehetősen szomorú örökkévalóság. Tudom, hogy nem fogod elolvasni ezt a levelet, mint ahogy az előzőket sem olvastad el. Megírom. Borítékba zárom. Leragasztom. Összetéped. Egy leomlott híd pillérei ezek a levelek.

Meg kell érteni

Rejtélyek finomítják a gondolatunkat
az „örökké” meglepően egyszerű lenne
mert szelektíven bánunk az idővel – s a
ritkább ára – folyton az égekbe szökne
a nagy zaj után mindig meg kell érteni
a csendet – feledtet de a hiányt sosem
oldja meg – mert nem a csillagzatunk
– távollétünk lesz a lehangosabb
akkor is – ha a közönyünk megbénította
a jelent – de nem minden pillanatunk
merül majd el az űrben – ez csak az
élők oldalán változik – mert ha
nem kérték csak kapták mint a levegőt
amíg ott vagyunk – alig érzékelik
de előbb-utóbb mindenki gyenge pontját
megtalálják – mert a „nincs” ösztönösen
igyekszik – s csak akkor lesz kihatással
rád is – ha az ok okozatként viselkedik

El ne szóljam magam

Sokszor átlépted a megállíthatatlanság küszöbét
érzéseimet skálázgatva be – hiszen nem okoztak
függőséget az évek ellentétek kattogtak bennünk
s összefagytunk amikor ez más szintre lépett – mert
jeges havon arra várni úgyis felolvad alattunk a jég
miközben egyfolytában dideregtünk – sosem tudtad
öljél vagy szeressél
... mert már akkor nyomod veszett – mégis
mindent áthallottam ahogy az idő is – arra számítva
minden elcsitult egyszer – de hozzáférésünket
a pillanatokhoz átkódoltam – hiszen
feketére lényegült át a fehér
a felhők fölött szántam el magam véglegesen
amit búcsúzaskor elhallgattam – mosolyogtam
mikor megöleltél – csak hogy el ne szóljam magam

Az üzenet

Fehér a táj. A menny ilyen.
Felhők fölött a csend pihen,
s e fénylő tisztaság kísért:
imádkozom, de nincs miért.

Idelent minden hópihén
a mindenséget érzem én,
s míg tenyeremben olvad el,
a végtelenje átölel.

Egy kristályrácsban ébredek,
mint szállni vágyó kisgyerek,
s parány-ösztönöm tudja jól,
a jó teremtőm rám hajol.

Mint, ki az egész része lett,
vágyom lentről a kék eget,
lelkem kérdése felragyog:
a Rész, s Egész is én vagyok?

Mert bennem is a Csend pihen,
míg halkán hull rám az Igen,
mikor a hűvös úron át
egy hópihében küld csodát.

A celofán

Az édes íz képze
nyelved és szápadlásod
közti orális térben lebeg.
Az elfricskázott cukorkás papírral
szellő játszik,
mint a lemondás erőtlen lehelete.
Az elolvadt boldogság zörgő emléke
bizonytalanul meg-megmozdul
a hétköznapi porban.
Még nem döntötte el,
menjen vagy maradjon
(maradjon szemét,
vagy legyen relikvia).
Amikor ösztönödtől hajtva
lehajolsz az üres celofandarabért,
együgyűen tapasztalod,
még működik a pavlovi reflex
(mily bölcs a tudomány
és mily szolgálékú az organizmus).
Magad sem tudod, miben bízol,
amikor e lim-lomot zsebedbe gyűröd
s nyeled keserűvé vált,
sűrű nyáladat.

Ébren

Távolodóban az éjszaka csendje, s a lélek igencsak sérül ilyenkor: cserbenhagyja az álom egészen, épp ugyanúgy, mint pillangó zivatart, ha megérez, s hagyja magára a bimbót még mielőtt kivirágzik.

Mert hát bőgve-röfögve a falka az ablak elé ér, szitkait szétköpi szerte a járdák macskakövére, és az, fürdik a friss zuhatag bő áradatában. Fröccsen a habzó nyállal a szó, és fönt a magasban szétviszi szél, meg a tűzfalakon visszhangja csapódik. Majd a kerítések takarásából kutyakórus vad csaholása kíséri az ünnepi lejtmenet árját, felhergelve a másik emezyt, s emez azt oda-vissza. Persze az álmot vágyó nyáját a szunnyadozástól messzire űzve, a végső ébrenlétbe taszítja, és a derengésben kakasok Pavarotti-tenorja, ha felzeng marja-kaparja az ablaküvegnek jégsimaságát, hallgatod ébren hallucinálva, ahogy nyikorogva reszket a tér harsány elegyétől mind a redőnyléc.

Így borzolja a mát ez a hajnali atrocitás és így itat át ártatlan napsugarával az égbolt, s mélykékjétől megdelejezve szemed lecsukódik, majd lassan kinyitod és néma Igent motyorászol. Érteni véled s visszakönyörgöd a rég tovaszálltat. Jól tudod azt, hogy a nappali fénybe, ha fullad az ábránd míg csak éjszaka nem lesz, koslat utánad a gondod, és felemészt, mire eljön az este nyugalma, amit vársz. Többé már nem akarsz elaludni se: Megtanulod majd pillangószerű álmodat ébren is élni a földön.

[végre érzek és nem]

végre érzek és nem
a magány beszél helyettem
dobog a szívem és
megdöbbszem
élek és mindezt nem
keseríti fájdalom
a hullák szaga a
napon ahogyan
eljátszák az élet és
beszélnek miközben csak
részegek önmaguktól és
a vágytól hogy legyenek valakik
én nem vagyok senki de
örülök a szélnek és
nem iszok mindennap mérget
más szavait lesve csak
téged ölelve vagyok jelen mert
a sokan el akar takarni mindent
csak te és én fegyverek nélkül
gázolva a valóságban nem
rémülve meg ha a szívünk dobban
mert nem a rémülettől van
az igazi vér adja meg
illatával melegével a
valóság sziluettjét
megrajzolva sírva nevetve
kart karba fejet ölbe hajtva
kéz a kézben nevetni és
a valódi élet vére
megtanít szeretni

[az időt morzsolva vagyok jelen]

az időt morzsolva vagyok jelen
a semmit bogarászva
aprólékosan tekintek
más érdekeire
elveszítve a valóságot de
árnyékában megpihenve
hozzád bújok az égig emel
valamire rátaláltam a
halál jelenlétében
nem gondolok élőkre
csak az ölelésedre mely
gyógyír minden sebre
a múltban lebombázott város
épül az elveszettség
érzése a bánat az örömmel
határos és önmagába fordulva
haldoklik a rossz
engedj kitárt karral szaladni
hagyd kimondani
had legyen jelen a
valóság gyökerezik benne és
megad mindent
engedj ráncos kézzel simogatni
most és akkor jelen lenni
dajkálni ölelni most én Téged
és Te engem és
ebben a ringatásban
benne van minden az
élet Gyöngyszemei

vidáman kacagnak
ha örömet láthatnak
most és őszülő hajad
keretében sírni vagy nevetni
élni és a gyönyörrel mosakodni
eltenni télire mert
lesz még hideg és
ha nem vagy velem
még a pokolban sem hiszek
bár minden az enyém
nincs más dolgom
veled élni és
veled halni meg

Kettő

Szombat reggel némileg kábán ébredtem. A konyhaasztalnál görnyedtem, félig lehunyt szemekkel éppen a tegnapi kávé maradékát kortyolgattam, amikor zajt hallottam. Ha jól érzékelttem, a fürdőszoba felől jött. Ezek szerint már kedvesem is felkelt, legalábbis ő húzhatta le a vécét. Aztán a folyosón megpillantottam fürge sziluettjét, éppen a gardrób szekrényénél matatott. Akadtak fura dolgai, így nem találtam meglepőnek, hogy vasárnap kora reggel mit kereshet ott. A kávé maradékát legyűrve visszasétáltam, ám a hálószobában nem várt meglepetés fogadott.

Drágám, van egy kis probléma, bejönne? Mindjárt megyek, hallatszott a konyha felől. Ezek szerint a gardrób szekrényhez kapcsolódó projektje véget ért. Életem értelme pár perccel később egy csésze gőzölgő kávéval érkezett a szobájába, ám ahogy belépett, azzal a lendülettel majdnem leejtette. Ugyanis szembesült az általam említett kis problémával, jobban mondva egyből farkaszemet nézett velem. Saját magával. A szobában ugyanis kettő volt belőle.

Furcsán kicsavart pózban ültem az ágyon, és próbáltam megfejteni a helyzetet. Bármennyire is munkára fogtam az agytekervényeimet, sajnos kénytelen voltam fehér zászlót lobogtatni ebben a szituációban. Hogyan lett belőle kettő? Valamilyen anomália folytán duplikálódott? Alternatív dimenzió? Űrlények? Titokban klónozták és megszökött? Esetleg az eredetire megegyezésig hasonlító robotikus alteregő? Jövőből visszautazó ikerlény? A képzeletem terméke vagy éppen az álmaiból lépett elő?

A két Erika percekig fürkészte egymást szótlánul. Mindketten ugyanúgy néztek ki, vagyis csak majdnem. Az az Erika, akivel már vagy tizenöt éve nap, mint nap megosztom az életem egy szaténneglizsében, kávéval a kezében állt, hasonmása viszont egy pink felsőt és a hozzá tartozó alvós rövidnadrágot viselt. Párom az utóbbi időben némi plusz kilót szedett fel, a jövevény alakja viszont ránézésre hibátlan tűnt. Felsője alatt a cicik izgalmasan dudorodtak, karcsú dereka és formás fara szintén vonzotta a tekintetet. Arca jóval keskenyebb, ráncoknak hűlt helye. Fiatalabbnak, magabiztosabbnak látszott.

Most mi lesz, tette fel a milliókat érő kérdést az *eredeti* párom. Vállamat kérdően megvonva fordultam a másik változat irányába. Esetleg nem akarod elmondani, hogy ki vagy és honnan jöttél? Mit keresel a hálószobánkban, vette vissza a szót az eredeti Erika, immáron üres csészével a kezében. Alteregője a kérdések hallatán továbbra is némán nézett bennünket. Lehetséges, hogy néma, állapítottam meg, persze csak magamban. Vagy mielőtt ide küldték egy párhuzamos dimenzióból, kivágták a hangszálait, hogy ne tudjon kifecsegni bizonyos fontos titkokat. További spekulációimnak azonban vége szakadt, amikor egy halk *nem tudom* hagyta el a száját.

A konyhaasztalnál egy furcsa három fős reggelit követően újra megpróbáltuk megérteni a helyzetet vagy legalábbis valamiféle ad hoc magyarázatot keríteni rá. Azt tehát megállapítottuk, hogy ez a másik Erika fiatalabb az eredeti változatánál. Kérdéseinkre kapott válaszok alapján azt szintén leszűrtük, hogy ugyanazokat a dolgokat szereti és

nem szereti, bizonyos helyzetekre ugyanúgy reagál. Más szituációkat hasonló módon kerül el, és tudása is azonos. Persze, ezek lehetnek előre betanult válaszok is, ezért a gyakorlatban akartuk tesztelni. Délelőtt lementünk vele a közeli szupermarketbe.

Az üzlet előtti lépcsőn kuporgó koldus most sem hiányzott. A jövevény Era megkérdezte, hogy nem adunk-e neki egy kis aprót majd a visszajáróból. Vagy egy kiflit. Bent a boltban hagytuk, had válogasson nekünk a jövő hétre. Ahogy sorra emelte le ugyanazokat a termékeket a polcokról, mint amiket mi, azaz pontosabban a régi Erika is vásárolt volna, elégedetten hümmögtünk. Sőt, még egy nagymamának is segített kivenni a hűtőből egy nagyra nőtt hasáburgonyás zacskót. A kasszánál hasonlóképpen elcsevegett a pénztárossal, mint ahogy az általam ismert változata. Ő az, semmi kétség, állapítottuk meg egyöntetűen, legalábbis Erika egy másik, alternatív változata.

Érkezése továbbra is rejtély maradt, ám jelenlétét hamar megszoktuk, szinte észrevétlenül illeszkedett be hétköznapjainkban. Míg én és Erika dolgozni jártunk, addig otthon tevékenykedett, intézte a bevásárlást, végezte a többi házimunkát. Egyáltalán nem esett nehezére. Élvezte. Főztjei ugyanolyan finomra sikerült, a lakás ugyanúgy csillogott, de még a macskánk is úgy bújt oda hozzá, mintha mindig is ő lett volna az igazi gazdája. Egyszóval az ismeretlen Erika életünk állandó szereplőjévé vált.

Teltek-múltak a napok. Együtt jártunk el mindenhova: borkóstolókra, éttermekbe, moziba és színházba, közösen kerestünk fel társasjátékos klubokat és kézműves vásárokat. Könyves vásárokba, koncertekre, kiállításokra. Sokat kirándultunk a közeli hegyekben, túráztunk a természetben. Mindenhol megjegyzték, mennyire hasonlítanak, mintha csak ikrek lennének. A hivatalos változat szerint, melyet előre megbeszéltünk, azok is voltak, így nem kellett külön mesét kitalálni. Mint két tojás, és kész. Aztán nemsokra rá megtörtént a bonyodalom.

Egyik nap, amikor feleségem éppen a legjobb barátnőjénél járt látogatóba, lefeküdtem vele. Mármint a hasonmással. Bevallom, férfiként erősen izgatta a fantáziámat, és hüllőagyam nem tudott ellenállni a lehetőségnek, így megtörtént. Nem kellett túlzottan csábítanom, egyből benne volt. Miután hazatért, Erika látta rajtam a feszengést, és annyira már ismert, hogy addig faggatózzon, amíg tovább már nem bírtam, és hát elmondtam neki. Néhány percig csak állt némán, mint egy lemerevedett kőszobor. Nem értette, hogy ez most miért kellett.

Itt vagyok neked én, nem elég, vágta a fejemhez, és végeredményben teljesen igaz volt. Technikailag ő is te vagy, védekeztem, bár ahogy kimondtam, már meg is bántam, mert nagyon bénán hangzott. És legalább élveztetek? Most én hallgattam. Ugyanolyan jó volt, mint veled. Csak teszteltem, tettem hozzá halkan, a padlót fixírozva. Hát, gratulálok. És átment a vizsgán? Megfelelt a szexeszteden?

Én ugyanúgy akartam, ne bántsd őt, szaladt ki a másik száján. Az most nem érdekel, vágott vissza Erika. De igenis, érdekeljen. Ugyanazon személy vagyunk, így ez nem számít megcsalásnak. Az eredeti Erika erre köpni-nyelni nem tudott. Két ugyanazon személyiséggel rendelkező, ám külön testben élő személy hogy lehetne ugyanaz, futott át a fejében. Ám valóban ez a helyzet, nem idegennel zajlott a légyott, még ha a másik annak is tűnik. De akkor is megcsaltál a másik magammal, zárta le.

Erika vette a kabátját és elviharzott, én pedig rájöttem, hogy mekkora baromságot követtem el. Hiába vigasztalt a másik Erika, tudtam, hogy ebben a dologban csakis én hibáztam. Méghozzá óriásit. Miután kisétálta magát, és lehiggad, egy óra múlva azzal a meredek ötlettel állt elő, hogyha ennyire nem bírok a farkammal, akkor csináljuk hármásban. Ez a kétnős felállás úgyis minden pasi álma, villantott egy torz mosolyt. Leesett az állam. Hazudnék, ha azt mondanám, hogy egy percig is gondolkodtam rajta.

Ezentúl minden ugyanúgy folytatódott, mint annak előtte. Kivéve, hogy átlagosnak tűnő szexuális életünk most újabb, extra löketet kapott, felpezsdült. Mindhárman ugyanúgy élveztük. Erika egyáltalán nem lett féltékeny, hogy a másikat esetleg kicsivel jobban szeretem, hiszen a másik is ő volt. Én pedig duplán élvezhettem párommal folytatott aktusokat, legalábbis amíg egy őszi reggel el nem tűnt.

Először azt hittük, hogy csak leszaladt a boltba, hiszen Erika szokása volt mások számára némileg meglepő időben intézni a vásárlásokat. Vagy hogy egyik barátnőjével kávézik. Postára ment. Esetleg a környéken sétál. Hiába vártuk, nem jött. Meglátogattuk azokat a helyeket, ahol a másik Erika is meg szokott fordulni, de semmi. Külön telefonja nem volt, a szomszédoktól és a többi lakóktól nem kérdezhettük meg, hogy látták-e az ikertestvért, tudják, amelyik még a nyáron hozzánk költözött.

Szóval hirtelen feltűnése után három hónappal később egyszerűen kámforra vált. Mint valami szellem. Találgattuk, hogy talán elege lehetett, megunt minket, de egyik sem volt igaz. Szerettük őt, és az eredeti Erikából kiindulva feltételeztük, hogy ő is minket. Talán szabadságra ment. Vagy véget ért a titkos küldetése. Talán egy alakváltóval volt dolgunk, aki negyedévente mindig más háztartásba költözik, párkapcsolatokat, életközösségeket formál át, aztán egyszerűen lelép? Vagy visszautazott a dimenziójába, esetleg valami történt a jövőben, ami miatt eltűnt? Számptalan különféle opció merült fel, de igazából egyiket sem fogadtuk el.

Mi pedig nélküle éltük tovább az életünket, ahogy régen. Fél év múlva még ugyan fel-felderengett, de aztán teljesen elfelejtettünk minden vele kapcsolatos dolgot. Mint ha csak az agyunk ötlött volna ki velünk efféle tréfát, és meg sem történt volna.

BESZÉLHETNÉK AZ ŐSZRŐL

Beszélhetnék az **őszről**,
a búcsúzkodó nyárról,
a készülődő télről,
a lélek magányáról...

Ha elpihen a szó már,
s a tinta tollba szárad,
ha **összezár** a függöny,
s a gondolat is fárad,

te akkor is maradsz még
- feledhetetlen múzsa -
a másvilágba néző
megénekelte cezúra.

A szóm, ha elfelednéd
e hangorkán-viharban,
segít, amit majd küldök,
egy túlvilági dallam.

TE LESZEL

Aki végső ágyamat megveti,
bűneimet elfedi,
Te leszel.

A szerelem, az „igen”,
a kegyelem és a „nem”,
Te leszel...

Fejem fölött glória, halk szavú,
sírhantomon könnyező koszorú,
Te leszel...

HAGYATÉK

Melletted tettem le a voksom. Bízva tebenned,
értetek éltem csak. Semmi kis életemet
újra meg újra azért kezdtem nagy-nagy türelemmel,
hogy láttathassam: bennetek él a csoda.

Kontraszt nélküli kontrasztok

elgyötört arcok
képmások
valótlan lények
ködként szállnak
el a semmibe
kannibálok világa ez
egymást felfalva vánszorgunk a halálba
mit nekünk égi üdvözülés
itt akarunk a sárban dagonyázni
mohó disznóként
mások előtt a moslékot zabálni
aszott testű gyerekek
hízott férgek
kontraszt nélküli kontrasztok
elárvult világban
meggyalázott lelkek
pislákolunk csupán
holott ragyoghatnánk
magára hagyott emlékek
elfeledett ígérek között
hangtalan hangok kérlelnek
ne tegyük ezt egymással
sem pedig Földanyával
tündököljünk ismét
tegyünk ételt mások elé
öleljünk szeressünk
s az égi üdvözülés így talán
leszáll majd közénk

Torz ecsetvonás

festmény vagyok
egy kép nélküli keretben
csonka, vézna
talán egy hibás alkotás
szín nélküli ecsetvonás
kopott, repedezett
de legalább valódi
vagy talán egy fiókba zárt
silány hamisítvány
ki csak lógatja a fejét
búsan, mélán bámulja
a tovatűnő semmit
ha bátor lennék
néma visszhangként
lefolynék a vászonnól
majd álmodban kérném
fess rám virágokat
bokrokat, fákat
vidám madarakat
fészekben csivitelő fiókákat
folyót, sebes sodrásával
alkonyt, pírrel az arcán
szomorú fűzt, lengedezve nevetőt
fénytelen nappalt
virgonc éjszakát
tó partján kacérkodó szeretőt
de ne csalfát, hanem igazat
ki mellettem marad
míg jön a hajnal
ki nevet bús magányomon
ki szeret, akkor is, ha mennem kell
fess le teljes valómban
ne szégyellj
ölelj meg
szeress torz együttlétben
míg összeolvadunk a Mindenséggel

Miért nincs itt senki?

Június hatodika. Vége a munkának, alig vártam, hogy végre kilépjek a kapun. Borzasztó napon vagyok túl, nehéz sebeket szereztem, csontig hatót. Igazából haza sem akarok menni. Azért beülök a kocsiba. A hallgatás is bosszantó, hát kiabálok egyet. Megbántva érzem magam, igazságtalanságot érzek a levegőben, mégis, dühös vagyok saját magamra is. Sehogy sem jó ez. Rutinszerűen indulok el a parkolóból. Az érzelmek tusája kihatással van a vezetési stílusomra is. Elszomorodtam, lassan gurulok. Betartok minden szabályt, akkurátusan megállok a stop táblánál. Aztán a település vége táblához érve a düh uralma alá hajtja az elmémet. Padlógáz. Úgy megemelkedik az autó orra, hogy az első kerekeken alig van tapadás. Aztán az erdőbe érve megint szomorúság tör teret magának. Mögöttem megy le a nap, a narancsos fényár erősen tükröződik a visszapillantón. Belenézek, és látom ezt hatalmas fénylő napkorongot, egy égitestet, egy csillagot. Elmélkedni kezdek: micsoda felfoghatatlan dolog ez. Milyen közel vagyok hozzá. Más csillagokat csak fényvégekről láthatok. Ez pedig itt van nekem, itt és most. Eszembe jut valami. Megnyugszom. Elkalandozok egészen messzire az időben. Mármint csak nekem messzire, tulajdonképpen csupán harminc év távlatából sejlenek fel az emlékek. Gyerekkoromban késő este, ha felnéztem a játszótéren a felhős égre, mindig olyan furcsa volt. Barna és lila színek elegye köszönt rám a sötétben. A testvérem azt mondta, hogy a város fényei miatt. Így verődnek vissza a felhőkről. Azt érzem, hogy ott szeretnék most lenni. Ott a játszótéren, harminc évvel ezelőtt. Azt a nyugalmat érzem most. Biztonság, nyugalom, béke, szeretet. Egyszerű szavak, komoly, összetett és nehezen létrehozható állapotok. Talán ez az, ami leginkább megkülönbözteti az emberi élet korszakait. Közben megérkezem a városba, de nem haza megyek. Odakanyarodok a régi emlékek színhelyére. Már lebukott a nap, percről percre egyre sötétebb lesz. Keresek egy parkolóhelyet, nem könnyű feladat. Régen nem is álltak autók azon a helyen, ahol végül kiszállok a kocsiból. Rámosolygok az ismerős paneltömbökre, amelyek vigyázóan körülölelik a parkot és a játszótéret. Csend van, senki nem jár kint most. Lassú, langyos szél vonul végig az épületek között, fenségesen, hosszan elnyújtózva. Hozza magával az emlékeket. Hangosan felkacagok. Ugyanaz az illat: rántott hús és öblítő. Valaki még ilyenkor is süt, a másik meg tereget. Most hálás vagyok. Hálát érzek, amiért biztonságban voltam gyermekként. De aztán más is eszembe jut. Nagyot sóhajtok, és értetlenkedve csóválom a fejem. Játzópajtások, hát ti hol vagytok? Mi van most veletek, miért nem vagytok itt? Miért nincs itt senki? Könnyek szöknek a szemembe. Itt vannak az emlékeim, de mit kezdjek velük? Hol vagytok ti, gyerekek? Ha itt lennétek mind, akik még éltek! De akkor sem tudnánk igazságosan két csapatot osztani a focihoz, mert vannak, akik már nincsenek köztünk. Te, kispajtás, aki eszembe jutottál ezen a napon, a vagányabbak közé tartoztál, de nem is igazán ismertelek. De ismerem tragikus sorsod, mert középiskolás koromban valaki elmondta, mi történt. Ismét dühöt érzek, és furdal a lelkiismeret. Mitől is éreztem magam olyan borzasztóan délután? Megbántottak? Micsoda jelentéktelen

apróság az igazi tragédiákhoz képest? A sorsokhoz képest, amelyek észrevétlenül zajlanak és zajlottak körültem, kívül a biztonság burkán. Micsoda fájdalom és küzdelmek! Én meg... sajnálatom magam. Újabb emlékek a kispajtsárról. Egyszer én is bajba sodortam. Igazán sajnálom... Hirtelen nagyon nehéz lett a levegővétel. Elszorul a torokom, és zokogni kezdek. Talán én is része vagyok szomorú sorsodnak? Bár már rég nem tartottuk a kapcsolatot, vajon én is közelebb vittelek ahhoz, hogy azon a tragikus napon elmenj? Félelmet érzek, és gyötörődöm. Részem van tán ebben nekem is? De ostoba is voltam! Bárcsak máshogy alakultak volna a dolgok! Hirtelen eszembe jut a nagycsütörtöki virrasztás. Megnyugszom, de továbbra is hangosan szípirogok. Krisztus meghalt értünk. A szenvedésben magára vette bűneink keresztségét, de előtte segítséget kért. Segítséget kért mindönkötől. „Maradjatok itt, és virrasszatok velem”.* Így szólt. Szüksége van ránk, most is. Kell, hogy most is vele virrasszunk, mert az én imámra is szüksége volt. Ezen felbuzdulva elmondok hát egy Miatyánkot, hiszen a kispajtsásonak is szüksége van rám a végtelen időben, akkor és ott. Talán másként dönt, talán erősebb lesz, talán megbocsájt...



*Kocsis Csaba: Zsigmond Irma, Gálfalvi György és Csikos Sándor -
Berekfürdő, 2024*

* Máté evangéliuma, 26. rész 38. vers.

NAPFÉNYALJÁN/FENEKÉN

(prózaversezet-füzér)

Mezőségi góbé/tükör

Szűk százötvenmillió kilométernyi fény... Fogyó nap-
Fény. – az őszi betakarítás ünnepén, és! A Dömötör-
Naplementében, örökölt neved, ősédes jussként
Vésed, írod, kecskebetűkkel: a gömbölyded ö betűk
Helyett, holott! A mekegő – „szovjet tehén”* tejét
Sem szeretted. Felvágós, mondták a rossz szájak.
A kapát jóformán meg se fogta..., s! A kalapácsot
Máris plajbászra váltotta. Ó, te ilyen-olyan-amolyan
Világ! Irodista lett az unokám, érvelt szépszerével
Doxa/órás/ nagyapád. Első világháborús hősként.
A társadalmi változások drámai-és líraibb korában,
Úgy fordult a csűrkapusvilág – sarkából, csikorogva,
Hogy újságíró lettél. Firkász. Aztán: ráadásnagyobbat –
Reccsent e Jajteke, meglehet: „ficfa”-fűzfapoétaként
Már azt sem tudtad, hogy eszik-e, vagy isszák a föld-
Művességet. A mesterséges intelligencia égibb tetején,
Ámde! Így a kenyérnekvaló nálad, akár a nagy Semmi;
Ugyebár... Nos, ezt a digitális... termést most, hogy
Takarítod be. Nem tudod. Ezt viszont – nagyon, te is. A
Százötvenmillió kilométernyi verőfényaratás/ok dűlőjén.

* A kecskét nevezték így a téveszes időkben

Csillagmag/ok/

Sok millió kilométernyi fény; verőnapfény-zuhé
Alján, mélyén, fenekén – szemháj mögé zsúfoltan, hej,
Minő távolság! Belül ázik, mindenki – egyformán? Ahol!
A felvett, elázott tulajdonságok még manapság sem
Öröklődnek, ugyebár, és te mégis – ennek épp az
Ellenkezőjét hiszed? Önmagad ellenkezőjével számolsz –
Tanult surmóként... Ősédes apaijuss. Mínusz szorozva,
Na mivel = mínusz... Mert! Mi is az eredmény, na, mi...
Hogyhogy mi. Egy hold, egyetlen hold. És az is, az égen.
A felszántott égen. Fogod magad, háládatosabban, azt
A biblikus Jákoblajtorját; és! Feltúrt ingujjal, gyors-
Ingujjal, csak úgy félkézzel, nekidurárod-támasztod, a
Már elboronált égnek. És létrafokról, létrafokra –
Nézed, lenézed ezt a világot. Az éhkóros-hopplás
Világot, na és aztán! Ahogy csak a szádon kifér: hahó!
Ha-hó! Jajtekés irigyek, idenézettek, ide-ide! És vetsz.
Keresztet? Nem keresztet. Csillagmagot! Hová-hová. Az
Ég földjébe, te-e, góbé! Az ég borúsán kövér földjébe.

Verslábakon

Építkezz! Árnyékos szinten is – fényrésről-fényrésre...
Szép havasigypár – sziklák királykisasszonya – a kis-
Alföldi dülön? Tízemeletes emlék. Csúcsán a beton, vas-
Beton panelnek. Szabadversek tömlöcének árnyékában,
Ösztöneid emléktisztásán – vágyaidat szolgálod ki,
Szolgáltatód ki. Magadnak. Mélyen fekvő kiskertedben,
Kardvirágsörtetésekor lézervéres illatélmény – majd-
Hogy nem, mint! Fiatalon a nagy szerelem... Szép vén-
Asszonyok nyarán? Bolyhos krizantém a Nap. Mily
Gyertyát – kétvégén, mindig, oly! Egyedin építkezel.
Szintjeit a hiánynak – a társadalmi hiánynak – bérlő az
Idő. Fűzfapoétás Kelemen létedre, metaforasódert
Kutyulva, a nejed helyett, önmagadat falazod be. Vers-
Lábakon forgó vágyba. Szegényszintes parasztházban. Nap-
Fény alján-fenekén, pedig! Hogyhogy nem köntőrfalaztál.

Dicsfény – is

*„A tehetséges mindent megtanul,
a zseni mindent tud.” (Goethe)*

Mit mondott a dicsfényű nagyfejedelem, na, mit...
Nem mindig lehet megtenni, amit kell, de mindig meg kell tenni, amit lehet. Szerény ráadásként, mi több:
Tedd lehetségessé – a lehetetlent úgyszintén. Mezőségi Székely hagyományok égisze alatt, hagyj nyomot. Jól Olvasható lábnyomot – a Kárpát-medence kaptatóján. Jól észlelted, hogy ez a reggel sem szabályos... Persze, Hogy nem. Kapcsold fel bátran – a napot. Korábban! Az ősi golyós számoló – dísz. Számítógéped asztalán, Hogy! Minden kezéd ügyében legyen... Cserélj izzót, Csillagokat, kozmikus fényvezetékét, Tejútjelzőt, hogy! A Mindent is kívülről tudd. Adakozz! Ne oszd az Igazságot – szorozd! Akárcsak az aprót – Karinthy fő-Pincére, nyolcmilliárd-magadra maradva – főleg, mert! Az Idő – kivár: Marosvásárhelyen, Bethlen Gábor-szobor áll. Új szobor. A történelem igaza. A Fő téren. Hol-ott! Nem Mindig lehet megtenni, amit kell, de: mindig meg kell Tenni, amit – még lehet, így a szobor. A szőlőszobor. Százötvenmillió kilométernyi dicsfényalján, fenekén. Is.

Utómottó:

*„Jaj, hová legyen az ember,
ha sokadmagával van egyediül?”
(Szöcs Kálmán)*

Nagyító/lencsevégre

1.

Szturnusz! A szépéféli Magyardellőn.
A Maros megyei Magyardellőn, mely
Maroknyi falut – Kicsi Magyarországnak
Nevezték, amikor még spiccen volt, minő
Réges-rég! Nos, a Tiszteletes-barátom buja
Kertjében-cintermében bámultuk azt az
Égi csodát, nagy távcsövön, s! mintha-
Minta, tükrözöttünk volna – fekete lyuk
Íriszében... Kedveseinkkel. Felváltva –
A fényességes hold alatt. Telehold alatt. Hány
Költőt hallgattattak el – krematóriumok
Füstjén át – az ég sötét plafonjáig áldozva –
Áldatlanul. És mi lett – a hazug rímek egy-
Másra exponálásából, Istenem, kérdeztem
Mintegy önmagamtól. Válasz/ok helyett –

2.

Nagy csábász egy bolygó, állapított meg,
Hisz! Udvarában – oly sok hold legyeskedik,
És ő mégis saját magát jegyezte el, úr-
Karátosgyűrűjével. Fekete lyuk körül forog
A világ, mondaná – gravitálja, Napóleon. Az
Elcsatolt magyar embereket, mi hozza közel,
Közelebb – egymáshoz, azon a bizonyos lát-
Csövön kívül, na, mi. Eljutni – a bolyongó
Dolgok lényegéig; bizarr egy ügy, mily ürügy –
Az ész és a szív szárnyaló feszttávolsága
Jussán – benső mélységek magasságáért.
Kívül dobogó szív – a Haza. Eszméink égisze,
Mind fent, mind lent – bent. Istenem, riadva
Ébredésünkből – mélységes álomra fel!

Vészfék/gatyafék

A dolgok legnehezén is eredményesen túl-
Jutni – ír, alkot a költő, s csak költ. Csak –
Költ. Mindegyre költ, és! Forog – visszafelé
A Föld, forog. Az óramutatóval ellentétes
Írányba. Döcögősen... A Föld. A tüdőből
Húzó, utolsókat rúgó – Jajteke, holott!
Hihetetlen, hogy ily-mily állapotban,
Minő iszonyatos sebességgel száguld –
Az Andromeda... ölelő karjaiba, mint/h/a!
Kedves a kedveséhez. Ha-hó! milyen kór,
Ez a bolygó/s/ szerelem... Állítsátok meg
A Földet, mondom, kiáltom a Költővel –
Vészesen! Drága jó emberek, fékezzetek,
Fékezzetek! Én Istenem, nem fékező, jó
Istenem, ki akarok, le akarok szállni-szállni.
Ki tart velem? Nincsen vészfék? ámde! A jó
Dolgok legnehezén, ugye milyen, így túljutni.
Az óramutatóval – miért ellentétesebben.



*Kocsis Csaba: Csutak István, az egykori Garabonciás együttes tagja,
Nagyvárad, 2024*

G. KATONA JÓZSEF

rügyek a semmi ágán

(in memoriam József Attila)

pokoljáró körútamon botladozva
– szakadékba dőndülő kövek –
elém tárult a semmi odva
a fortyogó üstöktől jövet

lelkem döngve zuhant a mélybe
távolba zúgtak el a mentőhelikopterek
s nem sietett senki hogy kimentse utolérje
mindenségben ziháló zilált lelkemet

az enyészet szablys óre hogy rajtakapott
hogy már űri árnyak fednek rámborulnak:
nékem nehezebb túlélni egy-egy napot
mint frontharcosoknak éves háborúkat

jaj micsoda ádáz küzdelem a létért
napi hány csata az idegenség ha reám rivall
vagdalkozás űri páston nem hírért névért –
tejúton túli lovasok hadaival

örök átmenetiség

futó kaland a lét
átutazás
egy ismeretlen téli tájon
nem szerelem csak lobbanás
csak zizzenés anyagmoccanás
surranó messzi csillagfény
a csendülő zúzmarákon

hernyóként araszol már e papíron is
a tegnapi semmi bábja
nemrég még lepkeként repkedő
éjszakai istenutánczat
ma társtalanságát kiabálja

a semmi bábójából létrelobbanván
vacogtató szavakba öltözötten
jégcsillogású páncélvagonokban –
a nemlét kutyái nyüszítnek énköröttem

így üszkösödik a szerelem
„a nem üres ūrben”
holdfény-reccsentő árvaságban
csengő kristályá felhevülten
a „semmi ágára” íme rátaláltam

csak gyereknemző igaz egybeolvadásban
„mulandóság kezére csapván”
a beteljesülésben
mire nékem úgy lehet sosem jut már érdem
(mennyi párnátlan jeges ágyban háltam)
e földöntúli fényben forgolódva
létresebzett agár –
néha mégis felvonít a halál
szűkül kicsit a semmi odva
gyereknemző igaz egybeolvadásban

„Az anyám és én” *

gyerekkoromban hatalmasak
voltak az esték
tűnt idők szomorúsággal
dallal fegyverezték

anyám ölében bújtam még
időtlenül
a költészet céda kondáit
már reámküldte

anyám ajkáról ittam a verset
dallamokat
fejem körül sosemvolt csillagok
felragyogtak

anyám szemére könny tolult
szememben is szikráztak a könnyek
– mert kova s tapló a múlt –
úri didergések már rámköszöntek

anyám ölében ültem aprón
mint levél az ágon
már akkor megsejthette
én verses nagy árvaságom

(mintha muszáj se lenne...)

ölelt volna – mintha a mindenségből –
magához vissza
csillagközi rovarhad a vers
verem szürcsöli elissza

halálnak vetett háttal állok most
a csillagok alatt
testemből már csak a végtelenség
sejtelme maradt

csigolyáim dúcolják forgó
öntöttvas éjszakák
érezem már az oszlásnak indult
mindenség szagát

ki- „kiszakadna” egyre táguló
„vérkörömből”
csillagpor-csatakos szívem
néha az űrben „feldörömböl”

látom már lelkem csak
régii úri lárva
s már nem rettent
a léten túli lárma

* A szövegben Ady Endrétől, Nagy Lászlótól és Juhász Ferencről vett idézetek találhatóak

Az újonc

Bent kellemes hűvös volt. Megilletődötten állt, míg a szeme hozzászokott a félhomályhoz. Elindult a bárpult felé, de egy pillanatra elbizonytalanodott, inkább asztalhoz üljön-e le, mint a törzsvendégek. Végül a pultnál foglalt helyet.

– Üdv! Egy korsó csapoltat kérek! Ebben a hőségben kell egy kis hűsítő. – mondta túljátszott magabiztossággal.

– Mellé valami erőset? – kérdezte kedvesen a pultos.

– Délelőtt 11... – kezdte volna megbotránkozva, de lenyelte a folytatást.

Körülnézett, a törzsvendégek feléje emelték feles poharaikat, amelyekben emitt átlátszó vagy sárgás, amott barnás folyadékok lötyögtek. Az egész olyan szertartásos volt, hogy meggyőzve érezte magát, és éppen kérni akarta a rövidet, de a pultos már a kezébe is adta a hideg Unicumot.

– Honnan tudta, hogy én...? – kérdezte zavartan.

– Van hozzá szemem – felelte mindentudóan a pult másik oldalán poharakat törölgetve.

– Köszönöm! – motyogta a pultosnak. – Egészség! – fordult hátra a törzstagok felé, akik újra poharat emeltek az újoncnak.

Húzóra leküldte a feles Unicumot, majd lassan kortyolgatni kezdte a hideg enyhén habos kesernyés árpalét. Elégedetten állapította meg, hogy nincs benne kukoricadara, annak utálta a mellékízét. Hagyta, hogy elöntse testét a tömény forrósága, majd a hideg sör megnyugtató ölelésébe burkolózott. Egyre barátságosabbnak tűnt a hely sötétpiros kárpitjával, fabútorával és az alig pislákoló falikarjaival.

Csak most tűnt fel neki, hogy halk zene szól egy távoli zenegépből. Lágyan ringatózott a dallamára, de észre sem vette. Régen érezte ezt a kedves, otthonos érzést. Újra önmaga lehetett, nem voltak szabályok, lépések, megfelelések és legfőképpen megalázó, erőltetett bocsánatkérések. Újra könnyűnek és boldognak érezte a magát.

Hirtelen fénysugár tört be az idillbe. Kinyílt az ajtó, és egy félszeg negyvenes férfi lépett be rajta. Megilletődötten állt, míg a szeme hozzászokott a félhomályhoz. Elin-dult a bárpult felé...

– Még egy kört! – szólt a pultosnak gyorsan az első vendég, és helyet foglalt a törzstagok asztala mellett. Alig várta, hogy az újonc felé emelhesse majd a poharát.

SZENTGYÖRGYI LÁSZLÓ

A SÍRÁSÓ BALLADÁJA

Ide vezetett
sok-sok
megalkuvásom:

jobb híján
most már
a magam sírját
ásom.

ÖNISMERET

Magasra tettem a lécet –
hogy átférjek alatta.

MEGVILÁGOSODÁS

Végül
mind meghalunk –

már akik
nemcsak születünk,

hanem esetleg
éltünk is...

OKOSÓRA, OKOSEMBER

Az embernek egyre
okosabb eszközei vannak.

Számítógépe,
telefonja,
órája:

mind okosabb nála.

De hol marad az okoseMBER?
Ki az, aki feltalálja?

Szóra szó

(Pilinszky János: Ki nyitja meg a betett könyvet?)

zörög az ősz fűzfa lombja
rozsdás szavak leperegnek
igéket írok naponta
a maró hétköznapokra
fösvény az idő nem áll szóba
költővel ki bűnét hirdeti
szószéken félreértve sorsát –
borogatja ősök homlokát
simítja hajnalok hasfalát
elámul aztán ha föltekint
csillag az égen lét sérve mind
és ír a költő szóra szót

Mai Miatyánk

Uram, mindennapi kenyerünket
add meg nekünk ma, és munka után
a csendet, a pihenést, az ígét,
mellyel e zűrés világunk törd szét,
napunk fényes sugarát, est hűsét,
tündöklő csillagát veled éljem,
és búcsúzó nappal koccinthatok
előtted állva, meztelen magam
kítárva a végső szeretetnek.

Az insomniás munkanélküli

Tibor forgolódott az ágyon. Sehogy sem jött álom a szemére. Alvászavarban, insomniában szenvedett. Magányosan tengette az életét, munka nélkül volt három éve. És az egészsége is megromlott. Kialakult nála az álmatlanság réme... De bajok voltak a szívével, a vérnyomásával is. Orvos rendszeresen látta. Sokszor az nem volt megelégedve Tibi állapotával. Tibinek csak egy két barátja volt, azok is élet vesztés emberek.

Most úgy döntött, sétál egyet a friss levegőn. Felöltözött utcai szerelésbe. Levánszorgott a másodikról s hamarosan az utcára ért. Nem sokan jártak errefelé. Magányosan sétálgatott. Lehajtott fejjel. A segélyen járt az esze. Pár nap múlva meg kellett jönnie. Ám nála most nem sok pénz volt. Sétálgat, amikor egyszer csak megpillantja Zoli, az egyik legjobb haverja...

– Hé, Tibi!

– Zoli! – kiált fel örömeiben Tibi.

Aztán emberközelbe értek. Kezet fogtak egymással.

– Mit csinálsz? – kérdezte Zoli.

– Csak sétálgatok. Álmatlan vagyok. – mondta Tibi.

– Álmatlan?

– Aha. Egész éjszaka rosszul aludtam. Napközben meg nem tudok elaludni.

– Oh... Láttam én, hogy valami bajod van!

– Van. Még más is.

– Gyere, menjünk a kocsmába. Fizetek neked egy pohár bort. Szerintem az jó álmatlanság ellen...

– Menjünk! – mondta szinte azonnal Tibi.

Betértek a legközelebbi, de már sokat látogatott ivóba. A pincér már jól ismerte őket.

– Mivel szolgálhatok nektek? – kérdezte.

– Két pohár fehér bort adj! – mondta Zoli.

– Máris.

Közben kényelembe helyezték magukat. A pincér egy perc alatt felszolgált a bort.

– Egészségetekre!

Aztán Zoli Tibi arcába mélyedt. Látta hogy nagyon bánatos, forgatta a fejét ide-oda. Segíteni szeretett volna rajta.

– Mesélj! Mi újság? – így Zoli.

– Semmi érdekes. Otthon töltöm a napjaimat. Olvasok. Tévézek. Néha még rockot is hallgatok.

– Tudom, hogy munka nélkül vagy, de azért feltalálod magad?

– Most mondtam. Persze, hogy feltalálom.

– Gondoltam is rólad.

– Nem is unatkozom. Még jó hogy szeretek olvasni.

Zoli mosolygott.

- Bár a tévét egyre jobban utálom.
- Hát igen. Elhiszem. Én is keveset néztem az utóbbi időben.
- De te dolgozol, nem? – kérdezte Tibi.
- Nem. Én is munka nélkül vagyok egy éve. – mondta őszintén Zoli.
- Nejed már nem él? – kérdezte Tibi.
- Nem. Nekem is meghalt. – mondta Zoli.
- Azt tudod, hogy nekem is!
- Igen, tudom. Mind kettőnknek rossz.
- De az élet megy tovább! – mondta lehangoltan, fejet lehajtva Tibi.

Közben ittak. Gyorsan kiürült a poharuk. Zoli még egyet rendelt.

- És most? Ha haza még, mit csinálsz? – kérdezte Zoli komoly ábrázattal.
- Tévézek. Talán majd azon elalszom.

Zoli mosolyra húzta a száját.

- Nem ízlik a bor? – kérdezte aztán.
- De. Bár most annyira nem kívántam.
- Mindig jól jön az.

Most Tibi mosolyodott el.

– Na, nekem mennem kell haza. – mondta Zoli. A gyerekeim várnak. Majd beszélünk még...

– Persze.

S kiitták a bort fenéig. Zoli kifizette a négy pohár bort, aztán kísértáltak. Még beszéltek egy keveset aztán végleg elköszöntek egymástól.

- Na, múljon el az álmatlanságod! – mondta Zoli.
- Oké. Úgy lesz.

S Zoli lefordult az úton s ment haza a gyerekeihez. Tibi meg egészen jól felhangolódott. Most már nemcsak álomittasan, de örömittasan is tért haza. Mikor megérkezett a házhoz, összefutott szomszédjával, Dórával.

– Már megint valaki eldobta a csikket a lépcsőházban! Szeretném azt hinni, hogy nem maga! De sajnós, hiába! – mondta.

– Hagyjon engem békén! – felelt Tibi.

Dóra faképnél is hagyta. Tibi meg felvándorolt a másodikra s ahogy megérkezett, kicsit remegett a lába. Talán Dóra mérgette fel? Vagy csak az álmatlanság? Kinyitotta az ajtót. Anélkül, hogy levetkőzött volna, máris ágyának dőlt. Elaludt. Elmúlt az insomniája. Nagyokat horkolt. De mélyen aludt végre... Álmában anyját látta, ahogy dajkálja... Talán ő rá lett volna most szüksége...

Nincs Népszava

Márton bácsi hajnali négykor kelt. Ez jó nála. Neje még régen aludt. Kiment a konyhába s rágyújtott. Erős dohányos volt. Márton bácsi frissnek érezte magát. A dohányfüst beszállt a szobákba. Majd ivott egy pohár narancslevet is. Margit, a neje mindig tíz órakor vásárolt be s ment hivatalos ügyeket intézni. Márton bácsi már alig várta. Majd visszafeküdt. A Népszavát szokta olvasgatni. Most is már kíváncsi volt a következő számra. Az ágyban most is azt olvasta. De szerette az irodalmat is. Nagy könyvtára volt. Márton bácsi világeletében művelődött és tanult új dolgokat.

Majd hat óra felé Margit is felkelt. Ő nagy kávé volt. Ivott egy csészével. Ura is kiment hozzá.

- Hogy vagy Margit? – kérdezte kicsit csípősen az ura.
- Jól. Bár furát álmodtam.
- Hát. Én is szoktam, nem keveset.
- Még visszafekszem.
- Te tudod.

De Márton bácsi már végleg felkelt. Megreggelizett. Nagyon szerette az erős paprikát és sajtot. Aztán bekapcsolta a netet. Böngészett. Hamarosan neje is felkelt s ő is megreggelizett. Majd elkezdett öltözködni. Márton bácsi azért odafigyelt rá. Margit készült a bevásárlásra.

- Egy Népszavát el ne felejts!
- Dehogyl!

Majd egy fél óra múlva elment Margit. Addig Márton bácsi szépirodalmat, verseket olvasott. Margit látta el az öreget. Sok baj nem volt vele. De ápolásra szorult. Gyógyszert is szedett. Kicsit szenilis volt, de nem tehetett róla. Néha iszogatózott is. Pedig nem szabadott volna neki. Az orvosa megengedte. Épp aludna el, amikor megjött Margit, a neje. Nagy szatyrokkal. Az öreg máris kérdezte:

- Népszava van?
 - Ne haragudj, most nincs!
- Az öregben egy kicsit felment a pumpa.
- De hát mindig szoktál hozni!
 - Most már elfogyott! – emelte fel a hangját Margit.

Márton bácsi szomorúan ballagott vissza a szobájába. Margit azért aggódott érte. Kipakolt a szatyrokból s hozzá látott pörköltet készíteni nokedlival. Márton bácsi meg az ágyán feküdt ökölbe tett kézzel. Úgy csinált, mint egy rossz kamasz. Fogta magát, felkelt s öltözött. Margit észrevette, hogy valahová készül...

- Hová mégis?
 - Csak megiszok egy felest.
- Margit nem örült neki.
- Fél óra múlva itthon légy! – mondta majd.
 - Oké. – s becsukta maga mögött az ajtót.

Margit főzött tovább. Aztán teltek a percek. Majd eltelt egy óra is. De Kázmér bácsi sehol. Margit idegeskedni kezdett. Aztán egy nagy puffanást hall. A lépcsőházból

eredt a zaj. Kinézett. Márton bácsi elesett. Margit kopogtatott a szomszédnak. Gabi ajtót nyitott.

– Mi volt ez? – kérdezte ő is.

– A férjem elesett.

Gábor azonnal intézkedett. Kázmér bácsi alig bírt megmozdulni. Gabi belékarolt.

– Fogjon engem erősen! – mondta Gabi.

Kázmér mindent beleadott. Majd nehezen, de felvitte őt a második emelet ajtaja elé. Margit még el is sápadt.

– Kérem, fektesse le!

Gabi bevitte a nagyszobába s lefektette. Kázmér bácsi nagyokat sóhajtott. Majd a szomszéd távozott. Margit dühös volt. Az öreg jó nagyot aludt. Mire felkelt azt látja, hogy a neje netezik a szobájában.

– Egyél, ha éhes vagy! – mondta neki Margit.

Válasz helyett visszafordult a szobájába. Másnap reggel, minden újra ment a maga módján... Márton bácsi megreggelizett s Margit készült az útjára. De az öreg hozzátette, amikor Margit már az ajtóban állt:

– Népszavát ne felejtse el!

– Oké. Most már biztos lesz.

Majd elviharzott. Márton bácsi most egy könyvet vett a kezébe. Szabó Lőrincet. Imádta. Mikor Margit megjött, már a szatyorból kilógott a Népszava. Márton bácsi izgult és örült.

– Na, végre! Van Népszava!

– Hát persze! – szólt az asszony.

Majd kipakolt a konyhában. A Népszavát odaadta urának. Az megfogta, a szobájába ment s bújta, mint egyetemista a tankönyvet... Olyan megható látvány volt. Szegény öreg, ki vénségére is bízott a politika erejében, a szobában összekuporodva olvasta ezt az újságot, megható módon, mint pajkos kisgyerek s egy ember, aki öregségére is tartotta magát...

TANULMÁNY

CS. VARGA ISTVÁN

Jeszenyin ikonarcú sorsköltészete

Szergej Jeszenyin az orosz és a világirodalom klasszikus költője. Születésének 130., halálának pedig 100. évfordulójára emlékezünk. Puskin óta Jeszenyin a legismertebb, legnépszerűbb orosz költő hazájában és a nagyvilágban is.

Jeszenyin és az orosz irodalom arany- és ezüstkora

A kornevek történelmi képeink és képzeteink fontos jelei. Ha Jeszenyin életművét kutatjuk, az orosz sorstükörbe is beelátunk. Az orosz irodalom *aranykora* a 19. század első felére, az orosz realizmus és romantika virágkorára vonatkozik. Az *ezüstkora* a 19. század végét és a 20. század elejét foglalja magában. A modernizmus, szimbolizmus és más, új irányzatok megjelenése jellemző rá. Jeszenyin életműve is ide tartozik. A mintakövetőből mintaadó, egyetemes orosz írásművészet született. A 19. századi orosz irodalom világirodalmi jelentőségű.

Gogol, a Puskin által is nagyra értékelt kisorosz, valóban nagy orosz író volt, de az orosz irodalom nem az ő *köpnöyegéből bújt elő*. Puskin az orosz irodalom megalapítója. Egyszerre nemzeti és egyetemes. Sok műfajú életművében az orosz irodalom megtalálta önmagát, hitét és lelkét, saját mondandóját, hangját, témaköreit, hivatás- és küldetéstudatát. Benne feloldódott Kelet és Nyugat ellentéte. Puskin, Gogol, Dosztojevskij, Turgenyev, Tolsztoj és írotársaik az új mondandóhoz új szemléletet teremtettek az orosz világ, ember- és lélekábrázolásában.

Az irodalmi műfajokat, műveket fontos társadalmi, filozófiai, spirituális tartalmakkal telítették. Az orosz történelem, sors, társadalom, emberkép, ideál, vívódó önelemzés, hit és kétely, remény és kiábrándultság téma- és problémakörét elmélyült művészi ábrázolás jellemzi. Felismerték, magas esztétikai szinten ábrázolták az orosz embertípusokat. A társadalmi szerepétől megfosztott, *felesleges ember* (lisnyij cselovek), az orosz *hivatalnok* (csinovnyik), a *kisember* (malenkij cselovek), a tipikusan orosz *szent* (*jurogyivij* cselovek) került előtérbe... Az „Ej, ráérünk arra még!” Pató Páljának orosz párja: *Oblomov* ...

Az orosz aranykor költőinek, íróinak orosz identitás- és küldetéstudata.

Óriási jelentőségük volt! Puskin köré kultusz épült. Francesco Algarotti aforizmáját „Pétervár – ablak, amelyen keresztül Oroszország Európára néz” – Puskin a *Bronzlovas/Rézlovas* című poémájában tette híressé: „Európára ablakot vágjunk” („В Европу прорубить окно – В Европу прорубить окно” Ablakot nem *nyitottak*, hanem *vágtak*. (Ajtót nyitni azonban máig sem tudtak!)

Tyutcsjev költői definíciója tanulságos: „Oroszországot, ész, el nem éred; / méter, sing sose méri fel: / külön úton jár ott az élet – / Oroszországban hinni kell!” (Szabó Lőrinc ford.) Kolcov az orosz kultúra, irodalom fontos ismervét nevezi néven: „A világ Isten titka, Isten az élet misztériuma; (...) Isten titka az ember.” Szolovjov az *Ex oriente lux* (1890) c. versében újból feltette Dosztojevszkij kérdését: Oroszhon birodalmi nagyhatalom, avagy isteni „ige” akar-e lenni? – „Xerxesi t’án, vagy krisztusi?”

Az orosz irodalmi aranykorban és az ezüstkorbán is nehéz, gyakran tragikus volt az írók és költők sorsa. Oroszthonban és Szovjet-Oroszországban az írásnak, az írástudóknak egzisztenciális tétje volt. Puskin sorsa száműzetés, párbaj, Lermontové úgyszintén. Dosztojevszkijé sorsa száműzetés, Gogolé nélkülözés ... Az ezüstkort is tragikus írórsok kísérik: Jeszenyin, Majakovszkij, Kljujev... Életük és haláluk tragikus sorstükör.

Az orosz irodalom magyar fogadtatástörténetének mérőköve Reviczky Gyula *A Volkov-temető* című verses láttelepe. A sors rendkívül rövidre szabta az orosz írók, költők földi jelenlétét: „...Oh, Turgenyev, latrok mellé temetnek! (...) Orosz költőknek sem volt jobb a sorsa. / Ah, látom őket elvonulni sorba... / Elől ziláltan Dosztojevszki mégyen, / Aztán Gogoly, ki úgy veszett el éhen. / Lermontov honjából kiúzve ég el; / Puskin bosszút liheg piros sebével; / S látom bús arczát Csernisevszkinék, / Kit csári zsarnok-önként számkivet. / Mindnyája bús, beteg, boldogtalan; / Költő hírének ily nagy ára van. (...) Homályos ablak Block, melyről nehéz esőcseppek folynak alá, Jeszenyin ajkáról halványkék rózsaként csüng a szomorúság (...) Majakovszkij óriástorka a forradalom kürtjét fújja, s Gorkijban izzón dobogott az emberiség szíve.”

Keresztény értékek az orosz nyelvben.

Az orosz kultúra, művészet, nyelv és irodalom szókincsében is igen tanulságos. Sokat őriz az orosz ortodox kereszténység szellemiségéből, lelkeségéből. Például azt is, hogy az ateista, materialista pártfőtítkárs is kénytelen volt a *köszönömöt* úgy mondani, hogy *szpaszibo*, amelynek jelentése: *köszönöm*. A szóösszetétel első tagja a „*szpasz*” a *szpaszaty*, igéből való. Jelentése: *megment, megvált*. A második tagja, a „*bo*” a *Bog*, az Isten orosz nevének szórövidülése. (Abbreviatio). Ennek értelmében a *szpaszibo* eredeti és máig elpalástolt jelentése: „Váltson meg az Isten!”

Az orosz *paraszt*, *parasztember* neve крестьянин (*kresztjányin*) keresztényt jelent. A latin *christianus*ból származik, amint a *Christiano* keresztnév is. (Nálunk a *paraszt* még mindig szitokszó!) Tolsztoj utolsó regényének címe: *Feltámadás*: Воскресение (*Voszkreszenyije*). Ebből a szótöből fakad a *vasárnap* orosz főnév is: воскресенье (*voszkreszenyije*), az Istennek szentelt ünnepnap neve. Őrzi, amit a nyugati kereszténység, tán a magyar is, már-már elfelejtett: *vasárnap* a *feltámadást* ünnepeljük.

Gorkij szerint a pétervári művészvilág úgy fogadta, mint „az ingyencek az epet februárban.”

Jeszenyin 1915-ben Szentpétervárra költözött. Debütálása fényes irodalmi eseményt jelentett. Elsőként Alekszander Blokot kereste fel, aki feljegyzést készített találkozásukról: „Ma itt volt nálam egy rjazanyi ifjú a verseivel. 19 éves. A versei frissek,

tiszták, hangosak, bőbeszédűek. 1915. március 9-én járt nálam.” Blok megjelentette Jeszenyin négy versét a *Golosz zsznyi* (*Az élet hangja*) c. folyóiratban. Bevezette az irodalmi társaságba. Jeszenyint Blok, Gorogyeckij, Kljujev és Belij egyaránt támogatta. (Nem volt köztük áldatlan „népi-urbánus” ellentét) Visszaemlékezése perdöntő: „Ha nem lett volna nekem... Kljujev ... Blok ..., mi maradt volna utánam?”

Az orosz falu, a megélt népi, paraszti kultúra és vallásosság.

A paraszti, földműves kultúra, a *cultura agri*, minden más *cultura*, a *cultura humani*, a *cultura animi* forrása is. A kultúra nemcsak tudástár, hanem egy nép, nemzet szellemi-lelki gerince, életvezérlő eszméje, minden nép legteljesebb, leghitelesebb alkotmánya.

Jeszenyin a föld népének, a századokon át megtartó erőt képviselő parasztságnak, az orosz muzsikvilágnak a búcsúdalát zengte. Gyerek- és ifjúkorában belenőtt az orosz népi kultúrába, a vallásosságba, a hit, a Jézus-eszmény, a Mária-kultusz, a szentek tiszteletébe. Három-négyéves korától anyai nagyanyja magával vitte zarándokútjaira. „Gyere, gyere, tökmag, megsegít a Jóisten” – biztatta kis unokáját.

Jeszenyin szülőfalujában végezte az elemi iskolát. Szpasz-Klepikiben egyházi tanítóképzőbe járt. Barátjának, Grisa Panfilovnak írta: „Az Újszövetséget olvasom mostanában, s rengeteg új dolgot fedezek fel benne... Krisztus számomra a tökéletesség...”

Bensőséges szülőföld-vallomása: „Az én lírámat egyetlen nagy szeretet / élteti: a haza iránti szeretet. / A hazaszeretet műveim alapja.” Gogol találó megállapítása a *Holt lelkek*ben: csak a végtelen Oroszshon találhatta ki a „madárröptű” trojkát, hiszen itt akkorák a távolságok, hogy „belevakul, aki meg akarja számlálni a versztákat”. Erre bizonyosság Jeszenyin a *Haj, Oroszföld* című verse: „Haj, Oroszföld, honi tájam. / Partalan te, végtelen! / Viskók ikon aranyában, / szívja kékséged, szemem.” (Rab Zszusa ford.) *Oroszország* című, honszerelmes versében pedig így fohászodik: „Jó dajka, házám, de szeretlen én! / Ringass el, erős menedék!”

Végtelenül szerette az orosz földet, tájat, fát, virágot, az állatokat is. A katartikus jeszenyini versélmény abból a mélyrétegből tör fel, amelyben az emberi igazság lakozik. A *kutya* dalban elbeszélte tragédiát tartalmaz. (Orosz címe „*Peszny o szobake*”, ebben a szövegösszefüggésben balladát jelent.) Hajnalban „fakó gyékényen, suta / szalmakunyhóban hét piros / kölyköt fiadzott a kutya”. A mord gazda megtöri az idilli békességet. Zsákba köti és vízbe fojtja mind a hét kutyafiat. Az anyakutya a „szikrázó ürbe meredt”, „S mint akinek kenyér helyett / kötődő kéz követ hajít; / hullatni kezdte a hóba / szeme arany csillagait.” (Képes Géza ford.)

Jeszenyin hitte és vallotta: „Állatlelket gyógyít minden versem”. 1922. május 17-én Berlinben, Gorkij jelenlétében is elszavalta et a szívének tetsző versét. A „tetszik-e kérdésére” Gorkij ezt válaszolta: „nézetem szerint ön az első az orosz irodalomban, aki ilyen értőn és őszinte szeretettel ír az állatokról.” Aztán szavalni kezdte *A kutyát*. S mikor az utolsó sorokhoz ért, szemében könny csillogott.

A sorsrontó „Kocsmás Moszkva”

Jeszenyin így értékelte költői szerepét: „Én vagyok a falu utolsó / költője; híd az én dalom. / A nyírfák tömjénfüstöt ontó / búcsúmiséjét hallgatom.” A „szelíd mezőn” „mohó vas-vendég robog át, / s tépi erőszakos karja / a hajnalszínű gabonát.” „Kalász-lovak fejük lehajtják – (...) Felsír velük a szél, az árva. / Haláltánc von fehér lepelt... / Az óra hördül nemsokára, / rekedten mondja, hogy betelt.”

Az orosz parasztságból, muzsik-világból jött. Rendkívüli tehetséggel megáldott. Tragikus sorsú költő. Sok, botrányt, bajt okozó buktatóval, botlasztókövel teli golgotás utat járt végig. Hitfogyatkozás, néha hitehagyás kétsége, a hatalomnak való megfelelés tragédiája is sújtotta. Úgy érezte: „Lelkem az égből száműzött”. Hívó volt, istenkereső ember lett: „Szégyellem, hogy hittem: van isten, / s keserülöm, hogy már nem hiszem.”

A *Csavargó gyónása* 1920-as keltezésű. Jeszenyin mélyről kiáltó, gyónásmélységű csodálatosan *őszinte* vallomás. Rab Zsuzsa tolmácsolásában. Nyitánya: „Énekelni nem tud akárki. / S nem tud mindenki almaként / gurulni más elé a sárba. / Szeretném most magam kitárni. / Ez: a csavargó nagy vallomása.” Ady verses konfessziójára emlékeztet: „Szeretném magam megmutatni, Hogy látva lássanak, Hogy látva lássanak. // Ezért minden: önkínzás, ének: / Szeretném, hogyha szeretnének S lennék valakié, Lennék valakié.”

A *Kocsmás Moszkva* időszakában összekuszált életére és idegrendszere, léthelyzetére jellemző: „Sűrű lárma bűzös veremben / de a pohár ott tart, nem ereszt...” „Veszni ítélt engemet az élet, / vissza többé én sem térhetek”. Eltávolodott múltjától, elidegenedett magától is: „Cylinderben nem divatból járok –, ily hívságos szenvedély nem éget – / hasznát veszem, hogyha megkínálok / arany zabbal roskatag gebéket. // Emberek közt nem lelek barátra: / más erő vezet, másféle törvény. / Minden árva kankutya nyakára / legeslegszebb nyakkendőmet kötném.” (Rab Zsuzsa ford.)

Elementáris hatású művészetének javára igyekezett fordítani a bohémság egészség- és lélekrontó élményeit is. A költői hűség egyenes beszédét, őszinteségét, a sorssá való hivatást így érzékelteti: „Költőnek lenni – ha nem akarjuk, / hogy dalunk a lét igazát sértse – azt jelenti, hogy húsunk lemarjuk, / végig *érzőn*, másokat becézve.” (Jánosy István ford.)

Mélységes fájdalma: „Emberek közt nem lelek barátra”. Gorkij jól látta: „Barátai borral itatták, a nők a vérét szívták.” Pokoljárás volt: „Sűrű lárma a bűzös veremben, / de a pohár ott tart, nem ereszt...” „Harminc év elsuhogott / s most látom a rossz fiatalok / kocsmák gőzébe bukkott.” (Weöres Sándor fordít.) Életét részeg égésbe veszejtette. „Huligánságának” konkrét társadalmi okát is megnevezte: „Hej, Oroszország, haj, Rossz Ország... / zord ázsiai hazám.”

Élete gyertyáját két végén égette. Magyarázata inkább csak kibúvó, mintsem meggyőző érvelés: „Rólam úgyis csak veszett hír járja (...) .Csak azért, hogy tisztább fény nyel égjek, / azért tombolok, duhajkodom. / Lelkemben az ördög rakott fészket, / de előbb az angyalt verte ki. (...) megkérem a legutolsó percben / a mellém-szegődött társakat! / Vad-hitetlen lelkemért és minden / vétkemért ezt kérem tőletek – / fektessétek hímzett orosz ingben / ikon alá haló testemet.” (Rab Zsuzsa ford.)

Az ikon-arcúság lényege.

Pavel Florenszkij szerint a versikon-képre is érvényes: a természetfeletti világba, a transzcendens felé, és a transzcendensből világunkra is nyit ablakot. Jeszenyin 1918-ban, a *Mária kulcsai* c. tanulmányában, arról vall, hogy „az embernek olyan a szó, mint esőnek, hogy esik, s a nyelv nem más, mint a lélek kulcsa, a léleké, mely azonos a világtemplommal. Gondolatai húrok, s ennek hangjaiból kerekíti énekét az Úrnak.” Jézus Krisztusra mutat, illetve mint a Kisdéd, az Istenanyához, Máriához simul.”

Az ikon jelentése: kép, szent kép. Amikor egy görög vagy szláv ikonfestőről és munkájáról beszélünk, nem azt mondjuk, hogy „fest”, hanem, azt hogy „ír” egy ikont. Ezért nevezzük az ikonfestő műhelyét „képíró műhelynek”. Még akkor is, ha a görög *graphēin* önmagában tágabb jelentésű, mint az orosz *piset*; a két fogalom világosan kifejezi azt a gondolatot, hogy az ikonográfia az írással analóg, sőt azonos. Ugyanúgy, mint az írott szó, az ikon is keresztény igazságot tanít: bibliai képekben. A Szentlélek közvetítésével sug nekünk, megmozdítja lelkünket, lelkiismeretünket. Az *ikon körülírja Isten Igéjét*, mondja Szent Teodor, mert Isten, az Ige körülírta magát azzal, hogy emberré lett, incarnálódott (beletestesült a világba), a Láthatatlan láthatóvá vált.

A *gondolati kép* nem más, mint transzcendentális lényeg. Isten az őskép. Ősikon. A Fiúisten emberi alakot öltve megtestesült (incarnatus est), ezért *emberi* alakjában lefesthető, szavakkal is megjeleníthető. Isten az embert az „saját képére és hasonlóságára teremtette (Ter 1,27)

Lepahin Valerij, megerősíti L. A. Uszpenszkij véleményét: „Az ikon sehol a világon nem volt olyan elterjedt és nem játszott akkora szerepet, mint Oroszországban”. Majd így folytatja: „Az ikonok a nép életének szerves részét képezték, végigkísérték az élet minden eseményét; a mindennapi életet, ezen belül a földművelés egyes mozzanatait időrendbe rendező népi kalendárium is a nagy egyházi ünnepek és a szentek ünnepei köré sorolta az élet eseményeit, ami természetesen kifejezésre jutott egyik vagy másik ikon tiszteletében és a tisztelet területi kisugárzásában.”

Az ikonelvű látásmód a bizánci, metabizánci, az ortodox vallásban, kultúrában, irodalomban alapvető világnézeti, formateremtő, kortól, stílustól, régiótól is független. Platónhoz is kapcsolható képi, ikonikus látás- és értelmezésmód, az *ikonikus szemlélet*, amint az *ars sacra* is, mélységes hitből fakad. A tehetség sugallatos *kegyelmén*, és nem csak tanulással megszerezhető tudáson, megértésen alapul. A hívő ember szemében az ikon a szentség fényében ragyog.

Jeszenyini ikon-elvűség.

Órá valóban illik a heideggeri állítás: „Költőileg lakozik az ember ezen a földön.” Ikonarcú költészete a *mit* kérdésre, a narratív szintre összpontosít, a szemantikai pedig a „hogyan” kérdésre koncentrálna. Ikonikus alkotásaiban a költői textus szemantikai szintre ráépül a metaszemantikai dimenzió.

Jeszenyin a rövid életű orosz *imazsinizmus* irodalmi irányzatának egyetlen hírneves képviselője. A „Mária kulcsai” c. esszéjében – az *imazsinisták* 1919-es kiáltványára előtt egy évvel – írásba foglalta meghatározását a költői képről, megjelenési formáiról.

Az orosz kultúrában az ikon vallásos kultusz és tisztelet tárgyát képező szent ábrázolást jelent. A transzcendens, metafizikai jelentés az *obraz* (kép, művészi, műtermi kép), szinonimáiban a szellemi-gondolati jelentésárnyalat alig érezhető. Az *ikonkép-más* az ember *isten-képiségét, isten-arcúságát* világítja meg. Az *ikon istenemberi egységet* érzékeltet: a láthatatlan kapcsolatot a *látható képmás* és a *láthatatlan* Öskép között.

Az anyakép-ikonban látomássá nő a születés misztériuma, a teremtés vertikálisan kapcsolódik a transzcendensbe. Toldi Éva Mária nagyszerűen fejt ki Jeszenyin anyakép-ikonjáról: „ikonikus szemléletének középpontjában sajátos anyakép figyelhető meg, amely a test szerinti anyától, a föld-anyán, az anya-föld/szülőföld metaforikus képén át egy egyetemes Istenanya-képpé tágul.”

A születés ikonikus ábrázolása található az *Erdőn* által *ment anyám* kezdetű versben: „Szült világra, gyönyörűre: gyephant volt a párnám, / ékességes pendelyem hajnali szivárvány. / Így születtem, Iván-éj kedves unokája, / szerencsét bűvölt fölém öreg fák homálya.” A születés-ikon a szülés-születésről, a gyermekvállaló anyai szeretetáldozatáról, az Teremtő, az élet akaratát teljesítő anyai szeretetről szól. Az Égi Anya kegyelem-közvetítő ikonja a földi teremtésben az Édesanyára „mutat”.

A *levél anyámhoz* című vers nyitánya, hangütése, kérdésbe burkolt bájosan meghitt megszólítás: „Élsz-e, kedves, jó öreg szülém még? / Én is élek és köszöntelek! / A bukó nap esthajnali fényét/ áraszsa el kis kunyhód felett!” A fiát mindig visszaváró, nyugtalan szívű anya „ki-kijár az útra untalan.” Költőfia válasza a szíven át az értelemig ér: „Édesanyám, ne szomorkodj értem, / ne legyen a szíved nyugtalan. / Régimódi, ócska ködmönkédben, / ne járj ki az útra untalan.”

Az ikon-anyakép szakralitása, átragyogása.

Jeszenyin Surának, legkedvesebb húgának ajánlotta a *Te dalold el* kezdetű versét, amelyben a dal igézőn fonódik egybe az anyaképpel. A múltat és jelent összekötő képzeletben az anyakép ikonikus szemléletűvé, szakrális jelentőségűvé magasodik: „...s megigézve majd fölmerül újra / a homályból a hű anyakép.” Bergyajev szerint „Az orosz lélek szívesebben azonosul az emberiségért közbenjáró Istenanyával, mint Krisztus Golgota-járásával és kereszthalál-áldozatának élményével.”

Nagy László *Anyakép* c. költeménye az Ómagyar Mária-siralomtól a jelenkorig kimutatható anyakép-vonulat hiteles „versikonja”. A Láthatatlant láthatóvá tevő Írott Szó transzcendens erejével tanúságtételként hat az olvasóra. Az emblematis, létfilozófiai költeményben életutat, sorstörténetet összegez: „szülöm és elhagyott földem / egy anyakép lett.” Ez alatt az ikon-kép alatt játszódik/történik az ember élete – a születéstől a sors keresztútjain át a felfeszülésig, a halál utáni feltámadásig: „Nagy lett a súlya e képnek, / naponként nőtt szakadatlan, / mihelyt én hozzáavattam / hazát, világot.”

A „versben bujdosó” költő fellebbez, fohászkodik: „Értelem, te segíts nékem, / hordhassam dúlt anyakémem, / szolgálni győzzem.” Konklúziója kozmikus távlatba helyezett hitvallás. A művészi erőterben, a költői Szó Igévé nemesedik: „Tudjam, hogy sohasem jár a / tisztesség csillaga árván / s nem vész az idő homályán, / hanem világít, / s élünk alatta a képpel, / amit én éltetek vérrel / megszakadásig.”

Jeszenyin és felesége, Isadora Duncan.

Jeszenyin Moszkvában, 1921 őszén ismerte meg a nála 17 évvel idősebb, ír származású, amerikai Isadora Duncant. (*Dunykának* szólította, becézte.) 1922. május 2-án összeházasodtak. Világhíres feleségét elkísérte egy európai, aztán pedig amerikai turnéjára is. Kapcsolatukat botrányok súlyosbították. Amerikában csalódott. Keserű felismerése: „Legnagyobb divatja Dollár úrnak van...” A nyugati művészkörök csak egy iszákos oroszot láttak benne – egy idősebb, neves táncosnő oldalán. Kudarca volt ítéve reménybeli terve, hogy költészetét Nyugaton megismerjék és megértsék. Nászútjáról egyedül tért vissza.

„Fekete ember...”

Jeszenyin zaklatott életében moszkvai kocsmázások, tivornyák, botrányok újra és újra bekövetkeztek. Költészetben egyre inkább eluralkodtak a sötét színek, erőteljesen megszorodtak a *Fekete ember* (Чёрный человек – Csornüj cselovek) drámai víziói, viviszekciói, gondolatai. 1924-ben jelent meg a *Kocsmás Moszkva* (Москва кобацкая – *Moszkva kabackaja*) c. kötete. Versei a szétkuszált életű költő őszinte vallomásai, részegségről, kocsmázásokról, botrányokról, a borba, vodkába fojtott lélek vergődéséről szólnak. Fodor András, remekmű fordítója szerint: A „Fekete ember” „Jeszenyin megtévelyedett becsvágyának, az erkölcsi érzékét megrontó léha társasági életnek is szimbóluma, sőt (...) lelki csődjének is tükörképe.” (*A Fekete ember*” végén is megjelenik jeszenyini „rémület”: „Nincs más idebent, / csak én egyedül... / s a tükör bezúzott fala...”)

Nagy László legjelentősebb Jeszenyin-fordítása a *Kanca-hajók* (Кобыльи-коробли – Kobülji-korabli) Ezt a korjellemző alkotást *Kiss Benedek* a *Párizsi orgiával*, Rimbaud nagy művével rokonítja. Az 1919-ből származó költemény bizonyosság arra, Jeszenyin hogyan fogadta 1917 bolsevik forradalmát: „Ordas ha csillagra üvölt: / már az ég is fellegek konca. / Kancák kivájt hasán süvölt / feketedő holló-vitorla. / (...) Halljátok a nagy ropogást? / Erdőket gereblyéz a hajnal. / Ti új honba eveztek át / másokról lekasabolt karral.” (Elsősorban az áldott emlékü Pór Judit érdeme, hogy az Európa Kiadónál, 1986-ban megjelent *Jeszenyin világa* könyvben benne maradt ez az idézet.)

Erdélyi Z. János, költő-műfordító, Jeszenyin szín pompás költészetének színpélemzésével bizonyította, hogyan változott, sötétedett, a költő élete végére, poézisének ragyogó égszínké, fehér, piros, zöld karakterszíne élete végére sötét feketévé. Jeszenyin önjellemző vigasza, hogy költői hivatást teljesít: „A szívetek: kopár táj őszi éjben – / hát jólesik, hogy beragyoghatom.”

Jeszenyin önjellemző vigasza, hogy vigasztaló, költői hivatást teljesít: „A szívetek: kopár táj őszi éjben – / hát jólesik, hogy beragyoghatom.”

„A XX. század hármasköltőikre”: Jeszenyin, József Attila és Lorca.

– Csoóri Sándor megállapítása: Jeszenyin, József Attila és Lorca „a XX. század hármasköltőikre”. Csodálta művészetükben a népi tudatot reprezentáló lírai formák összetalálkozását a szürrealizmussal. Nemcsak a „népi szürrealizmus”, vagy a „má-

gikus realizmus”, nemcsak a metaforában gazdag nyelv, stílusbeli hasonlóság révén rokoníthatók, hanem a népi, paraszti szellemiség és emberség mélyrétegeiben is.

Jánosi Zoltán arra is rámutat, hogy Szergej Jeszenyin, József Attila és Federico García Lorca a világirodalomban az a három költő, akiket a keresztnevükön is számon tartunk. Szerinte „Szerjozsa”, „Attila” és „Federico” „testvérek fényben és fájdalom-ban” – Nagy Lászlóban találkoztak.

Magyar költők számos verset dedikáltak Jeszenyinek. XX. századi költészetünket át- meg átszövik a Jeszenyin-reminiscenciák. Radnóti emlékállító verses epitáfiuma: *Federico García Lorca. „Mert szeretett Hispánia / s versed mondták a szeretők – / mikor jöttek, mást mit is tehettek, / költő voltál, – megöltek ők. / Harcát a nép most nélkülöd víjja, / hej, Federico García!”* (1937) Sántha Ferenc *Halálnak halála* című novelláját a kivégzett Lorca tragédiája ihlette. Jeszenyin nyelvoldó, bátorító példakép volt számos magyar költő, köztük Nagy László számára is. A jeszenyini tematikában, de gondban is mélységesen rokon Nagy László *Búcsúzik a lovacska, Zöld angyal c. hosszú éneke* és a *Vértanú arabs kanca* megrázó költeménye.

Rab Zsuzsa Nagy László imperatívuszát váltotta valóra: „Műveld a csodát, ne magyarázd!”

A *Bokraink közt...* oroszul és magyarul is a legismertebb Jeszenyin-vers, bűvölően látomásos-áthallásos szimbiózis-remeklés. (Esztetikai minőségben létezhet ekvivalens átköltés, de ideális, vagyis tökéletes nem.) Sokan szerelmes versnek tartják, pedig a hangulatlíra csodaműve. Arra is bizonyíték, hogy az emberi szó legkreatívabb művésze a költészet. Jeszenyin a lélek nyelvén szólt. Összetéveszthetetlen költői színnel és hanggal gazdagította nemcsak az orosz literatúrát, hanem a világlírárt is. A *Bokraink közt* kezdetű remekművében a mindenség muzsikál, oroszul és magyarul is a titokzatos, tündéri szépsége játszik, különösen a keretes vers nyitányában és fináléjában: Rab Zsuzsa átköltésében az ember és a világ titka él: „Bokraink közt már az **ősz** barangol, / kóró lett a fényes laboda. / Zizegő szép zabkéve hajadról / nem **álmodom** többé már soha. (...) Kéklő esték azt suttogják rólad: / **álom** voltál, elhaló zene. / De tudom – aki formálta vállad, / fénylő titkoknak volt mestere.”

A jeszenyini remeklés fordításában számos magyar párhuzamot, inspirációt, sugallatot találunk líránk gazdag kincsestárában. Például a „gordonka-hangú” Juhász Gyulánál is, bár lírája lágyabb, mint Jeszenyiné: „Milyen volt szőkesége, nem tudom már, De azt tudom, hogy szőkék a mezők, Ha dús kalással jó a sárguló nyár S e szőkeségben újra érzem őt. (...) Milyen volt hangja selyme, sem tudom már, / De tavaszodván, ha sóhajt a rét, / Úgy érzem, Anna meleg szava szól át / Egy tavaszról, mely messze, mint az ég.”

Puskin, a legfőbb példaadó – „Bronzba öntve már dicsőséged...”

Jeszenyin Puskinat választotta legfőbb példaképének. Puskin és nyomában Jeszenyin is szeretett sétálni az „Északi fővárosnak”, „Észak Velencéjének” nevezett Szentpéterváron, a Néva-parti Sztrelkán, ahonnan csodálatos kilátás nyílik a városra és a valóban nyílként kanyaruló, hömpölygő folyamra. *Sétapálcás*, cilindres, Puskin-kö-

penyes viselete Moszkvában is jelezte, az *Anyegin* költőjére akart hasonlítani. Puskin születésének 125 éves jubileumán, a „Mit jelent önnek Puskin?” kérdésre ezt válaszolta: „Puskin a kedvenc költőm. (...) Még a hibái is kedvesek nekem – például Mazepa jellemrajza –, mert ebben is az orosz történelem felismerésének tanújelét látom.” (Radnóczi *Éva* ford.) Puskin nemesi szemlélettel látatja *A kapitány lánya* c. művében az orosz parasztfelkelést, Jeszenyin *Pugacsov* c. drámájában az orosz, istenadta nép szemszögéből lát, értelmez és értékeli.

Puskin moszkvai szobránál, 1924 januárjában, az orosz írók nevében, Jeszenyin helyezte el koszorút. Mindkettőjüket vonzotta a horatiusi „Exegi monumentum aere perennius...” célkitűzés. Csengő hangon, hangerejét szinte az *üvöltésig* fokozva szavalta *Puskinhoz* című költeményét: „Aki már orosz sorssá váltál: / idézve roppant szellemed, / állok szobrod talapatán / a Tverszkaján beszélgetek veled. (...) Bronzba öntve már dicsőséged / megrázva büszke fejedet. / meghalnék nyomban örömömben / ha ilyen sors jutna énnekem. / De én, száműzésre ítélten / soká zengem még szívem énekét, / hogy sztyeppei dalom a szélben / bronzként zengjen, mint a tiéd.” (Rab Zsuzsa ford.)

Tévednek, akik csak pacsirtának, *önfeledt* dalosnak látják. Kétségektől gyötört, drámai *összeütközésekkel* telített *élete és költészete* bizonyítja, az új idők szavát is saját nyelvén és hangján akarta elmondani.

Remekművei nemzetünk kultúráját gazdagítják, némely átköltése nemzeti irodalmunkat is.

A műfordítás vértelen szellemi hódítás: értékhonosítás. Babits arra a kérdésre, hogy melyik a legszebb magyar vers, ezt válaszolta: „Shelley: Óda a nyugati szélhez – Tóth Árpád fordításában.” A poétaságra kiváltképp alkalmas nyelvünknek és tehetséges költő-műfordítóinknak köszönhető, hogy literatúránk óriási jelentőségű fordításirodalommal büszkélkedhet. Ma már közmegegyezés: ha a magyar versek is olyan mesterek hangján születtek volna meg angolul, németül, spanyolul vagy franciául stb., mint a nagyvilág költészete magyarul, akkor líránk megkaphatná azt a megbecsülést, amelyet érdemel.

Pór Judit szerint: „Jeszenyin talán az egyetlen idegen költő, akinek némelyik versét magyar versként fogadta el a magyar olvasó”. Néhány remekműve nemcsak nemzetünk kultúráját, hanem nemzeti irodalmunkat is gazdagítja.

„Kiknél a szerelem képekbe szőtt...”

Jeszenyin lírájának sugallatai, inspirációi még a magyar sorskérdésekkel kapcsolatban is fontos tanulságokkal szolgáltak. Egy kis mustra ezekből. Nagy László „*Búcsú Tamási Árontól*” című versében *A kutya* képanyagát egyénien adaptálja az erdélyi magyarság sorsának érzékeltetésére: „Sírodra, tudom, hívsz majd / csupa-dér magányos ordast, / golyó-verte szüggyel szédül / szivárványt, mesét, idillt, / illőn felgyöngyöz könnyel, / az anyaföld fagyát bevérszi, / s felvonítja égig a kint, / amit nem lehet kimondani!”

Simon István döbbenetes emlékverse, a *Segéd munkás a körúton*. A faluról városba szakadt „lírai hős” ezer közül is felismerhető. Nem áll egyenesen a válla, a summástarisznya félrehúzza, a szájából hiányzó, képzeletbeli pipa vezet, és „mellette fut, ebként üget / a jeszenyini rémület.”

Költőink számos verset dedikáltak Jeszenyinnek. Weöres Sándor tiszteládása a Jeszenyinnek szentelt legszebb magyar poétai hódolat, igazi *hommage*: „Kik nem felejtik, mi a szerelem, / Kiknél a szerelem képekbe szőtt, / S kiknél a kép lángol szerelmesen: / Mind boruljunk le Jeszenyin előtt.”

*

Jeszenyint 1925. december 28-án reggel, a leningrádi *Angleterre* Szállóban holtan találták. Holttestét Moszkvába szállították, felravatalozták. Gyászpompás állami temetést rendeztek. December 31-én, a Tverszkoi sugárúton Jeszenyin koporsóját *Puskin* szobránál körbe vitték. A moszkvai *Vaganykovi* temetőben, Jeszenyin sírján, mindig van virág.



Kocsis Csaba: Fekete Vince és Fecske Csaba - Berekfürdő, 2024

KÉSEI TANÚSÁGTÉTEL

Sinka István életpályája vallomásai tükrében – 1.

Sinka István (1897–1969), a Nagyszalontáról elszármazott Fekete Bojtár, balladák, látomásos versek és dalok szerzője 1949 nyarán kiszorult a szellemi életből, hallgatásra kényszerítette az önkényuralom, a kommunista hatalom. Az 1956-os forradalom és szabadságharc idején (rövid időre) visszatérhetett az irodalmi életbe, verseivel köszöntötte a felkelt népet, a hősiesen harcoló magyar ifjúságot. (*Üdv néked, ifjúság, Százezer udvar, Ellopott szivárvány*) A költő valódi, közel teljes körű visszatérésére jó két évtizeddel halála után kerülhetett sor. 1990. március 15-én a távozófélben lévő szocialista kormány, élén Németh Miklós miniszterelnökkel, megkésétt kitüntetéssel, posztumusz Kossuth-díjjal ismerte el az igaztalanul meghurcolt népi költő irodalmi munkásságának értékeit. Összegyűjtött versei kiadására 1993-ban, dr. Püski Sándor New Yorkból való hazatérését követően, *Nagy útakról hazatérve* címen került sor. Elég hamar felmerült a körülményeket nem tekintő, nem feltétlenül jóindulatú kérdés: miért csak összegyűjtött, miért nem összes? Miért maradt ki belőle a *Denevérek honfoglalása* és egy-két kényesebbnek ígérkező hagyatéki ciklus?

Az említett kiséposz a költő legkisebb fia, Sinka Zoltán szándéka szerint 2001 májusában mégiscsak megjelent a Havi Magyar Fórumban, majd kis könyvecske formájában, 500 példányban, magánkiadásban. Ez a hiánypótlás, ha tetszik, huszáros döntés, nem aratott osztatlan sikert a családban, Sinka András határozottan ellenezte az említett mű megjelentetését, így a *Denevérek honfoglalása* azóta sem kerülhetett be a költő egyetlen kötetébe sem. Jóllehet, ez a változat a költő javításaival és a cenzúra által 1941-ben kihúzott németellenes részletek helyreállításával, a hiteles, teljes szöveggel vált hozzáférhetővé.

A karaván halad... Sinka István 2000. június 24-én posztumusz Magyar Örökség-díjat kapott. A költő méltatása az ELTE Jogtudományi Karának dísztermében hangzott el jogvégzett irodalomkutató megfogalmazásában.

A költő legjelentősebb prózai műve, a *Fekete Bojtár vallomásai* új kiadását sokan vártuk. A ritka, mégis a gyűjtők, érdeklődők által szívesen olvasott könyv újbóli megjelentetésére elsőként Tóbiás Áron gondolt. A Magvető Kiadó szerkesztőjeként előbb a forradalom kirobbanását megelőző olvadás idején, majd a szabadságharc kegyetlen leverését követő zűrzavarban erre módja lett volna. A nyakas, megalkuvást nem ismerő Sinka visszautasította a felkínált lehetőséget. Tartása nem engedte meg, hogy engedményt tegyen nyilvánosság elé lépésével a régi-új (rákosista, kádárista) hatalomnak. Sztrájk törésre nem vállalkozott. Szíve szerint részt vett volna a forradalom utóvédharcaiban, ha egészsége, kora megengedi.

Tornai József költő a nehezen beszerezhető, ritka memoárt ifjúsági kiadás formájában szerette volna megmenteni a teljesebb magyar irodalom számára. Végül is valami hasonló történt. A *Fekete Bojtár vallomásai* még a rendszerváltás előtt, 1987-ben meg

is jelent New Yorkban a Püski Kiadó gondozásában, majd 1989-ben Debrecenben az Amerikából hazatelepült dr. Püski Sándor és a Cs. Nagy Ibolya vezette Csokonai Kiadó közös vállalkozásában. Mindez kedvező fordulatnak ígérkezett, de nem hozott igazi megoldást. A népi írók kiadója jó szándékkal, a felekezeti béke hibásan értelmezett megőrzése érdekében nemcsak bekezdéseket, de teljes oldalakat hagyott ki az említett két új kiadásból. Az irodalomtörténészek és eszmetörténészek jelentős része szakmai, filológiai és hitelességi szempontokat figyelembe véve ragaszkodott volna a csonkítatlan szöveghez, ha megkérdezik őket. Ezt a teljességre vonatkozó, nyilvánvaló követelményt később a leghatározottabban Gyurgyák János képviselte *A zsidókérdés Magyarországon* című, tudományos igényű könyvében (Osiris Kiadó, Budapest, 2001). Úgy találta, hogy a húzás, csonkítás alkalmatlanná teszi a könyvet a kutatásra.

Ennek ellenére 2023-ban az NDP Kiadó gondozásában újra megjelent az 1987-es amerikai kiadás alapján a *Fekete Bojtár vallomásai* csonka, vagy inkább ifjúsági változata. Prof. Dr. Asztalos Miklós, a könyv mecénása arra törekedett, hogy ez a mű eljusson a hazai gimnáziumok könyvtáraiba. Az alaposan meghúzott opusz ugyan nem szolgálja a kutatást, mégsem vitatható el ismeretterjesztő jellege. Szellemiekben gazdagabbak lesznek az ifjú olvasók, ha forgatják, annak ellenére, hogy a teljes szöveget a megcsonkított könyvből nem ismerhetik meg.

Az eredeti teljes és hiteles mű a második világháború éveiben jelent meg Püski Sándor Magyar Élet Kiadójánál, két kötetben. Az első az 1942-es, a második az 1944-es könyvnap ma is keresett, nehezen hozzáférhető, ritka kiadványa. Hiteles társadalomrajz és önéletrajzi vallomás, a zajos-füstös Budapesten, a kisemberek, iparosmesterek lakta Józsefvárosban, a Nagyfuvaros utca 22-24-ben, harmadik emeleti lakásában alkotta meg a pásztorköltő. Mindkét kötetet a dr. Püski Sándor vezette Magyar Élet Kiadó jelentette meg. A második megírásának idejében alkotókedvének kiteljesedését, gyenge lábon álló létbiztonságának erősítését a Magyar Irodalompartoló Társaság 1943 decemberében odaítélt 3000 pengős díja segítette. Az említett magyar közösségi háterű társadalmi szervezet 1944 nyarán Csömör, Kerepes és Kistarcsa határában házat és földet vásárolt Sinka Istvánnak, aki népes családjával, második feleségével, Péczely Katalinnal és négy gyermekével augusztusban költözött ki a nevére íratott, tulajdonába került ingatlanra. Itt, régóta vágyott, most végre birtokba vett tanyáján számos verset írt. Megénekelte eltűnt, hadifogságba esett féltestvérét, Fábíán Mihály honvédet; a háború rémségei, a szovjet „felszabadítás” és az erőszak elől menekülő édesanyját; az ismét gazdát cserélő, idegen kézre kerülő Nagyszalontát. Itt alkotta meg *Kadocsa, merre vagy?* című önéletrajzi regényét, amit Somody Pál még az 1944-es vérzivataros esztendő végén megjelentetett. Úgy tűnik, a csömöri Sinka-háznak, a régen megálmódott, a Fekete Bojtár vallomásai-ban többször emlegetett reménybéli, majd mégis megvalósult tanyának a háború végén postacíme nem volt, helyrajzi számát Sinka levelezéséből ismerem: 217,625/32-33. A hivatalos címet, találó utcanévet később kapta: Csömör, Határ út 69.

Az önéletírás megfogalmazásának gondolata már évekkel korábban megérintette Sinkát. 1937-ben *Emlékek* címen jelent meg egy részlet a Népszava naptárában a későbbi vallomásos könyvből. Az önéletrajzi regény vagy társadalomrajz fejezetei nagyobb számban Maróthy-Meisler Károly lapjában, a Pesti Ujságban jelentek meg 1939 júliu-

sától decemberig, húsz folytatásban. Az itt közreadott részkiadványokból tizenegy nem került be a könyv alakban megjelent *Fekete Bojtár vallomásaiba*. Hasonló részleteket közölt 1940-es évfolyamában a Magyar Ujság a második félévben. Az utóbbiban közreadott huszonegy közlemény nem tartalmaz ismeretlen, forrásértékű írást.

Az autográf *Fekete Bojtár vallomásai* a Széchényi Könyvtár kéziratárában, a Sinka-hagyatékban, a 132-es fondban, az V. dobozban ma is megtalálható. A nyomtatott változatnál bővebb néhány lázadó bekezdéssel és egy novellányi sikamlós történettel.

Az első fehérrépet, akihez vonzódott a pásztorfiú, Berek Esztinek hívták. Kilenc éves lehetett, Sinka István sem volt sokkal több. Együtt jártak le a Köles-ér partjára. A Fekete Bojtárnak szilárd elhatározása volt, ha felserdül, feleségül veszi Berek Esztit. Ezt szemrebbenés nélkül közölte is a leánnyal, aki beleegyezett. Innentől kezdve együtt ették a menyasszonyjelölt finom, édes szilváját. Eszti szeptember 1-jén iskolás lett. Ott összeismerkedett egy Balog nevű fiúval, és elpártolt Sinkától. Ettől kezdve minden szilváját és almáját Baloggal osztotta meg. A teljes, novella terjedelmű, pikáns történet leírása talán már erősen közelíti, de el nem éri az obszcenitást. Az új kiadás a *Fekete Bojtár vallomásai* 1942-es és 1944-es teljes változatára épül. Ezt annak idején jóváhagyta a költő, ezért most mellőzöm a még bővebb kéziratot a szövegbiztonság érdekében. Sinka 1942-es és 1944-es jóváhagyását illik figyelembe venni. Itt jegyzem meg, hogy Kistrábén a gányós leányok (a dohánykertészek) nevezték el a barna arcú, feketeszűrös fiút Fekete Bojtárnak.

A pásztor költő Vésztőn Varga Zsigmond joghallgatótól, alkalmi munkáltatójától sokszor hallotta a panaszt, hogy nehezen megy a fejébe a római jog. Ebből azt a téves következtetést vont le, hogy Magyarországon a római jog van érvényben. Nem tudott az ezeréves magyar jogrendről, hírből sem ismerte a *Corpus Jurist*. Nem sejtette, hogy Werbőczy *Hármaskönyve* a magyar jogtörténet megkerülhetetlen forrása. Igaz, ilyen ismeretekre a szilaj pásztorok között még a számadó juhászoknak sem volt szükségük. A Fekete Bojtár ugyanakkor jól ismerte a magyar történelemből Dózsát és Werbőczyt, megénekelte mindkettőjüket (*Dózsa koronázása, Pusztaszer megszállása, Lenn majd a berek alján, Támaszkodhatsz, Fénylik Magyarország, Krónika, Fekete domb*).

Sinka István 1945-ben a Független Kisgazdapárt ifjúsági lapjában, a Független Ifjúságban további három részletet jelentetett meg a *Fekete Bojtár vallomásai* kiegészítéseként. Olyanokat, amelyek nem lehettek benne az 1942-es és 1944-es alapkiadásban, mert mind a hármak később, 1945-ben fogalmazta meg.

Pontosan hol? Józsefvárosban, a Rákóczi téri csarnok melletti Vásár utcában. A Fekete Bojtár hányatott sorsát követve jussunk el odáig. Tudniillik, hogy Sinka István és népes családja (négy gyermeke: János, Ferenc, Zoltán, Péter és második felesége, Péczely Katalin) 1944 decemberében, a kiürítési parancs rendelkezéseinek eleget téve, a front és az orosz megszállók (szovjet csapatok) közeledtével elmenekült Csömörre, a Magyar Irodalompartoló Társaságtól fél évvel korábban irodalmi nagydíjként kapott lakhelyéről. A hiú remények ellenére úgy látszik, mégsem a csömöri ingatlan volt a *Fekete Bojtár vallomásaiban* szívesen emlegetett álombéli tanya... A háborús pusztítás elől Budára, a Toldy Ferenc utca 5-be költözött megszeppent szeretteivel apósa, Péczely György író lakásába. A város körülzárását, Buda ostromát is így szenvedték el, itt élték

túl (1944. december 24. – 1945. február 13.). A sorsfordító (vagy inkább sorsrontó?) eseménysorról Sinka itt fogalmazta meg tragikus hangvételű költeményeit: *Mikor Budát ostromolták, Negyvenegy nap, Buda pusztulása.*

A harcok alatt a Toldy Ferenc utcai lakóházat bombatalálat érte. Sinka és családtagjai a rajtuk lévő ruhájukon kívül minden javukat elvesztették. A házigazdát, Péczely György író „testvéri” akna találta el. A harcok miatt holttestét nem szállíthatták temetőbe, kendőbe csavarva a ház kertjében temették el.

A csömöri ingatlan tulajdonviszonyai mégsem voltak maradéktalanul rendezettek. A ház és a földet a Magyar Irodalompartoló Társaság ugyan még 1944 nyarán a népi költő nevére íratta, ám a háború végén előkerült az addig ismeretlen régi tulajdonos, Tylorek Károly, aki érthető módon igyekezett javait mielőbb visszaszerezni. Sinka István 1945 áprilisában két levélben kérte az Országos Földbirtokrendező Tanácsot és elnökét, Veres Pétert, hogy erősítsék meg őt csömöri tulajdonában, és a régi tulajdonost méltóképpen kártalanítsák. Ha mindez nem teljesíthető, úgy felajánlja csömöri házát és földjét budaörsi (vagy törökbálinti) ingatlan ellenében.

1945. december 29-én a Magyar Közlönyben jelent meg a volksbundisták, szélesebben a svábok kitelepítését szabályozó kormányrendelet, amely elrendelte a Szövetségi Ellenőrző Tanács 1945. november 20-án hozott határozatának végrehajtását. 1945. december 31-én adta közre a Független Magyarország a *Csereingatlant kapott Kodolányi János és Sinka István Törökbálinton* című kellemetlenkedő és csak részben igaz cikket: „Sinka István már ki is költözött és családjával elfoglalta a Fő utca 4. számú házat, amelyben egy hírhedt volksbundista: Kaufer Mihály [...] lakott. Sinka István ingatlana 200 négyszögöl, három szoba, két konyha, kert, gazdasági épületek állnak a telken, ezenkívül három hold földet is kapott.” Kodolányi János valóban ki szeretett volna költözni Törökbálintra, fel is ajánlotta akarattjai ingatlanát a tervezett cseréhez. A két író pozícióját erősítette, hogy „mindketten az Ellenállási Mozgalom VI. számú csoportjához, a Belán-Bodnár István újságíró vezetése alatt álló csoporthoz tartoztak”. Jogosultságuk nyilván megvolt, ám Kodolányi esetében az ügylet mégis megghiúsult, a könnyednek és elegánsnak nem mondható sajtótámadások miatt a történelmi regényével a magyar régmúltat ébresztő szerző visszalépett.

1945–46-ban Törökbálintra települt még Medgyessy Ferenc szobrászművész, Barsi Dénes, a Kelet Népe egyik alapítója, Boda Gábor szobrászművész, Gombos Gyula író, a Magyar Út egykori szerkesztője, Muharay Elemér, mesejátékok szerzője, Muhoray Mihály festőművész, Sinka *Balladás* könyvének illusztrátora, Bihari Nagy Lajos újságíró, kispap, politikus, Antal József festőművész és mások. A Fekete Bojtár 1949 februárjában költözött vissza Budapestre az Attila út 6-8-ba, a II. emelet 10-be.

A budai, Toldy Ferenc utcai, ostrom alatti rokonlátogatás és a Törökbálintra költözés között eltelt vagy tíz hónap. Ezt a rövidnek nem mondható, kevésbé ismert időszakot a Sinka család a Józsefvárosban, a Rákóczi téri csarnok melletti Vásár utcában, a 2. számú épület lakosaként élte meg. Itt látogatták meg a pásztorköltőt barátai: dr. Püski Sándor könyvkiadó, Ternay Kálmán, a trieszti egyetem oktatója (később egyetemi tanár) és felesége, Margit, valamint Szilágyi Károly, a bélmegyeri Nemzeti Bizottság tagja, majd elnöke. A költő 1945-ben írt három kiegészítést a *Fekete Bojtár vallomásai* első kötetéhez.

Sinka a legendás könyvben felemelően fogalmaz betegségével járó szenvedéseinek és gyógyulásának helyszínéről, a nagyváradai közkórházról és az ott megéltekről. Az itt töltött hat hét látomásokban gazdag, álomszerű és szürrealisztikus. Akár ha hiedelemballadáit vagy mitologikus verseit olvasnánk. Lázálom, halálközeli állapot.

„És attól az órától kezdve három éjjel és tizenhárom nap zuhantam a tüzes karika felé. Másszor meg valami ismeretlen hatalom felemelt felül az egeken, hogy a zuhanás annál nagyobb és borzalmasabb legyen.

Néha pár percre visszatért belém az eszmélet, s láttam, hogy fölöttem ott áll egy nővér és aggódalmasan, szelíden simogat s a homlokom vizes ruhával borogatja. Láttam azt is, hogy két összefont lepedővel lekötöztek az ágyba. Azért az ilyen percekben is csak elmosódottan jelent meg az öntudat. Valószínűtlen volt mind a két eset, a zuhanás is és az is, hogy a nővér fölöttem áll. Nem is tudtam kihámozni magamnak, hogy melyik tulajdonképpen az élet és melyik a halál.”

A *Haza felé a kórházból* című írásában Sinka István a lét és nemlét határáról leereszkedik a hétköznapi valóságba (Független Ifjúság, 1945. július 28.). A nagyváradai vasútállomáson találkozik egy csapatnyi tengerentúlra készülő szatmári honfitársunkkal. Jó sorsot kíván nekik Amerikában, bár szíve mélyén félti és marasztalná távozó véreit. Sejtí, tudja, hogy itthon, a Kárpát-medencében, Szatmár vármegyében vagy Szent László boldog városában nagy szükség lesz még szívós, dolgos magyarokra.

Így összegzi szívbemarkoló, keserű élményét: „Akkor még nem tudtam, ma már tudom, hogy ez magyar sors volt, a népé, kinek fogyásáért, vándorlásáért, a kenyeriért nem emel hangot egyetlen úri száj se, egyetlen nagybankár se. Se püspök, se gyáros, se gróf. Szóval senki, aki szólhatott volna. Hadd szóródjon szét a nagyvilágban a pórnép, gondolták...”

Addig töprengtem ott a lócán, amíg a szalontai vonat be nem futott.”

A második pótlás: *Ami a Fekete Bojtár vallomásaiból kimaradt* 1945. október 26-án jelent meg a Független Ifjúságban. Sinkának jó érzéke volt a színszimbolikához, és okosan, hitelesen értelmezte a nemzeti és a nemzetidegen jelképeket. Épp a *Fekete Bojtár vallomásaiban* élményei alapján hitelesen fogalmaz az alsó néprétegekben is élő nemes hagyományról: nemzeti címerünk megbecsüléséről és a Szent Korona tiszteletéről. Ugyanakkor elutasítja a pecsovcis vagy schwarzgelb izlésficam alattomos lopakodását. Még a természetbe is belelátja ezt a mesterkedést: „Nem hiába nevezték a szeghalmi Mágort Sárga Mágornak is, mert sárga is volt csakugyan. Lehet, hogy császári és királyi kamarás gazdájának felfogása szerint is viselnie kellett a fekete-sárgából az egyik színt, mint a labanc gondolkodás szimbólumát, amit minden ellenkezés és tiltakozás nélkül bele lehetett kenni a megbilincsel és meggyalázott magyar puszták színei közé.”

A himnuszos költő csak a magyar múltban talál példát a labanc metyely hathatós elutasítására: „Azt a karderdőt, ami egykor tiltakozott ez ellen a gőgös szín ellen, már régen magába ette a föld Nagymajténynál, s utána Segesvárnál és Világosnál.”

Az ősze forduló perzselő nyárban a sárga birodalmi szín párja, a fekete is feltűnik a szemelvényben. A pusztagazda karcsú, fekete, négykerekű csészán ül. Ő „az ármánynak fekete embere”. Megvillan a csendőrszurony is.

A harmadik betoldás: Az, *ami kimaradt a Fekete Bojtár vallomásaiból* 1945. október 12-én került nyilvánosságra a Független Ifjúságban. A hóviharos, fagyos pusztai telet mutatja meg az elkényelmesedett városlakóknak. Sinkán itt mintha felülkerekedne jól megalapozott, urak elleni indulata. Illyés Gyula *Nem menekülhetsz* című verséhez hasonlóan az övéihez való hűség nyelvén fogalmaz: „Néha-néha körülpillantgattam én borzasszakállú, istállóságú Fekete Bojtár, és arra gondoltam, hogy hány meg hány őszám virrasztott így féldermedten, úri bitangok jószága, vagyona mellett, azért, hogy fenntarthassa magát és mezítlábas családját anélkül a remény nélkül, hogy valaha ebből a sorsból akár csak egynek is sikerül majd az idők folyamán kiszabadulnia. – Csak majd a halál? Csak majd a sír?” Ha valakinek sikerült nélkülözés és reménytelen küzdelmek árán a társadalmi poklok mélyéről felemelkedni a parnasszusra, az éppen Sinka István volt.

Előbb azonban a részkielégésekből, a *Fekete Bojtár vallomásaiból* és kiegészítéseiből vita támadt. Gábor Andor a két kötetet nem ismerve, nem kevés rosszindulattal támadta meg a népi költőt és művét. A nemtelen támadásra előbb Kelemen Sándor, a Parasztszövetség közművelődési osztályának vezetője, majd az újabb magyarellenes kirohanásra Hamza András, a Független Ifjúság főszerkesztője válaszolt. Gábor Andor, akit Kassák Lajosnak az *Egy ember élete* című könyvéből talán túlságosan is jól ismerünk, a vita során elkottyintotta, hogy nem olvasta Sinka könyveit, önéletrajzi vallomásait sem. Hamza András kihívta vitára a kommunista politikusokat, Gábor Andort, Gergely Sándort, Horváth Zoltánt és Lukács Györgyöt. Felajánlotta nekik – a levegőbe beszélés, a frázispufogatás elkerülése céljából –, hogy elküldi hivatali címükre Sinka István és a népi írók könyveit. A tisztázó szándékkal tervezett vita végül elmaradt. A négy fontos elvtárs közül vajon melyikük „gondoskodott” róla, hogy a *Fekete Bojtár vallomásai* első kötete rákerüljön az index harmadik listájára? (Fasiszta, szovjetellenes és antidemokratikus [könyvek és] sajtótermékek jegyzéke, 1946). Ne szorítkozzunk a „négyekre”. Más kollaboránsok is voltak ezekben az időkben.

„1946 februárjában a Belügyminisztérium Béli megyert önálló községgé nyilvánította. A 300 év után újra önálló községgé alakult Béli megyer nemzeti bizottsági elnökeként javasoltam, hogy Sinka Istvánt, a hajdan volt kárászmegyeri uradalmi juhászt mint jogos földigénylőt, juttassuk földhöz. Javaslatomat a Nemzeti Bizottság tagjai egyhangúlag elfogadták, Sinka részére Haládban ki is mértük az 5 kat. h. földet. Döntésünkről Sinka Istvánt jegyzőkönyvi kivonattal, birtoklevéllel értesítettük” – emlékezik Szilágyi Károly a Békési Életben, 1976-ban, az 1. számban.

Sinka István és a bélmegyeriek kölcsönös rokonszenve 1919 őszére vezethető vissza, amikor az ifjú pásztor és hitvese, Papp Piroška az Erdőgyarakon szeptember 13-án tartott esküvő után letelepedtek Béli megyeren, a Kárász-uradalom gereblyési majorjában. (Előbb Borbély László jegyző, anyakönyvvezető, majd Bódog János református lelkész előtt fogadtak örök hűséget egymásnak.) Sinka hat éven keresztül itt falkásbojtárkodott, majd igen fiatalon számadó juhász lett belőle. „A fizetésemből tartanom kellett egy komenciós falkás bojtárt meg egy kospásztort. Azonkívül én feleltem minden kárért s nekem is volt falkám. Az aranyfalka. Tehát, hogy úgy mondjam, ez a számadóság súlyosabb teher volt, mintha bojtár lettem volna” – olvashatjuk a *Fekete Bojtár vallomásaiban*.

A bélmegyeriek községük önállóságát megünneplendő 1946. augusztus 25-én falunapot rendeztek. Mezőgazdasági kiállítást, a két megszállást átvészelő tenyészállatok legjobbainak bemutatóját és a háziipari termékek szemléljét. Vendégük volt Szabó Árpád földművelődési miniszter, a Független Kisgazdapárt politikusa. Odavárták Kovács Imrét is, a Nemzeti Parasztpárt alelnökét, aki a feszült politikai helyzetre hivatkozva kimentette magát. A Püski-féle Magyar Élet Kiadót két kiváló költő képviselte: Sinka István a balladák és a vádló versek szerzője, valamint a *Tücsökzene* szonettjeit író Szabó Lőrinc. Velük tartott még Boda Gábor szobrászművész, a Postapalota kőbábványainak megalkotója.

Sinka örömmel fogadta, hogy ifjúkora bojtárkodása, majd kiérdemelt számadó juhászága helyszínén egykori sorstársai nem felejtették el, sőt földadománnyal emlékeztek meg róla. Beteg derekával a paraszti világ küzdelmeire, megpróbáltatásaira és a fizikai erőfeszítésekre már nem vágyott. 1951-ig minden évben – általában disznótor idején – ellátogatott Bélmegyerre, de nem költözött az önállósodott településre, ifjúságának tájaira. Helyette régi barátja, F. Szőke György művelte a földet és nevelte a malacot. Bélmegyeri barátai zsák lisztet, sonkát, disznótoros kóstolót hoztak a költőnek, előbb a józsefvárosi Vásár utcába, majd Törökbálintra.

A *Fekete Bojtár vallomásai* első kötetét a Budai Várnegyedben, Lőrincz Ernő antikváriumában (Országház utca 8.) szereztem meg. Lőrincz Ernő alapos filozófiai műveltséggel rendelkezett, Fülep Lajos és Sinka István hűséges olvasója volt. A Magyar Testvéri Közösség nemzetközpontú gondolkodásmódját megőrzendő értéknek tartotta, hiszen maga is tagja volt a titkos társaságnak.

Az önéletrajzi regény második kötetének megkegyelmezték az illetékesek. Így történhetett meg, hogy Lajos Ferenc festőművész, aki valamikor régen nemzeti tudatunkat formáló könyvek terjesztésében is serénykedett, a hetvenes évek végén ipari mennyiségű *Fekete Bojtár vallomásai II.* kötetet vitt be a népi elkötelezettségű, egykor a Sarló Kiadó boltjában dolgozó Fehér Alajos antikváriumába. Ez a bolt a Bajcsy-Zsilinszky út–Andrássy út sarkán működött. A kérdéses önéletírás és társadalomrajz (fele) diszkrétén bár, de terjesztésre került. Magam is vettem belőle.

A kallódó ritka könyv két kötetének lassú hazatalálását a részközlések is segítették. Így az 1973-ban a Táncsics Könyvkiadónál közreadott *Veres Péter koszorúja* című, kortárs írásokból, önvallomásokból összeállított antológia, amelyben a pásztorköltő önéletrajzából egy részletet olvashatunk Veres Péter és Sinka irodalmi találkozásáról. 1981-ben jelent meg a *Vésztőről indult* című antológia Miklya Jenőnek, a Sárreti Múzeum igazgatójának szerkesztésében, harminckét oldal szemelvénnel a *Fekete Bojtár vallomásaiból*.

A népi irodalom jobbszárnyával kapcsolatos köntőrfalazásnak, mellébeszélésnek Gyurgyák János vetett véget, amikor megírta *A zsidókérdés Magyarországon* című művét (Osiris Kiadó, Budapest, 2001). Ráirányította a figyelmet arra a nyilvánvaló, tanoktól és eszmerendszerektől független filológiai követelményre, hogy a gyűjteményes versesköteteknek, az összes verseknek valóban teljesnek kell lenniük, hiánytalanul tartalmazva az adott szerző minden költeményét. Irodalomhamisításnak számít az úgynevezett „kényes” költemények kihagyása, eltüntetése (pl. Erdélyi József: *Solymosi*

Eszter vére, Vörös május; Sinka István: *Denevérek honfoglalása, Büntetések könyve, Korbács és büntetés*). A teljesség igénye és követelménye természetesen a prózai írásokra is vonatkozik (*Fekete Bojtár vallomásai*). Gyurgyák János meglátása szerint „Sinka István zsidószemléletét talán legpontosabban szociális felháborodottságból származó antiszemitizmusnak lehetne nevezni. Vallomásaiból pontosan rekonstruálható ez a gondolkodásmód, Sinka ugyanis pontosan leírta, amit a zsidó bérlők esetében tapasztalt. A »megnyomorítottak és megszorítottak« többsége számára ők ugyanis ugyanolyan urak voltak, mint akitől földet béreltek, csak azoknál sokkal-sokkal »idegenebbek«.”

Magam is úgy látom, Sinka István szemlélete a bihari és békési társadalom szerkezetéből, összetételéből következik. Ha a pásztorköltő történetesen a Dunántúlon, egyházi birtokon szolgált volna, minden bizonnyal egy csipetnyi antiklerikalizmus színezte volna világszemléletét. Ezzel szemben Sinka rosszkor volt rossz helyen: „Ne szólj szám, nem fáj fejem.”

Sinka István az elemi négy osztályát szülővárosában, Nagyszalontán végezte. Az iskolakezdés keserű történetét önéletrajzi vallomásaiban és a *Mezítláb az utolsó padban* című publicisztikájában más és más hangsúllyal egyaránt megírta. Saját kiszolgáltatottságát, az elemiben elszenvedett megaláztatását a mezítlábások és a cipősök szembenállását felidézve fogalmazta meg.

A szegényparaszti gyermekek többsége – köztük a szilajpásztor felmenőire büszke Sinka – mezítláb járt iskolába. A módosabb gazdák fiai és az iparosok gyermekei cipőt hordtak. Előnyt élveztek itt is kedvezőbb társadalmi helyzetükből következően: az első padban foglalhattak helyet. A mezítlábások önfegyelemmel, szorgalommal, kiemelkedő tanulmányi eredménnyel felküzdheték magukat az utolsó padból az első közelébe, vagy kivételesen az elsőbe. Az anyák esetében is megvolt ez a kaszt szerinti elkülönülés. A hegyes kontyú iparosasszonyok cipőben, a lapos kontyú parasztaasszonyok papucsban jártak.

A kis Sinka eminens tanuló volt. Szépen gyarapodott szellemiekben, és gyengébb képességű társainak korrepetálással segítette az előmenetelét. Az elemi elvégezve középiskolába kíváncskodott, de a szegénység, a nyomor ezt nem engedte meg. Megcsúfolt szép tervéből annyi maradt, hogy a szalontai főgimnázium építéséhez hordhatta a téglát. Ezzel szemben a kulcsár fia, Erdélyi József, a későbbi három csillag egyike, szabadon koptathatta a gimnázium padjait. Édesapja ki tudta fizetni a tandíját.

Sinka sokat olvasott, remélte, hogy bojtárként önképzéssel is szerezhethet megalapozott műveltséget, így felveheti a versenyt a cipősökkel. Talán le is győzheti őket. A Szórádi tanyán a kocsiszínben egy láda gazdátlanul hagyott könyvet talál, lezáratlanul. Az így zsákmányolt antikvár kiadványokból kíván tudást meríteni. A kalendáriumoktól a ponyvaregényeken át a szépirodalomig ível a nem remélt, sokszínű kínálat.

Zsuzsa néni mint takarítónő Határfokról vasárnaponként a nagyszalontai kaszinóba járt dolgozni. Innen, a városi polgárság könyvtárából kölcsönzött irodalmi műveket tizenhat éves beteg leánya számára. Sinka István jó viszonyt ápolt a „könyvmoly” leánnyal, Zsuzsával és családjával, így nem volt vitás, hogy a kölcsönkönyveket ő is elolvashatta. (A fehérség ügyelt rá, hogy az örökös olvasás révülete ne menjen a pásztorfiú munkájának rovására.) Így ismerték meg mindketten Csehov, Tolsztoj, Puskin

egy-egy művét, Milton *Elveszett paradicsomát*, Linnankoski regényét, a *Dal a tűzpiros virágról* címűt, továbbá olvastak még Knut Hamsuntól, Mikszáthtól, Vas Gerebentől, és tanulmányozták a finnek népi eposzát, a *Kalevalát*. (A pásztorköltő ifjúkori olvasmányairól sokat elárul még hosszabb életrajzi elbeszélése, az 1947-ben megalkotott *Így kezdődött*.)

A Fekete Bojtár Szalontán a harmadik elemibe járt, amikor úgy vélte, életében először kastélyt látott. (A korszak „tévedhetetlen” történész szakértői később, az „átkosban” kijavították: az nem lehetett kastély, csak kúria.) A pásztorfiú édesapja, Sinka János ebben az időben már súlyos, sőt gyógyíthatatlan beteg volt, legyengült szervezettel is itt, Zsilinszkyéknél szolgált, majd innen, Pusztapándról „vitte a kocsi az egyenlőség birodalma felé”. A mezítlásas, szegény sorsú kisdíák itt látta a kipirult arcú, pirosposzgas Zsilinszky Endrét viharos tempóban vágta, széleseben lovagolni. Máskor meg a teniszező úrfi mellett labdaszedő volt. A birtokról halálos betegen elcsapott édesapja büszke fiaként és a labdajáték résztvevőinek segítőként gáláns jutalomra hiába várt, Zsilinszky Endrétől sem kapott mást, mint néhány hitvány rézfillért. Mindezek ellenére Sinka István legkiválóbb verse, az 1937-ben megalkotott *Anyám balladát táncol* pusztapándi élményéből keletkezett. A magyar régiség is az ihlet forrásai közé tartozott.

Sinka István – ellentétben a népi baloldal materialistaival – hívő költő volt. Meghatározta gondolkodásmódját, világképét a gyermekkorában édesanyjától kapott, mindig a szűre ujjában hordott, sokat forgatott Biblia. Egyik gazdájától, Lesi Tódortól tanulta meg, hogy miként imádkozzon. Ebből a sajátos rítusból mintha felsejlenének a nyugati kereszténység felvétele előtti ősvallás egyes elemei, mindenekelőtt az első verseskötetében is megénekelte napkultusz: „[...] az öreg Lesi megtanított másra is: reggel, amikor felkeltünk s már feljött a nap, meg kellett nekem is mosakodnom s vele együtt kelet felé fordulva imádkoznom. Rongyos nadrágban, az apám rossz szűriben, mezítláb.”

Megírta vallomásaiban, hogy Krisztus tanításaitól indítva szerette volna felkeresni és megismerni a bibliai tájakat, a Szentföldet: „Valami érthetetlen vágy élt bennem, hogy én egyszer elmegyek a Jordán-folyóhoz, oda, ahol Jézus élt. Úgy gondoltam, ha már őt is annyit gúnyolták, üldözték, szidalmazták, hát – hasonló a sorsa az enyémhez. Be szerettem volna járni azokat a helyeket, ahol valaha megfordult. Izgatott nagyon az ismeretlen messzeség, de talán még jobban a vándorok egyetlen kincse, a szabadság.”

Nem Féja Géza és Kovács Imre lázító szociográfiáiból szerzett tudomást a vallási szekták terjedéséről, a népeletben találkozott a jelenséggel. Gazdája rokonságában, Oláh-Homrogon ismert meg egy hívő özvegyasszonyt, a szombatos szekta tagját. „Nemcsak úgy beszélt Jézusról ez az egyszerű parasztasszony, mint ahogy az iskolában tanította nekem pár okos tanítóm, hanem egészen másképpen. Úgy, mint emberről. A harcós és bátor Krisztust ismertette, akit, ha ma élne, nemcsak a zsidók, hanem bizonyos keresztyének is megfeszítenének, mert nem bírnák el, s nem túrnék az igazságait.”

Ez a beszélgetés múlhatatlan nyomokat hagyott Sinkában, akárcsak meghatározóan fontos olvasmányai: „Azóta sokszor gondolok arra az egyszerű, szentéletű parasztasszonyra. Azt hiszem, a vele való találkozásom épp olyan élményem volt, mint a Petőfi-kötet, vagy mint a Tolsztoj-könyv. Vagy talán még nagyobb. Az élőszóban zsongó emberszeretetnél nincs hatalmasabb a világon, kivált, ha az ember tizenöt éves és ak-

korára annyiszor éhezett és annyi méltatlan ütést és pofont kapott, mint én.” A századfordulón a magyar nagybirtokokon az úr és a birtokán munkálkodó mezőgazdasági munkás, parasztember állt szemben egymással. A bihari és békési társadalomszerkezet más. Itt belép az előző sémába egy harmadik személy: a bérlő. Amikor Sinka vallomásait olvassuk, keserű panaszait, lázadó sorait mérlegeljük, nem tekinthetünk el az elemiben elsajátított számtani alapismeretektől. Ahol nem az uraság és a mezőgazdasági munkás között oszlik meg a termés, hanem belép a képletbe egy harmadik személy, a bérlő, és három személy között oszlanak meg a megtermelt javak, ott nyilvánvalóan kevesebb jut a gürcölő parasztembernek. A bérlők közt szép számmal voltak zsidó emberek, de magyarok is és talán német származásúak is. A költő életrajzi vallomásai tükrében ugyanolyan keményen, határozottan és tényszerűen szól a vérségileg színmagyar kisbérlőkről és basaparasztokról, mint a zsidó bérlőkről.

Sinka István gyermekként közel két évet szolgált Kereki Gáspárnál és feleségénél, Ágnes asszonynál. Kereki mindenáron és gyorsan gazdagodni akaró kisbérlő volt. A nála szolgáló Sinka gyerekkel igen kegyetlenül bánt: keveset alhatott, enni egy nap kétszer kapott. Gazdája vasvillával erősítette a munkafegyelmet. Jól hátba verte, mert véletlenül kiborult a frissen fejt tej. Máskor az utána hajított vasvilla telibe talált, a lábába állt. A goromba gazda a pulikutyát is alaposan elagyabugyálta. A megsérült fiú és az elpáholt kutya egymást gyógyíttgatta. Hasonló esetben Ágnes néni a bojtárgyerek haját tépte, a gazda meg teljes erőből verte.

Kereki nem az iskolában, hanem már felnőtt korában, a maga esze után tanult meg írni és olvasni. Egy alkalommal ügyes-bajos dolgait intézendő székerre ült, és egy jó hétre távol maradt hitese feleségétől és otthonától. Ágnes asszony egyedül érezte magát, így szeretőt választott magának a fiatal, életerős Timár Sándor személyében. A tanyasi Don Juan a szem- és fültanú bojtárgyerek hallgatását meg akarta vásárolni, így egy zsenge „fosos” bárányt adott neki. Más alkalommal egy viseltes, zsiros kalapot ajándékozott Sinkának. A bárányt Kereki nem tűrte sokáig, parancsba adta, hogy mielőbb el kell távolítani a tanyáról.

Egy vándor asztalossegéd járta a vidéket, és honismereti kószálása közepette összetalálkozott a juhait legeltető pásztorfiúval. Hamar összebarátkoztak, bár a kölcsönös bemutatkozás elmaradt. A pusztai vendég táskájából egy Petőfi-kötet került elő, amiből felolvasott. Sinkát elbűvölték a versek (például a *Legenda*). Mindenáron meg szerette volna szerezni Petőfi költeményeit. Végül megkapta a zsenge bárány ellenében. Talán éppen Petőfi verseitől indítatva megfogadta, hogy maga is költő lesz. Ezt környezete, a szegény-paraszti világ és a pászortársadalom nem fogadta jól, nem tudták elképzelni, hogy egy bojtárból költő legyen. „Ahhoz előbb úrnak kellene lenni.” Kinevették, megcsúfolták. Nem esett jól nekik, hogy magasabbra törhet, mint amit ők valaha is elérhettek.

Lehet-e köze a Gellért-legendának (a Nagylegendáról van szó) a Fekete Bojtár vallomásai egyik részletéhez, kis túlzással azt mondhatom, hogy fejezetéhez (I. kötet, 182–184. o.)? Igen, lehet. Két igencsak hasonló, mondhatnánk párhuzamos történetről van szó. Igaz, a kettő között közel egy ezredév telt el. Gellért püspök még az Árpád-korban, Szent István királyunk országlása idején hűségese kísérelőjével, Walterrel Székesfehérvárra igyekezett. Útközben rájuk esteledett. Olyan helyen jártak, alighanem egy

parasztházban tölthették az éjszakát, ahol meghallhattak egy régi, talán még Szkítiából magunkkal hozott pentaton dallamot. „Walter, hallod a magyarok szimfóniáját?” – tette föl a kérdést a szentéletű püspök. Sinka életében, fiatalságában megisméltődött ez a történet. A költő jól hallotta a darálókó monoton zúgását, feltételezhetjük, hogy egy ősi munkadalt. A pósai major környékén legeltetett és megszomjazott. Kedvére hallgatta az ősemlékezetből életre kelő, kedves, ismerős dallamot. Szántszándékkal lassította az ivást, hogy a rendkívüli élményből hosszan részesüljön. A darálókó a fészker alatt állt, egy faros-melles fiatalasszony forgatta a követ. Közben a tornácon az öreg napa (mai szóhasználatnál anyós) ült, és karjában ringatott egy szundikáló kisgyermeket. Közben dalolt mély, monoton hangon. A darálókó sejtelmes mormogása eggyé lényegült az ősi dallammal. A juhászbojtár úgy érezte, mintha öreg nagyanyja ülne a tornácon és őt ringatná. A kút kávjától mozdulni nem tudott. A pipáját is elővette, majd rágyújtott. Az élmény hatására verse született. Igazi vers, az eddig írtaktól különb. Tintaceruzával a csizmája szárára róttá, hogy fennmaradjon:

*Óh, szállj pipám drága füstje,
dohányom foszló ezüstje
s lengj messzi a pusztá mélyén,
hogy futhasson a lelkem véled
életemnek túnt lepkeként
tova illanó reményén.*

*Itt Barmón a csikó-tanyán,
tizenhét szilfa hajlatán
sír az esők vőlegénye,
én az állásszagú bojtár,
ki puhatalpú kis pulinak
Isten mégis a szemébe.*

*...Óh, szállj pipám árva füstje,
dohányom bomló ezüstje
s ringasd rövid ifjúságom,
ami itt a Kerek-érben,
kilenc varnyú szemeláttán
úgy foszlik szét, mint az álom...*

A Fekete Bojtár vallomásaiban novellának beillő történetek is vannak. Laczkó András 1984-ben Sinka-novelláskötetet szerkesztett. Magam is segitettem neki újságokból, folyóiratokból és a Sinka-hagyatékból kimásoltatott írásokkal. A Szépirodalmi Könyvkiadó vezetője, Illés Endre megtiltotta neki, hogy a *Fekete Bojtár vallomásaiból* részletet, akár csak egyet is közöljön a válogatásban. Én mégis küldtem a kötet összeállítójának egy ilyet *A három orosz* címen. A szovjet megszállás idején a hatalom számára jól hangzott ez a cím, így mégis megjelenhetett az *Érparti történet* című novelláskötetben. Ha elárultam volna a szemelvény valódi forrását, akkor nem közölték volna. Végül is ez a tréfa jól sült el (Fekete Bojtár vallomásai I., 185–189. oldal).

Három orosz hadifogoly az első világháború idején keveredett Magyarországra. Sinkának jutott az a megtisztelő feladat, hogy a munkában irányítsa őket. Grigor, a nagyszakállú Ural-táji ember volt. Nikolájt a Poltova környékéről hozta sorsa a Kárpát-medencébe, a magyarság ősi szálláshelyére. Gergely Szibéria fia volt. Eleinte kicsit tartottak Sinkától, de hamar megbarátkoztak egymással. A pásztor költő egyfajta pa-

raszttestvériséget hirdetett: „S hogy Ázsiától kezdve le Kötegyán aljáig nincs semmi különbség a népek életében, hogy egyforma a tanya, az eke, a bánat, az öröm, s hogy úgy Kötegyán aljából, mint Ázsiából egyformán csatára kelnek az emberek, ha a Romanovok és a Habsburgok összevesznek.”

A bérlőtársadalom különös alakjáról, a „verekedős” Makszi úrról se feledkezzen meg. „Makszi úr, míg a gazdálkodás »fáradalmaitól« el nem pocakosodott, nagyon vitális ember hírében állott. Számtalanszor megtette kinn a pusztán, hogy a dolgozó kocsisokat, béreseket megverte. A szerencsétlen agyondolgoztatott emberekkel könnyen elbánt a drabális bérlő. Már annál fogva is, hogy amikor ilyen »büntető expedícióra« indult, mindig magával vitte a csószot, a pusztagazdát, s ezekkel, a nagyobb koncért szinte kutyává aljasodott emberekkel hátvédette magát, amíg ő rajcsúrozta a kiszemelt bérest vagy kocsisot. Mondták, megtörtént az, hogy verte a bérest s ezt látva a másik szerencsétlen béres, társa meggyalázása ellen tiltakozott: akkor nekiment annak is és a barázdába taposta. Természetesen a már említett segédlettel.” Makszi úr szerette volna magát úrnak neveztetni, de a béreseknél nehezen állt rá a szája.

Nagy fordulatot jelent Sinkák életében, hogy 1928-ban búcsút intenek Magyar-pusztának, és Papp Piroskával, a szívbeteg feleséggel és a három gyerekkel, Jánossal, Ferencsel és Zoltánnal beköltöznek a vésztői Kovacsicsfalvára, a 92. számú házba. Az ide vezető úton a családfő három malacot terelgetett maga előtt. Igen sovány, gyenge fizikumú férfi lehetett, mert vésztői szomszédja, Ökrös Sándor a három gyerek bátyjának nézte.

Sinka István életmódja nem sokat változott. Továbbra is kemény fizikai munkát végzett. Igaz, a szilajpásztorkodást abbahagyta. Némi könnyebbséget jelentett számára, hogy mások juhait terelgetve nem maradt kinn télen-nyáron, esőben és hóban a természetben. Közben többnyire éjjelente írta újabb és újabb verseit. Kezdetben a Gömbös Gyula politikai irányát követő vidéki néplapba, a Zsirkay János szerkesztette *Magyar Faluba* helyezte el költeményeit. Először 1930. november 16-án jelent meg itt verse: *Bánat az Alföldön*. Ezzel, az első kinyomtatott rigmusával megnyerte a legjobb költeményért járó, Gömbös Gyula nevéhez köthető „bronztulipánt”. A kilátásba helyezett, megérdemelt 100 pengős jutalomnak csak a felét kaphatta meg, a másik felét a második és harmadik díjazottnak utalták ki. Piroskát mégis megnyugtatta, hogy pénz is járhat a leadott versekért.

Minőségi előrelépést jelentett, nagyobb megbecsüléssel, társadalmi emelkedéssel járt a himnuszos ciklus reprezentatív darabjainak megjelenése Bajcsy-Zsilinszky Endre *Szabadság* című nemzeti radikális hetilapjában.

Az első kettőt, a *Napimádót* és az *Új dal magyar mezőnt* 1932. május 1-jén közölte az említett fórum Féja Géza ajánló soraival: „Szegény alföldi juhász, de versei és prózája, melyek hozzám kerültek, azt bizonyítják, hogy igen-igen gazdag, mert valóban költő. Szabó Pál és Sértő Kálmán után, íme új igazolást küld számunkra a magyar föld, a magyar paraszt.”

Sinka István szívesen emlékszik vallomásaiban a pályakezdését meghatározóan előrelendítő, fontos eseményre: „Húsz-huszonöt esztendő minden kínjára első elégtétel volt nekem Féja Géza írása. Ezt még soha nem mondtam el neki, de íme, most ideírom.

Lehetett közöttünk nézeteltérés, és lehet ezután is, de az nem változtat azon, hogy ő volt az első az írók közül, aki mint ember és író bátran nyújtotta felém a kezét.”

Az indulást követően a póri költőnek rendszeres munkakapcsolata alakult ki Bajcsy-Zsilinszky Endre nemzeti radikális hetilapjával. 1937 márciusáig 38 írását közölte a *Szabadság*, nagyoobrészt verseket és publicisztikai írásokat, ritkábban novellákat. Gyermekkori vélt vagy valós sérelmeit félretéve még verset is ajánlott Bajcsy-Zsilinszky Endrének: *A gárda üzen* (*Szabadság*, 1932. november 6., címoldal). Sinka István politikai pártokkal szembeni viszolygása, sőt ellenszenvé visszatérő téma a *Fekete Bojtár vallomásaiban*. Ennek ellenére jól adatolható, bizonyítható tény, hogy a költő 1932-ben belépett a Nemzeti Radikális Pártba, ahol ideig-óráig aktív tag volt.

A teljes himnuszos ciklust a Szeghalomra költözött Tildy Zoltán református lelkész és kigazda politikus gépelte le, megjelentetésére 1933 decemberében a szeghalmi Péter András Református Reálgymnázium vállalkozott. A kiadásra váró versekre Gönczy Béla vésztoi kálvinista lelkész hívta fel Nagy Miklós gymnáziumi igazgató figyelmét. Így jelent meg bíborban, aranyban, ezüstben tündöklő költeményeivel a *Himnuszok Kelet kapujában*, Sinka István első verseskötete. A bevezetőt a gymnázium tanára, az elszakított Erdélyből visszahonosodott Fülöp Károly fogalmazta meg. Az előszót a Felvidékről elszármazott Féja Géza írta. „Azt akartam énekelni, hogy tovább pusztulni és hervadni már nem lehet. A sárban, a piszokban, az elhagyatottságban valami tiszta szó kell, hogy legalább az maradjon meg utánunk hírmondónak” – írja Sinka a *Fekete Bojtár vallomásaiban*, a második kötetben.

A himnuszokkal belenőtt a pásztor költő az író társadalomba. Egymás után ismeri meg a Tiszántúl íróit, költőit, leginkább a véle rokonsorsú népieket, a néhány elemi végzett östehetségeket. Szabó Pál olvasta Sinka *Szabadságban* megjelent két himnuszát: a *Napimádót* és az *Új dal magyar mezőnt*. Félt attól, hogy a társadalom mélyéről érkezett tehetség nem tudja majd folytatni, mert az indulás első két éneke annyira tökéletes és annyira szép. Szeretné magát a szerzőt is mielőbb megismerni. Ez meg is történik Biharugrán. Harcsa Dénessel a vésztoi tanítónál, Rácz Józsefnél ismerkedett meg Sinka István. Paroláztak és összetegeződtek. Harcsa megállapította, hogy a költő szépen issza a sört, ezért rendes ember lehet. Később Sinka a dobaipusztai tanító természetét, gondolkodásmódját jobban megismerve így ír annak rebellis világnézetéről: „Öt osztályt tanított Harcsa, s ha néha-néha ki kellett egy-egy osztályt telepítenie a csúrhelegelőre, ha az idő engedte, hogy külön-külön minden osztály tanulja meg: Szapolyai vagy Zápolya János egy nagyratörő, büszke hercegnőnek volt a fia, s hogy a magyar főurak életüket és vérüket adták Mária Teréziának. De nem volt benne a tantervben, hogy a magyar százezrek miért vándoroltak Amerikába. De Harcsa megtanította azt is. Egy kicsit többet is beszélt róla, mint amennyit kellett volna a sápadt gyermekhadnak, s ezért a bőbeszédűségért Berettyóújfaluból sűrűn ígértették neki az útilaput. De a gyerekek azért csak megtanulták, hogy miért kellett Vazúlnak megvakulnia, Dózsának megégni, s hogy miért kell nekik a dobai csirkelegelőn karikába ülniük.”

1933 őszén, amikor Harcsa Dénes a Komádi és Vidéke szerzője és (nem hivatalos) szerkesztője lett és az is maradt három esztendőn keresztül, tanítóként, közalkalmazottként a maga családnevén nem publikálhatott, ezért felvette a Barsi vezetéknevét. A

Barsi felvidéki származására, Bars megyei gyökereire utal, a hűség nyelvén. A *Komádi* és *Vidékében* Barsi Dénes, Sinka István és Szabó Pál – nagyobb feladatra készülve – együtt tanulták és gyakorolták a lapkészítést. A kinevezett és fizetett szerkesztőt, aki nem írt és nem is nagyon szerkesztett, Takács Ferencnek hívták.

A legemlékezetesebb Sinka István és Veres Péter találkozása volt. Veres Péter kerékpáron érkezett meg Vésztőre, Sinkáék házához. Tolta a kerékpárját, köszönt, bemutatkozott. A költő felesége, Papp Piroska lángossal kínálta Veres Pétert, aki egy szakszervezeti gyűlésre igyekezett Békéscsabára. Kért egy *Himnuszokat*, s még lán-gosevés közben beleceruzázott. A szerző szemébe mondta, hogy a versek nem igazán tetszenek, mert nincs „ükonómiájuk”. Fanyalgás az egész. Sinkát letaglózta a nem túl barátságos, sőt elutasító vélemény. Tudta, hogy a vendégnek nincs igaza. „Ott feküdt előtte egy nagyméretű magyar épület fundamentuma, csak az volt a baj, hogy a nagyméretű magyar épületet nem bírta a fundamentumon elképzelni. Az álom hiányzott még akkor Péterből, ami a lélek mélyén remeg.” Nehezen képzelhető, hogy ilyen különös módon induljon egy barátság, pedig így történt. „Veres Péter írta három évvel ezelőtt, hogy az okos barátok tanácsainak ellenére is a magam útját jártam és járom. Szép, igaz, tiszta emberi és írói vonás volt az is Veres Pétertől, hogy megírta: »nem értettük meg egymást«. És mégis néhány év múlva a vésztői találkozás után ő maga állt ki védeni az én emberi és költői hitelemet és igazságomat a lemosolygókkal és gáncsolókkal szemben.” Sinka István ekképpen folytatja vallomását: „Az idők kavargásában így találkoztunk újra a jövőbe tekintve. Mert ő is tudja, s én is tudom, hogy ez magyar törvény, és másként nem lehet.”

Barsi Dénes, Sinka István és Szabó Pál 1935 nyarán Komádiban, a Körös hídján pálinkát kortyolgatva együtt alapította meg a népi irodalom szegényparaszti szárnyának folyóiratát, a *Kelet Népet*. Az 1935 októberében induló szépirodalmi, művészeti, társadalomtudományi és kritikai havi lap első négy számának felelős kiadója és kinyomtatója a berettyóújfalui Adler József nyomdász volt. Maradt a szakmájánál, nem volt köze a szerkesztéshez. Püski Sándor a *Kelet Népe* 1935. decemberi számát forgatva figyelt fel Sinka István *Karácsonyjéji pásztor* című mitologikus versére. Békésen találkoztak, és elkezdték közös álmaikat szövögetni a magyar sorsról, könyvkiadásról.

A népi költőnek 1935 októberétől 1940 májusáig közel harminc verse jelent meg a *Kelet Népe*ben. Jobbára érett, letisztult alkotások: balladák és siratók, látomások és jelenések, dalok. A Fekete Bojtár elsíratta Ács Lajit, Ciberét, Legény Tóth Mihályt, a korán lehulló pusztai csillagokat. Ág Borissal, a mandulaszeművel ébreszti, halál ellen lázítja sorstársait. Simon Virág és Kéri Jankó fekete-piros tragédiáját megénekelve a balladaköltészet újabb magaslatára ér. Sinka a *Kelet Népe*ben emelkedik nagy költővé, még Móricz Zsigmond, az írófejedelem is rajta tartja a szemét.

Sinka István versepikai művét, a *Pásztoréneket* Szabó Pál gépelte le. A pásztor költő a múltó idő tükrében, önéletrajzi vallomásában erre így emlékezik: „[...] olyan csordultig voltam az ének mondanivalójával, hogy egy napon azért mentem el Ugrára, hogy Szabó Pálnak elmondhassak belőle egy pár szép részletet. Azt hiszem, mélyen, az emberi bensőben akkor találkoztam igazán Szabó Pállal. Azután már nemigen legyinthettek előtte, ha rólam volt szó, mert akárki volt a legyintő, visszalegyintett neki.”

1939. június 29-én, Péter-Pál napján, a Maroson, egy fel-alá vontatott dereglyén megalakult a Nemzeti Parasztpárt, a parasztság érdekérvényesítő szervezete. A hatósági tiltás ellenére megtartott alakuló gyűlés résztvevői: Erdei Ferenc, Kovács Imre, Sinka István, Szabó Pál, Bisztrai Farkas Ferenc és ötven földműves.

1939-ben kezdte meg könyves szolgálatát dr. Püski Sándor Magyar Élet Kiadója. Az itt közreadott legelső mű Sinka István gyűjteményes verseskötete, a *Vád*, majd ezt követik a szerző további kötetei: a *Harmincnycolc vadalma* inkább ízes, mint fanyar elbeszélései, a görög Aesopus és a francia La Fontaine állatmeséire emlékeztető, Csokonai Békaegérharcára rímelő *Denevérek honfoglalása*, a *Hontalanok útján* újabb versei és a székely népballadák gyűjteményeivel vetekedő *Balladaskönyv*. A kétkötetes önéletrajzi vallomás és társadalomrajz sem maradhat említés nélkül.

Sinka István a népiek számos, különböző árnyalatú sajtóterméke közül legerőteljesebben a Magyar Élet folyóirathoz, a Magyar Testvéri Közösség szócsövéhez kötődött a háború éveiben. Harmincnycolc verse, négy fontos publicisztikai írása és vallomásainak két részlete, mindkét kötet közeli megjelenését beharangozva, itt kapott nyilvánosságot. Övéihez hűségesen itt is „az édes, alulso Magyarország” hányatott sorsú fiairól énekelt. 1941 nyarán elsiratta és a hungaristáktól versben és prózában visszakövetelte a népi mozgalom számára az utat tévesztett, kijátszott Sértő Kálmánt: *Jobb lett volna Baranyába, Szelíd és egyszerű levél Fiala Ferencnek*. Ugyanekkor Erdélyi József is hasonló szemléletű gyászéneket írt: *Sértő Kálmán temetésére*. A pásztorköltő már önéletrajzi könyve első kötetében nem kevés malíciával fogalmazott a „zöld és vörös bacilushordozókról”. 1943 júniusában harmadikutas programcikket adott közre a nemzetpolitikai szemlében *Két kő között* címen. 1943 márciusában ugyanitt jelent meg szociális igazságot kereső dolgozata, a *Hatodosok*. Meglátása szerint a kizsartolt szegényparasztságot, a megcsalt népi értelmiséget és a meg nem fizetett művészársadalmat súlyos sérelem éri, mert nem kapja meg az elvégzett munkája után járó egészet, hanem csak annak töredékét, hatodát. A költő vallomásai első könyvében is felpanaszolja a vérlázítóan igazságtalan létezési formát, a hatodosságot. „Igen, a mi sorsunk, tudom: életben és halálban vesztesnek maradni. Csatázni, győzni, és mindig győzőn is elbukni. Hatodosok vagyunk csak, Lomb Péter. Magyar hatodosok. Mikor betakarítjuk, halomra hordjuk a búzaföldek, a nyáj és a lánrcrész gazdagságát, a sors kegyencei s a szerencse pirosnadrágosai előállnak és dézsmálnak és röhögve fizetnek ki bennünket.

Be kár Lomb Péter, be kár! Kár a múltunkért, kár a jelenünkért, kár miértünk és kár Magyarorszáért!”

Sinka olykor radikális jobboldali lapokba, így az Egyedül Vagyunk-ba és a Magyarság Utjába is publikált, ám a gáncsoskodó Zsolt Bélával és Sajben Andrással szemben megvédték küzdőtársai. Példa erre a *Néma forradalom* lázító szociográfusának 1940. március 15-én, a Kelet Népében közreadott nagyívű vitacikke: *Levél a Márciusi Frontról*. „Erdélyi, Sinka és azok a népi írók, akik az úgynevezett jobboldalhoz csatlakoztak, írásaikkal megmaradtak a nép mellett. Ők ugyanazt írták, mint korábban: nem árulták el a gondolatot. Egy hasznuk volt csak: nem haltak éhen. Liberális szerkesztőségekben 500-600 pengőt fizetnek a legjelentéktelenebb tollnoknak is; a magyar irodalom leg-

jobb költői nem jutnak íróasztalhoz. A jobboldal sem fizette jól őket, de legalább egy tál meleg ételt ehettek és meghúzhatták magukat valamilyen fődél alatt.” Kovács Imre jól ítélte meg Sinka István nyomorát, mélyszegénységét. Erdélyi is sokat nélkülözött, de maga is osztott sebeket.

Bisztrai Farkas Ferenc 1943. május 23-án a Szabad Szóban kiállt a megtámadott Fekete Bojtár igaza mellett: „Sinka István költészete el nem vitathatóan egyenes és tiszta vonalú, melynek minden sorát a parasztsághoz és a magyarsághoz való hűség jellemzi. Éppen a parasztság és a nép íróinak kellene elsősorban megbecsülni a parasztság költőjét, nem pedig történelmi távlatból elenyésző okokra hivatkozva őt kisebbíteni. A magyar parasztságnak egy Sinka Istvánja van, becsülje meg őt, mert ha sovány kenyeret se tud neki biztosítani, a legkevesebb, hogy szeretetet, megértést és megbecsülést juttasson neki.”

Sinka István 1943 tavaszán Kárpátalján járt, Munkácsra és Beregszászra felkereste hazatért testvéreinket. 1943. április 16-án Zrínyi Ilona városában, a leventeotthonban az innen elszármazott Steller Mária operaénekes és dr. Kincs Elek tanár úr társaságában tartott előadást. A Kárpáti Híradó tudósítójának beszámolója szerint „Szólt anyjáról, a faluról, a földről, enmagáról, és minden szava, sora mögött ott zenélt a véres-rejtélyes történelmi múlt és a szenvedésből, földből sarjadzó magyar jövő.”

A nemzetpolitikai rendezvényt követően, a párbeszéd során Kovács Ádám a népi költő újabb munkái iránt érdeklődött. „Új könyvem címe *Hontalanok útján*. A *Vád* óta napvilágot látott verseim gyűjteménye. Csak a cenzúra által visszaadott versek hiányoznak belőle, vagy amire nem jutott papír [...] Nyáron pedig a *Fekete Bojtár vállomásainak* folytatását írom. Ungvárnak és Kárpátaljának is lesz köze ehhez a könyvhöz, mert itt írom meg egy részét.”

A jól végzett munka, a sikeres irodalmi portya után, Pest-Budára való hazatérését követően a költőt váratlan meglepetés érte. Erről író társához, Veres Péterhez intézett sorokban, nyílt postai levelezőlapra számolt be: „Szombaton, ahogy hazajöttem Munkácsra, egy detektív volt nálam, felvette nacionálémat, s arról érdeklődött, hogy mennyi vagyonom lehet. Mondta, hogy összes könyveim miatt valami bajom lesz.”¹ Sinka István nem volt ijedős, mégis, a biztonság kedvéért, elküldte inkriminált verseinek egyik garnitúráját² Veres Péternek Balmazújvárosba, a másikat magánál tartotta, gondolván, hogy azok itt vagy ott mégiscsak megmaradnak. A cenzúrapéldányokat az ügyész aláírásával és tiltó bélyegzőjével – Nem engedélyezem! – a Fekete Bojtár özvegye, harmadik felesége, Sinka Istvánné Szin Magda őrizte meg.

A pásztor költő 1943. augusztus 23-ától mindvégig, közel egy hétig jelen volt a Soli Deo Gloria református ifjúsági szövetség telephelyén, a 600 fiatal részvételével megrendezett Szárszói Találkozón. Ekkor, itt, 1943 nyarán dr. Püski Sándor a fő szervező, többségünkben a Magyar Élet Kiadó írói az előadók. A tanácskozáson az elkerülhetet-

1 Sinka István levele Veres Péternek, Budapest, 1943. április 20., MTA Kézirattára, Ms 5499/54.

2 A hat lázadó ének később Veres Péter magángyűjteményéből bekerült az MTA Kézirattárába. A címkéket ideírom: A kulcsár beszél az új cseléddel, Magyar hatodosok, Ha kell, százan aláírjuk..., A pór megszólal a magyar úriszék előtt, A vádló hangja, Szent-Mihálykor. Ezek a versek a rendszerváltást követően egytől egyig megjelentek.

lennek látszó szovjet megszálláshoz jó előre alkalmazkodó marxista, materialista Erdei Ferenc és a szovjet terjeszkedés rémségeire még időben figyelmeztető, harmadikutas Németh László két, egymással nehezen összeegyeztethető jövőképet vázolt fel. Az őszinte viták ugyan rokonszenvesek, ám a világnézetileg, társadalomfilozófiailag mérőben ellentétes előadások megmutatták a népi mozgalom megosztottságát, belső válságát. Az egymástól markánsan különböző, irányát, tartalmát tekintve egymást majdnem teljességgel kizáró előadások nem fejezhették ki a szárszói táborozás érzelmi, hangulati egységét. Így felértékelődött régi magyar népdalaink identitásképző ereje, a közös éneklés, a verhallgatás és talán még a régmúlt feltárása, értékelése, László Gyula régész szakszerű előadása.

Olyan táborozó nem volt, aki ne szeretne volna hallgatni vagy olvasni Sinka István szebbnél szebb dalait, látomásos verseit és balladáit. Nem volt megosztó, az egységet képviselte. A találkozó érzelmi, hangulati kiteljesedése elképzelhetetlen a Fekete Bojtár nélkül. Este, a tábortűznél, a lelkes hallgatóság biztatására felolvasta három, ügyészség tiltotta forradalmi versét: a Móricz Zsigmondnak ajánlott *Magyar hatodosokat*, *A pór megszólal a magyar úriszék előtt* tiburci monológját és *A vándló hangját*. A gyújtó szaválás, a lázító felolvasás után, azt tetéztve, a rebellis eszmékre fogékony, többségükben református fiataloknak megengedi, hogy lekörmölgjék cenzor törölte, tiltott költeményeit. A lélekébresztő eseményre emlékezve idézem a három inkriminált vers egyikének néhány sorát.

*Senki báróéknál
hatodos tengeri,
a jó Isten jó és
mégis megengedi.*

1944 tavaszán, a könyvhét közeledtével a *Fekete Bojtár vallomásai* II. kötetének megjelentetését a cenzúra és a kiadón belüli viták nehezítették meg. Sinka István 1944. március 21-én a következőket írta Veres Péternek: „Igen, Püskivel volt némi nézeteltérésem, illetve nem is Püskivel, hanem Simándyval [a kiadó lektorával]. A fő sérelem az volt, mert őszintén írtam meg a régi dolgokat Püskiről. Aztán ilyenféle kifogásokkal éltek: miért írom én azt, hogy – kökinybokor, kunnyó, röttön, tőgyfasalak, nagylékri, kóvika, faluszíl stb. A vége az volt természetesen, hogy azt mondtam Simándynak, mennyen a fenébe, írjon könyvet maga és azt vájkálja – és felkaptam az egész kéziratot és otthagytam őket. No de már rendben van...”³

Sinka azonban tovább töprenkedett: „Szeretném, ha a Fekete Bojtár átmenne a cenzúrára.” Az előkészületben lévő második kötetért fohászzkodott, ami végül is 1944-ben szerencsésen megjelent a könyvhéten.

Az előkészületben lévő második kötetért fohászzkodott, ami végül 1944-ben megjelent a könyvhéten. Kodolányi János 1944. július 22-én Somody Pálnak, a Magyar Élet Kiadó lektorának empátiával és elismeréssel ír a társadalomrajz folytatásáról, befejezéséről: „Ismét olvastam Sinka könyvének második kötetét. Sírtam. Van néhány

3 Sinka István levele Veres Péternek, Budapest, 1944. március 21., az MTA Kézirattára, Ms 5499/55

olyan egyszerű, tiszta, megrendítő része, hogy újra meg újra elerednek a könnyeim, ha olvasom. Ha én tudnék így írni!”

*

Sinka István egy vésztoi zsidó házaspárral, Láng Gyulával és Láng Idával jó kapcsolatot ápolt. Láng Ida költőnő volt. Versei Békés vármegyei hírlapokban és antológiákban jelentek meg. Egyetlen verseskötetét 1944-ben adta ki a Múza Kiadó *Tündöklő híd* címen. Több figyelmet érdemelne az a körülmény, hogy Barsi Dénes, Láng Ida és Sinka István versei a himnuszok jegyében találkoznak – mintha egyazon költői műhelyből kerültek volna ki. A pásztorköltő érdesebb szavai sem veszélyeztették a Lángékkal való jó kapcsolatot, barátságot. „Ők mutattak nekem egyszer egy nagy albumot, amelyikben Jézus csak mint valami forrófejű keleti zsidógyerek volt feltüntetve, mint szektárius. De Földi Mihály, Szép Ernő, Szomory, Szomaházy, Bús-Fekete, satöbbi, végig az egész brancs, mint nagy magyar írók szerepeltek. Nem is kellett velük vitába szállnom, nekem legalább is! – elismerték, hogy kicsit bizony hamis állapot. De azért boldogan őrizték otthon az albumot” – írta Sinka. Az ilyen feszült, vibráló szóváltásoknál fontosabb, hogy sokfelé eljuttatták Sinka első verseskötetét. „Mevettek huszonöt vagy harminc kötetet a Himnuszokból, s küldték Pestre, Bukarestbe, a Fekete-tenger partjára, Egyiptomba s ki tudja még merre. Úgy tudom, hogy még Haifába is, Jeruzsálembe is az ő révükön került el. Bizony, Lángék csak egy poros, csendbe temetkezett faluban laktak a Körözs-táján, mégis hova kinyúlt a kezük!”

Balázs Árpád a kedves, hangulatos alföldi kisvárosból, Gyuláról érkezett Vésztőre Sinka Istvánhoz, a Sárret költőjéhez. Nem kerékpáron, hanem „biciklin” jött, hogy a britek is megértsék. Kócos, nyíratlan haja, kopott öltözéke, széttaposott rossz cipője arról árulkodott, hogy tisztos szegénységben él. Anyagi körülményeit meghazudtolva mégis érett gomolyát és füstölt szalonnát hozott a Fekete Bojtárnak és családjának. Az enyhén raccsoló, különös vendég még csak nem is újságírónak, hanem írónak mondta magát. Tehette, mert megjelent már egy könyve *Hallgat az Isten* címen, Babits Mihályhoz intézett ajánlással. Ismerte a magyar vidék tollforgatóit Móricz Zsigmondtól Szabó Pálig, Veres Péterig. Elsők között szerzett tudomást új folyóiratok indulásáról, irodalmi társaságok alakulásáról. A harmincas években a Tisztántúli Figyelő, a Magyar Alföld és a Délmagyarország közölte írásait. A Kelet Népében *Az algói kompon* címen elbeszélése jelent meg. A közvetlen vendég és a házigazda hamar összebarátkoztak és összetegeződtek. Nem sokkal később a „póri költő” szívbeteg felesége a gyulai kórházba került. A vésztoi napszamos Sinka István és gyulai barátja a beteget felváltva látogatta. Ilyenkor a Fekete Bojtár Balázs Árpádnál szállt meg. A sorsverte Sinka, szorongásait oldandó, ekkortájt kezdett el publikálni a gyulai lapokba, így a *Békésbe*, a *Gyulai Regősbe* és a *Magyar Alföldbe*.

A hódmezővásárhelyi írótalálkozóra és a várost körülölelő tanyavilág szervezett kutatására 1935. augusztus 25-étől került sor, három napon át. Az ötletgazda Simándi Béla kardoskúti tanító volt, segítője Karasz Péter, a gazdaifjúság felkészült vezetője. A szervezésről a Gazdaifjak Egyesülete és a Bercsényi Miklós Bajtársi Egyesület gondoskodott. A meghívottak: írók, újságírók (és politikusok) sereglete összetételét tekintve sokszínű volt, mégis a népi írók, falukutatók jelenléte meghatározta az ankét jellegét.

Sinka István a tanácskozás híret gyulai barátjától, Balázs Árpádtól hallotta. Nem hívták meg őket, mégis némi töprengést követően úgy határoztak, hogy csak elmennek erre a közéleti eseményre. Balázs Árpád cimborája biztatására sorolta azoknak a nevét, akik minden bizonnyal ott lesznek. Bakó Józsefet, Féja Gézát, Illyés Gyulát, Pákozdy Ferencet, Sértő Kálmánt és Szabó Pált említette, de ennél jóval többen jöttek, legalább harmincan voltak. Ott volt még Kárász József, Katona Jenő, Kovács Imre, Matolcsy Mátyás, Nagy Lajos, Nyisztor Zoltán, Oláh György, Paku Imre, Rozványi Vilmos, Simándy Pál, Szamadó Ernő, Takács Ferenc munkásképviseelő és mások. A harmadik napon a Szegedi Fiatalkor Művészeti Kollégiumát Buday György, Ortutay Gyula, Tolnai Gábor és Tomori Vilma képviselték.

A népes társaság tagjait a szervezők tanyásgazdákhöz osztották be. A részt vevő írók közül Féja Géza, Illyés Gyula, Paku Imre és Somody Pál nagy szeretettel és elismeréssel emlegették sajtóbeszámolóikban Greguss Mátét, a negyvenholdas mintagazdát. Féja így ír: „Az első út a Greguss Mátéék tanyájához vezet. Sokat hallottam már róluk, nagyhírű emberek itt: Tiszántúl. Három nemzedék áll egymás mellett: a nagypapa, az apa s a gyerek, mögöttük pedig a negyvenholdas gyümölcsfa-birodalom. Csak őszibarack fája négyezer darab van. Jó évben négy-öt vagon barackot exportál. Kilenc holdon eperfák borulnak egymásba, drótsövény körülöttük, mert ez a lábasjószág birodalma.”⁴

Nagy Lajos jóval nagyobb földterületen, még eredményesebben gazdálkodó földművessel is találkozott Kruzslicz Flórián személyében. Az ő „[...] birtokán nincs egy fillérfi terhelés sem, nem kell kamatokat fizetnie; neki csak az a gondja, hogy az adóját megfizesse s ő maga családjával megéljen.

A százötven hold – pontosan száznegyvenkilenc – kitűnő fekete termőföld, amelyen itt az egész határ. Kruzslicz is, mint a többi tanyás gazda, búzát, árpát, kukoricát termel és állatokat tenyészt.”

Ennél is többet, jobbat szeretne, akár még forradalmi átalakulásra is gondol. Nagy Lajos udvariasan lehűti az igen ambiciózus mintagazdát:

„A forradalomról kénytelen voltam közölni, hogy eddigi ismereteim szerint semmi jót nem hoz a földbirtokos gazdák számára. Ő, Kruzslicz és társai abba a kategóriába tartoznak, amelyet Oroszországban *kulák*-nak neveznek s a mezőgazdaság kollektivizálása Oroszországban úgy történt, hogy a kuláktól elvették a földjét, a termelő eszközeit, de őt magát a kollektívba nem fogadták be.”⁵ Ezt a gazdák, ha nem is tudták, azért sejtették.

A földosztás országos méretekben jogosnak ígérkező követelése nem aratott osztatlan sikert Hódmezővásárhelyen. Ennek az az oka, hogy a városban és tanyavilágában nincs nagybirtok. A középbirtokosok meg nem szeretnék, hogy az ő földjüket osszák ki a rászorulóknak. Ebben az időben nyomornegyedek Hódmezővásárhely határában is voltak, a gyárakban meg javításra vártak az egészségtelen munkakörülmények.

4 Féja Géza: Látogatás a kacagó embernél. Magyarország, 1935. augusztus 28. (XLII. évf. 194. szám), 5. o.

5 Nagy Lajos: Találkozás a hódmezővásárhelyi tanyavilággal, Válasz, 1935. november (II. évf. 11. szám), 662–664. o.

A szónokok közül a legszebb, legigazabb beszédet Takács Ferenc munkásképviseelő mondta, Féja Géza és Kovács Imre elismerte, megdicsérte szónoklatát.

Sinka István és Balázs Árpád bekéredzkedtek Greguss Máté udvarába, így szabad volt nekik ott, a szénakazalban aludni. Sértő Kálmán és Sinka István korábban már levelet váltottak egymással, de személyesen először itt, Vásárhelykúton találkoztak egymással. Sértő nem tudta, hogy a Fekete Bojtár csapnivaló körülmények között, nélkülözve él három gyermekével és beteg feleségével, Papp Piroskával Vésztőn. Meggondolatlan, bántó fogalmazásával, türelmetlen soraival megsértette a pásztoréneket. Itt, a találkozáson alkalma nyílt megkövetni író társát.

Sértő Kálmán a Greguss-tanyán kapott szállást mint meghívott íróvendég. Nem a szénakazalban, hanem bent a házban, a vendégszobában. Sinka István elhozta magával Hódmezővásárhelyre a Szabó Pál által Biharugrán szerzői diktálás után legépelet kész versepikai művét, a *Pásztoréneket*. Itt adta át Féja Gézának, aki megjelentetéséről gondoskodott a Felvidéken, a tornaljai Kazinczy Szövetkezetnél. A szervezők nem tudták, hogy ott van Sinkánál a *Himnuszok Kelet kapujában* verseinél (első köteténél) jelentősebb műve, a *Pásztorének*. Ha a szervezők ezt megsejtették volna és becsülettel felkértek, a Fekete Bojtár felolvashatott volna egy szívet gyönyörködtető részletet a találkozózt záró rendezvényen. Nem így történt. Az alábbi szemelvény mégsem hangzott el az irodalmi esten. Pedig, ha a szervezők tájékozottabbak és tapintatosabbak, akár itt történhetett volna meg, Vásárhelyen a kiseposz legelső bemutatója.

Pásztorének

*Énekeljünk. Ime szép
este van, leng az ág,
kék füstje csavarog a pipámnak,
most élnek a holtak is: a pusztá beszél...
Apámra, falumra, anyámra emlékezem,
a tenyéryni földre, a juhászkunnyóra,
hol béke nélkül is béke volt.
A birkák kerek szemére emlékszem
s a tejre, a tejre, egyetlen italunkra.
Csobolyóban hozták a bojtárok
virradatkor s én ittam
betelve a lágy, fehér istent,
de titkon, jobbágyi lappangással,
hogyszíven ne üssön az ispán kemény szava...*

Sinka István, 1935

A *Vallomás* című (6 strófából álló) verset az alkalomra „írta és az irodalmi esten elmondta: Sértő Kálmán”. Az itt még csonkítatlan alkalmi költemény Bajcsy-Zsilinszky Endre nemzeti radikális hetilapjában, a *Szabadságban* jelent meg 1935. szeptember 1-jén. Az ügyészség Sértő későbbi köteteiből (*Esett a hó; Sértő Kálmán [Összegyűjtött Versei]*) kihúzta a felforgatónak minősített ötödik versszakot:

Vallomás

Én nem keresek soha témát,
Mert bátyáim játszák a némat,
Nagy szerepük van, sokat nyögni,
Korgó gyomorral dörömbölni.
Hervasztja őket úgy az élet,
Mint az ősz a vadvirágos rétet,
Szántanak, vetnek és aratnak,
Ez dukál az elhagyott magyarnak.

Sértő Kálmán, 1935

A nemzettudat, a szülőföldhöz és a Kárpát-hazához való hűség szívszorító megnyilvánulásait is csokorba lehetne szedni, ki kellene gyűjteni a *Fekete Bojtár vallomásaiból*. Egy példát említek: „Mikor második bárányomat toroztuk, Péter bácsi egy szép szavú kiscsengőt adott nekem, nehogy elbúsuljam magam. Írni nem tudott, azért hát elővette a bicskát s neve helyett a magyar címert és koronát karcolta bele a csengő oldalába. Ő neki, hogy el ne felejtsem, a teljes neve Lomb Péter volt.” A nemzeti szimbólumok tiszteletéről, megbecsüléséről a magyar népművészetből számos hasonló alkotást lehetne említeni, a fafaragástól a fazekasságon át a festett bútorokig és a kazettás mennyezetekig.

A másik példa döbbenetes, balladába illő, vérlázító történet. Nagy Péter 48-as honvéd szomorú halálát, méltatlan pusztulását örökíti meg, aki a temesvári csatavesztés után negyven évet cselédkedett. Ki tudja, utoljára melyik pusztán szolgált? „Vermesen aztán lyukat vajt a ganédomb tövében és belefeküdt. Elbújt a világ elől, úgy, miként a vad, ha érzi, hogy jön a vég. Valaki hírül hozta, s mikor felkerestük, még élt, de már nem felelt. Nagy hőszerű bajsa rátapadt és eltakarta a száját. Kövér legyek zúgtak rajta, hosszú görcsös botja mellé feküdt. Így vonult nyugalomba Nagy Péter.” Még ha ritka, egyedi tragédiáról lenne szó, az akkor sem vetne jó fényt a századforduló és az azt követő évek liberális társadalmi berendezkedésére. A balladák már-már tömeges hullásról, pusztulásról tesznek tanúbizonyságot. A Sinka-balladák hőseiről, a tragédiák családi vagy helytörténeti hátteréről, a versek keletkezési körülményeiről, a magyar hagyománnyal, hiedelemvilággal való találkozási pontjairól a *Fekete Bojtár vallomásaiból* sok mindent megtudunk. A ritka könyv Ács Laji, Dús András, Fúfa Albert, Kun István, Lomb Péter, Mados Zsuzsa, Pogány Sándor, Sallai Mihály, Sólyom László és más szép nevű, dolgos szegény emberek, gürcölő asszonyok többnyire halálba forduló, hányatott sorsára vet fényt, közelebb hozva azt az érdeklődőhöz. A nyomor, a kilátástalanság, a magárahagyottság, az alkoholizmus, a gyógyíthatatlan betegség nemritkán az élettől való teljes elidegenedéshez, öngyilkossághoz vezet. Biharban, Békésben a földi lét súlyos gondjait már kezelni, megoldani képtelen reményvesztett számos esetben maga ellen fordul, felakasztja magát. Erdélyi József *Elkárhózás* című versében, Sinka István *Csengett az ég, pengett a föld* című balladájában siratja el az ilyen idő előtti távozót. Mindkét keserű költeményből idézek egy-egy versszakot:

Elkárhozás

Egy fergeteges éjszakán,
megunta végre italos,
asszony, gyerek, bivalyverő
éltét a sánta bivalyos.

Kiment a szénáskert alá,
hurkot vetett egy ágon át,
bedugta eltökélt fejét,
és felakasztotta magát.

Erdélyi József, 1931

Csengett az ég, pengett a föld

Indult volna, de hová is?
Tombolt volna tovább, minek?
Kötelet vett a kezébe...
s néhány lepke elszállott egy
szegről villogva az égbe.
És kelt a nap, hozta a hírt:
két góré közt pár ibolya
kéken, mint a kék menny, kinyílt.

Sinka István, 1942

A *Fekete Bojtár vallomásait* tanulmányozva is találunk ilyen gyászos esetet: „Közben az egyik szomszédasszonyunk, az öreg Boksáné egy délután feketébe öltözött és felakasztotta magát. Gyógyíthatatlan beteg volt, nem akart hiába a halálra várni. Piroška, mikor meghallotta, sokáig mozdulatlanul ült egyhelybe, lehunyta a szemét, és arcán kiütött a verejtek. Azért kisángyunkat ő is átment megnézni, és éjszaka, mikor lassan, meggörnyedten sétáltattam a szilvafák között, egyszer megszólalt és azt mondta: – Olyan most is, mint életbe vót. Csak az arca sárgább egy kicsit, és már többé nem él!”

Dr. Varga Zsigmond ügyvédjelölt és terménykereskedő Sinka István önzetlen híve, jó barátja és elmaradhatatlan vitapartner volt, a költőhöz hasonlóan három gyermek édesapja. Hozzá járt napszámba a *Fekete Bojtár*, gyenge vállán, rossz hátán búzával teli súlyos zsákokat cipelt fel Varga Zsigmond padlására.

Ő a harmincas évek elején aktív, szociálisan érzékeny gabonakereskedő, a helyi, vésztői kisgazdapárti szervezet választott jegyzője. 1932 júniusától az FKGP négy alelnöke közül az egyik Varga Zsigmond. „Naiv, tiszta lelke volt, s ösztöneivel vissza tudott tapogatózni apja és nagyanyja pusztát járó s ekét és ökröt kísérő nyomaira” – olvasható a *Fekete Bojtár vallomásai* II. kötetében.

Zsiga a Független Kisgazdapárt feltétlen híve volt, vakon bízott a pártvezérekben, Eckhardt Tiborban, Nagy Ferencben és Tildy Zoltánban. Sinka nem tartotta alkalmasnak az említett vezetőket a százbajú magyar gondok megoldására. Tildy Zoltán a kiadásra váró himnuszos ciklus legépelésével, Nagy Ferenc a költő első verseskötetének szakszerű ismertetésével (*Himnuszok Kelet kapujában, Független Kisgazda, 1934. január 12., 4. o.*) nem tudta elosztatni Sinka István bizalmatlanságát. Dr. Varga Zsigmond, az igaz barát, az elmaradhatatlan vitapartner mindvégig kitartott a *Fekete Bojtár* mellett. Műveltsége, széles körű tájékozottsága ellenére az ügyvédi vizsgát sohasem tette le. Járt a francia fővárosban 1933. január 14-én, a Párisi Magyar Akadémia Kodály-ünnepén, *A magyar népdal országépítő erejéről* tartott előadást.

Sinka István kedves, szeretett felesége, Papp Piroška hosszan tartó betegség után 1935. július 12-én hunyt el, Gyulán temették el. Balázs Árpád kerített sírásókat és a halottat méltó módon búcsúztató, ékesszóló református lelkész. A megszenvedett édesanya halála a család szétesését eredményezte. A költő a magyar fővárosba indult, hogy az irodalmi életben jobban megmutathassa magát. A legkisebb gyereket, Zoltánt a nagyanyja hazavitte az elszakított Nagyszalontára. Jankót a pásztor-költő barátja és támogatója, dr.

Varga Zsigmond ügyvédjelölt vette magához. Ferkó egy öreg boltosnénál Vésztón maradt. A Budapestre távozó költőt a vasútállomásra hűséges vésztői barátja kísérte ki. Az elszánt Sinka mélyről feltörő búcsúszavait a *Fekete Bojtár vallomásaiból* ismerjük: „Nem fordulhatok többet vissza, még akkor sem, ha azzal a sír göröngyeitől szabadulnék.” Körülbelül fél órát vártak a gyulai motorra, fél óra alatt vagy hatszor elbúcsúztak. Végül a vicinális ablakából látottakra így emlékezik a székesfővárosba távozó, jobb magyar jövőről álmodó költő, az önvallomás és társadalomrajz szerzője. „Ameddig be lehet látni körül, néztem a tájat, s arra gondoltam, hogy az enyémen kívül porban, esőben, sárban mennyi kín és küzdelem omlik el.” A *Fekete Bojtár vallomásai* II. kötete ezzel zárul.

Sinka munkásságát világirodalmi összefüggésekben Várkonyi Nándor mutatja meg még a háború idején: „A szakadékos sors szakadékos lelkű embert és szakadékos lírájú író-t nevelt belőle. Ez az alkat Gorkijra emlékeztet; „gorkij”, tudjuk, keserűt jelent, az orosz író ezt a szót választotta jellemző álnévül, de ami a szláv Gorkijnál inkább csak fanyarság, lelki depresszió, a magyar bojtárgyerekekben vad tűz, maró füst, dühös vihar és villámlás. Vád. Életét és társaiét vádnak érzi, dokumentumnak arra, hogy mit bírhat el az ember, de mit nem bírhat el a társadalom. Amit Illyés Gyula a dunántúli ember higgadtabb vérmérsékletével ír le, azt Sinka az alföldi nomád féktelen izgalomával szaktítja ki magából.” (*Sorsunk, 1942. november-december*)



Kocsis Csaba: Nemes István emlékezik Joób Árpádra - 2016 Berettyóújfalu

Pillanatsfelvételek

Emlékezések József Attilára a romániai és erdélyi sajtóban a II. világháború végén, a költő születésének 40. évfordulóján

Nincs szándékomban kiegészíteni József Attila életműve romániai, elsősorban erdélyi fogadtatásának százesztendőös történetét, hiszen ez utóbbit alapos és az előző évtizedek gyakorlatán újszerűen túllépve megtette a költő születése 75. évfordulója alkalmával Kántor Lajos A hiány értelmezése – József Attila Erdélyben – című tanulmányában,¹ bizonyítva, hogy „nem Gaál Gábor volt /.../ az egyetlen, aki felfigyelt Erdélyben a József Attila tehetségére /.../ Gaál Gábor mellett épp „ellenlábasá”, az Ellenzék irodalmi mellékletét, majd Áprily Budapestre távozása után az Erdélyi Helikont szerkesztő Kuncz Aladár egyengette József Attila erdélyi útját, lírájának megismertetését, értékelését /.../ , s messzemenően károsan hatott, hogy az „egykori Korunk – Erdélyi Helikon ellentét /.../ jó ideig a tények feltárását is gátolta.”²

Kántor Lajos nagyon helyesen tágítja a kört. 1926-tól 1937-ig (József Attila első erdélyi jelentkezésétől haláláig terjedő évek vonatkozásában) a Gaál Gábor vezette Korunk mellett az Új Kelet, az Ellenzék, a Pásztortűz, az Erdélyi Helikon, az Erdélyi Fiatalok és a Brassói Lapok szerkesztőségére és évfolyamaira, valamint Kuncz Aladár-ra, Dsida Jenőre és Tamási Áronra irányítja a figyelmet.

Kovács János, ki a költő halála 70. évfordulója alkalmával készítette el nyomtatásban a következő esztendőben az Igaz Szó hasábjain megjelent összesítését³, teljességre való törekvés nélkül bizonyította, hogy az előző évek viszonylag szerényebb állításaival szemben a tragikus balatonszárszói halálesetről beszámolva 14 lap 11 közlésben 15 József Attila verset jelentetett meg, és 21 publikáció 34 cikkben méltatta az elhunyt költőt, nem számítva a rövid híradásokat.⁴ A több ezres példányszámú lapokban és folyóiratokban ugyanakkor a József Attila-életmű nagyszabású népszerűsítést kapott. s több erdélyi városban emlékestet tartottak az irodalmi társaságok és művelődési egyesületek.

A II. Bécsi Döntés, valamint a világháború éveiben, nem különben az 1944-es esztendőben és a háború utolsó hónapjaiban, valamint a népi demokráciának nevezett új társadalmi rend építésének kezdetén József Attila népszerűsítését, idézését egy becsületes, valóban demokratikus világrend megszületése reményében jórészt ugyanazok végezték, akik évtizedekkel előbb elkezdték.

Érdemes átnézni az 1944. augusztus 23-át követően megjelent romániai és erdélyi lapokat, hogyan idézik József Attilát, s írnak a háború végéhez közeledő esztendőben 40 éve született, néhány évvel a II. világháború kirobbanása előtt meghalt költőről.

1 Kántor Lajos: A hiány értelmezése József Attila Erdélyben (Kriterion Könyvkiadó – Bukarest, 1980)

2 Kántor Lajos idézett tanulmánya 22. l.

3 Kovács János: Legendák kapujában Igaz Szó, 1978. október 337 – 351. l.

4 Kovács János Igaz Szóban megjelent említett tanulmánya 337 – 338.l.

Pillanatfelvételeket készítve olvastam át néhány (szerkesztői gárdáját, kisugárzását tekintve) az 1944. augusztusi romániai katonai, és politikai változásokat követően jelentősnek tekintett romániai magyar sajtóorgánium József Attilával kapcsolatos hivatkozásait, írásait – bizonyítékait annak, hogy az új világregend formálása céljából gyakran idézték, hivatkoztak, tájékoztattak a második világháború utolsó hónapjaiban a költővel kapcsolatos rendezvényekről, az azokon elhangzott véleményekről.

Nem véletlen, hogy a Népi Egység című lappal kezdem ismertetésemet.

Az 1944. október 22-én Brassóban megjelent, majd 1946 szeptemberét követően 1948. március 1-ig Sepsiszentgyörgyön működő orgánium a Magyar Népi Szövetség hivatalos napilapjának tekinthető, s megjelenését a dél-erdélyi újrakezdés időpontjának vehetjük, hiszen közel tíz nappal előzte meg a temesvári Szabad Szó elindulását.⁵

Figyelemre méltó, hogy a Népi Egység 1944. december 10-i, vasárnapi számának első oldalán (vezércikk-szerűen) a kolozsvári Nagy István író Szakítsunk időt az irodalom számára is című írásában figyelmeztet és szorgalmazza a politikai, ideológiai és gazdasági kérdések széleskörű megtárgyalása mellett az irodalmi hagyományok ápolását. „Az új írók új műveiről szólva megállapíthatjuk – írja Nagy István az említett cikkben – József Attila, Illyés Gyula, Móricz Zsigmond munkásírók, s a Maxim Gorkij iskoláján nevelkedett új orosz írók megismertetése és megkedveltetése nélkül egyáltalán nem várhatjuk az új idők új íróinak és költőinek a néptömegekből való felbukkanását. A mi demokratikus népi irodalmunk és szomszédaink hasonló irodalma nélkül nem verhetünk hidat a szocialista világirodalom felé sem /.../ Olcsó és jó könyveket a dolgozók kezébe! Ez legyen a téli hónapok legégetőbb irodalmi politikája.”

A Népi Egység 1944. december 24-i vasárnapi, karácsonyi száma (a lap irodalmi oldalait név nélkül, de Szemlér Ferenc által szerkesztve) József Attila Munkások, majd egy hétre rá: december 31-én az Istenem című versét közli, mintegy tematikus illusztrációjaként A bukaresti magyar gyerekek karácsonya – A MNSZ Női Csoportja minden szervezetnek példát ad – című cikkének, melyben kiemelten arról számol be az írás névtelen szerzője, hogy „négy gyermek a három napkeleti király és Mária a kis Jézussal a karján szavalókórusban előadták József Attila Bethlehemi királyok c. versét, zongora kísérettel.” Mintegy ösztönzésképp hasonló ünnepi műsorok bemutatásához – hogy ne hiányozzék a jövőbeni előadások szervezésekor a szöveg – a következő, az 1945. január 6-i lapszámában teljes terjedelemben közli az említett József Attila költemény szövegét.

1945. január folyamán az említetteken kívül a Népi Egység még három írásában kerül szóba költőnk. Ezek közül kettőnek Szemlér Ferenc a szerzője.⁶

5 Lásd Fleisz János: Az erdélyi magyar sajtó története 1940 – 1944 Pannónia Könyvek (2016.) 263. l.; valamint a Romániai Magyar Irodalmi Lexikon Erdélyi Múzeum-Egyesület, Kolozsvár – Kriterion Könyvkiadó, Bukarest – Kolozsvár 2002. IV. kötete 164 – 166. lapján a Beke György által (B.Gy.) szerkesztette szócikkét.

6 Szemlér Ferenc: A moszkvai orvosnő, aki ismeri Illyés Gyulát a Népi Egység 1945. január 17. megjelent riportjában, valamint az ugyancsak Szemlér Ferenc által az 1945. január 17-én első oldalon közölt Ady Endre halálának harminchatodik évfordulójára című megemlékezésben. A január 28-i lapszám Kolozsváron megalakították a „Józsa Béla Atheneumot” címmel megjelent rövid tájékoztatója a megjelent kiadványok közül József Attila: Döntsd a tőkét, ne siránkozz című verskötetére hívja

Érdekes, hogy 40. születésnapjáról (külön arra fókuszálva), annak április első felének napjaiban nem emlékeznek meg. Valószínű: szerepe lehetett ebben a húsvéti ünnepek március utolsó és április első napjaira való esésének, valamint a háború közelgő vége intenzív és a sajtó lapjain természetszerűen tág teret kapó harci eseményeinek – gondoljunk csak Magyarországnak a német megszállás alóli felszabadulása és József Attila születésnapja szinte napi egybeesésére. A Népi Egység áprilisi, májusi számainak az irodalommal és a művelődési élettel foglalkozó cikkei azonban – más sajtókiadványok írásaihoz hasonlóan – a József Attilára életére és életművére való hivatkozásról nem feledkeznek meg. Ha a várható és óhajtott új korszak irodalma és művelődési élete szóba kerül, a példaképek között József Attila nevének emlegetése – mindenképp – szerepel.

Úgy érzem, szólnom kell a lap április 1-jei, vasárnapi számában megjelent Válasz Eftimiu Victornak Szemlér Ferenc által szignált írásáról, annál is inkább, mivel a szerzőnek a román – magyar irodalmi kapcsolatokról, az irodalmi művek kölcsönös fordításáról szóló sorai, melyekben példaként említi a két világháború közötti időszak Berde Mária, Kádár Imre, Kibédi Sándor, Dsida Jenő, József Attila, Áprily Lajos és mások „szakadatlan munkásságát” minden módosítást kerülve napvilágot láttak a Szabad Szó 1945. április 9-i számában. Szinte rímelt a szemléri szöveg a Népi Egység 1945 április 17-i lapszámának Az erdélyi magyar író szerepe és feladatai címmel megjelent, az írás közzlése előtti napokban, április 13-án a Bukaresti Rádió „Erdély órája” címet viselő műsorában Méliusz József által megfogalmazott azon állításával, hogy József Attila munkássága az erdélyi magyar írók számára követendő példa marad a jövőben is.

Méliusz József rádióadásával kapcsolatosan a Szabad Szó későbbi száma arról számol be, hogy az említett műsort mindegyik román adó közvetítette, s szövegét ismertette a kommunista központi pártlap, a Scânteia is.⁷

Nyugodtan tekinthetjük József Attila 40. születésnapjának megemlékezésnek, valamint arról szóló meglepően szép, tárgyilagos visszhangnak a kolozsvári diákok ünnepeiről szóló, két lapban is megjelent: József Attila emlékének hódol a demokrata diákság című írást. Érdekes, hogy a Népi Egység csak április 28-án (és megrövidített szöveggel!) közli a cikket, míg a rendezvény másnapján (sokat mondó jelentőséggel bíró hírként) az Erdély című lap számol be az eseményről, s annak ismertetésén túl méltatja és hangsúlyozza, hogy a rendezvényt a katolikus gimnázium ifjúsági irodalmi köre szervezte az egyház védnökségével.⁸ Példái vannak az együttműködésnek, hiszen a kolozsvári Szabad Színpad 1944 végi bemutatkozásán a Diákházban együtt szerepel a Mariánium Tanítóképző és a római katolikus gimnázium kórusa az ifjú kommunisták együttesével, akik (idézve az Erdély című lap beszámolóját) József Attila verset, a

fel a figyelmet.

7 „Erdély órája” a román rádióban Lásd: Szabad Szó, 1945. április 14.

8 József Attila emlékének hódol a demokrata diákság. Erdély, 1945. április 17. Az Erdély című lap az SZDP kolozsvári szervezetének hivatalos újsága. Megjelent 1944. december 4. és 1948. február 1. között. Lásd: Romániai Magyar Irodalmi Lexikon I. kötet Kriterion Könyvkiadó Bukarest, 1981. 480.l.

megzenésített „nagysodrású” Szocialistákat „megrázó lelkeséggel tudta a közönség elé hozni.”⁹

Hírt ad a Népi Egység az ország több településén megtartott, íróink közül József Attilát is idéző rendezvényekről: író – olvasó találkozókról, tanévzáró ünnepekről, irodalmi estekről. Előszóval hivatkozik a lap (rövid hírekben, méltatásokban is) József Attilára.¹⁰ Külön megemlíthetjük a név nélkül megjelent (minden bizonnyal: Szemlér Ferenc által írt), a költő halála hetedik évfordulója alkalmából közölt cikket¹¹, valamint Costa Carei műfordító, a Román – Magyar Társaság titkáranak a bukaresti rádióban 1945. december 5-én elhangzott beszédének méltatását.¹²

Érdeemes lenne felleltározni a lapok mindegyikét.

Engedtessék meg, hogy (terjedelmi és időkorlátok miatt, de az általam vázolt kép viszonylagos teljessége érdekében) tallózásként néhány romániai magyar lap 1945-ös évfolyamából József Attilát idéző, a háború végi és az azt követő hónapok magyar irodalmi és művelődési életét ismertető hírre, kommentárra, vagy költőnkől szóló tájékoztatóra hívjam fel tanácskozásunk résztvevőinek figyelmét.

A temesvári Szabad Szóból idéztem már.

Feltétlenül említést kell tennem még az 1945-ös év május 1-i lapszám József Attilát idéző sorairól, a költőről írt nagyon szép rövid életrajzi és alkotói pályaképről, az azt kiegészítő és művészi szemléltető, hitelesítő Dunánál című költemény teljes szövegközléséről.

A lap Markovits Rodionnak az 1945-ös esztendő Petőfi halál-évfordulójára időzített írásáról – úgy vélem – külön is szólnom kell A Petőfit játszottunk József Attilával című írását¹³ líránk két kiemelkedő alkotójáról született szellemes költői párhuzamnak tekinthetjük, rangos, irodalmi lapba illő műnek, melynek igazi értékét maga a szerző is érezte. Nem véletlenül (egyedülként abban a lapszámban) aláírásával szignálta.

Nyolcvan esztendővel előbb két Szabad Szó címet viselő napilapja létezett Erdélynek. Az egyiket Temesváron, a másikat Marosvásárhelyen nyomtatták. A bánáti napilap 1944. november 1-je és 1989. december 21-e között jelent meg, míg Marosvásárhely első példánya 1944. november 4-én hagyta el a nyomdát, s ez a Szabad Szó 1944. november 4-e és 1948. augusztus 12-e között előbb a „dolgozók lapja”-ként, majd pedig a Magyar Népi Szövetség székelyföldi orgánusaként látott napvilágot. 1948. augusztus 13-a és 1951. április 5-e között pedig a brassói Népújságot folytatva, annak nevét megörökölve, jelent meg.

9 Bemutatkozott a Szabad Színpad. Erdély 1945. január 1.

10 Terjedelmi okokból főleg, néhány cím csupán a Népi Egység 1945-ös évfolyamának számaiból: Legények – lányok ajkán szólalt meg Budai Nagy Antal és Dózsa György (1945. május 20.); A MNSZ irodalmi estje Sepsiszentgyörgyön (1945. május 24.); Szemlér Ferenc: Köszöntő szabad könyveknek (1945. július 1.); Tanévzáró ünnepély a gyergyószentmiklósi elemi népiskolában (1945. július 5.); Arad, Temesvár, Lugos és a zsilvölgyi városok az erdélyi magyar írók új körútjának állomásai ((1945. október 27.)

11 „Mi kortársak és utódok, csak hódoló csodálattal tekintünk fel egyre növekvő alakjára” – olvasható az 1945. december 2. Most hét esztendeje címen megjelent József Attila-méltatásban.

12 A bukaresti rádió József Attiláról (1945. december 8.)

13 Markovits Rodion: Petőfit játszottunk József Attilával (Szabad Szó, 1945. július 30.)

A marosvásárhelyi Szabad Szóról nem olvasható szócikk a Romániai Magyar Irodalmi Lexikonban, de az Arcanum által digitalizált lapok között példányai megtalálhatóak.¹⁴

A 80 évvel előbbi és az azt követő esztendőök (nevezzük kissé cinikusan: a népi demokrácia kultúrpolitikája kibontakozása időszak) József Attila-idézésére, előbbi állításaim mintegy bizonyításaként a marosvásárhelyi Szabad Szónak a Kemény Zsigmond Irodalmi Társaság Salamon Ernő emlékestjéről megjelentetett írását idézném.¹⁵ Koránt sem tekinthető véletlennek, hogy a marosvásárhelyi kollégium dísztermében tartott irodalmi műsor művészi tolmácsolt alkotásairól szólva az esemény tudósítója a költői eszményképének József Attilát tekintő Salamon Ernő versei közül a „legremekebbet”: a Búcsú József Attilától című költemény művészi előadását külön megdicséri.

Az új társadalmi és politikai rend, a demokratikusnak vélt és tekintett célkitűzések népszerűsítésében a József Attila életére és költészetére való hivatkozás jóval gazdagabb annál, mint ahogy előzőleg én a költő születésének akkori 40., napjainkban pedig a II. világháború befejezése 80. évfordulója ürügyén „pillanatfelvételeimben” a politikai és társadalmi életet foglalkoztató kérdések kapcsán az 1945-ben megjelent romániai magyar sajtó cikkeire, híreire hivatkozva felvázoltam.

A költő utóélete, ugyanakkor a korszak apró rezdülései megismerése céljából érdemes és indokolt lenne az említett két évforduló adott kereteit tágítani. Hiszen a háború alakulása már 1945 előtt megteremtette az új társadalmi és politikai rend keresésének igényét és lehetőségét, József Attiláról az Erdélyben és a Kárpát-medencében élő emberek sorsközösségéről és jövőbeni életük formálásáról nem csupán az említett két évforduló esztendejében kezdtek újságaink cikkezni. Nem annyira hangsúlyozottan, mint később, de József Attilára a közz gondolkodást tükrözni kívánó romániai és erdélyi sajtóban szinte már az 1944. augusztus 23-át követő napoktól hivatkoznak.

Magyar vonatkozásban példaként hozhatjuk fel a bánáti Déli Hírlapot. Átélt (át vészelte) az átállást és 1944. október 22-ig, a brassói Népi Egység megjelenéséig Dél-Erdély egyetlen magyar napilapja volt.¹⁶

Az 1944. augusztusi eseményeket követően a Déli Hírlap volt, amelyik a bukaresti Tribuna Poporului napilap Mihai Beniuc Erdély kérdése című vezércikkének szöszereinti magyar fordítását, majd szeptemberi lapszámában Méliusz József Örök erdélyi beszélgetés című válaszát közli. Mihai Beniucról a cikk utóiratában a szerkesztő megjegyzi: „Költői arcát így ábrázolhatnók: Illyés Gyula és József Attila benső elemeit egyesíti műveiben /.../ Egyik legsúlyosabb szavú kifejezője az új román demokrata nemzedék szellemi és politikai magatartásának”.¹⁷ Méliusz József a válaszában – a test-

14 Fleisz János Az erdélyi magyar sajtó története 1940 – 1944 című idézett műve 261. lapján említett tesz mind a két kiadványról. Temesvár 1944. november 1-jén, míg Marosvásárhely november 4-én jelentette meg az első számot. A temesvári Szabad Szó a Déli Hírlap folytatásaként annak papírával és lapengedélyével indul.

15 A munkások és szegények költője – A Kemény Zsigmond Irodalmi Társaság Salamon Ernő estje – Szabad Szó, 1945. április 18.

16 Lásd bővebben a jegyzetek közt (x 05) idézett Fleisz János tanulmánykötetének 116. lapját.

17 Erdély, valamint a román kisebbségpolitikai magatartás kérdését veti fel Mihai Beniuc a Tribuna

vériségre, a magyar és román nép összetartozására hivatkozva említi meg Petőfi és Ady mellett József Attila költészetét.¹⁸

Zárásként: hadd idézzem, hogy az 1945-öt követő esztendőben (legalábbis az én eddigi ismereteim szerint) József Attiláról szólva Tudor Arghezi költőről olyan állítás lát napvilágot a Népi Egység hasábjain, mely akkor visszhang nélkül marad, s majd csak közel 70 esztendő múltával tisztázódik. A lap N.D. Cocea neves román íróval, lapszerkesztővel, a világháborút követően Románia színházai vezérigazgatójával készült interjúsában olvashatjuk: „Jellemzőnek tartja, hogy a magyar munkásköltő, a tragikus halált halt József Attila, éppen úgy mint a mai román irodalom egyik legkiválóbb képviselője: Arghezi Tudor, román és magyar vérkeveredésből származik.”¹⁹

Ferenczes István 2015-ben dokumentumokkal meggyőzően tisztázta ezt az állítást.²⁰ Hivatkozik arra, hogy egyesek ismerték Arghezi édesanyját (köztük N.D. Cocea nevét is említi), de hogy a költő félig magyar, félig pedig román volt (akárcsak József Attila), s erről N.D. Cocea, vagy más már évtizedekkel előbb tudott és nyilvánosan, lapokban nyilatkozott volna, nem tesz említést.²¹ Csupán sejteni lehet, hogy román irodalomtörténészek Ferenczes István kötetben is megjelent írásáig miért hallgattak róla.

„Pillanatfelvételeim” – remélem – bizonyították, hogy évfordulóktól függetlenül érdemes lapjainkban tallózni, kutakodni...

Poporului vezércikkében. Déli Hírlap, 1944. szeptember 28.

18 Méliusz József: Örök erdélyi beszélgetés. Déli Hírlap, 1944. szeptember 30.

19 „A két nép boldogabb jövőjének élharcosai mi vagyunk: az írók és művészek” – mondta Cocea N.D., a híres román író marosvásárhelyi előadása kapcsán. Népi Egység, 1946. június 16.

20 Ferenczes István: Arghezi – Ergézi. Székelyföld, 2015. január 133 – 162, I. A tanulmány kétnyelvű kötet formájában is megjelent: Ferenczes István: Arghezi – Ergézi Hargita Kiadóhivatal Csíkszereda / Editura Hargita Miercurea Ciuc 2015.

21 „A régi barátok, Demetriuson és Cocean kívül, akik tudták, hogy Arghezinek az édesanyja, mások azt hitték, hogy a gyermekek német nevelőnője”. Székelyföld, 2015. január 139.l.

SZILÁNKOK

SARUSI MIHÁLY

Szabó Körözi kis traktája¹

=Leveleskönyvemből=

Vágner Szabó János (1949-2017) népművelő, közíró, tájkatató a Fekete-Körös-völgy szerelmeseként jó két évtizeden át járta Dél-Bihart, és segítette, szervezte az ottani maradék magyar világ szellemi életét. Utolsó éveiben igyekezett összerakni – összegyűjteni, egybeszerkeszteni – az Erdélyi-szigethegységet átszelő, a Király-erdő, a Béli-, Zarándi és Bihar-hegység közé szorult Fekete-Körös-völgy magyar irodalmi hagyományait. A Gyepűmagyarország címen tervezett gyűjteményt ugyan megszerkesztette, de az korai halála miatt nyomdafestéket nem láthatott. A velem – debreceni főiskolás deaktársával, békéscsabai hírügynök kartársával, a Körözs/Kerezs-vögyben (szakértelemmel és szeretettel) kalauzolt barátjával – folytatott levelezésből és környezetéből áll össze lassan kész esszékötetünk, amelyből az alábbi részlet kikerült.

2011

Dánszentmiklós Belfenyérért Jutottam eszébe, mert hogy nála járt Martfűn „Varga József Dánszentmiklósról, a szó legnemesebb értelmében vett parasztember. Lévén, hogy az én SZALBEK-IRATOS könyvem dedikátlan – neki adtam. Megfoganni látszik a kis gondolat, mely tőlem származik, de valahonnan én is kaptam, hogy Trianon érvénytelen hülyeséggé válik, ha a Varga Józsefek ojtanak és csemetét nevelnek és gyümölcsöst ültetnek Beregszászon, Gyergyószárhegyen és Belfenyéren, s még szebb, ha ezt EU-snak nevezett pénzből teszik, így legalább valamit visszakapunk abból, amit tőlünk elraboltak. Ez történt aug. 21-én a belfenyéri falunapon is, amikor a háromszáz lelkes falu ünnepnapján hatszázán voltunk, nagyszerű csabai művészekkel – nem is akadt a bérenc-sajtóban egy se, amely az eseményről szóló kis írást le merte volna közölni... Szóval: megörültem ennek a komának és készülünk a nagy Kerezs-menti faültetésre – erről még fotó is lesz lassan készülő olvasó könyvemben. Más. Ősz lévén itt az ideje elkezdni előkészíteni a jövő évi szokásos partiumi Sarusi-estet. Mihályom! Hogy állsz a KOPÓIRATtal? (»Örmester! Lépj ki a vonalból.«) Azért ennek a genyó R. »áltudósna« utánanéznél, ha már a gimnázium után Békéscsabán is ott ette a fene, biztos, hogy téged is körülzimatolt.” Hát igen. Szervez Jani – azóta teszi ezt valaki abban a Völgyben? Attól fogva, hogy Jankó letette a vándorbotját.

¹ Részlet az író VÁGNER-SZABÓ GYEPŰMAGYARORSZÁGA címen készülő művéből.

Menti a Kerezs-vögyet Derék csabai, gyulai művészek és civilek jóvoltából jó sok hasznos munkát végez itt a Kerezs-menti szórványban. Van rossz híre is, írja, és egykori másokról jelentetőt elemez. Nem ok nélkül. Karrierizmus, beteges anyagiasság és zsigeri gyávaság, amiből ez összeáll „náluk”. Bennük. De... „Jövőre Nagyváradon, az Illyés Gyula Könyvesboltban lesz Sarusi-performance, a boltvezető nagyon örült, amikor felvettem a lehetőséget. Úgyhogy: légy szíves írd meg egy pár új könyvet, no, a régebbiek is megteszik. Amúgy a FEKETE-ZARÁNDot folyamatosan keresik rajtam, örülj, hogy nem adom meg semmilyen elérhetőséged. Holnap Dánszentmiklósrá megyek, innen Tenkéről, Varga József gyümölcskertészhez, megkezdjük ősszel a Fekete-Körös völgy csendes visszacsatolását az anyaországhoz. Hát. Ilyenek vannak itt.” Mellesleg az emlegetett kertésznek Iratosunkkal is van kapcsolata – valamelyik őse onnan való. Segítsen nekik boldogulni... Nekik? Nekünk.

Almafa Almásyiratosra? Tudom-e hol járt s kivel kávézott ma? Kisiratoson, és Almási Vince meg a dánszentmiklósi Varga József társaságában szürcsölte a kávé. (Almási a falu polgármestere.) „Amit most elárulok, annak titokban kéne maradni: ezek itt összeszövetkeztek, hogy december elejére a dánosi almafesztiválra, ahol Almásyiratos is képviselve lesz vagy 40 embőrral, téged uradat möghíjjanak családostul” Hívtak is, de nem tudtunk menni. (Almásyiratos a szomszédunk volt; hogy elpusztult, területe Kürtöshöz került. Kissarusi dédapám a családdal innen költözött Kisiratosra.) „Lassan közeledik az évi rendes tenkei Sarusi-est, amire Rózsa asszony már most készülhet, mert egyszer azért szeretném elmondani a közönségnek, hogy nézzék csak, ott az a gyönyörű, finom mosolyú asszony, no, nélküle Sarusi nem ez a Sarusi. Ne is próbálj vitatkozni! Mihály: írtál te már elég szerelmes verset a feleségedhez? Nem! Légysz. naponta egyet, éhgyomorral, vagy vacsora után.” Milyen igaz... Tán mert azt szóban kifejezni, amit élünk, átélünk, megélünk, nem mindig lehet.

Kopók itt, ott A változatosság kedvéért most épp a jövő évi váradi könyvbemutatómat szervezi – könyvkereskedés, színész, sajtó... Ami meg „a trianoni határokat illeti: a lelkekben nőtt határok tégláit bontogatni nehezebb, mint ezt a »nevetség«-t. Amúgy: KOPÓIRAT.” Dühíti, hogy volt szekusok meg minapi határontúli besúgók kéri és kapják az állampolgárságot, és az eskütételkor még meg is ajándékozzuk őket. „Hány kötetre rúgna ez akasztanivaló hazaárulók listája? Mikor lesz ennek vége. És mondd csak, e...a, s...gbe...t sajtószabadságunkban melyik orgánus volna az, amelyik Szabó Vágner János ezzel kapcsolatos kételyeinek helyet szorítana – finoman, mert én olyan vagyok, de bizony megírnám, hogy rohadnának meg, mikor lesz ennek vége.” Finomabban, mint ahogy az előbb papírra vetette? „A múlt hét végén Pusztaszenttornyan voltam, abban a tanyasi olvasóköri körben, amelyikhez egy közeli tanyasi iskolában élt a családom ’53 és ’60 között. Áll még az épület, ahol a kocsmá volt, amelyiknek az ajtájában én, a hétéves kisgyerek állok és a négy égtáj felé figyelek, jön-e valaki, hogy riasszam apámat, aki ref-es és bent van a kocsmában... Nagyszerű emberekkel találkoztam, egykori tanyasi pajtásaimmal, a 11 gyerekes Székácsokkal, akik ez idő szerint 170-en vannak, ha egy szűkebb családi összejövetel van. Nekem

ez a hazám... No, nem dühöngök, nem érzelgek, de ezt a szekus honosítást megírom, mert viszket a tollam.” Nem eléggé viszketett. Mert ha nem jelenik meg, ha nem kéri senki, nem biztat rá az égvilágon senki, akkor is... Akkor minek?

Figyelmeztettek Egyik-másiknak hálás is lehet, mert többen figyelmeztették: erről itt és most inkább ne pofázzon, s volt olyan hírlapíró kartársa, akit a katonaságnál szerveztek be, aki egyszerűen megmondta egy kettesben való iddögáláskor, hogy neki bizony hetente mi a dolga vele kapcsolatban is. Rengeteg jó tippet kapott tőle, pl. neki köszönheti, hogy leszálltak róla a pártba léptetéssel. Annak okán is »célszemély« volt, hogy - pechére - a volt felesége bátyja '56-ban lelépett az utolsó pillanatban, s ő igen intenzíven tartott vele kapcsolatot. „Én azoknak nem tudok megbocsájtani, akik a mai napig összevissza hazudoznak egyre torzultabb jellemmel, és nem kényszerítették őket, hanem vitte őket a III/III, a szeku karjaiba a nyomorult előnyszerzés vágya.” Emlegeti azt a lelkipásztort, aki ugyan spion volt, de Tőkésre meri nyitni a száját. Az összes ismerőse figyelmét fölhívta a LÖNNI VAGY NEM LÖNNIre. Gyulai barátjától kapott levélből idéz: „Az, hogy Erdély a rumunyoké, szomszéd, az olyan, mintha magának két f...a vóna, neköm mög egy sé...” Az tenné be a kaput.

Magyar-gyepű Hogy nem kezdi Jankó most: „Adjon az Isten Tekegyelmednek mindent, mit más nem adhat, s vezesse tolladat az Ő Szent Lelke! Haladsz-e a KO-PÓIRATtal?” 2013-ban lát majd napvilágot. „Mert, a fene egye meg, nagyon sokunk helyett, sokunkért, sokunk miatt írod - hát csak volt egy része a magyarságnak, amelyik nem állt be... Nézem, tudod, ezeket a szívretett kézzel letett kettős állampolgársági esküket, nagyon keserű szájjal. Neked nem kérdés, mit élünk át azon a rettenetes dec. 5-én. És nicsak: lőn kettős állampolgár immár a szegény, üldözött szekus besúgó szórványkeresztyén, szórványmagyar, s lett belőle potenciális címeres hazaáruló megélhetési magyar. Ámen? Á! Nem. Most nehéz Kossuthnak igazat adni: »Mi magyarok olyan kevesen vagyunk, hogy az apagyilkosnak is meg kell bocsátani.«” Más Széchenynek tulajdonítja ezt a mondást. „Meg Dsida Jenőnek: »ha gyilkos is, magyar.« Még jó, hogy Wass Albertnél megnyugvást talál a magamfajta, mert »Likasszák már az égben fönt a rostát.« A reformátusoknál nincs gyónás, de vannak közösségi alkalmak, amelyek ugyanezt a célt szolgálják: hát soha nem voltam képes megbánni (igaz bűnbánattal), hogy negyedikes gimnazista koromban szétvertem az iskolai - már akkor beszerzett - besúgó osztálytársam képét, s a legrohadtabb, hogy ma is megtenném. December 5-re...” - a kettős állampolgársági népszavazásra - „...visszatérve. Őcsi jól táncolt Iratosért. Láta is Isten! Innen kéne továbbmennünk. A tavasszal megjelenik a Gyepűmagyarország (Fekete-Körös völgyi olvasókönyv), s már úgy néz ki, hogy folytatni kell, más »gyepűk« is vannak. Még az is elképzelhető, hogy valamiféle sorozatcím lesz: »Gyepűmagyarország«”. Valakik nem hogy biztatják, de áltatják? Mert aztán mindennek sem híre, sem nyoma. Szereztek - adtak - volna neki inkább gépírónt. Azt nehezebb. Majd arról ír, hogy a két unokájával volt együtt. „Apám. Hát megérte azokból a feneketlen mélységekből kimásznom, s áldom azokat, akik nem lelökni

akartak, hanem segítettek.” Leírom? Valahol csak. Az ital elől menekült – egész felnőtt életében?

2012

Várad előtt Tervezi-szervezi váradí könyvbemutatónkat. Már a még meg sem jelent KOPÓIRATtal. „Amit a Kopóiratról írtál, abban biztos vagyok, regény, rege, regényesség ide, vagy oda – ajjaj, lesz, ki magára ismer. Vagy a szomszédjára... Ebben (is) vagyon a művészet katharizisa – mondaná (?) Földényi László, aki különben valószínűleg célszemély volt, mint minden »újlukácsista« ...debreceni főiskolai széptan tanárunk. „Ha vannak a Kopóiratnak olyan fejezetei, amelyeket olvasásomra – s csakis az enyémre – bízol, hát küldhetnél belőle. Minél több, annál jobb.” A debreceni kollégiumról leszakított tanítóképezde népművelés-könyvtár szakának nem akármilyen esztétikatanárai voltak a '60-as években. Földényi László (esztétika-tankönyvíró) irodalmi, Félegyházi László (festőművész) képzőművészeti, Czövek Lajos (zeneszerző, a Maróthi Vegyeskar vezetője) zenei műveltségünket gyarapította. Moziművészettel már csak egy gyöngécské, véletlenül épp Moszkovában képzett ember foglalkozott, szerencsére néha az egyetem neves filmtörténészének, Veress Józsefnek az előadását is hallhattuk, s ott volt a kitűnő filmmúzeum.

Csorogva a Fekete-Körösön Miután elküldtem neki a csabaiak fekete-Körös-völgyi túratervét: „Köszönöm a határtalan vándortúrát. Sejtet-e, hogy részem van benne, s nem is kevés, már a tavalyi első bejárásom én vezettem ezeket a derék, de oly sok mindenben naív túraszervezőket. Sőt! Én az idén úgy szeretnék végigmenni velük: hogy előtte – vízért – elmegyünk valakivel a rézbányai Körös-forráshoz és Belényestől meg szépen lecsordogálunk. Jó érzés ám nekem, hogy minden faluban van egy-két ismerősöm. Tenke-Bélfenyér természetes, de Tárkányban, Újlakon, Belényesen... megyek száz métert és rám köszön valaki. Az ám, hazám! Elfelejtettem, vagy már küldtem-írtam, mindegy. A tavalyi vándortúrához nagy hirtelen írtam egy Fekete-Körös völgyi kis trakta című kis valamit. Még téged is a túrázóknak figyelmébe ajánlottalak, elég jó társaságban.” Melléketben elküldte nekem e gyönyörű írását, amelyet aztán a csabai „Százlábú” Egyesület föltett világháló honlapjára.

Körös-völgyi kis trakta Alcíme szerint Táj, ember, kultúra – s mit ad Isten, talál. „A Fekete-Körös völgyét, népét, múltját, kultúráját érdemes újra és újra felfedezni, tempósan haladva, megállva, nyitott szemmel és szívvel figyelve. Minden tekintetben káprázatosan gazdag ez a vidék, amelynek csillogó vagy szerényebb kincseit a 168 kilométer hosszan kanyargó Fekete-Körös mentén gyalog, kerékpáron, szekéren és lovon, s az ősi úton, a vízen haladva láthatjuk meg a legélesebben. Régtől fogva lakott ez a táj: a Felsővölgyben levő Rézbányán (ahol a folyó egyik ága ered) a rómaiak bányászkodásának nyomaira akadnak, s itt még 150 éve is aranyat mostak a folyó medréből... Itt található az Erdélyi-szigethegység legszimbolikusabb, három ágból egyesülő monumentális vízese, a Szentháromság vízese is. A mindenkor vonzó természeti kincsek bőségénél maradva: a közeli Vaskohon (neve is mutatja: egykor vashámorok mű-

ködtek itt) olyan márványt fejtettek, amelyből 14 vagonnyi **épült** be a budapesti Parlament előcsarnokába. *Belényes*. Valaha - a középkorban - bölényvadászok szálláshelye, évszázadok óta városi rangon, csütörtöki hetipiacain 50-70 kilométerről ma is összefut a román s a magyar. Nem véletlen, hogy Bartók Bélának is kedves városa volt, évtizedekig járt ide, s gyűjtötte a román és magyar népzenet a környéken. S hogy távolabb tekintsünk az időben: innen indult el Genfben Kálvin János első magyar tanítványa a tizenhatodik században: bizonyos Belényesi Gergely. Belényes és a környékreli települések - *Nyégerfalva, Köröstárkány, Várasfenes, Magyarremete* - együtt és külön-külön is érdemesek a figyelemre, akár a természetes, akár az épített környezet okán. Magyarremetén van egy ma is »élő«, funkcionáló, föltehetőleg a XIII. században épült, különleges freskókkal (Szt. István, Szt. Imre, Szt. László stb.) díszes, ma már református templom. (Csak zárójelben jegyezzük meg, hogy a legtöbb világhírű európai templom 2-300 évvel később épült.) Ugyanitt van egy érdekes kis falumúzeum is, a régi magyar és román népelet tárgyi emlékei mutatva be. Maga a falu pedig gyönyörű annak, aki tud gyönyörködni két bővizű patak találkozásánál épült faluban, amely megőrizte az ősi építkezési rendet... Nem mellékes megjegyezni, hogy alig 10 kilométerre van ide a mézgedi (meziádi), Czárán Gyuláról elnevezett cseppkőbarlang. Ami az építkezést illeti: más-más karakterjegyek alapján ugyan, de meglepő felfedezéseket tehetünk *Fenesen, Tárkányban, Nyégerfalván, Sonkolyoson, Gyantán* is. Itt is, ott is feltűnik a görbeház és a szárazkapu, nem szólva a bádogkapuk egyszer-másszor csicsásnak tűnő díszítésével. *Fenes*. A Fenesi-patak mesebeli völgyében hamar eljuthatunk a Bélavárhoz, amely a középkorban komoly erősség volt - utak, hegyi átkelőhelyek találkozásánál épült. Romjaiban is szép, erőt sugárzik, s szépen látni a völgyeket - igazi gypűvédő erősség lehetett. *Köröstárkány*. A legmagyarabb (és a legtisztább) település a környéken. Sok nevezetessége közül egyet: azt a különlegesen szép magyar tájszólást, amelynek sok eleme a régi magyar beszédmódot őrizte meg. Távolabbról jött embernek ugyancsak hegyeznie kell a fülét, ha meg akarja érteni, mit kiabál egyik szomszéd a másikkal. Köröstárkányról szólván nem lehet megkerülni: mártírfalu, Nyégerfalvával, Remetével, Gyantával s a többi Fekete-Körös völgyi faluval egyetemben. A háborús káini tetteket egészen az utóbbi időkig nem lehetett említeni, 1990 óta több tanulmány, könyv számolt be az eseményekről. (Lentebb erre még visszatérünk.) *Sonkolyos*. Ugyancsak beszélő nevű település - valaha mézzel, gyertyaviasszal /sonkollyal/ adóztak lakói. Innen szinte karnyújtásnyira a *Pontoskő*, vagy a »*Pantaskú*« - ahogy az itteniek mondják. Mindenholnan látni ezt a felejthetetlen alakú kopár, kőgörgeteges, egyébként könnyen megmászható dombot, amelyhez számos legenda, hiedelem is fűződik. Belényesújlak felé haladva érdemes kitérni a *Kecskekövek* nevű természeti képződmény felé - ennek »*Kükecskék*« az ízes, helyi neve. *Belényesújlakon és Gyantán* (egyebek mellett) vízimalmok vannak, s mindkét falu határában újabb létesítésű vízügyi létesítmények - meglehet, nem a kenusok öröme. A vízimalmokról szólván érdemes egy kicsit elidőzni: sok más mellett nagy áldása volt az is a Körös (Körözs, Kerezs) vízének, hogy malmokat lehetett rá telepíteni. Örölték a kenyérnekvalót, a takarmányt, az olajos magvakat, posztót ványoltak, ércet zúztak, fűrészt hajtottak, sőt, *Várasfenes* határában a XIX. sz.-ban még egy papírgyár is működött a hozzátartozó

malommal. Az már a régi idők fintora, hogy a középkortól kezdve állandó pereskedés, vita tárgya volt a temérdek malomgát, árok, s ennek úgy-ahogy a XIX. sz. elején a Huszár Mátyás vízmérnök irányításával végrehajtott szabályozás (és megrendszabályozás) vetett véget. *Belényesújlak és Borz* után (*Borzi-szoros*) *Sólyom és Belényesszentmiklós* közt tör ki a folyó a *Béli-hegység* és a *Királyerdő* szorításából, s a helyenként kifejezetten vad felső folyás innentől közepessé csendesedik. A belényesszentmiklói oldalon (a folyó jobb partján) áll egy **Árpád-kori klastrom** tornyának maradványa (így is 23 méter magas), amelyhez érdemes felmenni: az egész *Alsóvölgyet* belátni. Az eléggé elhanyagolt, de így is impozáns műemlék története elég homályos: annyi bizonyos, hogy hosszú időn keresztül az egyetlen magyar alapítású rend tagjai, a *pálosok* *lakták* és a maradék méretekből is következtetni lehet arra, hogy micsoda nyüzsgő, gazdag élet lehetett itt hajdan. Több forrás szerint az első épületek itt még a tatárjárás előtt készültek. Erről a viszonylag alacsony dombtetőről meghökkentő panorámában lehet részünk: »élőben« látjuk, ahogy a folyó az Alföld felé igyekszik, a völgy kiszélesedik, köröskörül a teraszosan települt falvak templomtornyait látni - *Tenkéét, Belfenyéret, Körösmartét /Ripa/*. A körösmarti magaspart és a kőbánya már a XIX. sz.-i leírások nevezetes érdekességei közt is szerepelt. Tenkén az 50 éve alapított természet-tudományi múzeumban a Völgy élővilága és geológiája jelenik meg látványos kiállításokon, Belfenyéren pedig kopjafa hirdeti, hogy 1703-ban a dél-bihari csatában a kuruc vitézek győztek a martalóc rációk ellen, s ez volt a Rákóczi- szabadságharc egyik első, döntő jelentőségű győztes csatája... *O l v a s ó k ö n y v h e - l y e t t ...* Útra természetesen nem visz magával az ember könyvtárat. De utazás előtt és után gyakran felébred a kíváncsiság: ennek-annak jó volna utánanézni. Gyakran újabb és újabb tanulságok forrása ez az igényes turistára oly jellemző kíváncsiság. A Fekete-Körös völgy irodalma - csupán könnyedén tallózva is - rendkívül bőséges - egészen a régi időktől kezdve. Bihar elfoglalásáról ír a *Gesta Hungarorum*ban a Névtelen Jegyző, Anonymus, s majd itt lesz a helyszíne részben Rogerius tatárjárásról szóló *Siralmas magyar krónikájának*. Márki Sándor, Bunyitay Vince, Jakó Zsigmond, Györffy György, Kristó Gyula és más kiváló történészek munkáiban is megkülönböztetett helyet foglal el ez a vidék. Borovszky Samu Bihar vármegye monográfiája sok tekintetben ma is érdekes olvasmány, ráadásul szépek az illusztrációi is. Az pedig különös szerencse, hogy e vidékről az internet segítségével olyasmikhez is hozzáférhetünk az Országos Levéltár és az Országos Széchényi Könyvtár (s néhány más gyűjtemény anyagában), ami korábban csak keveseknek adatott meg: régi fényképeket (Tenke, Belényes, Kecskékövek stb.) nézhetünk meg, megkereshetjük az érintett települések gyakran sokatmondó pecséttrajzait, és így tovább. Bartók Béláról már esett szó. Az ő kortársa volt a magyar néprajz klasszikusa, Györffy István, akinek a Fekete-Körös völgyi magyarságról (és románságról) szóló munkái maig érvényesek. Dr. Kós Károly »Tájak, falvak, hagyományok« című kötetében szintén egy itt tett, hosszabb gyűjtőútjának következtetéseit és tényeit teszi közzé. A régi tájleírások közül kiemelkedik K. Nagy Sándor »Biharország« című munkája, amelyet - bár a XIX. sz. második felében íródott - szükséges volt a közelmúltban reprintben is kiadni. Számos olyan érdekességről ír rendkívül élvezetes módon, ami már-már elfelejtődött, de nem tűnt el végleg (források, patakok, patak-

malmok, fürdőházak, gyógyvizek, kastélyok, kúriák stb...). A belényesi születésű Kun József A tárkányi sudár torony címmel tette közzé a Fekete-Körös völgy szöveges folklórját, meséket, legendákat, balladákat, betyártörténeteket, népdalokat... Szépirodalom. Már Gyulán, Nagyszalontán megállhatunk megidézni a körösi táj lelkét. Olyan nagyszerű költők műveinek a segítségével, mint Arany János, Sinka István (ők Szalonta szülöttei), Erdélyi József (ő Újbátorpusztán született) és Simonyi Imre (Simonyifalván született, de ez a táj is ihletője volt). Egyikőjük szebben szól e vidékről, mint a másik. A csodálatos Arany János egyik remekműve, a Toldi estéje VI. ének 32. versszakához nem restelt 1879-ben lábjegyzetet írni Pata rengetegéről – tanulságul a táj története kutatóinak és turistáinak is. »Most a nagyváradi püspökség erdeje, de újabb időben nagyon elpusztítva. Medve, bölény ma nincs, de lehetett a XIV. században, mert onnan kezdve (mármint Szalontától) Belényesig, sőt Erdélyig, az én gyerekkoromban is (1820-as, '30-as évek) folytonos erdőség volt, benne szigetenként szórva el egy-egy helység irtott határa.« A békéscsabai születésű, s újabban a Balaton vidékén élő Sarusi Mihály FEKETE-ZARÁND c. könyvét mindazoknak ajánljuk, akik az 1919-es és az 1944-es Fekete-Körös völgyi népi történetekkel kapcsolatban akarnak tisztán látni. Regény, rege a műfaja – de tiszta valóság. Az idén lenne 75 esztendő Zsiskú János, belényesi református papköltő, szórványgondozó: határtalan szeretettel szól a tájról és népéről verseiben és kisebb prózai írásaiban is... Folytathatnánk az írók, olvasnivalók sorát... Befejezésül álljon itt Sinka István Bihari táj című versének néhány sora: »S a béli hegyek rőt bíbora, / ha fölragyogott kék időben, / azt véltem: egy sereg angyal / jött át Erdélyből, s én virág-haranggal / üdvözlöm őket elmenőben...« Jó utazást, kellemes túrázást és – hasznos, gyarapító olvasást!” Ha követni tudjuk Jankót... Megéri. Magam valamit láttam belőle. Nem eleget.

Fekete-Zaránd Váradon Most jött meg a „Partium”-ból, rendben van a 23-i könyvdélutánunk. „Felettébb érdekes állapotok vannak most odaát, minden át van »politizálva«, amennyiben jún. 10-én parlamenti választások lesznek Romániában, majdnemhogy megkülönböztető jelzést kell hordani az embernek, hogy én nem vagyok se RMDSZ-es, se erdélyi magyar néppárti, se tudomisen mi... És valójában min megy a vita, mitől a széthúzás? És ki veszhet egyedül rajta? Júdas elhajított harminc pénzét keresgéli, az Úr legyen irgalmas!” A könyvbemutatón színésznő is lesz. Várható, hogy eljönnek olyan Váradon élő Fekete-Körös völgyiek, akik az elmúlt három esztendő találkozóira nem jutottak el Tenkére. Szerinte „a szinte »szamizdat« FEKETE-ZARÁND” kerül elsősorban terítékre. Szinte; valóban.

Ne politizálj Másnap újra ír. Ilyenkor valóban naponta. Szervezésben... A Völgyért. Hogy mindközben „Egy dolgot már most a lelkedre kötök: sömmi ismeretet ne árulj el az ottani magyar politikai viszonyokról. Öregem! Olyanok vannak odaát, hogy aszongya csak a kis magyar reformáta egyházon belül három erányzat létezik (nem sorolom fel), attól függően, hogy ki pénzeli őket... No, ilyesmiről ott nem fogunk beszélgetni, hanem inkább arról a negyven-magyar-fohász-könyvről, amit általad szánt nekik (is) az Úristen.” Végül is: „Cum Deo pro Patria et Libertate, ami magyarul:

üsd a tokost!” – legalábbis Jankó szerint. A tokos, neki, *ezek* bandája. Hogyne, hány-szor szóltak rám, Miháj, nē politizáj! Ha nem, hát nem. Minek.

Menjetek haza Váradi szereplésünk után frissen: „Dicsőség Istennek, rég volt ilyen kellemes, hasznos és vidám hétvégém. Szép volt a péntek – lesz annak olyan visszhangja Váradon, hogy ihaj, s nem elsősorban az újságok által. Ez elmondja ennek, az amannak, a színházban Enikő csokraira néznek és kérdeznak. Így megy ez. És majd csak egy nyáj, egy akol lesz a magyar. Egy barázdát visszazántottunk. Hát mit képzeltek ezek Trianonban!?” Mit, mit nem. Ám hogy Váradon mi jelentettünk volna valamit... „No, írjad a Kopóregényt. Én meg csak befejezem az idén a Fekete-Körös völgyi olvasókönyvet. S ha elfelejtetted volna: Nem kell a Lada! Menjetek haza! (Népstadion, 70.000 néző, magyar-szovjet 2:1, vb-selejtező, 1977 őszén. No, a kopókák ott tekergethették volna a nyakukat, ki a franc kiabál. Mindenki. Hát akkor kit jelentsek fel!)” KOPÓIRAT, persze, elregélve.

Elnemsodort haza A dászentmiklósi Varga J. tájékoztatta, hogy magyarai földben nevelt, itt ojtott ötszáz csemete került a bélfenyéri gyermekotthon előtt-körül a földbe, „hadd egyenek jó magyar cseresznyét, meggyet az ottani magyarok és olyan szilvalekvárt főzzenek, hogy Rákóczi vitézei is megnyalják a tíz ujjukat, ha belekóstolnak. Nesze neked Trianon! Nem úgy van az, hogy a határköveket csak ide-oda rakosgatjuk: éljen az elnemsodort falu, az elnemsodort haza – Isten ezt akarja.” Az el nem sodort falu (Szabó Dezső elsodortjával ellentétben – a Fenyérrrel szomszédos Tenke, Fodor Ferenc írt ilyen címen (róla) könyvet. „Írd KOPÓIRATot, hogy szakadjon rá az ég az én népem minden rosszakarójára!” Szakadhatna már. Utóvégre.

Páskándi Valamiért az egyik „román” szőlőfajta, vagy épp az abból készült bor jut eszébe. „A Murfatlar-ültetvényeket a Duna-delta rabjai telepítették, magyarok és papok, meg Páskándik. Páskándinak megnéztem a Vendégségét az Új Színházban, jó előadás – majd megy Veszprémbe is, nézd csak meg, mi a kopók kopóinak is a végzete.” Láttam, korábban. Géza bátyám pedig... Nem mestereim, példaképeim egyike. „Várasfenes. Nagy menetelés lesz. No, de nekem még előtte van egy Határtalan vándortúra: képzeld, apám, én, mint Fekete-Körös völgyi idegenvezető. Orvosok, jogászok (főügyész!!), tanárok, zöldbuzik és ilyenek jönnek vagy ötvenen – Rézbányától, Békésig tart az út –, Köröstárkánytól kenuval és Gyantától Tenkéig én is kenuval megyek. Ha tudsz, imádkozz értem. Szeretem a kalandot, de most egy kicsit izgulok, ez mégsem a Tisza. És akkor Várasfenes.” Fenesre is szervez a cimbora SM-műsort. Nem akárhogy sikerül. „Én a magam részét elvégeztem, jó a lelkiismeretem, ez egy rendkívüli dolog, a Néprajzi Intézet az első igazán nagy intézmény, amely az én Körös-menti elképzeléseimet mindenestől pártolja. A java erővel. Egy ilyen kiállítás valami hülye projekt keretében több millió forint, így a töredéke – és a Fekete-Körös völgy minden falujában bemutatják.” A kiállítást a könyvbemutatóm előtt nézhettem végig. Páskándi örök Ifjú-Biharában?

Fenesi Himnusz A várasfenesi Györffy István Táj- és Népismereti Otthonban a megnyitón vagy félezren voltak – örvendezik Jankó. „Soli Deo Gloria! Egy nappal a Trianon évforduló előtt. A magyar feleségével jövő román villamosmérnök (a háznak az elektromos tervezője) magyarul is tud persze, gond nélkül énekelte, mellettem állva, a Himnuszt – no, szóval ne nyalogassuk mán a sebeket, inkább ilyen házakat építsen minden 10. magyar falu, oszt a dolog el van intézve. Mihályom! Téged sokan idvezelnek, Máté Laci bácsi, Miklós Jani, valaki Köröstárkányból és így tova. Keresik rajtam a FEKETE-ZARÁNDot. Meglehet, hogy a Györffy Alapítvány fogja a második kiadást gondozni?” Sem ő, sem más. Akik üdvözölnek: 1997–2000 közti kutatóútjaim segítői, regéim „nótafái”.

Menek vala A Fekete-Körös völgyének magyar múltját bemutató történeti és néprajzi kiállítás sikerén elmélkedik, a fenesi csodát létrehozó Vura Ferencet emlegeti. Helyi románt idéz, aki szerint az erdélyi románoknak sokkal jobb lenne Magyarországhoz tartozniuk, mert a magyarok jobban tisztelik az embert, ha magyar, ha román. Majd: „Elég sokáig voltam most a Felső-völgyben, Fenesen, Tárkányban, és boldogan hallgattam, amikor az odavaló népek mondák, beszélék Károli Gáspár nyelvét szépen: menek vala az patakhól, mendigélek a kisgyerekekkel.” Vala, leve. Ízelítő ebből a FEKETE-ZARÁNDban is előfordul. „Nem untatlak. Rideg Pistát kérdezd meg: mikor járt Pusztaszenttornyán? Emlékszik-e Szabó tanító nénire és a Kálmán fiára, meg a többi gyerekre? Bizony, apám – egyazon tanyáról jövünk. Nagy a mi kis hazánk!” Rideg István karcagi középiskolai tanár, a Nagykunság legnagyobb írója, Körmendi Lajos életművének az odaadó ápolója. Jankóval egy helyről jött? Pusztaszenttornyáról, Justh Zsigmond parasztszínházának vidékéről... Nagyon ugyanonnan. Abból a mélységből. (Ebből jönne a mélymagyar?)

Nagy-Magyarország Köszönettel vette a SIMONYITÓL SIMONYIIG c. könyvet. „Ez a »három kurta beszély« a mi Imrénkről, bizony nagyon fontos – nehogy már elfelejtődjön.” Tesznek róla máig. „Örülök, hogy én is felfedeztem, mint a Fekete-Kerezs völgy szerelmesét, az Emlékezés egy régi juhászra c. verse és még egy benne lesz az én olvasókönyvemben, amelynek immár lesz jó kiadója éspedig a Györffy Alapítvány, Várasfenes. (Ahol nagy dolgok vannak előkészületben.) Védjük a gyepút! Aszongya nekem a fenesi ünnepség után egy helyi dialektusban beszélő román ember: »Nehogy azt gondold, komám (sic!) – életemben először láttam –, hogy engem zavar ez a sok Horthy-nóta. Az idevaló régi románságnak sokkal jobb dolga lenne, ha Budapest volna a fővárosa.«” Nekik igen, nekünk? „Tudod, ezek a fenesi »krisánok« (körösösi románok, s nem mócok, meg mindenféle óromániai banditák) ’19-ben a tárkányi, nyégerfalvi menekülőket bújtatták és román népviseletet (szumányt, kocsokot, bocsokot) adtak rájuk, etették, itatták, vígasztalták őket. Ez a szép a népek együttélésében: ezek a magyar érzelmű románok, akiknek persze van anyanyelvük, népzenejük – lásd Bartók bihari gyűjtéseit... Hát jó messze jutottam Simonyitól, vagy a fene tudja. Isten él, alkot, formálja a történelmet. Az én fenesi román atyafimat érdemes megjegyezni – elég érdekes végeredmény jönne ki, ha normális előkészítés után népszavazást

tartanának Erdélyben a hovatarozás dolgában.” Tudja a csuda. Szaporábbak – tehát életrevalóbbak?

Mondanivaló Ím, így: néha naponta megereszt egy levelet. Olvassa legújabb könyvem, a SIMONYITÓL SIMONYIIGot. „Azért egyszer csak elkezdik majd Imre bátyánkat is olvasni, rólad és a magunkfajtaról nem is szólva. Főleg, hogy ez idő szerint nagyon-nagyon megnőtt a virtuális ganédombban való kotorászó kedv. Egyrészt... Másrészt... Javulni fog a helyzet, mert nincs más kiút. Érdekes, hogy engem is erre, amarra biztatnak, hogy írjam meg ezt, amazt, s én jószerével azt se tudom, hogy ki a rosseb olvassa majd... Mondanivalóm éppen volna. No, majd meglátjuk, hogy s mire éltet az Isten.” Lenne mit kiírnia magából; csak, ugye, kit érdekel. Régi kérdés. Örökéti?

Gógyulóban Megint valami nagy bajból szabadult? Testi? Lelki? Mindkettő? Együtt azért sok. „Barátaim! Köszönöm Istennek, hogy voltak érdekebben imádságos szavaitok Hozzá az elmúlt hetekben és napokban. Vissza is hozott a sötétből és a forráságból, igaz, egy-két kés éjjel-nappal ott van a derekamban. Ezért nagyon nehezen tudok hálás lenni, a folyamatos küzdelem a testi és ráarakodó lelki fájdalommal, ami együtt teljesen kimerít. De: bizom Benne, hogy mindent jóra fordít majd. Mindenesetre arra biztat, hogy nézzek előre és ne felejtsem el, hogy barátok és testvérek tartanak engem számon. Hát köszönöm, hogy vannak a földön imádságos szívű barátok, testvérek. Óriási élmény tapasztalni, átélni, hogy mennyi-mennyi szerető barát gondol rám – a nyomorúságok idején is.” Vannak. Lennének. Ha lennél. Nem csak lélekben. Már a debreceni kollégium után fél gyomrát emlegette. Mindenféle egyéb nyavalyái meg.

Kócspuszta Hogy mik vannak! Lapozgatja a Hitel LÖNNI, VAGY NEM LÖNNI számát, nem tegnapi, és hát elé akad Szakolczay Lajos egy nagyon jó írása a Kócsújfalú nevű hortobágyi büntető-munkatábor egyik visszaemlékezőjéről. „Mily kicsi a világ. Kócspuszta annak a rendes neve, én Tiszafüreden 1973-ban kezdtem dolgozni a járási műv. kp.ban, két évvel később pedig már a Néplapnak. És Kócsot, ahonnan a nagy magyar Hortobágy szellője járt át, mindent nagyon szerettem. Mert mindig találtam embert ott, akivel arról és azokról tudtam beszélgetni és tanulni a félmúlt történelmét, akik a Piroska és a Jusztus major (tanya) akol-lakót ismerték, éltették, táplálták. És ott, ott is azt tanította nekem ez a jó tanyasi nép, amit majd később a Gulag-könyvekben végre olvashattam is. Azoktól, akik letelepedtek a lágerlakók közül Kócson, következetesen és keményen tiltottak engem is a kapcsolatfelvételtől... Ez is Lönni vagy nem lönni – soha nem lehet szívből megbocsájtani emberileg, mert a kegyelem Istennél van, ha megadja.” Meg, meg. Ha. Ja, ha megbánják. Szánják-bánják. Az Istennek sem?

Ellopták az oroszok a tyúkot Még mindig „Kócspuszta”. „Suhanc koromban apámtól hallottam róla: azt mondta, hogy a villamost megúsza, a rusz-kikat nem sikerült neki. Aztán megkaptam a figyelmeztetést, nehogy az isko-

lában valahogy ruszkitat találjak emlegetni a »felszabadító« szovjet katonák helyett bármikor is. Aztán negyedik gimiben híre ment (1968 tavasza, a prágai tavasz), hogy tényleg kussoljunk, mert elég sokfelé azon röhögnek, hogy az egyik bajai gimnáziumban a történelemóra végén, szakfelügyelő, igazgató stb. benn az órán, lehetett kérdezni a diákoknak, mire az egyik fiú belekérdezett, hogy az emberek közül sokan miért hívják a hős felszabadítókat vagy muszkának (ez még nótában is van), vagy ruszkinak. Pontos válaszra már nem volt idő, viszont az osztályfőnök még aznap este felkereste a gyerek szüleit, mindent szépen megbeszéltek s nehogy gyanakvás vagy félsz maradjon, egy-két üveg házi kunbajai vörös után még az »Ellopták az oroszok a tyúkot« kezdetű nótát is elénekelték. Abban, ugye, se muszka, se ruszki, csak valami Grísának tetszik meg a nyolcvan éves nagymama.” Kinek ki. Mi. Minden családnak megvan a története. (Legalábbis a nóta szerint: „Ellopták az oroszok a tyúkot, / megb...k a büszke Natasát. / Állj meg Griska a jó kurv’ anyádat, / hozd vissza a svájci karórát!” Ki, hogy.

Lőni vagy se Megint Tenke, néprajzost kísér végig a Völgyön. „Csak legyen jó idő, nagyon szeretem arrafelé az ősz. Lőni, vagy nem lőni, LÖNNI VAGY NEM LÖNNI... Nagyon szép ez a szögedi-kígyósi tájbeszéd, ahogyan én igazán megszerettem a belényesi medence magyar beszédjét is. Gyantán tegnap volt a ’44-es gyilkosságok emléknappja. Van ugyan Köteles Pál Hotel Kárpátia c. regénye, amelyben ír a gyantai káini esetekről, ám van egy igen pontos FEKETE-ZARÁND c. munka is, amelyet még most is csak kerülgetnek, mint macska a nachtkaszlit. Ismerhetsz: nem nyugszom, amíg nem lesz a könyvnek új kiadása és meg nem tanulnak az emberek ilyen szöveget is olvasni és érteni.” Ő nem nyugszik. Mi? Hogy is mondjam.

Jó, hogy nem Nyíró Rémhír, vagy ki tudja, miről beszél Jankó. „Corlatean (Korlátolt) külügyér azt nyilatkozta, hogy Nyíró-újrateremtés aztán nem lesz Romániában, hiszen Nyíró köztudomásúlag románellenes, náci és antiszemita volt, és a nagy tiltakozásban még az Egyesült Államok, sőt Izrael is részt fog venni, ezt a román külügy garantálja. Hm?! Saguna magyarbarátsága szinte közmondásos, tényleg, miért nincs szobra Gyulán, amely városról, egy dorobanti kötődésű magyar is megírta, hogy azt szinte Decebálról is nevezhetnék. (Mihai Saruseanu: DECEBÁL GYULÁN, na ugye, csak nehogy e könyv címe valami bolond román történész irodalomjegyzékében is feltűnjön, ammä jó kis muri vóna.) Hát. Ezek vannak itt, Mihályom. Ez is a »lönni, vagy nem lönni« csata része. Különben nem lesz Saguna szobor Gyulán. Különben is: mért nem a szülővárosában, Miskolcon állítják azt a szobrot? De primitív ez az egész!!” Da, da, nagyon da. A dáda meg hun marad? El ne kiabáld.

Tenkegörbed Gyepü-Körös-völgyének az anyaga együtt, a szerkesztéssel még sehogy sincs, de segítséget ígérnek neki a tiszaföldvári múzeumban. A várasfene-si Györffy Alapítvány vállalja a költségeket. „Remélem, ha lesz még színest vállaló nyomda is, hogy jövő esztendő eleje. Ami a »Fekete-Körös völgyi« írásmódot illeti:

nekem is meg kell nézmem az akadémiai szótárt, ebben volt valami változás. Különben érdekes: gyűjtögetés közben mindig találok valami szépet, most például Görbedföld fiának, Tóth Istvánnak a verseit fedeztem fel, jó költő vala. (Amúgy az anyai nagynyja Arany János unokatestvére...) És Görbeden öt magyar család él... De: él..." Ránéztem Tenkegörbedre, maradék magyarságára, Tóth nevű költőjükre. Isten áldja őket. Ám hogy mi lesz a völgy-könyvvel... Sabau /talpramagyar/ cimborám!

Bánat-szerető Az október 23-i ünnepek miatt füstölög. Sok méltatlan, érdemtelen, fölös, hamis dolog jut eszébe. „Ady Endre csillagra akasztott ostorát kéne tán levenni – ahogy Nagy László írta. No. Nem akartam morogni, baráti levél címén főleg nem, az idők szele úgyis elfújja a fajsúlytalan szemetet, még innen Földvár-Martfű vidékéről, ahol a jobbikosok tevékenysége is abban merül ki, hogy valamilyen oknál fogva felállítanak egy keresztet. S nem tudják, hogy akié a kereszt, egyszer volt földi élete során igazán keményen és a tettegességig elmenően indulatos: amikor a templomban felborogatta a pénzváltók asztalát és korbáccsal kergette ki a söpredéket. Legyen ez a mi keresztyénységünk most is, hogy márciusban újra kezdhesük.” És saját költeményt küld „csak mutatóba, hát ilyen jó kedve is tud lenni az embernek. *Bánat-szerető* / Örök útítárs a méla bánat, / Mint novemberi végtelen sárban / Jön velünk és elrúgni nem lehet, / Csak sóhaj marad, szálló lehelet. // Mégis: jó társ a bánat, megbízható. / Nem tolakszik, csak a mélyben hallható. / Ott van földben, fában, rőt naplementében, / S az elmenők lágy tekintetében. // Havasesőben, hajnali fagyban, / Kopár réteken, lassú folyamban... / Szeretünk, bánat, maradj csak velünk! / Szállj az idővel: tudjuk – elmegyünk // Oda, hol sötét van, vagy mennyei fény, / Süketült csönd, vagy a lélek zenél. / Jó veled, bánat, békés keserű, / S tudván tudjuk: majd jön örök derű... // /Ez nem költemény: játék rímekkel, / szavakkal, semmitmondó semmivel. / Az igazi egyedül a bánat, / Amit elmondhatsz minden bogárnak.../” Elmondta. Leírta. S két-három emberhez el is jutott? Többet ér?

Lelkészek sokfelől Az olvasókönyv szerkesztéséhez alig talál követhető példát. Pedig mi mindent nem kapart ki! „Neumann Ernő, az utolsó, magyarul is prédikáló erdélyi (temesvári) rabbi Magyarcsékén született, amúgy pedig a legnehezebb időkben sem hagyta el a népét és Temesvárott Tőkés mellett állt. Temesváron utcát neveztek el róla – Magyarcsékén sömme. Egy Holocaust Intézetben dolgozó fiatal magyar történész nagyon megörült a »leletemnek.«” Más lelésének mások kevésbé örülnek. A Szigorúan ellenőrzött evangélium c. besúgó-történelemből tud meg „bizonyos” dolgokat minap még erdélyi, mainap idehaza szolgáló lelkészekről. Morog, füstölög, elégedetlenkedik.

Fenesi román segély A napokban volt egy rövid útja odaát, a Fekete-Körös vidékére. A gyantai születésű Köteles Pál regényeit elemzi. „Májusban szeretném, ha megjelenne a Gyepűmagyarország, most már azért is.” Hogy melyik pünkösdi havában, ki tudja. „Különben óriási, hogy a könyvedben »Gyepű«-nek nevezett Fenes románságáról jókat írsz, talán írtam, talán nem, az ottani nyári ünnepeken, ahol aztán

volt Horthy-katonanóta is, meg akkora nemzetiszín lobogó, hogy eltakarta Béla várát, mellettem állt végig egy helybeli rumuny mérnök, aki nagyon élvezte az egészet, vörösre tapsolta a kezét. És amikor beszélgettünk, kerek perccel megmondta, hogy az erdélyi románok java Budapestet szívesebben elfogadná fővárosnak, mint Bukarestet. Hm. Tudod, eltöprengtem. Aztán eszembe jutott: én bizony isten tudnék adni valami kitüntetést a fenesi románoknak, akik magyar életet mentettek meg. Nem akarom én olyan nagyon-nagyon ölelgetni őket: de ami jár, az jár. Vagy a gyantai református templomra szegezett ágyú elé odaálló ortodox pópa esete - ezt azért még ellenőrzöm... Egyébként: mi a fenét csinálnak a történészekkel, kutatókkal teletömött intézetek. Most rendeztek konferenciát azzal a céllal, hogy bebizonyítsák, Wass Albert silány indiánregényeket írt Erdélyről, Szabó Dezső, Tormay Cecil, Tamási Áron csupa fércművet követett el. Hát. Ez a magyar irodalomtudomány - az állampolgárok pénzén. Én már csak elhiszem Németh Lászlónak - akit kíméletlenül bírált Szabó Dezső -, hogy az Elsodort falu után nem lehet többé úgy magyar regényt írni, mit előtte... Pedig az Elsodort falu tényleg dagályos, a szereplők kisesszékben dialogizálnak - no de akkor Dosztojevszkij Félkegyelműjét is törölni kéne. Uramisten! Hogy Szabó miket nem írt a kor hollywood-i filmgyártásáról?! Mit kapna most tőle a televíziózás!! Csakis a tiszta szavak szöges korbácsát.../” Szó szerint. Persze jobban kinyithatnánk mi is a szánk. (Kinyitod, aztán befogják?)

Tiszaföldvár Váltott egy-két levelet iratosi földijeimmel, s Vajda Noémi fölvetette, emlékezve a jó tenkei, meg nagyváradi alkalmakra, hogy őt is meghívja majd új könyvemmel méltatni a 2013-as nyári falunapra. „Tiszaföldváron volt egy rögtönzés-szerű gyerekfoglalkozás a ref. gyülekezeti házban, s hát nem összejöttek vagy negyvenen és vagy 10 szülő és tanítónő. Én ismét jól megszügyenültem, már szinte elkönyveltem, hogy a Tiszazug úgy sötét, ahogy van.. Nem az. Paraszt leszármazottak, dolgozók és mindenüket odaadni képesek, ha közös, jó dolgainkról van szó... Halkan jegyzem meg és félve: talán eljut az emberek szívébe, hogy belássák, itt háború van, s nem mindegy, melyik oldalon állnak... Szóval. Ilyesmikkel ütögetem itt a derága időt és igen-csak készülök az Antológia Kiadóhoz a Gyepűmagyarországgal... Nem vóna rossz egy sorozatot kezdeni ezzel a könyvecskével? Nem lett volna. (Földvár... a szülővárosa? Nem tudni, sehol sem említi, hol született. Senkinek. Pusztaszenttornyára gyanakszik az ember, de Rideg Pista bátyám leint. A legjobban, végül is, Tiszaföldvárhoz ragaszkodik. A földvári pap szervezi a temetését, halotti tort ő rendez a martfűi temetésen résztvevőknek.) (Levelezésében kiderül, Martfűn keresztelte... a földvári pap.)

Visszatérés

(*valami vázlat egy kisregényhez*)

Czinke Tódor ma sem utazott el, pedig már kint volt az állomáson, és találkozhattak volna, mert ezt megígérte, a jegypénztár sem volt zárva, bár ez ritka eset, főleg amióta felújítják az épületet, erre vannak most támogatások, ezért néz ki ilyen félkészen mindegyik, és a szomszédok is tudták, hogy mire készül, itt mindent számon tartottak, kisváros, ahol nem lehet elbújni a világ elől, ezért inkább magad mondj el mindent, ne találjanak ki hülyeségeket rólad, de ha tőled hallották, akkor sem bizonyos, hogy a hír nem deformálódik, mert egyesek már tegnap híresztelték, hogy Tódor elutazott, pedig ma sem, és hiába várták, elmaradt a nagy találkozás, pont akkor, amikor a két család, amelyik már évek óta nem beszélt egymással, most megbékélhetne, elfeledve, hogy amikor még mind a folyó másik partján laktak, az erdőtől nem messze egymást segítve építkeztek a háború után a frissen kiosztott telkeken, a gyerekek együtt jártak játszani a rétre, az iskolában egymás mellett ültek, és ha akkor nem történt volna meg, amiről akkortájt mindenki beszélt, mintha kötelező lenne róla mindenkinek szólnia, megoszlottak a vélemények, akkor az megrengette a kisváros békéjét, mert itt már évek óta nem történt semmi említésre méltó esemény, vártak egy ilyenre, szinte kívánták, hogy így legyen, mert amúgy dögunalom itt élni annak, aki többre vágyik, és mindenki vágyakozott, főleg a vasárnapi ebéd után a formaegy előtt kint a teraszon egy kávé vagy sör mellett, de azt inkább a presszónak nevezett kocsmában itták, jó habosan, legyen valami élvezet ebben az unalomban, amikor a csodára várva nézed a kapuból az autókat, de már nincs kedved velük tartani, menjenek csak, fiatalok, lúdasnak eleget, mielőtt megállapodnak és nagyokat mondanak meccs közben a sör mellett, mert a világot látott ember véleményére jobban odafigyelnek, már arra is, aki találkozott egy sokat tapasztalt emberrel, mintha a bölcsesség kézrátétellel terjedne, mint a járvány, amit csak azért találtak ki, hogy leteszteljék, miként terelhető egy birkacsorda különböző időjárási és éghajlati viszonyok mellett, de most éppen senki sem volt odakint, csendes vasárnap délután, mintha csodára várna. mert Tódor még mindig nem jött vissza, pedig azt mondták, hogy el sem utazott, pontosabban csak azt, hogy nem látták felszállni...

A lugasban

(*regénykísérlet*)

Ez a fotel valami lomtanánításkor került ide, és amíg itt ült a lugasban, gyakran gondolt az egykori tulajdonosra, vajon miért dobhatta ki, vagy talán az örökösök a temetés után, de lehet, hogy öregotthonba vitték, ez mindennapos, mint a letermett gyümölcsöst a haszonbérelő, mert „amit a kikelet és a nyár gyűjtöget...”, de Petőfi ezt

meg sem élhette, hiszen csak harminchárom volt, amikor befejezte, krisztusi korban, mint József Attila vagy Csokonai, de Ady vagy Balassi sem élte meg az ötvenet, pedig egy ókori görög azt mondta, hogy bölccsé nem tesz, csak a vénség, és ezek legalább egy évezredet tettek le az asztalra, ám ezzel a bölcsességgel nincs mit kezdeni itt a lugasban, amit elmondhatna, nincs kinek, az unokák is ritkán térnek be, messze vannak, a maguk útját járják, talán majd egyszer ők is rádöbbennek, hogy mi mindent kellett volna megkérdezni, mi sem voltunk jobbak, mentegeti őket, s elmerül a szépen termő gyümölcsfák örömeiben, egy-egy újra elolvasott regényben felfedezve a lényeket, amiről eddig senki nem beszélt, csak félremagyarázták tudálékos szakszerűséggel, hogy szerkesztés, megformálás, meg az élet mélységének magaslatai, meg hasonló hablaty és katyvaszolás, mert nem értették meg azt sem, hogy miért született meg a mű, pedig a csoda a tájban, a környezetben, a jellemrajzban, a képzelet gazdag palettájában van, de már ez is csak egy kézlegyintésre való felismerés, attól, ami történik, nem vettük észre a valódi történéseket, ezt is elmulasztottuk, vagy talán nem is kerestük, mert csak egy magunk által elképzelt vagy felépített világnak akartunk megfelelni, utak helyett kerítések szerkesztve, hogy megvédjenek, de el is zártak, és ez így van minden helytelen felismeréssel, amikor elhitetjük magunkkal egy rossz következtetés konklúzióját, mert a logikai levezetés szakszerű volt, csak azt nem vettük észre az elején, hogy nullával, vagyis használhatatlan elemmel szoroztunk, és a cirkuszi bolha nem azért nem ugrik a beidomított parancsszóra, mert megsüketült, hanem azért, mert kitéptük a lábát, és ebben az a tragikus, hogy a megvilágosodás, az új megvilágítás átértékeli az egész életet, és már nincs idő, nincs mód visszatérni a zsákutca elejére...



Kocsis Csaba: Berekfürdő (Oláh András, Dupka György, Gálfalvi György)

Hogyan lett helye Hollósy Simon szobrának Técsőn (Kárpátalja) a város központjában

Az 1900-as évek elején, mikor a mában még a tegnap lakozott, de a holnap már derengett és helyet követelt, a técsőiek kis magyar közössége elérkezettnek találta rég dédelgetett álmának megvalósítását: méltó emléket állítani Hollósy Simon festőművésznek, akit sorsa a XX. század elején a városhoz kötött: a nagybányai szakítást követően itt élte meg több ívű pályájának harmadvirágzását. Nemzetközi hírű iskoláját a világ négy tájáról 240 festő látogatta, hogy tanuljanak tőle, gyakoroljanak. Az Öreg a kies vidék hangulatának és vonzásának miliójében önzetlenül kínálta fel tudását, technikáját.

A valamikori koronaváros magyarjainak a Mester volt a nagyszerű múlt, a kötődés, az identitás újjáéledése és éltetése, a látható emlék, a hely, ahova lehetett gyülekezni, ahol lehetett emlékezni, ami reanimálódó köldökszinór lehetett az anyaország felé.

A regnálók felé indított és az azok által megtorpedózott addigi hasonló próbálkozások – melyekben ott volt a „magyar” székel furfang – idomították a kezdeményezőket: kérvényükben és folyamodványukban, melyet az akkor még mindenható vezetőséghez címeztek, hangsúlyozottan kiemelték Hollósy Simon örmény származását és művészi voltát, a szoborállítással járó költségek vállalását. Aláhúzottan tudtára adták a vezetőségnek: a szoboravatáson részt vesz majdan Antall Józsefné Fülepp Klára, akiknek bizonyítottak técsői kötődései.

Készen voltak az 1993. május 1-2-ára datált meghívók, a program, amiket ravasz gesztusként a járás első emberének nyújtottak át a média képviselőinek jelenlétében.

De még ezek után sem lehetett hátradőlni, az „ellenzék” tarsolyában – ezt tudták – volt még furfang, kifogás, hisz ismert volt az annak előtte „használt” véleményük, reflexiójuk: „Nem tudjuk, mit akarnak a magyarok, de azt nem szabad”.

Mikor már csak napok maradtak a felavatásig, a járás és a város nagyhatalmú ura megtekintette a kezdeményezőkkal a szobor esetleges helyeit – négy volt a szervezők tarsolyában. Nem tévedtek: mind a négy javaslat elvetélt, azaz egyik helyre sem lehetett állítani, mert az elsőn majdan Sevcsenkónak állítanak emléket (sosem valósult meg), a másodikon azért, mert oda az afganisztáni hősök emlékműve kerül (ebből sem lett semmi), a harmadik is irreális volt, mert pártház elé nem illik, a negyedik azért, mert eltakarta a kilátást a sosem működő szökőkútira.

– Akkor most mi legyen, mit csináljunk, hisz vészesen fogy az idő, illusztris vendégeket várunk, a város és mindannyiunk szégyene lesz, ha nem állítjuk fel a szobrot- így a szervezők a járási mindenható felé

– Ez a maguk dolga, gondolkozni kellett volna. Tegyük bárhova máshova – dörzsölte elégedetten kezeit a góré.

– Akkor... akkor talán ide a református templom mellé?! – reagáltak megjátszva a kétségbeesettét.

– Felőlem – vonta meg „győzelmének” tudatában a vállát. – De el ne felejtsek: hivatalos beleegyezésre van szükség a református egyház, a műemlékvédelmi hatóság, a kommunális osztály részéről. Ezeket kell még beszerezni egy hét alatt – búcsúzott kaján mosollyal annak tudatában, hogy abban a papírtologató csigalassúságú ügyintézési világban pláne mikor „magyar ügyről” van szó a hivatalos engedélyek beszerzése ily rövid idő alatt lehetetlen, azaz nem lesz magyar nap Técsőn.

Tévedett, mert az említett szükséges papírok már két hete ott lapultak a szervezők zsebében, mert „készültek”, tudták kivel van/lesz dolguk, kik állnak a folyó túlpartján.

Az önkéntes

...Április kora tavaszt idéző második hetének egy csütörtöki napján – indította visszaemlékezését M. András, egy hetven felé tendáló kórterem-társam, aki esete arójelentését várva a sajnos aktuális témához, az orosz – ukrán háborúhoz fűzött kommentárt, azaz személyes élményt osztott meg velünk – Barabás felől indulva hazafele a kora esti órákban, elhagyva a falu határát, stopot jelző férfira lettem figyelmes. Lassan közeledtem felé, azért is, mert különleges figurának tűnt: csont sovány, beesett arcú és szemű, tompa tekintetű, több mint borostás, zilált hajú, hegekkel terhelt arcbőrű, toprongyos alak volt, akin úgy lötyögött kopott, seszínű, szaggatásokkal teli öltözeke, mintha csak rádobták volna a túlméretezett ócskaságot.

Az is megfordult bennem: minek álltam meg, lehet hogy tetves is, vagy valami drogos csavargó, esetleg szökésben lévő bűnöző?!

– Kérem – szólalt meg a lehúzott ablakon át. – vigyen el a legközelebbi vasútállomásig, nem vagyok idevalósi, nem tájékozódok, nincs pénzem...

Magam mellé ültettem, indultunk.

– Nem kell tartani tőlem, habár tudom ijesztő a külsőm, de most léptem át a határt, fázom, három hetet gyalogoltam benn Ukrajnában, míg végre haza értem...

Nem értettem bemutatkozásnak szánt szavait, rákérdeztem:

– Mi az, hogy gyalogolt, versenyzett?

– Nem versenyeztem, az életemért gyalogoltam, menekültem a halál elől.

Volt a kesztyűtartómban egy szendvics, egy félflakonnyi kola, felajánlottam, elfogadta, láthatóan örömmel elfogyasztotta, megköszönte, majd felém fordult.

– Ha nem untatom, akkor elmesélem mi történt velem...

– Persze, nem untat, sőt érdekel -reagáltam.

– A nevem: Sz. Károly – megmutatta útlevele belső lapját. – Nem vagyok idevalósi, szentesi vagyok, kőműves, 42 éves, özvegy. Az utóbbi miatt utaztam erre a vidékre, azaz mentem Kaszonyba távoli rokonomhoz, akivel éltetem a kapcsolatot, hívott, mert jelöltet talált számomra: egy szintén özvegy asszonykát. Három hete a kora reggeli órákban értem át a másik oldalra...

Ennél a félmondatnál elnémult, több másodpercre, nagyot sóhajtott, majd folytatta:

– Amint elhagytam az átlépő zónát egy amolyan mentőautóféle mellé értem, amiből kilépett két egyenruhás alak, akik szabály szerint elkaptak és belöktek az autóba egy büdös szót nem szólva. Elvették az útlevelemet, a pénztárcámat, miközben már elindultunk. Kérdeztem meghökkenve, és félve: mit jelent ez, kik maguk, hova visznek – persze magyarul –, de azok műanyagzsínórral „válaszolva” bal kezem és bal lábam az üléshez rögzítették és olyasmit mormogtak: dobre, dobre... Órákig kocsikáztunk, ők halkán beszélgettek, többször hangzott: Csernovici és vojna megnevezés, azaz szavak, kétszer álltunk meg kisdologra, kínáltak valami kétszersült féleséggel, meg vízzel... Kezdeti remegésem kezdett oldódni, mert ha nem is voltak elfogadhatóan kedvesek, barátságosak, nem voltak fenyegetőek sem.

– Ha gondolja, megállhatunk egy kávéra, vagy beharapni valamit–ajánlottam útitársamnak.

– Nem, nem köszönöm–hárított--nagyon szeretnék végre otthon lenni, s mint aki új lapot nyitott az emlékezés könyvében, folytatta:

– Este lett mire célba értünk, azaz megálltunk egy hodálynak tűnő épület előtt, melynek bejárati ajtajában fegyveres őr posztolt. Levették rólam a bilincset, bekísértek egy kisebb terembe, ahol valami jelentésfélét fogalmazhattak meg a minket fogadó tisztnek, aki maga elé ültetett, felnyitotta útlevelemet és egy papírra jegyzett belőle, majd intett és nyújtott egy tollat: írjam alá!

Nem reagáltam, hisz nem értettem bármit a történetekből, de ellenkezésemet látva az egyik kísérőm hozzám lépett és szigorú tekintettel valami nyomósat mondva megragadta karomat és megszorította: aláírtam. Legnagyobb meglepetésemre a tiszt visszaadta az útlevelemet, pénztárcámat amiből hiányzott a pénz, egy példányát annak, amit aláírtam, de a telefonomat nem.

Ezután a folyosón egy másik szobába kísértek, ahol volt egy vaságy, asztal, szék, néhány perc elteltével hoztak valami kásaféle főzöttet, néhány uborkát és egy flakon vizet, majd távozva rám zárták az ajtót.

Mindent elfogyasztottam, mert éhes voltam. Magamba roskadva ültem, cikáztak bennem a gondolatok, nem értettem mi történik velem, féltem, szorult, száradt a torcom, trappolt a szívem, majd annak tudatában, hogy nem bántottak és enni is adtak meg visszaadták útlevelemet, kezdtem összeszedni magamat és körülnéztem kényszerlakhelyemen és mi azonnal feltűnt: az egy, semmibe bámuló ablak – kőműves szemmel láthatóan – lazán volt befalazva, megmozgattam, majdhogynem lötyögött. Alig vártam az éjszakát, hozzákezdtam, kiszedtem néhány szegélyező téglát, majd az ablakot és kiléptem az ismeretlenbe. Mivel nem hallottam mozgást, hangokat, elindultam, ahogy mondani szokás, toronyirányban. Csak később jöttem rá: velem volt a Jóisten, mert jó irányt választottam. Nem volt koromsötét, csillagos volt az ég, ezért gyorsan haladtam, távolodva a fogságtól. Reggel felé egy településhez értem, amit kikerültem, félve a lebukástól, majd a kertek alján, mezőkön, erdőkön, haladtam napnyugta felé, mert azt tudtam: Ukrajna keleten található, azaz magam mögött, hazám meg előttem, nyugaton.

– Pihenjen – szóltam közbe. – Lesz ideje még, mert elviszem Nyíregyházára, a vasútállomásra.

– Nappal csak akkor haladtam, ha nem volt a látótérben város, falu, egyáltalán település, forgalom az utakon. Vízet találtam, de az ennyivaló hiányzott, bokrok, fák alatt éjszakáztam, néha elhagyott házban, boglyában, ólban egy-egy faluban, ahol többször megtörtént – a háziak ébresztettek, de nem jelentettek fel, sőt többször tejjel, kenyérrrel kínáltak és ha mondtam: Csap, Záhony, Budapest, úgy megtörtént, hogy bólogatva mutatták az irányt, ami egyre gyakrabban történt a hegyek felé közeledve.

Egy eset volt, mikor kutyák támadtak meg, meg is harapott az egyik a lábamon. Többször loptam tojásokat az ólaktól, ettem a jószágok etetőiből, kukákból is.

Három napomba került, míg kikerültem az utolsó utamba eső nagyvárost (feltételezhető, hogy Lemberget-a mesélő), utána a vasút mentén haladtam át a Kárpátokon, majd elérve a magyar-ukrán határt Kaszonynál, átkeltem.

Nagyon furcsán néztek rám a vámósok, meg a határőrök, de az átkelő is, amin nem csodálkozom, csak az ötödik autó vezetője, egy középkorú nő vett fel, hogy áthozzon.

Elhallgatott és én is némaságba süllyedtem egy rövidnek tűnő ideig:

– Nem érzi betegnek magát, esetleg felkereshetnénk – vannak ismerősök – egy orvost...

– Nem köszönöm, nem érzek betegséget, csak azt, hogy benn – mutatott szívére. – nincs valami rendben, de talán idővel majd rendeződik... Van egy kérésem mielőtt hálás köszönetet mondanék önzetlen segítségéért: nézzem meg, fordítsa le magyarra, ha érti az ukránt: mi van abban a papírban, amit a fogvatartótól kaptam. Épp megérkeztünk a vasútállomásra, bekísértem a váróterembe, jegyet váltottam Szentesre, tiltakozása ellenére adtam neki tízezer forintot és beleolvastam az említett iratba, amiben olvashatók voltak az útlevelemből másolt adatok és az aláírásával igazolt kérelme: felvételt kér az ukrán hadseregbe, mint önkéntes, hogy harcoljon az ukránok szabadságáért.

Amint végére értem a fordításnak és visszaadtam az iratot, a befutó gyors mozdonya szokatlanul hangosan, sírást idézve hosszasan, panaszosan, sípolva fékezett...

Az „isteni szakács”

(Pilinszky János filmadatai: forrásgyűjtés egy készülő filmtanulmányhoz)

I. Filmes írásainak és fotóinak statisztikája:

– Az Élet folyóirat c. kiadványban 1942. október 25 és 1943. április 18. között 21 rövid filmleírást, részbeni értelmezést ad.

– Az Új Ember katolikus hetilap Láttuk rovatában 1958-ban 1, 1959-ben 2, 1960-ban 1 és 1964-ben 1 filmes jegyzetet közöl.

– Rendszeresen az Új Emberben publikál műértelmező írásokat, elemzéseket, kritikákat, jegyzeteket, városképlapokat, beszámolókat: nagyobb arányban 1960 június 12-től 1966 november 6-áig 43 darabot; kisebb arányban 1968 november 17-től 1975 november 16-ig 6 darabot.

– Filmes szaklapokban csak két írása (Válasz a Filmkultúra körkérdésre 1971. szeptember-október; Bergman: Kígyótojás Filmvilág 1980. július), hetilapban és irodalmi folyóiratban csak egy értelmezése jelenik meg a Robbe-Grillet Tavalay Marienbadban c. filmjéről /Feljegyzések a hiúságról Új Ember 1962. 09.09., másodközlés (A)(M) (X) Jelenkor 1963. július/.

– Tisztázatlan okokból kéziratban is maradt néhány filmértelmezés: 1985-ből 2, 1962-ből 2, 1963-ban 1.

– Néhány fontosabb, főként olasz, katolikus esztétikai irányultságú filmrecenzió kiemelése: 1959: Négy száz csapás; 1960: Audua és társai, Édes élet, Rocco és fivérei, A kápó, Legénylakás, Kopár sziget; 1963: 8 és fél; 1970: Bohócok stb.

– 1966-ban Lengyelországban, 1967-ben Franciaországban, 1976-ban Londonban készít igényes amatőr esemény- és tényfotókat filmvers és szociológiai tanulmányként.

II. Filmek, filmszerű adaptációk, animáció műveiből, filmszerepei és róla készült fotók

– Filmszinopszis: Nap mint nap (1965, közlés Új Irás, 1983 Jelenits István által)

– Filmforgatókönyv-törédekek, vázlatok autográf kéziratban, később megjelentek: Rekviem –liturgikus lírai dokumentumfilm-terv (Új Irás, 1961, Magvető, 1964), Múzeum (1962, Filmvilág 1985), a Feljegyzések a hiúságról c. tanulmány után születettek.

– Maár Gyula: Déryné hol van? (1975) –Pilinszky társforgatókönyvíró

– Maár Gyula: K. Z. oratórium (1986) –tévéfilm, dokumentum

– Maár Gyula: Síremlék (P.J. színművének) Tv változata (1978, 1989)

– Orosz István--Keresztesi Dóra: Arany madár (1987) – animáció

– Újhelyi Kinga filmszínész-zeneszerző *Fényút* címmel 4 meséjét dolgozza fel (A nap születése, Kalandozás a tükörben, Aranymadár, Ének a kőszívű királyról). A 4 epizód között grafikák és animációk biztosítják az összekötést Szabó-Nyulász Melinda, Szarvas Ildikó, Horváth Mária, Csordás Eszter, Garai Panni, Tóth Olivér Arthur által (2021, Vojtina Bábszínház; Nemzeti Színház 2022 márciusa).

– Két filmszerepéről tudunk: önmaga karakterét alakítja Szurdi András diplomafilmjében, a *Magányosabb az angyaloknál* (1969) címűben, Csomós Mari partnereként, operatőr Lugossy István; Kazinczy Ferencet játssza autentikusan Bódy Gábor: *Psyché és Nácisz I--III.* (1980) játékfilmjében.

– Lugossy István 200 werkfotója Szurdi András: *Magasabb az angyaloknál* c. diplomafilm forgatásakor.

III. Dokumentumfilmek munkásságáról:

– Pilinszky János családja körében a Hajós utcai lakásában 1970 körül, amatőr némafelvételen

– Fitz Péter-Gulyás János- Wilt Pál: *Terek*, 1974-78 (Schaár Erzsébet kilállítás-megnyitóján)

– Maár Gyula: *Hűség a labirintushoz* (Lírai beszélgetés Pilinszky Jánossal), fekete-fehér, operatőr: Koltai Lajos (1978, 62 perc). A rendező és a költő által tervezett cím: *Egyenes labirintus*.

– Maár Gyula: *Lírai riport Pilinszky Jánossal*, fekete-fehér (1995, rövidített változat, 45 perc)

– Czigány Zoltán: *Házimozi Illés Endre* (1995). Benne amatőrfilm a hűvösvölgyi Sárkány –villában tett látogatásról, szerepelnek: Pilinszky, Sárkány Endre, Domokos Mátyás, Illés Endre.

– Székely Orsolya: *Pilinszky János, színes*, fekete-fehér (2000, 14 perc)

– Czinki Ferenc: *Pilinszky szomszédai – Illyésék* (Szent István Múzeum: *Pilinszky 100—Pilinszky és Fehérvár, Székesfehérvár*, 2015)

– Mispál Attila: *Csillaghálóban I* (Emlékek Pilinszky János európai útjairól, 2014-2015); *Csillaghálóban II.* (Emlékek szerelemről és barátságról Pilinszky János univerzumában, 2018); *Csillaghálóban III.* (Emlékek Pilinszky János életéről és koráról, amelyben élt, 2021); *Csillaghálóban IV.* (Emlékek és gondolatok Pilinszky János írásművészetéről, 2021); *Csillaghálóban V.* (Homage a Pilinszky János, 2022)

– H. Vecsei Miklós és a QJÚB: *A kocka kibontása* c. Pilinszky-est (vetített koncertszínház) bemutatkozó trailere (2023. 02.01.)

– Apokrif (In memoriam P.J.) , filmetűd, 18 perc Még Filmkollektíva (Bassala Richárd, Kondor Csaba, Nagy-Milák Sándor, Varga Balázs)

SZEMLE

LŐCSEI PÉTER

Tóthárpád Ferenc: Francia flört

Szerelmes verseket írni Petrarca, Shakespeare, Petőfi, Ady, József Attila, Radnóti Miklós után? A kérdés egyszerre jogos és fölösleges. A korszakos művek egyszerre lehetnek minták és gátek. De ne feledjük, hogy a legnagyobbak termésében is akadnak kevésbé sikerült darabok, és a mindenkori költők sem kizárólag az ő mércéjük szerint kívánnak írni. A művészet nem olimpia, nem országos bajnokság. Mióta világ a világ, az olvasók nem csupán Szapphó, Puskin és Dsida Jenő és Szabó Lőrinc szavain keresztül kívánják átérezni saját vágyaikat, elragadtatásaikat, kételyeiket.

Amíg lesznek érző emberek, mindig akadnak olyanok, akik megkísérlik kifejezni mindazt, ami velük és bennük történik. És nyilván abban reménykednek, hogy elsekélyesedő világunkban is lesznek még versolvasók. Tóthárpád Ferenc sokadik kötetével azt bizonyítja, hogy ő is hisz az érzelmek kimondásának értelmében, és bízik a befogadók nyitottságában.

Könyvének első felében – *Ketten* cím alatt – 30 szerelmes vers követi egymást. Közülük a régebbiek a *Versus* (2001), a *Hajszálrepedések* (2007) és *A végtelen fragmentuma* (2018) ciklusából köszönnek vissza. Akad közöttük dal, disztichonban írt epigramma, szonett. Az elégikus hangoltságú daraboktól a vágyott vagy megvalósult beteljesedésig ívelnek. Nem válnak monotonná: változatos formájúak, sokféle ihletűek. A szerző hagyománykövető abban, ahogyan mintaadóinak széles körére – többek között Baranyi Ferencre, Buda Ferencre, Faludy Györgyre, Lator Lászlóra, Váci Mihályra, Weöres Sándorra – hivatkozik. Olyik esetben nem csupán egy-egy sorukat, töredéküket veszi át, hanem gondolatritmusukat, szerkesztésmódjukat is. Az ilyen típusú kapcsolódások szerencsés esetben az elődök iránti tiszteletet fejezik ki, máskor az utánérvés hatását kelthetik az olvasóban. Hogy az utóbbira példát is említek: a *Te leszel* című versben a „halál és a szerelem egy-ágy” (Illyés: *Menedék*) élménye mellett a kétségtelen Ady-modor is tetten érhető.

A szerelmes versek esetében (is) jellemző, hogy mi derül ki a vallomástevő érzelmeiből, milyen képet fest önmagáról, mit mutat be, mit hangsúlyoz a szeretett lény tulajdonságai közül. Melyikük az aktív fél? Mi sejthető meg egymásra utaltságuk mélységéről, kapcsolatuk tétjéről? A kötet verseiben az esengéstől a szemérmes vágyakozáson át az elért bizonyosságig, a pillanat elragadtatásától az időnek kiszolgáltatott ember örök sóhajáig a szerelem sokféle színe, árnyalata, kontrasztja tűnik elénk. A lírai én a fogadalomtól a feltételezett féltékenységen át a társra találás megnyugvásáig, a közösen megélt kiteljesedésig járja be útját. Utóbbi a ciklus zárlatának áthallásos soraiban általánosítva fejezi ki. Ars poeticaként is értelmezhető összegzése egyszerre szól önmagáról, szeretteiről és a mindenkori olvasóról:

„Semmi kis életemet / újra meg újra azért kezdtem nagy-nagy türelemmel, / hogy láttathassam: bennetek él a csoda.”

Tóthárpád Ferenc rövid, többnyire három-négy szakaszból álló költeményeinek többsége jambikus lüktetésű. A strófák versmondái leggyakrabban 2-4 sorosak; a lezártág jellemző rájuk, áthajlásokkal alig találkozunk. A bizonyosságot, a kiondás lendületét vagy a megszólítás, kérés gesztusát a verstesten belül és a lezártágban is gyakran nyomatékosítják a felkiáltójelek.

Az egyes versek – megszületésük idejétől függetlenül – logikusan, egymásnak is feelve követik egymást. Olykor fogaskerékként kapcsolódnak egymáshoz. A kötet illusztrációiról ezt már nem mondhatom el. A képek témáját és esztétikai értékét is vegyesnek érzem.

A kötet második felében a *Francia flört* című „pódiumi színjáték”, illetve „versfolyam” olvasható. Mindkét műfaji megjelölést a szerzőtől idézem, aki az olvasók segítségére sietve azt is előrevetíti, hogy történetében két idősík találkozik: az idős költő fiatalkori énjével folytat párbeszédet. A szereplők száma a 49. oldalon kiegészül a narrátorral a szöveg nélküli „eszményített Nő”-vel, Nicole-lal és a szintén néma pincérrel. A visszaemlékező vázlatos párizsi anizot vetít elénk. A benyomások nyelvi hitelét a francia helyszínek és kifejezések mellett (bonjour, bagett, Montmartre, mon amour, pádám, Café La Perle, déjà vu) az egykori Párizsba látogató magyarok (Márai, Ady) – konvencionálisnak ható – idézésével árnyalja ki a szerző.

A megformálás szabadabb, eklektikusabb, mint a kötetben található verseké. Közülük a visszatérő, tagoló elemek daktilusait, a központosított és központosítás nélküli szakaszokat az eltérő betűtípusokat és a szövegtördelés példáit említem. A felidézett történetet nem tartom elég erősnek, eredetinek. A költői szóhasználat, a képek szerkesztése olykor megreked a közhelyes megoldásoknál. A címadás is lehetett volna szerencsésebb: a *Párizsi flört* hitelesebb lett volna.

Tóthárpád Ferenc: Francia flört, válogatott és újabb versek, pódiumi színjáték (Szülőföld Könyvkiadó, Szombathely, 2025.)

A halhatatlanság rózsái *

A könyvheti kiadványok között több meglepetéssel is találkoztam. Az egyik ilyen mű Péntek Imre drámakötete, amely a költőnek egy számomra eddig ismeretlen arcát mutatja meg. Bár a címadó darabot – „*Viaszrózsák egy szerelemre*” – már 2005-ben publikálta, a 70-es években pedig egy gyermekeknek szánt színpadi művét a veszprémi színházban elő is adták, az irodalmi életben mégis elsősorban költőként, szerkesztőként, publicistaként ismertük. Most viszont egy drámákat tartalmazó kötetet adott közre.

A könyv fülszövegében erről így ír: „*Sokműfajúságom újságírói, szerkesztői munkámból fakadt. Sokszor azért, mert nekem kellett megírnom, amit nem írt meg más. Mégis vonzott a színház, vágytam a nevezetes deszkákra.*” Színpadi mű azonban saját bevallása szerint is csak akkor születik a tollából, amikor már végképp nem tudja versekbe sűríteni mondanivalóját.

A most kötetbe került munkák látszólag egymástól távoli témákhoz kötődnek, ugyanakkor mégis kiolvasható egy közös szál, ez pedig a tisztesség és a tiszta lelkiismeret kérdése. Ez ott feszül a történelmi tárgyú színpadi művekben, de kiolvasható a gyermekeknek szánt mesefeldolgozásból is.

A kötet nyitódarabját (*A Gyermek visszatér*) – amely Jézus gyermekkorát idézi meg – a szerző bevallása szerint apokrif versek ihlették. A történet alapját az adja, hogy a Heródes emberei által elrabolt, majd egy angyal segítségével a szabadságát visszanyerő ifjú – aki azzal vívta ki a többiek tiszteletét, s vált vezéregyéniséggé, hogy az egymással civódó társai közt is képes békét teremteni –, miképp szembesül saját kiválasztott Messiás voltával, mely gyermeklétét is meghatározza. S hiába Mária riadalma és intése, miszerint „*ne siessünk a sorsunk elé*”, nincs kitérés: az utat végig kell járni.

A Jézus-történet némiképp azt is sugalmazza, hogy élet csupa bújócska – ez a kötet több írásában is visszatükröződik –, ám míg a gondtalan gyermekek játékként élik meg, a felelősen gondolkodó ember ezt csak teljes komolysággal teheti: sorsa elől senki nem rejtőzhet el. Kalitkáinkat is magunknak építjük, s ahogy Jézus galambjai is a kalitkában kötnek ki, az ember is ezt az utat követi.

Ez történik a gyerekeknek szóló *Kacsalábon forgó vár* címet viselő darabban is, amely egy picit fölborítja ugyan a mesék megszokott rendjét, de az alapok ugyanazok, csak itt már a törpékből sem hét van, a farkas is fáradt és alamuszi jószág, a sárkány eszén is könnyű túljárni. Így a kacsalábon forgó vár gazdája számára is a szobalány gyönyörűséges álmának megfelelően alakulnak a dolgok: a messze földről érkező Palkó vitéz nem csupán vállalt feladatát teljesíti, hanem feleségül veszi a vár úrnőjét is. Ám ebben a mesében nincs gyilkolás, a sárkány sem veszíti el a fejét – kicsinyke gyíkként élheti tovább az életét –, a kacsalábon forgó vár pedig befogadja az egymásra találó szerelmeseket.

* A recenzió első közlésben az Alföld folyóirat online-oldalán jelent meg

A verses darab gyerekfülnek való strófái közül különösen szemet és fület gyönyörködtető, ahogyan az étékfogó hoppmester felskandálja a reggeli étkezés különböző fogásait.

A kötet további négy darabja történelmi – illetve kultúrtörténeti – pillanatokat örökít meg Péntek Imre szemüvegén keresztül.

A *Visszatérés* című mű Kálvin János életének sorsdöntő pillanataiba enged bepillantást. A mű nem a hagyományos dramaturgia szerint épül fel, valójában egymáshoz kapcsolódó jelenetek látunk, amelyek a Genfből kiebrudalt vallásalapító visszatérése körüli huzavonát ábrázolják többféle szemszögből. A történettel azonban a jelenkor-nak (is) üzen Péntek Imre, amikor szereplők közötti diskurzusban arra történő utalás hangzik el, hogy a változások nem egészen azt hozták, amit a folyamat elindítói reméltek: a szabadság helyett a szabadosság irányába indultak sokan. A problémát roppant érzékletesen fogalmazza meg Farel Vilmos, Kálvin barátja: „...*mintha megbolondultak volna a genfiiek. Egyik mulatság a másikat éri, dorbézolás, fetrengés a bűnben. (...) Tehetetlennek érzem magam. (...) A szabadosság rémuralmát teremtették meg egyes hangadók.*” Egy későbbi mondatában pedig azt hangsúlyozza, hogy „*Isten nem azért bocsájtja meg a bűnöket, hogy a feloldozás után ismét a rosszat válasszuk.*”

A sors által rendelt feladat elől Kálvin sem térhet ki: a birodalmi gyűlés helyszínén, Wormsban éri utol a genfiiek visszatérésre buzdító irata.

A *Flamingók tánca* az 1848. évi magyar forradalmat és az azt követő négy hét eseményeit dolgozza fel három felvonásban. A szerző kétféle szemszögből közelít a témához. Az egyik oldalon a Habsburg-hű városvezetés tűnik fel, amely a spiclihá-lózat segítségével nyomon követi a lázongók (a kávéházi kör és a fiatal egyetemisták) tüsténkedését, de igazi veszélyforrásként nem őket jelölik meg, hanem a pozsonyi parlamentben elképzeléseinek hangot adó Kossuthot. Fontos szereplője a darabnak a mindkét csoport számára együttműködés szándékot jelző Landerer, aki egyik pillanatban besúgó, a másik pillanatban a forradalmárok segítőtje, és a kiskaput ügyesen nyitva hagyja az oda-visszamozgáshoz.

A másik oldalon Vasvári Pál áll a középpontban, aki a radikálisokkal szemben lényegesen visszafogottabb magatartást tanúsító Klauzállal vív harcot. A súlytalan szónoklatok és ígéretések helyett a konfrontatív cselekvés mellett tör lándzsát. Az utca népét hívni segítségül. Klauzál azonban attól tart, hogy ez a felelőtlen viselkedés keményebb ellenállást vált ki a hatalom részéről, és veszélybe sodorhatja a reformtörekvéseket. Kettejük szembenállásával szemlélteti Péntek Imre, hogy milyen következményekkel jár a megosztottság. A többiek (Petőfi, Jókai, Bulyovszky, Irinyi és társaik) e szakaszban csak epizódszerephez jutnak.

Az első fordulatot az hozza el, amikor Vasvári – aki kezdetben hajlandó a végsőkig feszíteni a húrt, s még párbajt is vállalna Klauzállal – felismeri, hogy az összefogás mindennél fontosabb, s az egységes kiállás eléréseért egyezkedni kell, engedményeket kell tenni. Itt kerül szóba Petőfi radikális és uszító hangvételű verse, az „Akasszátok fel a királyokat” is, amelyet ekkor már maga a költő is tarthatatlannak ítél, s így jutnak el odáig, hogy a politikai egységet a közvélemény előtt is meg kell jeleníteni valamiképp,

és ehhez azt a megoldást látják járhatónak, hogy a felelős kormány minisztereinek fogadásakor az üdvözlő beszédet Vasvári mondja majd.

Az egység azonban megtörik, mert a márciusi ifjak úgy érzik, mellékpályára terelték őket, nincs érdemi részük a politikában. Elégedetlenségüknek azzal adnak hangot, hogy egy este a budai helyőrség parancsnok, Léderer Ignác háza előtt összegyűlve gúnydalokat skandálnak, mire katonák támadnak rájuk. E szakaszban azonban már Petőfi kerül a célkeresztbe, aki továbbra is harcosan kiáll igazáért, és provokációnak nyilvánítja a katonák beavatkozását a békés tüntetésbe, ám a politikai vezetés botrányosnak ítélt cselekedete és kijelentései miatt kizárja a Közcsendi Bizottmányból.

A mű zárása Petőfi lidérces hangulatú vízióit vetíti elénk, amelyből Szendrey Júlia ébreszti fel, aki ekkor árulja el férjének, hogy gyermekük lesz. A hír látszólag feloldja a költő lelkében kibontakozó feszültséget, ám a jövőbe tekintő utolsó mondata mindent feltételes módba tesz.

Hasonló szerkezetű a Deák Ferenc politikai szerepvállalását megidéző alkotás is, amelyet 2003-ban színpadra is állítottak Zalaegerszegen. Péntek Imre történelmi dokumentumjátékként aposztrofálja a művet, amely a korszak problémáira rávilágító prologussal, valamint a Deák-kalapról szóló dallal indul. (A mű érdekessége egyébként, hogy minden jelenetet énekmondók vezetnek fel.)

A szerző ebben a műben is arra törekszik, hogy a darabban megformált szereplővel közelebb hozza az olvasóhoz a történelemkönyvekből ismert politikust. Deák magánemberi érzéseit leginkább az utolsó jelenet domborítja ki, ahol a gyámleányával, Ilonával folytatott beszélgetés szinte minden titkot és érzést feltár.

A műben szerepet kap egy kivételes momentum is, ami talán eltérést mutat a Deákkal kapcsolatban ismert legendákhoz képest. Mint tudjuk, Deák valóban nem vett részt a koronázási ceremónián, de Ferenc József állítólag megkérdezte Andrássy Gyulát, hogy miként jutalmazhatná a monarchia megmentéséért tett szolgálatait. Andrássy közölte, hogy reménytelen a dolog: Deák nem fogad el semmit. „Akkor odaadom neki ezt a festményt a császárnéről és rólam” – jelentette ki a király. „Az sem jó, aranyrámás a keret” – válaszolta Andrássy, aki végül azt javasolta, hogy hívja meg Deákot ebédre, abba talán belemegy.

Péntek Imre átdolgozásában ez úgy szerepel, hogy Deák elfogad egy képet, ami az uralkodópárt ábrázolja, de az aranyrámás keretet eltávolítja, és maga farag hozzá fából egy keretet, a díszes rámát pedig visszaküldi az ajándékozónak. Ez a mozzanat még emberibbé és szerethetőbbé teszi Deákot.

A kötetet egy József Attilának és Szántó Juditnak emléket állító mű zárja – ami egyben a könyv címadó alkotása is. Nem véletlen ez, hiszen József Attila különleges szerepet töltött be Péntek Imre költői pályáján, ugyanis az ő versein nevelkedett.

A darabban fontos pozíciót foglalnak el a belső vívódást közvetítő monológok. A helyét sehol sem találó költő az illegális kommunista párttal próbál kapcsolatot építeni, amiben élettársa, Szántó Judit van segítségére, de a bizalmatlanság itt is a szakítás irányába ható feszültségeket teremt. Csalódás számára a Moszkvából érkező visszautasítás – különösen azért, mert önmagánál gyengébbnek tartott alkotókat simán fogadnak. Gyömrői Edittől sem azt kapja, amire vágyik. Ugyanakkor a Judittal

való kapcsolat is pengeélen tancsol, sem testi, sem lelki értelemben nem tudják kielégíteni egymást.

Ezek a feszültségforrások adják a drámai helyzet alapját, amihez hozzátesz még egy adagot a lillafüredi kiruccanása, ahonnan gyanúsán késve érkezik haza, és ráadásul Judit megtalálja az ott írt Ódát, amiből egy új múzsa megjelenésére következett. Ez vezet az öngyilkossági kísérletéhez.

A mű mindkét főszereplőjét meggyőző és szimpatikus alakként formálja meg Péntek Imre. Az olvasó sem tud igazán döntésre jutni a köztük feszülő kérdésekben, mert a maguk szempontjából mindkettőnek igaza van. Ez adja a helyzet igazi drámaiságát. Ugyanakkor érdekes irodalomtörténeti pillanatképek is megörökítődnék az események fő vonala mellett. Ilyen például József Attila Illyés Gyulához, vagy a moszkvai irodalmi csoportot irányító Hidas Antalhoz fűződő viszonya.

Péntek Imre a drámaiban sem tagadja meg költői mivoltát. Amellett, hogy van verses formában megírt darabja, a Kálvinról szóló mű kivételével az összes többiben is feltűnnek költészeti alkotások – ha csak egy bökvers erejéig is. A szereplők, a karakterek megformálása rendkívül fontos egy színdarab esetében. A szerző ebben is kiváló alkotott, hiszen valóság-hű alakokat láthatunk magunk előtt életszerű szituációkban.

Mint azt a bevezetőben is jeleztem: meglepetésekkel teli gyűjtemény ez a kötet. Valóban új árnyalatokkal gazdagítja Péntek Imre eddig is sokszínű pályáját.

*Péntek Imre: Viaszrózsák egy szerelemre (drámák)
– Vár Ucca Műhely, Veszprém, 2025*



Kocsis Csaba: Egy kiállítás képei – Kelemen Erzsébet

KOPOGTATÓ

HAIBUK HENRIETTA BEÁTA

Milyen az élet?

Amikor rózsaszín az ég, s bárányfelhők úsznak,
Amikor a nevetésünk hangjai a messzeségbe jutnak,
Amikor édes egy pillanat és tudod, hogy megmarad,
Amikor rövid az idő és azonnal elszalad.
Amikor integetnek a fák, s köszön a napsütés,
Amikor egy vita után meleg a békülés,
Amikor egy hideg nap bent vagy a melegben,
Amikor viszont láthatom magam a szememben...
Amikor csillog az élet, amikor szabadon élsz,
Amikor áttörsz rajta, s semmitől se félsz,
Amikor elkap a szél, s futtában megölel,
Amikor őszinte lehetsz, teljes örömmel.
Amikor meleg a kakaó, s van süti hozzá,
Amikor valami nehéz, mégsem dől sz rommá,
Amikor felkeltenek a madarak, s te hálás vagy érte,
Amikor tudod, hogy látják, figyelik a lépted.
Amikor égnek a fények, s belül a te lelked is világít,
Amikor ránézel a világra, s teljesen elámít,
Amikor szeretsz valakit, s tudod bármit kérhet,
Na, akkor érzed igazán azt, hogy milyen az élet.

Gyerekkéznyi rés az ablakon

Megtanultam érthetetlenül remegni
bármitől, mi hangos és felém irányul.
Folyton oldalazva jární, hogy semennyi
zajt ne keltsek, elfogadtam iskolámul.

S mint vadalma, tört pohár, szeletnyi
átverés, üvegszilánk-- kirándul
öklöd éle voltjaimban, ejti
ócska kincseit vigasztalásul

tárt kezembe. Persze meg se kérdi.
Átveszem helyed, szavad beszélem.
Fáj a múlttal újra szembenézni:

Nyers, igaz haragra nincs esélyem,
ez csupán parancsra lázadás. Maréknyi
merszem eltemetve almafák tövében.

26-os kiscipő

Hang nélkül beszéltek a madarak.
Feküdtem a hátamon,
de nem tudtam, mit jelent feküdni.
Az ablakot néztem,
felé nyújtottam karom,
bőrömre rásütött a fény.
Akkor jöttem rá, létezem.
hogy engem én mozgatom.
Addigra egészen belejöttél a pelenkázásba.
Szeretted, tudtam, tudom.
Túl sokáig maradt fehér a cipóm talpa.

Szonett XI.

A betlehemi csillaghoz

Óh, égi hírnök, lángsugárod áldott;
Konok sötét volt s fényt hozál nekünk.
Királyok figyelték útmutatásod,
Tenélküled ős-bűnben elveszünk.
Ádámnak vétke szállt szegény fejünkre,
Világtalanul tűzkohóba tett,
S hogy Tartarus-köde borult szemünkre
A csodát kürtölted: megszületett!
Heródes alatt bús Palestinában
Állat-lakban, zabszalmás fekhelyen,
Szurós darócban, nem király-lilában
Közibénk tért az örök kegyelem.

„Ó jertek, mi is örvendjünk”^{*} ez este
Hálánkat ajkunk csillagig rebegje

Szonett XII.

Eljött a tél, áll dölyfös vigalom,
Bódésor nyúl az utcán álmatag,
Kusza kedvvel fonja füzérhalom,
S a tompaságban csalfa fények játszanak.
Amott kalács forog, cukorja sercen,
Máshol bor-porciót pohárba mérnek;
Mi ál-vidámság van egy kósza percben,
S milyen tehetlen ezzel a költészet!
Előre csak a kásás, barna sáron –
Sikamló tócsák, szétment lim-lomok –
Áldozni szép a vén Mammon-oltáron;
Pereat rá, ki mégis viszolyog!

Késő van már, a Hold sarlósan bágyad,
Karácsonykor még dermesztőbb a bánat.

* Evangélikus énekeskönyv 150. (Luther)

HÍREK

IRODALMI PÁLYÁZAT

A **Partium folyóirat** és az **Unitárius Alkotók Társasága** pályázatot hirdet önálló kötettel még nem rendelkező fiatal, pályakezdő alkotók számára. Korhatár: 22 év! Tetszés szerinti témában 2 – korábban még nem publikált – verset kérünk Word formátumban csatolmányként küldeni az olah.andras59@gmail.com címre. A pályázati anyag mellett kérjük feltüntetni a szerző nevét, életkorát, lakhelyét, e-mailcímét és telefonos elérhetőségét.

- Az írásokat 3 tagú zsűri bírálja el.
- Eredményhirdetésre 2026 áprilisában kerül sor.
- A pályázati anyag elküldésének határideje: 2026. március 11.
- Nevezési díj nincs.

A legjobb pályaművek szerzői elismerő oklevélben és pénzjutalomban részesülnek. A díjazott alkotásokat és a zsűri által arra alkalmasnak ítélt anyagokat folyamatosan közzé tesszük a Partium „Kopogtató” rovatában.

* * *

V. Rimay Költészeti Fesztivál díjátadó



A 2025. évi
Rimay Költészeti Fesztivál
Rimay-díjasa:
Kemény István
(A díjat Papp Ferenc,
a fesztivál szervezője
adta át)